

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KARAR STRATEJİLERİ VE TRANSAKSİYONEL
ANALİZ EGO (BEN) DURUMLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN
İNCELENMESİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Başak KAÇAR

İstanbul - 2008

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KARAR STRATEJİLERİ VE TRANSAKSİYONEL ANALİZ
EGO (BEN) DURUMLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Başak KAÇAR

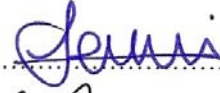
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Semai TUZCUOĞLU

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı

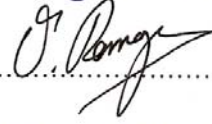
Başak KAÇAR tarafından hazırlanan LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KARAR STRATEJİLERİ VE TRANSAKSİYONEL ANALİZ EGO (BEN) DURUMLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ başlıklı bu çalışma, 16.07.2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Semai TUZCUOĞLU

Üye : Yrd. Doç. Dr. Oya RAMAZAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet ŞİRİN

ÖNSÖZ

İnsan için bazen bir kriz halini alabilen karar verme eylemi ile onun kişiliğini en somut biçimde açıkladığını düşündüğüm Transaksiyonel Analiz Ego Durumları kavramlarını zihnen bir araya getirmek ve bu birlikteliği anlamlı kılacağını düşündüğüm örneklem grubu olan ergenleri de bu birlikteliğe dâhil etmek, bu araştırmanın ortaya çıkmasını sağladı. Özellikle karar verme konusunda yaptığım literatür araştırması, daha önce karşılaşmadığım, bana çok ilginç gelen çeşitli araştırma sonuçlarını keşfetmemi ve karar verme eylemi ile birlikte pek çok davranışa farklı bir perspektiften bakmamı sağladı.

Araştırmamda hoşgörü ve bilgisini esirgemeyen, problem çözücü tavrı ile çalışmamı sonuçlandırmama yardımcı olan değerli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Semai TUZCUOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Bilgi, yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Muhsin HESAPÇIOĞLU, Dr. Ayşin SATAN ve Yrd. Doç. Dr. Müge AKBAĞ ile çalışmamla ilgili bilgi ve tavsiyelerini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Berat BİR BAYRAKTAR'a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma ve girişimlerimde, hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen Sn. Münevver ve Ahmet KAZOKOĞLU'na; varlığımın ve hayatımdaki her türlü güzelliğin sebepleri olan annem ve babam Behiye ve Mehmet KAÇAR'a ve tüm aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimimi finanse eden, akademik açıdan motive olma ve ilerleme adına çok şey borçlu olduğum Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'na teşekkürü bir borç bilirim. TÜBİTAK'ın finansal desteğini alabilmem için kefilim olan kuzenim Asiye ÖZDEMİRCİ'ye de teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak, her türlü girişimimde yanımda olan, güç, moral ve motivasyon kaynağım, tezimin bilgisayar ortamına geçirilmesinde ve teknik konularda tek danışmanım eşim Jaihoon'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, lise çağındaki ergenlerin karar stratejileri ve ego durumları arasındaki ilişkiyi sınamaktır. Bu amaca yönelik olarak, öğrencilerin karar stratejileri ve ego durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca öğrencilerin karar stratejileri ve ego durumları; cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, aile tipi ve anne – baba tutumu değişkenleri açısından incelenmiştir. Araştırmada ayrıca öğrencilerin karar stratejileri, baskın ego durumları açısından da incelenmiştir.

Araştırma örneklemini, İstanbul ili Kadıköy, Maltepe ve Üsküdar ilçelerindeki toplam 4 resmi ve özel ortaöğretim kurumunun 9, 10 ve 11. sınıflarında öğrenim gören toplam 804 öğrenci oluşturmaktadır. Karar Stratejileri Ölçeği, Ego Durumları Ölçeği ve bağımsız değişkenlere yönelik kişisel bilgiler formunun veri toplama araçları olarak kullanıldığı araştırmada, verilerin analizinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği, Bağımsız Grup t Testi, Kruskal Wallis-H testi, Mann Whitney-U Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) tekniklerinden yararlanılmıştır. Varyans analizi sonucunda, farkın kaynağını belirlemek amacıyla Scheffe ve Tamhane's T2 testleri kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, lise öğrencilerinin karar stratejileri ve ego durumları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Cinsiyet değişkenine göre mantıklı/sistematik ve içtepisel karar stratejileri ile Yetişkin ve Uygulu Çocuk ego durumlarının farklılaştığı; sınıf düzeyi değişkenine göre mantıklı/sistematik, bağımlı karar stratejileri ve kararsızlık ile Eleştirel Ebeveyn ego durumunun farklılaştığı, okul türü değişkenine göre mantıklı/sistematik ve bağımlı karar stratejilerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Aile tipi ve anne – baba tutumu değişkenlerinin, karar stratejileri ve ego durumları üzerinde etkili değişkenler olduğu görülmüştür. Araştırmada ayrıca, ego durumlarının karar stratejileri üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

SUMMARY

The present study examined the relationships between decision strategies and ego states of high school adolescents. Decision strategies and ego states of students were also investigated correlationally with respect to the following independent variables: gender, grade, school type, family type and parental attitudes. In addition, students' decision strategies were investigated with respect to their dominant ego states.

The participants were 804 students from the grades of 9th, 10th and, 11th, attending four different schools in the districts of Maltepe, Kadikoy and Uskudar in the city of Istanbul. They were administered three instruments, the Decision Strategies Scale, the Ego States Scale and, the personal variables questionnaire. Pearson Correlation Coefficient, Independent Samples t Test, Kruskal Wallis-H and Mann Whitney-U Tests, ANOVA, Scheffe and Tamhane's T2 Tests were used to analyze the data.

Results revealed that there existed significant relationships between decision strategies and ego states. It was also found that decision strategies and ego states both differentiate significantly with respect to the following independent variables: gender, grade, family type and parental attitudes. Ego states did not differentiate with respect to the school type variable. In addition, ego states were found to be significant variables on decision strategies.

Further suggestions and practical implications were discussed.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
1.GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	7
1.3. Önem	7
1.4. Sayıtlar	8
1.5. Sınırlılıklar	8
1.6. Tanımlar ve Kısaltmalar	9
2. İLGİLİ LİTERATÜR	11
2.1. KARAR VERME	11
2.1.1. Karar Verme Teorileri	12
2.1.1.1. Kuralcı Teoriler	13
2.1.1.1.1. Beklenen Fayda Kuramı.....	13
2.1.1.1.2. Öznel Beklenen Fayda Kuramı	14
2.1.1.1.3. Optimize Karar Verme Modeli	16
2.1.1.2. Betimleyici Teoriler	21
2.1.1.2.1. Tatmin/Hoşnutluk Modeli	22
2.1.1.2.2. Niteliksel Eleme Modeli.....	23
2.1.1.2.3. İçsel Beğeni Modeli	24
2.1.1.2.4. Olasılık Kuramı	24
2.1.1.2.5. Pişmanlık Kuramı.....	27

2.1.1.3. Telafi Edici ve Telafi Edici Olmayan Karar Stratejileri	28
2.1.1.4. Çatışma Kuramı.....	31
2.1.2. Kariyer Kararı Verme Kuramları	34
2.1.3. Karar Verme Stilleri	38
2.1.4. Ergenlikte Karar Verme	43
2.1.4.1. Ergenlikte Karar Verme Yeterliliği.....	44
2.1.4.2. Ergen Kararlarında Akran Grubunun Etkisi.....	48
2.1.4.3. Ergen Kararlarında Ailenin Etkisi.....	51
2.1.4.4. Ergenlikte Bilişsel Özellikler ve Karar Verme	56
2.1.4.5. Ergenin Karar Vermesinde Etkili Olan Diğer Faktörler	57
2.1.5. Karar Verme ve Kişilik	60
2.2. TRANSAKSİYONEL ANALİZ.....	67
2.2.1. Zamanı Yapılandırma Biçimleri.....	69
2.2.2. Ego Durumları.....	73
2.2.2.1. Yapısal Analiz	75
2.2.2.2. Fonksiyonel Analiz	80
2.2.3. Ego Durumlarını Tanılama.....	82
2.2.4. Egogram ve Sabitlik Hipotezi	84
2.2.5. Transaksiyonlar	85
2.2.5. Ego Durumlarının Yapısal Özellikleri	91
2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	95
2.3.1. Karar Verme Konusunda Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar	95
2.3.2. Karar Verme Konusunda Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar	104
2.3.3. Ego Durumları ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar	120
2.3.4. Ego Durumları ile İlgili Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar	125
3. YÖNTEM.....	134
3.1. Araştırma Modeli	134
3.2. Evren ve Örneklem.....	134
3.3. Veri Toplama Araçları	135

3.3.1. Kişisel Bilgiler Formu.....	136
3.3.2. Karar Stratejileri Ölçeği	136
3.3.3. Ego Durumları Ölçeği	138
3.4. Verilerin Toplanması.....	141
3.5. Verilerin Çözümlemesi	142
4. BULGULAR	145
5. TARTIŞMA VE YORUM	202
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	235
6.1. Sonuç.....	235
6.2. Öneriler.....	238
EKLER.....	241
EK 1: KİŞİSEL BİLGİLER FORMU	241
EK 2: KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ.....	242
EK 3: EGO DURUMLARI ÖLÇEĞİ	245
EK 4: VALİLİK VE İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ İZİN YAZISI.....	246
KAYNAKÇA	247

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1: Kriterlerin Derecelendirilmesi ve Her Bir Okulun Bu Kriterler Açısından Aldığı Puanlar	18
Tablo 2. 2: Okul Seçeneklerinin Değerlendirilmesi	19
Tablo 4. 1: Cinsiyet Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri	145
Tablo 4. 2. Sınıf Düzeyi Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	146
Tablo 4. 3: Okul Türü Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	146
Tablo 4. 4: Aile Tipi Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri	146
Tablo 4. 5: Algılanan Ebeveyn Tutumuna İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	147
Tablo 4. 6: Karar Stratejileri Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının N , \bar{x} , $Sh\bar{x}$ ve ss Değerleri	147
Tablo 4. 7: Ego Durumları Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının N , \bar{x} , $Sh\bar{x}$ ve ss Değerleri	148
Tablo 4. 8: Karar Stratejileri Alt Ölçek Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Grup t – testi Sonuçları.....	148
Tablo 4. 9: Karar Stratejileri Alt Ölçek Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Grup t - testi Sonuçları.....	149
Tablo 4.10: Mantıklı/Sistemik Karar Stratejisi Alt Ölçek Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)Sonuçları	151
Tablo 4.11: Mantıklı/Sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları	152

Tablo 4. 12: İçtepesel Karar Stratejisi Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	153
Tablo 4. 13: Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	153
Tablo 4. 14: Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları	154
Tablo 4.15: Kararsızlık Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	155
Tablo 4.16: Kararsızlık Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları	156
Tablo 4.17: Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Algılanan Aile Tipi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	157
Tablo 4.18: Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Aile Tipi Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları	158
Tablo 4.19: İçtepesel Karar Stratejisi Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	159
Tablo 4.20: İçtepesel Karar Stratejisi Puan Ortalamalarının Aile Tipi Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları	160

Tablo 4.21: Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Algılanan Aile Tipi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	161
Tablo 4.22: Kararsızlık Puanlarının Algılanan Aile Tipi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	162
Tablo 4.23: Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	163
Tablo 4.24: İhtepisel Karar Stratejisi Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	163
Tablo 4.25: Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	164
Tablo 4.26: Kararsızlık Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	164
Tablo 4.27: Kararsızlık Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	165
Tablo 4.28: Ego Durumları Alt Ölçek Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları.....	166
Tablo 4.29: Ego Durumları Alt Ölçek Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Grup t Testi Sonuçları.....	167

Tablo 4.30: Eleştirel Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	168
Tablo 4.31: Sınıf Düzeyine Göre Eleştirel Ebeveyn Ego Durumu Puanları Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları	169
Tablo 4.32: Koruyucu Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	169
Tablo 4.33: Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	170
Tablo 4.34: Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	171
Tablo 4.35: Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	171
Tablo 4.36: Eleştirel Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	172
Tablo 4.37: Koruyucu Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	173
Tablo 4.38: Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile içi Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	174

Tablo 4.39: Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post – Hoc Scheffe Testi Sonuçları	175
Tablo 4.40: Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	176
Tablo 4.41: Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	177
Tablo 4.42: Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post – Hoc Scheffe Testi Sonuçları	178
Tablo 4.43: Eleştirel Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	179
Tablo 4.44: Koruyucu Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	180
Tablo 4.45: Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	180
Tablo 4.46: Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	181
Tablo 4.47: Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	181

Tablo 4.48: Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	182
Tablo 4.49: Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	182
Tablo 4.50: Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	183
Tablo 4.51: Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	183
Tablo 4.52: Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	184
Tablo 4.53: Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	184
Tablo 4.54: Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	185
Tablo 4.55: Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	185
Tablo 4.56: Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	186

Tablo 4.57: Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	187
Tablo 4.58: Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	187
Tablo 4.59: Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	188
Tablo 4.60: Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	188
Tablo 4.61: Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	189
Tablo 4.62: Örneklemi Oluşturan Lise Öğrencilerin Baskın Ego Durumlarına İlişkin Frekans Ve Yüzde Değerleri.....	190
Tablo 4.63: Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	190
Tablo 4.64: Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	191
Tablo 4.65: Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Testi Sonuçları.....	192

Tablo 4.66: Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	192
Tablo 4.67: Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann – Whitney U Testi Sonuçları.....	193
Tablo 4.68: Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	193
Tablo 4.69: İçtepise Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	194
Tablo 4.70: İçtepise Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	194
Tablo 4.71: İçtepise Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	195
Tablo 4.72: Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	195
Tablo 4.73: Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	196
Tablo 4.74: Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	197

Tablo 4.75: Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	197
Tablo 4.76: Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	198
Tablo 4.77: Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	198
Tablo 4.78: Kararsızlık Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları	199
Tablo 4.79: Lise Öğrencilerinin Karar Stratejileri ile Ego Durumları Arasındaki İlişkileri Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizleri.....	200

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ego Durumları.....	74
Şekil 2. İkinci Düzey Yapısal Analiz	79
Şekil 3. İkinci Düzey Fonksiyonel Analiz.....	80
Şekil 4. Bir Egogram Örneği	85
Şekil 5. İki Tamamlayıcı Transaksiyon Örneği.....	87
Şekil 6. Tamamlayıcı Bir Transaksiyon	88
Şekil 7. Kapalı Transaksiyonlar.....	89
Şekil 8. Açısal Gizil Transaksiyon	90
Şekil 9. Dupleks Gizil Transaksiyon	91
Şekil 10. Sabit (Dışlayıcı) Ego Durumları.....	92
Şekil 11. Bulaşma Şekilleri	93

1. GİRİŞ

1. 1. Problem

Bütün insanlar, yaşları, cinsiyetleri, tutumları, eğitim seviyeleri, statüleri, milliyetleri veya kültürleri ne olursa olsun karar vermektedirler. Konuşmaya, yazmaya, dinlemeye, yiyip içmeye veya bunları yapmamaya karar vermek her gün, her an gerçekleştirdiğimiz halde farkında olmadığımız süreçlerdir. İnsanlar hayatlarının her gününde kendi kişisel yaşamları içerisinde veya çeşitli grupların ve toplumun birer üyesi olarak kararlar verirler. Bu kararlar kısmen önceki deneyim ve tercihlere, kişisel ilkelere, karar görevine ve içinde yaşanılan kültüre bağlıdır (Yi, 1997:2).

Karar verme, bir gereksinimi giderecek çeşitli nesnelere olduğu ya da gereksinimi gidereceği düşünülen belli bir nesneye götürecek birden fazla yol olduğu zaman yaşanan sıkıntıyı giderici bir yöneliş olarak tanımlanabilir. Karar verme davranışının ortaya çıkabilmesi için şu üç koşulun bulunması gerekir:

1. Karar verme gereksinimini ortaya çıkaran bir seçme sorununun varlığı ve bu sorunun birey tarafından hissedilmesi,
2. Güçlüğü giderecek birden fazla seçeneğin bulunması,
3. Bireyin seçeneklerden birine yönelme özgürlüğüne sahip olması (Kuzgun, 2005:10).

Kişinin birçok seçenek arasından birine yönelmesi bilişsel bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Eldeleklioğlu, 1999:8). Bu süreçler; seçenekler hakkında bilgi edinme, bilgileri önem sırasına koyma, problem çözme (örn; bir karar ikilemine yeni ve yaratıcı bir çözüm bulma), muhakeme, öğrenme ve hafıza (örn; benzer karar verme sorunlarına nasıl yaklaşılacağı ile ilgili bilgiyi hatırlama) gibi bilişsel faaliyetleri gerektirmektedir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:266).

Karar verme, tıpkı problem çözmeye olduğu gibi, çeşitli aşamalardan oluşan bir süreçtir. Her bir aşamada sergilenen özel davranışlar vardır. Bunlar; a) bir problem durumunu değerlendirme, b) karar kriterini tespit etme, c) olası seçenekleri saptama, d) toplanması yararlı olacak bilgi türlerini belirleme, e) bilgi toplama ve f) seçenekleri tartma ve değerlendirme olarak sıralanabilir (Janis ve Mann, 1977; Krumboltz, 1979).

Byrnes (1999)'e göre karar verme, bir dizi birleşik operasyondan oluşan karmaşık bilişsel bir süreçtir. Bu operasyonlar, bir amacın belirlenmesi, amacın gerçekleştirilmesi için seçeneklerin belirlenmesi, seçeneklerin önem derecesine göre sıraya konması ve son olarak en yüksek önem derecesine sahip seçeneğin tercih edilmesi şeklinde dört aşamadan oluşan bir sıra ile gerçekleştirilir.

Bu aşamalar özetlenecek olursa; ideal bir karar verme sürecinin başlangıcında, karar vermeyi gerektiren bir durumun, sıklıkla bir problemin farkına varılması gerekir. Daha sonra bu problemi çözmeye yönelik bir dizi seçenek oluşturulmalıdır. Üçüncü aşamada, her bir seçeneğe ilişkin bilgiler toplanmalı ve bir sonraki adımda, her bir seçenek edinilen bilgiler ışığında değerlendirilmelidir. Bu noktada, seçeneklerin gerçekleşme olasılıkları üzerinde akıl yürütülmelidir. Daha sonra akla uygun bulunan seçenek tercih edilmeli, yürürlüğe konmalı ve son olarak karar sürecinin sonucu değerlendirilmelidir.

Ancak her birey karar verirken bu basamaklarda ifade edilen davranışları göstermediği gibi bireylerin çeşitli karar durumlarında farklı tepkiler gösterdikleri gözlenmektedir. Yukarıda açıklanan mantıklı ve planlı karar verme biçiminden başka sezgilerine güvenen, bağımlı, aşırı titiz, kaderci gibi insanların benimsedikleri karar biçimleri de vardır (Akt: Kuzgun, 2005: 10).

Dinklage (1967), Osipow ve Reed (1980), Kuzgun (1992), Arroba (1977), Jepsen (1974), Harren (1979) vb. araştırmacılar bir karar verme durumunda bireylerin gösterdikleri tepkileri belirleyerek çeşitli karar verme stratejileri belirlemişlerdir. Bu araştırmacılar, bireylerin karar verme durumunda mantıklı (sistemik), içtepisel, bağımlı, aceleci, kaderci, erteleyici ve kararsızlık gibi tepkileri gösterdiklerini

belirtmişlerdir. Bunlardan mantıklı karar verme stratejisi en uygun ve etkili bir karar için en istendik, kararsızlık ise en istenmedik bir strateji olarak görülmektedir (Kuzgun, 2000:138).

Janis ve Mann'a (1977) göre etkili ve sağlıklı karar verenler; geniş bir dizi davranış seçeneğini derinlemesine inceleyen, her bir seçimden sonra doğabilecek olumlu ve olumsuz sonuçları dikkatlice tartan, seçeneklerle ilgili yeni bilgileri araştıran, yeni bilgiyi veya uzman görüşlerini, bu bilgi veya görüşler hoşuna gitmese veya başlangıçta tercih edilen davranış biçimini desteklemese bile doğru bir biçimde özümseyen veya dikkate alan ve yeni bilgiyi öncekilerle birleştiren, son kararı vermeden önce kabul edilemez olarak görülen seçeneklerin olumlu ve olumsuz sonuçlarını tekrar gözden geçiren ve kararın uygulamaya geçmesi için plan yapan üst düzeyde yeterlilik sahibi bireylerdir.

Etkili ve sağlıklı karar vermek için yukarıda bahsedilen bilişsel süreçlerin işlemesi gerekmektedir. Bu bilişsel süreçlerin işlememesi, kişinin çözümlenmesi gereken bir durumda bilgiyi düzenli araştırmaması ve seçenekleri yeterince incelememesi, en iyi fikir için yeterince düşünmemesi hızlı ve içtepisel karar vermesine neden olmaktadır (Eldeleklioğlu, 1999:8).

Bireylerin sahip olduğu karar stratejileri, kişilik özellikleri ile yakından ilgilidir. Senemoğlu (2001) kişiliği, *bireyi başkalarından ayıran; bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı özelliklerin bir bütünü* şeklinde tanımlamaktadır. Duygularımız, yeteneklerimiz, güdülerimiz, mizacımız (huyumuz), sosyal, fiziksel – psikomotor, ve bilişsel özelliklerimiz, karakter ve değerlerimiz, inançlarımız, tutumlarımız, görüşlerimiz vb. tüm özelliklerimiz kişiliğimizi oluşturur. Kişilik, insan davranışlarının tüm yönlerini kapsayan bir kavramdır.

Etkili kararlar verebilmek için bilişsel açıdan daha önce bahsedilen belirli özelliklere sahip olmak, karar vermeyi başarma noktasında özgüven sahibi olmak, karar vermeyi gerektirecek bir güçlüğü sezip varolan seçeneklerden birine **yönelme**

özgürlüğüne sahip olmayı sağlayacak özerk, kendini yönetebilen bir kişiliğe sahip olmak, ancak belli kişilik özellikleri ile mümkündür.

İnsan kişiliğini açıklamak üzere oluşturulan kuramlardan biri de Transaksiyonel Analiz (TA) yaklaşımıdır. TA, kişiliği ego durumları kavramı ile açıklamaktadır. Ego durumları, yapısal ve fonksiyonel olmak üzere iki ayrı modelle incelenmektedir. İnceleme işlemine analiz adı verilmektedir. Yapısal analiz, ego durumlarının içeriği ile fonksiyonel analiz ise bu içeriğin süreci ile ilgilidir (Sevim, 1996:31).

Yapısal analiz açısından, TA'da farklı duygu, düşünce ve davranışların kişiliğin Ebeveyn, Yetişkin ve Çocuk olmak üzere üç farklı yönüne ilişkin olduğu kabul edilmektedir (Sevim, 1996:31). Fonksiyonel analiz açısından Ebeveyn ego durumu, Eleştirel Ebeveyn (EE) ve Koruyucu Ebeveyn (KE) olarak ikiye ayrılırken Çocuk ego durumu, Doğal Çocuk (DÇ) ve Uygulu Çocuk (UÇ) olarak ikiye ayrılmaktadır.

EE ego durumu, bireyde eleştiren, kusur bulan, sınır koyan, önyargılı, otoriter, gelenekleri sürdürmeye yönelik davranışları gösterir. KE ego durumu ise destekleyici, koruyucu, sevecen, şefkatli, affedici davranışlarda gözlenir. DÇ ego durumu yaratıcılık, hayattan zevk alma, kendiliğindenlik, hareketlilik, neşeli ve canlı yaşantılarda gözlenir. UÇ ego durumu; davranış ve tutumlarında kurallara uyma, kendini sınırlama, çekingenlik, gerginlik gibi özellikler gösteren davranışlar taşır. UÇ ego durumunda uyum sağlamanın yaygın özellikleri; boyun eğme, içine kapanma, işi geciktirme olarak belirtilmektedir. Yetişkin ego durumu ise, bireyde gerçekliğe uygun davranışlar ve tutumlar, sistemli olma, planlılık ile mantıklı karar verme gibi özellikleriyle kendini gösterir. Gerçekleri deneyden geçirme, olasılıkları değerlendirme, nesnel verileri işleme gücü Yetişkin ego durumunun işlevidir. Başka bir deyişle; Yetişkin ego durumu problem çözmeye dönük davranışları içermektedir (James ve Jongeward, 1993:155, 325, 191).

Yetişkin ego durumu, kişiliğin nesnel gerçekleri değerlendiren ve karar veren yanıdır. Yetişkin ego durumu, bireyin yaşamında düşünceli ve mantıklı davranış olarak sergilenmektedir. Tüm gerçeği test etme ve problem çözme stratejileri burada

depolanmaktadır. Yetişkin ego durumu, içsel ihtiyaçlar ve isteklerle dış dünyanın istekleri arasında aracı olarak işlev görür. Bu nedenle kişiliğin bilgi toplayan, bilgiyi işleyen, olanakları değerlendiren, olasılıkları hesaplayan ve nasıl davranılacağı hakkında kararlar veren kısmıdır. Herkesin, Yetişkin ego durumunu, öteki ego durumlarını denetlemesi için görevlendirme gücü vardır. Ebeveyn ve Çocuk ego durumlarının olumsuz ya da yersiz etkisinden kurtulmuşsa, kişi kendi kendine karar verme konusunda özgür olur. Kişi, Yetişkin bilincine sahip olmadıkça dış uyarıların çoğu ilk kez Ebeveyn ego durumu ya da Çocuk ego durumunca fark edilir ve ilk tepki bunlardan gelir. Yetişkin yönetici durumuna geçince kişi, Yetişkin aracılığıyla giderek daha fazla uyarım almayı öğrenir. Eyleme geçmeden önce değerlendirme yapar. Kişisel düşünce, duygu ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenir. Ego durumlarından hangisinin olası tepkilerinin uygun olduğunu saptama görevini yüklenir. Bunu yaparken de Ebeveyn ve Çocuk ego durumlarından yararlanır (Sevim, 1996:32; James ve Jongeward, 1993: 325, 326).

Yetişkin ego durumunun, diğer ego durumlarından farklı olarak kişiliğin bilişsel yönünü temsil ettiği söylenebilir. Tıpkı bireyin karar verme sürecinde izlediği aşamalar gibi Yetişkin ego durumunun da bu aşamalara çok benzer aşamalardan geçerek karar verme eyleminde bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla etkili bir karar stratejisine sahip olmak, ego durumları açısından bakıldığında Yetişkin ego durumunun etkili kullanımı ile ilgili olarak görüldüğü gibi, farklı karar stratejileri üzerinde farklı ego durumlarının etkili olacağı düşünülebilir. Tüm bu bilgilerden yola çıkarak bireylerin karar verirken kullandıkları stratejilerin ego durumları ile ilişkili olduğu düşünülebilir.

Ergenlik, insan gelişiminde, çocukluktan yetişkinliğe geçişin fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim alanlarındaki hızlı değişimlerle belirginleştiği yaşamsal aşamalardan biridir. Bu dönem, ergenlerin yaşamdaki seçenekleri keşfetme ile kolektif ve bireysel bir kimlik arama dönemidir. Yaşamın gidişatını belirleyecek olan planlanmış (kasıtlı) ve planlanmamış (kasıtsız) kararlar verilmesinin söz konusu olduğu bu dönemde, yetişkin bağımsızlığı ve sorumluluğuna hazırlanmak için karar vermeyi de içeren pek çok yaşamsal beceride yeterlilik kazanmak, ihmal edilemeyecek kadar

önemlidir (Tuinstra ve diğ., 1998:273; Brown ve Mann, 1990: 25; Mann, Harmoni ve Power, 1989:265).

Çocukluk dönemi ve ergenliğin ilk dönemindeki bireyler, çeşitli alternatiflerin sonuçlarını kestirerek seçenekler oluşturmada yeterli değilken, araştırmalar, 15’li yaşlardan itibaren ergenlerin çoğunun karar verme yeteneğinin güvenilir bir biçimde arttığını göstermektedir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:265). Lise çağındaki öğrenciler, yaşları 15 – 18 arasında değişen ergenlik dönemindeki bireylerden oluşmaktadır. Bu dönemde öğrencilerin, eğitim ve meslek gibi insan hayatının en önemli seçimleri konusunda kararlar vermeleri söz konusudur.

Bugünün ergenleri, sonraki yüzyılın eğitilmiş yetişkinlerini oluşturacaktır. Yetişkinlerin rol ve fonksiyonları arasında eleştirel düşünme, dikkatli okuma, tartışma ve bilinçli karar verme faaliyetleri vardır. O halde 21. yüzyılın yetişkinleri olmaya aday ergenler, kişisel ve sosyal sorunlarına makul çözümler üretme yeteneğine ihtiyaç duyacaklardır (Naftel ve diğ., 1993:177).

Tüm bu bilgiler ışığında, öğrencilerin karar stratejileri ile kişilik yapıları arasında bir ilişki olup olmadığının, karar stratejileri ve kişilik yapılarını etkileyebilecek değişkenlerin neler olduğunun belirlenmesinin, karşılaştıkları sorunlara bağımsız ve makul çözümler üretebilen yetişkinler olabilmeleri amacıyla onlara sağlanacak danışmanlık, eğitsel ve mesleki rehberlik faaliyetlerinin planlanması açısından oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, lise öğrencilerinin karar stratejilerinin ego durumları açısından incelenmesi ve karar stratejileri ile ego durumlarını etkileme olasılığı olan değişkenlerin tespit edilmesi araştırmanın problemi olarak belirlenmiştir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, lise öğrencilerinin karar stratejileri ile transaksyonel analiz ego durumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin karar stratejilerine yönelik amaçlar:
 - a. Öğrencilerin karar stratejileri:
 - i. Cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
 - ii. Devam ettikleri okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
 - iii. Sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
 - iv. Aile içi iletişim biçimlerine (aile tipine) göre farklılaşmakta mıdır?
 - v. Algılanan anne – baba tutumuna göre farklılaşmakta mıdır?
2. Öğrencilerin ego durumlarına yönelik amaçlar:
 - a. Öğrencilerin ego durumu puanları:
 - i. Cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
 - ii. Devam ettikleri okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
 - iii. Sınıf düzeylerine göre farklılaşmakta mıdır?
 - iv. Aile içi iletişim biçimlerine göre farklılaşmakta mıdır?
 - v. Algılanan anne – baba tutumuna göre farklılaşmakta mıdır?
3. Öğrencilerin karar stratejileri baskın ego durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin karar stratejileri ile ego durumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3. Önem

Bu araştırmanın:

1. İçinde buldukları gelişimsel ve önemli kararların verilmesindeki ilk bağımsız dönem olan ergenlik dönemindeki lise öğrencilerinin karar stratejileri ve bu stratejilerle ilişkili olabilecek değişkenler hakkında bilgi vereceği, böylece etkili karar verme stratejilerinin ergenlere kazandırılmasında göz önünde bulundurulması gereken değişkenler hakkında araştırmacılara ışık tutacağı,

2. Öğrencilerin ego durumları ve ego durumları ile ilgili olabilecek değişkenler hakkında bilgi vereceği, böylece ergenlik dönemindeki kişilik gelişimine Transaksiyonel Analiz kuramı açısından bir bakış açısı kazandıracığı,
3. Ego durumları ve karar stratejileri arasındaki ilişki hakkında bilgi vererek literatürde genellikle bilişsel süreçlerle ilişkilendirilmiş olan karar verme kavramına kişilik psikolojisi açısından bir boyut kazandıracığı,
4. Etkili karar stratejilerinin kazandırılmasında TA yaklaşımı açısından bireylere ego durumlarını düzenleme, yetişkin ego durumunu güçlendirme, ego durumları ile ilgili değişkenleri belirleyerek etkili karar verme becerilerinin kazandırılmasında bu değişkenleri dikkate alma konularında yapılacak müdahaleler için yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu müdahaleler özellikle, önemli kararlar verme dönemine yeni geçmiş ergenler için oldukça önemlidir.

Sayıtlar

2. Öğrencilerin ölçek maddelerine verecekleri cevapların onların gerçek düşüncelerini yansıttığı,
3. Araştırma örnekleminin evreni temsil ettiği,
4. Kullanılan ölçme araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

2. Araştırma, 2007 – 2008 eğitim – öğretim yılında İstanbul ili, Üsküdar, Kadıköy ve Maltepe ilçelerinde bulunan 2 adet resmi, 2 adet özel olmak üzere toplam 4 ortaöğretim kurumuna devam eden öğrencilerle sınırlıdır.
3. Araştırma, 2007 – 2008 eğitim – öğretim yılı ile sınırlıdır.
4. Araştırmada elde edilen veriler, örneklemin bilgi formu ve ölçeklere verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar ve Kısaltmalar

Karar Stratejisi: Bireyin karar vermesi gereken bir durumla karşılaştığında, nasıl davranacağını belirlemesi işlemidir (Kuzgun, 1992).

İçtepesel Karar Stratejisi: Seçenekler üzerinde iyice düşünmeden, aceleci davranarak karar verme biçimidir (Kuzgun, 1992).

Mantıklı Karar Stratejisi: Karar verirken seçenekleri dikkatle inceleme, her birinin olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirme biçimidir (Kuzgun, 1992).

Bağımlı Karar Stratejisi: Karar verirken başkalarının önerilerine önem verme, başkalarının doğruyu bildiklerine inanma durumudur (Kuzgun, 1992).

Kararsız Karar Stratejisi/ Kararsızlık: Verdiği kararı hemen değiştirmek isteme, hiçbir karardan hoşnut olmama durumudur (Kuzgun, 1992).

Ego Durumları: Ego durumları, duruma uygun, değişmez davranış biçimleriyle dolaysız ilişkisi bulunan değişmez bir duygu ve yaşantı biçimi olarak tanımlanmaktadır (James ve Jongeward, 1993: 40).

Ebeveyn Ego Durumu: Dış kaynaklardan ve esas olarak da anne babadan alınmış tutum ve davranışları içerir. Dışta başkalarına karşı eleştirici, önyargılı, sevecen ve koruyucu davranışlarla belirtilir. İçteyse Çocuk ego durumunu etkilemeyi sürdüren, çocuktaki Ebeveyn iletileri olarak yaşanmaktadır (James ve Jongeward, 1993: 41).

Yetişkin Ego Durumu: Bern'e göre Yetişkin, "mevcut gerçekliğe adapte olmuş, ebeveyn önyargılarından veya çocukluktan kalma arkaik tutumlardan etkilenmeyen bağımsız duygu, tutum ve davranış örüntüleri takımı" dır (James ve Jongeward, 1993: 326).

Çocuk Ego Durumu: Bireyin davranışlarında, bir çocukta görülen tüm doğal dürtüleri içerir. Aynı zamanda da bireyin çocuklukta ilk deneyimlerinin, kendisi ve başkalarıyla ilgili olarak aldığı durumların kayıtlarını tutar. Çocuklukta gelen eski davranışlar olarak açıklanmaktadır (James ve Jongeward, 1993: 41).

TA: Transaksiyonel Analiz

EE: Eleştirel Ebeveyn

KE: Koruyucu Ebeveyn

Y: Yetişkin

DÇ: Doğal Çocuk

UÇ: Uygulu Çocuk

KSÖ: Karar Stratejileri Ölçeği

EDÖ: Ego Durumları Ölçeği

2. İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde, karar verme konusundaki literatür, bilişsel psikoloji, gelişim psikolojisi ve kişilik psikolojisi çerçevelerinde incelenmiştir. Karar verme ile ilgili kuramsal görüşlerin çoğu, bilişsel psikoloji araştırmaları sonucu ortaya konmuştur. Kariyer kararı verme kuramları, kökenini karar verme ile ilgili bilişsel araştırmalardan alan, daha çok danışma psikolojisi alanına konu olmakla birlikte gelişimsel öğeler taşıdığından dolayı gelişim psikolojisi kapsamında da ele alınan kuramlardır. Ergenler ve karar verme başlığı altında, insan hayatında gelişimsel bir evre olan ergenlik ve bu dönemde hayati önem taşıyan karar verme davranışının incelenmesi hedeflenmektedir. Karar vermeye kişilik psikolojisi açısından yaklaşım ise, önemli kişilik kuramlarının kişiliğe yaklaşımından yola çıkarak insan kişiliğinin bir yansıması olarak kabul edilebilecek karar verme eylemini açıklamaya çalışmaktadır.

2.1. KARAR VERME

18. yüzyıla kadar karar verme süreci belli bir yöntemle araştırılmamıştır. O zamanlarda Pascal ve diğer matematikçilerden, olasılık hesaplarına dayanarak kumarbazların kazanma şansını arttırmak için bahis kuralları geliştirmeleri istenmiştir. Bu yüzden karar vermeye ilişkin ilk açıklamalar matematiksel ve kuralcı (prescriptive) bir yapı göstermiş ve son derece faydacı amaçlar için geliştirilmiştir (Muller, 1984: 10).

1950'li yıllara kadar psikologlar insanların nasıl karar verdiği üzerinde neredeyse hiç ciddi olarak düşünmemişlerdir. Bunun nedenlerinden biri, 20. yüzyılın ilk yarısında hâkim olan, insan davranışının tamamen refleksler, etki – tepki bağlantıları ve pekiştireçlerin etkileri ile açıklanabileceğini varsayan davranışçı ekoldür. Buna bağlı olarak zihinsel süreçlerin araştırılmasından kaçınılmış ve arzu, amaç gibi zihinsel kavramlar dışlanmıştır. Sonuç olarak karar araştırmalarının temelleri ve modern biçimi, psikoloji dışındaki diğer bilim dallarında – özellikle matematik ve ekonomi - hâkim olan düşüncelerden etkilenmiştir (Ayton, 2005: 382).

Karar verme sürecini araştırma ve kuramsallaştırma çalışmalarına ekonomist, istatistikçi ve matematikçilere ek olarak filozoflar ve psikologların katılmasıyla birlikte karar verme, disiplinler arası bir konu olmaya başlamıştır. Felsefe, ekonomi, matematik, psikoloji, siyasal bilimler, sosyoloji ve sosyal psikoloji karar verme ile ilgili niceliksel ve niteliksel analiz ve çalışmalara katkıda bulunmakta olan alanlardan birkaç tanesidir (Muller, 1984: 11; McFadden, 1986: 8; Shafir ve Tversky, 2002: 601).

Uzun bir süre karar verme alanında hâkim olan psikoloji dışındaki ekonomik ve istatistiksel modeller, insanın karar vermesini açıklamak için kullanıldığında, “insanların doğuştan mantıklı olduğu ve kendilerine bilgi verildiği takdirde kuralcı (normative, prescriptive) teorilere uygun davranacakları” gibi bir varsayıma dayanmaktadır. Bu modeller, insanın gerçekte nasıl karar verdiğini araştırmak yerine ideal olarak nasıl karar vermesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Muller, 1984: 10, 11; Ayton, 2005: 382).

Bilişsel psikoloji dalındaki ilk karar kuramcıları, yaptıkları karar verme deneyleri ile insanın karar vermesini açıklayan yaygın normatif kuramları sorgulamaya başlamışlardır. Bu deneysel araştırmalar, nasıl karar verilmesi gerektiğinin farkında dahi olsalar insanların kuralları belirlenmiş metotları takip edemediklerini veya takip etmek istemediklerini ortaya koymuştur. Bunun ardından ekonomik ve matematik modellerden, bilişsel psikolojiden çıkarsanan kavramlara doğru bir sıçrama gerçekleşmiştir. Bilişsel psikologlar böylece, araştırmalarının odağını insanların nasıl mantıklı karar vermesi gerektiği veya kendilerine sunulan metotları ne kadar iyi izleyebildikleri yönünden insanların karar verme görevlerini gerçekte nasıl yerine getirdikleri yönünde değiştirmişler, sonuçları tahmin etmekle daha az ilgilenip süreci anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır (Muller, 1984: 11).

2.1.1. Karar Verme Teorileri

Psikologlar, insanın gerçekte ne yaptığını, ne yapması gerektiği varsayımı ile kıyaslayarak inceledikleri için iki çeşit karar verme teorisi ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki *normatif/kuralcı (normative)* teoriler, diğeri ise *betimleyici (descriptive)* teoriler

olarak adlandırılmaktadır. Kuralcı teoriler ideal kararı tanımlarken betimleyici teoriler, insanların gerçekte nasıl karar verdiklerini açıklamaya yönelmektedir (Ayton, 2005: 383).

2.1.1.1. Kuralcı Teoriler

Kuralcı teoriler, *Klasik Karar Kuramları* olarak da adlandırılmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi bu kuramlar, ekonomist, istatistikçi ve filozoflar tarafından karar verme konusunda ilk olarak geliştirilmiş olan kuramlardır. Ekonomik bir bakış açısına sahip olan bu kuramlar üç varsayıma dayanmaktadır. Birincisi, karar vericilerin kararları ile ilgili tüm olası seçenekler ve bu seçeneklerin tüm olası sonuçları ile ilgili bilgi sahibi oldukları varsayımdır. İkinci varsayıma göre, karar vericiler karar seçenekleri arasındaki ince (güç ayırt edilen) farklılıklara karşı son derece duyarlıdır. Üçüncü olarak, karar vericiler seçimleri konusunda tamamen mantıklıdır (Sternberg, 2006: 441; Goldstein, 2005: 468, 469).

2.1.1.1.1. Beklenen Fayda Kuramı/Modeli (Expected Utility Theory)

Kuralcı teoriler kategorisine giren klasik karar kuramları arasında ilk göze çarpan kuram/model, *Beklenen Fayda Kuramı/Modeli*'dir (Expected Utility Theory). Bu model, ilkeleri 1700'lü yıllara dayanan en eski karar modelidir. Zengin kişilere kumarda yardım etmek amacı ile matematikçiler tarafından geliştirilmiş olan bu model, o zamandan beri matematikçiler, ekonomistler ve filozoflar tarafından geliştirilerek teoremler ve aksiyomlara dayanan güçlü bir sistem oluşturmuştur. İlk olarak John von Neumann ve Oskar Morgenstern (1947) tarafından ortaya konan bu model, insanların gerçekte nasıl karar verdiği ile değil, mantıklı karar vermenin gerekliliklerini yerine getirdiklerinde nasıl karar verecekleri ile ilgilenen kuralcı bir modeldir. Bir başka ifade ile bu model, insanların nasıl karar vermesi gerektiği ile ilgilenmektedir (Plous, 1993: 80; Byrnes, 1998: 8; Kutschera; 2002: 6, 7; Eysenck ve Keane; 2005: 494; Reisberg, 2006: 455).

Beklenen Fayda Modeli'ne göre bireyler, faydayı maksimize edecek şekilde karar verirler. Fayda, bireyin arzulanacağı sonuçlardır. Diğer bir ifade ile fayda, bireyin bir sonuca atfettiği öznel değerdir. İki seçenek arasında bir karar vermek durumunda olduğunda birey, her birinin beklenen faydasını/beklenen değerini aşağıdaki formül yardımıyla değerlendirir:

Beklenen fayda = (belli bir sonucun gerçekleşme olasılığı) x (ilgili sonucun faydası)

Bu formülün işleyişini anlayabilmek için iki iş teklifinden birini seçecek bir insan düşünelim. Her iki iş de başlangıç olarak ayı miktarda maaş veriyor olsun. A şirketinde çalışanların ilk yıl içerisinde % 20 oranında maaş artışı elde etme şansları % 50; B şirketinde çalışanların ise ilk yıl içerisinde % 10 oranında maaş artışı elde etme şansları % 90 olsun. Bu değerleri formüle yerleştirdiğimizde:

$$(0.50 \times 0.20 = 0.10; \quad 0.90 \times 0.10 = 0.09)$$

şeklinde iki beklenen fayda değeri elde ederiz. Bu durumda karar verici, en yüksek beklenen değere sahip işi seçecektir. Tüm diğer koşulların eşit olduğu varsayıldığında karar verici A şirketinde çalışmaya karar verecektir (Eysenck ve Keane, 2005: 494; Sternberg, 2006: 441).

2.1.1.1.2. Öznel Beklenen Fayda Kuramı (Subjective Expected Utility Theory)

von Neumann ve Morgenstern (1947) beklenen fayda modelini sunduktan sonra birçok kuramcı bu modelin farklı çeşitlemelerini oluşturmuşlardır. Bunlardan en önemlisi, karar vericinin psikolojik donanımına vurgu yapan *Öznel Beklenen Fayda Kuramı* (Subjective Expected Utility Theory)'dır. Model, Leonard Savage (1954) tarafından öne sürülmüştür. Savage ile von Neumann ve Morgenstern modelleri arasındaki temel fark, Savage'nin öznel veya kişisel olasılıkları dikkate almış olmasıdır. Beklenen fayda modelinde ise olasılıklar nesnel olarak ele alınmıştır (Sternberg, 2006: 442).

Öznel beklenen fayda modeline göre, insan davranışının amacı acıdan kaçmak ve haz aramaktır. Örneğin bir öğrenci gelecek dönem için ders seçme durumunda hem kredilerini tamamlamasını sağlayacak (amaçlardan biri) hem de kendisine ilginç

geleceğine inandığı (değer verilen bir özellik) dersleri seçecektir. Dolayısıyla insanlar karar verirken değerlerini ve amaçlarını dikkate alarak hazzı maksimize etme, acıyı minimize etme yönünde davranacaklardır. Bu durumda birey, hesaplarını iki olgu ile yapacaktır. Bunlardan biri, *öznel fayda*dır. Öznel fayda, nesnel bir kriterden ziyade bireyin faydaya ilişkin yargılarına dayalı bir hesaptır. Diğeri ise *öznel olasılık*tır. Öznel olasılık, nesnel istatistik hesaplamalarından ziyade bireyin olasılıklarla ilgili değerlendirmelerine dayalı bir hesaptır (Reisberg, 2006: 456; Sternberg, 2006: 442).

Verilecek her kararın bizi amaçlarımızdan uzaklaştıracak belli maliyetleri, bunun yanı sıra amaçlarımıza yaklaştıracak ve değer verdiğimiz şeyleri bize kazandıracak faydaları vardır. Karar verirken maliyetleri ve faydaları kıyaslayarak maliyetleri minimize, faydaları ise maksimize edecek bir yol belirleriz. Birden fazla seçenek söz konusu olduğunda fayda ve maliyet arasında en iyi dengeyi sağlayan seçeneğe yöneliriz. Fayda ve maliyet arasındaki bu kıyaslamalar, karar verirken seçenekler arasında çeşitli ödünlmeler yapıldığını göstermektedir. Yaz tatilini geçirmek üzere iki şehirden birini seçme durumunda kalan bir kişi, ilk şehirde hava daha sıcak olmasına rağmen ikinci şehre ulaşımın daha kolay ve ucuz olduğunu fark ettiğinde güzel hava ve ekonomik yolculuk arasında bir seçim yapma, bir ödünleme yoluna gitmek zorundadır. Burada birbirini kıyaslanmak durumunda olan özellikler birbirinden çok farklıdır. İnsanın tatildeyken güzel bir havadan alacağı zevki para ile kıyaslamak kolay değildir. Buna rağmen insanlar birbirinden çok farklı özellikler arasında bu tür kıyaslamalar yaparlar. Bu durum bize bu kıyaslamaların subjektif (öznel) olduğunu göstermektedir. Her bir faktörün bizim için ne kadar önemli olduğunu kendimize sorarak karar veririz. Her bir faktörün bizim için taşıdığı önem, “öznel fayda”, yani o faktörün bizim için taşıdığı değerdir (Reisberg, 2006: 455, 456).

Verilecek her bir karar aynı zamanda bir derece belirsizlik ve risk içermektedir. Kendisine ilginç geldiği için bir ders seçmiş olan öğrenci, dersi verecek öğretim görevlisinden hoşlanmayıp dersten beklediği hazzı alamama riski ile karşı karşıyadır. Bu da beklenen fayda modelindeki öznel olasılık kavramını göstermektedir.

Öznel beklenen fayda modelinin işleyişini açıklayan çeşitli yöntemler vardır. Bu yöntemlerden biri olan **karar analizi**, öznel beklenen fayda modeline dayalı olarak 1960'lı yıllarda karar vermeyi geliştirmek için oluşturulmuş bir teknolojidir. Karar analizi, karar vermede kuralcı (normative) ve betimleyici (descriptive) yaklaşımları birleştiren yeni bir yaklaşımı göstermektedir: **öğretici** (prescriptive) yaklaşım. Karar analizi bireylere, kuralcı teorilere uygun olarak nasıl daha iyi kararlar verebileceklerini öğreten yaklaşımlardan bir tanesidir. Ayrıca bireylere kendi amaçlarını ve değerlerini anlama ve açıklama, seçenekleri araştırma ve değerlendirme konularında da yardımcı olur. Karar analizinde kararı temsil etmek üzere **karar ağacı** (decision tree) kullanılmaktadır. Karar ağacı, bireylere karmaşık kararları daha baş edilebilir öğelere ayırmalarında, bu öğelere ilişkin değerleri ve inançları açığa çıkarmalarında ve öğelerin yeniden bir araya getirilmesinde kuralcı ilkeleri uygulamalarında yardımcı olan bir tekniktir (Ayton, 2005: 385).

Görüldüğü gibi öznel beklenen fayda modelinde bireyler, karar verirken olasılık hesaplarının yanı sıra kararı ilgilendiren konuyla ilgili kişisel değerlendirmelerini, istek ve ihtiyaçlarını da dikkate almaktadır. Bu kuram, karar verme alanında bireyin kişiliğini ön plana çıkarmaktadır.

2.1.1.1.3. Optimize Karar Verme Modeli (Optimizing Model)

Robbins (1996: 144 – 150), bireylerin hazzı maksimize etmek amacıyla nasıl karar vermeleri gerektiğini açıklamak için *optimize karar verme modeli* (optimizing model) ni öne sürmüştür. Bu modele göre, bireylerin karar verirken izlemesi gereken altı basamak vardır. İlk basamakta *bir karar verilmesi gerektiği* tespit edilir. Mevcut durum ve arzu edilen durum arasındaki uyumsuzluk, bir problemin varlığını, bu da belli bir kararın verilmesi gerektiğini gösterir. İkinci aşamada birey, karar vermeye dair ihtiyacı tespit ettikten sonra *karar kriterlerini belirlemelidir*. Lisansüstü eğitim için yurtdışında bir okul seçme durumunda olan bir öğrenci, yıllık okul ücreti, maddi yardım olanakları, kabul edilme koşulları, okulun statüsü, büyüklüğü, yeri, sunduğu dersler, kız – erkek oranı, sosyal yaşam kalitesi ve kampüsün fiziksel çekiciliği gibi faktörleri vereceği karara kriter olarak belirleyebilir. Burada bir başka öğrenci için bu kriterlerin

değil de başka kriterlerin söz konusu olabileceği de göz önünde tutulmalıdır. Bu durum, öznel beklenen fayda modelindeki öznel fayda kavramına çok benzemektedir.

Üçüncü aşamada, belirlenen *kriterlerin derecelenmesi* gelmektedir. Önceki aşamada belirlenmiş olan kriterlerin hepsi birey için eşit önem derecesine sahip olmadığından her bir kriter önem derecesine göre derecelendirilmelidir. Okul seçimi yapacak olan öğrenci, belirlediği kriterlerin önem derecesini 1'den 10'a kadar sayılarla ifade edebilir. En önemli kritere 10 puan verip diğerlerini de kendisi için taşıdıkları öneme göre puanlayabilir.

Dördüncü aşamada problemi çözecek geçerli tüm *seçenekler belirlenir*. Bu aşamada seçeneklere değer biçmek üzere herhangi bir girişimde bulunulmaz. Sadece seçenekler belirlenir ve sıralanır. Okul seçecek olan öğrencinin A, B, C, D, E, F, G ve H okullarını potansiyel seçenekler olarak belirlemesi buna örnektir.

Beşinci aşamada seçeneklerin eleştirel bir biçimde *değerlendirilmesi* gerekmektedir. 2. ve 3. basamaklarda belirlenen kriterler ve puanlarla kıyaslandığında her bir seçeneğin üstün ve zayıf yanları ortaya çıkacaktır. Örneğimizdeki öğrenci, her bir okul seçeneğini her bir kriter açısından değerlendirmek durumundadır. Bir kriter açısından bir seçeneğin aldığı en yüksek puan 10 olarak düşünülebilir. Okullara kriterler açısından verilecek puanlar, bireyin yargısına bağlı olduğundan farklı bireyler için tamamen farklı değerlendirmeler ve buna bağlı olarak farklı puanlamalar olabilir. Sekiz okul seçeneğinden herhangi biri tüm kriterler açısından 10 puan alıyorsa 3. aşamadaki derecelendirmelere gerek kalmadan o okul seçilir. Örnekteki öğrenci, her bir seçeneğin her bir kriterden aldığı puanı o kriterlerin dereceleri ile çarpmalıdır.

Son olarak altıncı aşamada en yüksek puana sahip olan *en iyi seçenek seçilir*. Tüm bu anlatılanlar aşağıdaki iki tabloda özetlenmiştir. İlk tabloda öğrencinin okul seçimi ile ilgili göz önünde bulunduracağı kriterler ve her bir kritere öğrenci tarafından atfedilen dereceler ile öğrencinin karar vermek üzere belirlediği sekiz okulun bu kriterler açısından aldığı puanlar verilmiştir.

Tablo 2.1. Kriterlerin Derecelendirilmesi ve Her Bir Okulun Bu Kriterler Açısından Aldığı Puanlar

OKUL SEÇENEKLERİ									
Kriter	Derece	A	B	C	D	E	F	G	H
Maddi yardım olanakları	10	5	4	10	7	7	8	3	7
Okulun statüsü	10	10	6	6	6	9	5	9	6
Yıllık ücret (az olan tercih sebebi)	8	5	7	8	8	5	10	5	8
Sunulan program	7	6	10	8	9	8	8	9	8
Bulunduğu yer	6	6	7	10	10	6	9	10	7
Kabul koşulları	5	7	10	10	10	8	10	8	4
Sosyal yaşam kalitesi	4	10	5	7	7	3	7	10	8
Okul büyüklüğü	3	10	7	7	7	9	7	9	4
Kız – erkek oranı	2	2	2	8	8	8	10	2	8
Kampüsün çekiciliği	2	8	10	6	3	4	10	5	9

Tablo 2.2’de ise her bir kritere verilen derece ile her bir okulun o kriterden aldığı puanın çarpılması sonucu elde edilen toplam puanlar görülmektedir. Buna göre en yüksek puan olan 467 puanı alan C Okulu öğrencinin seçmeye karar vereceği okul olacaktır.

Tablo 2.2. Okul Seçeneklerinin Değerlendirilmesi

OKUL SEÇENEKLERİ								
Kriter	A	B	C	D	E	F	G	H
Maddi yardım olanakları	50	40	100	70	70	80	30	70
Okulun statüsü	100	60	60	60	90	50	90	60
Yıllık ücret (az olan tercih sebebi)	40	56	64	64	40	80	40	64
Sunulan program	42	70	56	63	56	56	63	56
Bulunduğu yer	36	42	60	60	36	54	60	42
Kabul koşulları	35	50	50	50	40	50	40	50
Sosyal yaşam kalitesi	40	20	28	28	12	28	40	32
Okul büyüklüğü	30	21	21	21	27	21	27	12
Kız – erkek oranı	4	4	16	16	16	20	4	16
Kampüsün çekiciliği	16	20	12	6	8	20	10	18
Toplam	393	373	467	438	395	459	404	420

Optimize karar verme modelinin dayandığı bazı sayıtlar vardır. Bu sayıtlar, rasyonellik kavramına dayanmaktadır. Rasyonel karar verme, karar vericinin tamamen amaca yönelik ve mantıklı davranmasıdır. Bu modelde birey, amaç yönelimlidir. Bireyin en üst düzeyde ulaşmaya çalıştığı iyi tanımlanmış bir amacı vardır. Karar verici bütün kriterleri belirleyebilmekte ve seçenekleri sıralayabilmektedir. Bu modelde birey, kriter ve seçenekleri değerlendirmede tamamen yetkin olarak kabul edilir. Tercihler belirgindir. Rasyonellik, kriter ve seçeneklere sayısal değerler verilebileceğini ve tercih

sirasına göre sıralanabileceklerini varsaymaktadır. Tercihler süreklidir. Her zaman aynı kriterler ve seçenekler söz konusu olmalıdır çünkü karar kriterlerinin sürekli olduğu ve onlara verilen derecelerin durağan olduğu varsayılmaktadır. Optimizasyon modelini izleyen mantıklı (rasyonel) karar verici, en yüksek dereceye sahip seçeneği seçecektir. En çok tercih edilen bu seçenek, en yüksek faydayı sağlayacaktır (Robbins, 1996:144 – 147).

Buraya kadar açıklanmış olan karar verme ile ilgili literatür incelendiğinde, karar vermenin tıpkı problem çözmeye olduğu gibi, çeşitli aşamalardan oluşan bir süreç olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Her bir aşamada sergilenen özel davranışlar vardır. Bunlar; a) bir problem durumunu değerlendirme, b) karar kriterini tespit etme, c) olası seçenekleri saptama, d) toplanması yararlı olacak bilgi türlerini belirleme, e) bilgi toplama ve f) seçenekleri tartma ve değerlendirme olarak sıralanabilir (Janis ve Mann, 1977; Krumboltz, 1979). Buna göre ilk olarak karar vermeyi gerektiren bir durumun farkına varılması gerekir. Daha sonra bu duruma yönelik bir dizi olası seçenek oluşturulur. Üçüncü aşamada, bu dizideki her bir seçeneğe ilişkin bilgiler toplanır. Bundan sonraki adımda, her bir seçenek edinilen bilgiler ışığında değerlendirilir. Sonra seçeneklerden biri tercih edilir. Tercih edilen seçenek yürürlüğe konur ve son olarak karar sürecinin sonucu değerlendirilir. Görüldüğü gibi tüm bu aşamalar, kuralcı karar teorilerinin konusu olan rasyonel karar verme sürecini açıklamaktadır (Walsh, 1985:7).

Bu aşamalar, karara ilişkin seçenekler hakkında mükemmel bilgi olduğunu, karar vericinin tüm bu seçenekleri karşılaştırıp kendi tercihlerine göre sıraya koyabildiğini ve tüm bu işlemleri, karar verilmesini gerektiren problemin sunulmuş şekline etkilenmeden yerine getirebildiğini varsaymaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda, bu varsayımların gerçeği yansıtmadığı anlaşılmış ve insanların bilişsel kapasitesinin sınırları olduğu ifade edilmiştir.

Karar verme araştırmalarında, incelenen önemli faktörlerden biri, verilecek kararın karmaşıklığıdır. Araştırmacılar genellikle seçenek sayısını ve seçeneklerle ilgili bilgiyi çeşitlendirerek karar karmaşıklığını kontrol etmektedirler. Araştırmalar ilerledikçe bireylerin karar vermede başvurdukları birtakım bilişsel kestirmeler olduğu

tespit edilmiştir (Akt; Shiloh ve diğ., 2001). Tversky ve Kahneman (1974), insanların karar vermeyi gerektiren bilgi işleme fonksiyonunu kendi bilişsel kapasitelerinin sınırları içerisinde tutmalarını sağlayan belli stratejiler (heuristics) kullandıklarını tespit etmişlerdir. Bu stratejiler, bireylerin daha az çaba göstererek karar vermelerini sağlayan çeşitli bilişsel kestirimlerdir. İnsanlar, sınırlı miktarda bilgi işleme kapasitesine sahip olduklarından a) hafızada o an ulaşılabilen bilgiye hemen başvurma (availability heuristic), b) aşına olmadıkları bir bilgiyi aşına oldukları bilgilerle ilişkilendirme (representativeness heuristic), c) sahip oldukları bilgiyi geçersiz kılan bilgilere uyum sağlayamama gibi kısa yollara başvurmaktadırlar (Krieshok, 1998: 214). İnsanların karar verirken rasyonellik ilkesine aykırı bu tür stratejiler kullandıklarının farkına varılması ile onların gerçekte nasıl karar verdiklerini açıklamaya yönelik betimleyici karar teorileri oluşturulmaya başlanmıştır.

2.1.1.2. Betimleyici Teoriler

Beklenen fayda modeli ve optimizasyon modeli, bireylerin rasyonellik ilkesi temelinde karar verdiklerini; karar vericilerin çeşitli olasılıklar ve her bir davranış tarzına ilişkin yeterli bilgi sahibi oldukları, bu bilgiyi anladıkları ve her bir seçeneğin avantaj ve dezavantajlarını hesaplayabildiklerini varsaymaktadır. Sonuç olarak, bu hesaplamaları kıyasladıklarını ve beklenen faydayı maksimize edecek davranış tarzına karar verdiklerini kabul etmektedir (Plous, 1993: 94, 95).

Ancak bireyler günlük hayatta, çok fazla bilinmeyen içeren, çok daha karmaşık problemlerle karşı karşıya kalmaktadır (Eysenck ve Keane, 2005:503). Bu problemlerin, rasyonellik ilkesine dayalı aşamalardan oluşan klasik karar modellerine uygun kararlar alınarak çözülmesi mümkün olmamaktadır.

1950’li yıllarda bazı araştırmacılar insanların sınırsız rasyonellik ilkesine bağlı olarak karar verdikleri düşüncesine karşı çıkmaya başlamışlar, *sınırlı rasyonellik (bounded rationality)* ilkesine uygun olarak karar verdiklerini öne sürmüşlerdir. Buna göre, insanlar rasyoneldir fakat bu rasyonelliğin bir sınırı vardır. İnsanların genellikle seçenekler hakkında tam ve yeterli bilgisi yoktur. Daha önce de belirtildiği gibi,

seçeneklerle ilgili bilginin alınmasında karar vericinin algıları etkilidir. Algı ise oldukça seçicidir. İnsanın hafızası çeşitli önyargılarla doludur. Çeşitli seçeneklere ilişkin sonuçlar genellikle yanlış anlaşılır ve olası tüm seçenekler de göz önünde bulundurulmaz. Bu nedenlerden dolayı, beklenen fayda modeli karar vermede kuralcı (normative) bir yaklaşım olarak yararlı iken betimleyici (descriptive) bir yaklaşım olarak yararlı değildir. İnsanların gerçekte nasıl karar verdiklerini anlamak için farklı yaklaşımlara ihtiyaç vardır (Sternberg, 2006: 443; Robbins, 1996: 150; Plous, 1993: 95).

2.1.1.2.1. Tatmin/Hoşnutluk Modeli (Satisficing)

Bu yaklaşımlardan biri, Herbert Simon (1956) tarafından öne sürülen *tatmin/hoşnutluk (satisficing) modelidir*. Simon (1956), insanın karar verme davranışının sınırlı rasyonelliğe uygun işlediğini öne sürmektedir. Simon'a göre insanlar karar verirken maksimizasyon veya optimizasyon yönünde değil, minimum koşullara ulaşmalarını sağlayan tatmin olma doğrultusunda karar verirler. Hoşnutluk ilkesi doğrultusunda yapılan bir seçim, ideal veya optimal olmasa dahi bireyin en önemli ihtiyaçlarını karşılayan bir seçeneğin seçilmesi anlamına gelir. Bir başka ifade ile bu yaklaşıma göre, minimum kabul edilebilirlik düzeyini karşılayabilen bir seçenek bulunur bulunmaz ona karar verilir. Bu yaklaşımda, olası tüm seçenekler üzerinde düşünülmesi ve hangilerinin kazancı maksimize edip maliyeti minimize edeceğinin dikkatlice hesaplanması söz konusu değildir. Örneğin, kişinin bir araba almak istediğinde belirlediği ana kriterlere uygun bir araba bulur bulmaz onu satın almaya karar vermesi, daha farklı seçenekleri araştırmaya ihtiyaç duymaması tatmin modeline uymaktadır. Optimizasyon modeli ile kıyaslayarak açıklanacak olursa, bu modelde de belli bir kararı gerektiren problem durumu tanımlanır. Kriterler ve seçenekler araştırılmaya başlanır fakat kriterler optimizasyon modelinde olduğu gibi ayrıntılı ve kapsayıcı değildir. Seçenekler de göze çarpan, kolay bulunabilen türdendir. Sınırlı sayıdaki seçenekler belirlendikten sonra karar verici ayrıntıya girmeyecek şekilde bunları değerlendirir. Karar verici, tüm seçenekleri dikkatlice değerlendirmeyecek, hâlihazırdaki seçenekten çok az farklı olan seçenekleri değerlendirerek işe başlayacaktır. Yeterli gördüğü bir seçeneği bulduğu anda ona karar verecek, en iyiyi

araştırmak yerine tatmin edici olan seçeneğe yönelecektir. Bu modelde karar verici, aşına olduğu, mevcut duruma yakın olan ve sınırlı sayıdaki kritere uygun seçenekleri tercih etmektedir. Belki çok daha farklı bir seçenek probleme en iyi (optimal) zm sağlayabilir fakat karar verici çok nadir olarak o seçeneğe yönelmektedir. Dolayısıyla, bu modele uygun seçimler yapan bireylerin verdikleri kararlar daha önce vermiş oldukları kararlardan çok da farklı olmamaktadır (Robbins, 1996:150 – 152; Eysenck ve Keane, 2005: 503; Sternberg, 2006: 443).

Yapılan bir araştırmada (Schwartz ve diğ., 2002), tatmin ilkesine göre davranan bireylerin maksimizasyon ilkesine bağlı bireylerden daha mutlu ve iyimser oldukları, hayattan daha fazla doyum aldıkları ve daha az pişmanlık ve suçluluk duygusu yaşadıkları tespit edilmiştir (Eysenck ve Keane, 2005: 503).

2.1.1.2.2. Niteliksel Eleme Modeli (Elimination by Aspects)

Birey, belli bir süre içerisinde inceleyebileceğinden daha fazla seçenekle karşı karşıya kaldığı durumda farklı bir karar verme stratejisi kullanabilir. Böyle durumlarda mevcut tüm seçeneklerin tüm özellikleri üzerinde durmak yerine seçenekler arasında bir tür eleme işlemi gerçekleştirilir. *Niteliksel eleme modeli (elimination by aspects)* (Tversky, 1972) olarak adlandırılabilen bu yaklaşıma göre bireyler, belli bir zaman diliminde her bir seçeneğin tek bir niteliğine odaklanarak eleme işlemi yaparlar. Öncelikle farklı seçeneklerin tek bir niteliği dikkate alınır. O nitelik için minimum kriter belirlenir. Daha sonra bu kritere uymayan tüm seçenekler elenir. Geriye kalan seçenekler için tekrar bir nitelik ve o niteliğe dair minimum kriter belirlenir. Yine kritere uymayan seçenekler elenir. Bu Şekilde, belli nitelikleri dikkate alan ardışık bir eleme süreci ile tek bir seçenek kalıncaya kadar eleme işlemine devam edilir. Örneğin, bir araba almak istediğimizde öncelikle bir nitelik olarak arabanın fiyatını dikkate alabiliriz. Fiyatla ilgili belirlediğimiz kritere uymayan arabaları eledikten sonra bir başka niteliği (rneğin, arabanın modeli) dikkate alırız. Bununla da ilgili belirlediğimiz kritere uymayan arabaları eler ve geriye tek bir araba kalıncaya kadar eleme işlemine devam ederiz. Bu modelde, seçenekleri eleme sürecinde tatmin modeli, eleme sürecinin

ardından geriye kalan birkaç seçenek arasında karar verme durumunda ise öznel beklenen fayda modeline uygun seçimler yapılabilir (Sternberg, 2006: 444).

2.1.1.2.3. İçsel Beğeni Modeli

Karmaşık ve düzensiz kararları açıklamak üzere kullanılan karar modellerinden biri de *içsel beğeni modeli (implicit favorite model)*'dir. Tatmin modelinde olduğu gibi bu modelde de birey, karmaşık problemleri süreci basitleştirerek çözmeye çalışır. Sürecin basitleştirilmesi, karar vermede zor bir aşama olan seçeneklerin değerlendirilmesi aşamasına hiç girmemek anlamına gelir. Bunun yerine, seçeneklerden biri içsel olarak tercih edilir. Karar verme sürecinin en başında birey, seçeneğini belirlemiştir. Geriye kalan süreç ise, verilmiş olan bu kararın yerinde bir karar olduğunu doğrulama süreci olmaktadır. Bu modelde problem tanımlandıktan sonra karar verici kendine erkenden favori bir seçenek belirler. Favori seçeneğini belirlediğinin farkında olmadığından yine de seçenekleri araştırmaya devam eder. Sürecin geri kalanı, belirlenmiş seçeneğin lehindeki bu önyargıya dayalı olarak devam eder. Geri kalan bu süreçte farklı seçeneklerin belirlenmesi, sürece nesnellik görüntüsü vermektedir. Daha sonra, doğrulama süreci devreye girer. Bu noktada seçenekler, *seçilecek aday* ve *doğrulama adayı* işlevi görecektir şekilde iki taneye indirgenir. Daha sonraki aşamada kriterler ve dereceleri belirlenir. Kriterlerin seçilmesi ve onların favori seçenek lehinde sonuç verecek şekilde derecelendirilmesi nedeniyle bu aşamada büyük oranda algısal ve yorumsal çarpıtma mevcuttur. Sonuç olarak değerlendirme aşamasında, seçilecek adayın doğrulama adayına karşı üstünlüğü açıkça ispatlanmış olmaktadır. Özetle, bu modele uygun karar veren bireylerin sıklıkla bir seçeneğe erkenden bağlandıkları ve son kararı vermeden önce çeşitli seçeneklerin güçlü ve zayıf yanlarını değerlendirmedikleri görülmektedir (Robbins, 1996: 152 – 154).

2.1.1.2.4. Olasılık Kuramı (Prospect Theory)

İnsanların seçim durumlarında kolaylıkla işe koşacakları sabit tercihleri yoktur. Karar verme görevinin taleplerine, sunulan bilginin kapsamına ve yapısına göre kararlar da değişmektedir. Gerçek yaşamda verilen kararların pek çoğu, sonuçları kesin olarak

bilinmediğinden risklidir. Kahneman ve Tversky (1979), riskli durumlarda karar vermeyi açıklayan betimleyici bir karar verme modeli öne sürmüşlerdir. *Olasılık kuramı (prospect theory)* adı verilen bu model, kökenlerini öznel beklenen fayda modelinden almakla birlikte kuralcı değil, betimleyici bir yaklaşımdır. Dolayısıyla ideal karar verme davranışını açıklamak yerine insanların gerçek yaşamda nasıl karar verdiklerini açıklamakla ilgilenir (Ayton, 2005: 398; Eysenck ve Keane, 2005: 495; Plous, 1993: 95; Shafir ve Tversky, 2002: 602, 603).

Olasılık kuramını oluşturan araştırmalar, insanın karar verme davranışının fayda kuramının varsaydığı gibi istikrarlı ve daima rasyonel bir yapıda olmadığını göstermektedir. % 50 olasılıkla 200 YTL kazanma şansı (% 50 olasılıkla hiçbir şey kazanamama) ile kesin olarak 100 YTL alma seçenekleri arasındaki tercihleri sorulduğunda insanların çoğu, her iki olasılık da aynı beklenen değere sahip olmasına rağmen kesin kazancı tercih etmektedir. İlk durumun olasılığı, $0.50 \times 200 + 0.50 \times 0 = 100$ YTL olarak bulunduğu göre her iki olasılık da aynı beklenen değere sahiptir. Eşit değerde veya daha yüksek beklenen değere sahip riskli bir olasılığa karşı kesin bir sonucun tercih edilmesine *riskten kaçış (risk averse/aversion, loss averse/aversion)*; eşit değerde veya daha yüksek beklenen değere sahip kesin bir sonuca karşı riskli bir olasılığın tercih edilmesine ise *risk arayış (risk seeking)* adı verilmektedir. Kesin bir sonucun eşit değerdeki riskli bir olasılığa tercih edilmesi eğilimine *katiyet (kesinlik) etkisi (certainty effect)* adı verilmektedir. Öte yandan, kazançların yerine kayıplar geçtiğinde insanların tercihlerini değiştirmesi eğilimine *yansımaya etkisi (reflection effect)* denmektedir. Kısacası insanlar, kazançlar söz konusu olduğunda riskten kaçma, kayıplar söz konusu olduğunda ise risk arama eğilimindedir (Shafir ve Tversky, 2002: 605, 606; Byrnes, 1998: 13).

Olasılık kuramı ile ilgili önemli araştırma konularından biri *çerçeve etkisi (framing effect)* dir. Tversky ve Kahneman (1981), karar çerçevesini, “karar vericinin belli bir seçimle ilişkili davranış, sonuç ve olasılıklara ilişkin kavrayışı” olarak tanımlamaktadır. Tversky ve Kahneman (1981), karar çerçevesinin kısmen problemin ifadesi, kısmen de karar vericinin ilkeleri, alışkanlıkları ve özellikleri tarafından kontrol

edildiğini öne sürmüşler, araştırmalarında ise problemleri farklı biçimlerde ifade etmenin etkilerini incelemişlerdir.

Çerçeve etkisi ile ilgili ilk ve en ünlü çalışmada Tversky ve Kahneman (1981), araştırma örneklemindeki bireylerden ABD’de de olağandışı bir Asya hastalığının patlak verme ihtimali olduğunu ve bu hastalığın 600 kişinin ölümüne neden olabileceğini hayal etmelerini istemişlerdir. Hastalıkla savaşmak için iki program seçeneği söz konusudur:

- Program A uygulanırsa 200 kişi kurtarılacak,
- Program B uygulanırsa 1/3 olasılıkla 600 kişi kurtarılacak, 2/3 olasılıkla hiç kimse kurtarılamayacak.

Tversky ve Kahneman, bireylere bu program seçeneklerinden hangisini tercih edeceklerini sormuşlardır. Katılımcıların % 72’sinin A programını yani riskten kaçmayı tercih ettikleri görülmüştür.

Tversky ve Kahneman, aynı araştırmada bir başka katılımcı gruba soruyu olumsuz bir çerçeveye büründürerek sunmuşlardır. Program seçenekleri şu şekilde sunulmuştur:

- Program C uygulanırsa 400 kişi ölecek,
- Program D uygulanırsa 1/3 olasılıkla kimse ölmeyecek, 2/3 olasılıkla 600 kişi ölecek.

Program C veya D uygulandığında kurtarılacak veya ölecek kişi sayısı, program A veya B uygulandığında elde edilecek sayılara eşit olmasına rağmen problem ikinci şekildeki çerçeve ile ifade edildiğinde katılımcıların % 78’inin D programını yani risk arayışı tercih ettikleri görülmüştür.

Bu ve buna benzer diğer araştırmaların sonuçları (Wang, 1996; Tversky ve Kahneman, 1987; Wilson, Kaplan ve Schneiderman, 1987; McNeil, Pauker, Sox ve Tversky, 1982), insanların kayıplar söz konusu olduğunda risk aradıklarını, kazançlar

söz konusu olduğunda ise riskten kaçtıklarını göstermektedir. Dolayısıyla bu noktada, problemin ifade edilişi, yani kararın çerçevesi, bireylerin verecekleri kararlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Problemin ifade edilmesine bağlı olarak bireylerin kararlarını değiştirmeleri onları manipülasyona, tutarsızlığa ve kendi kendi ile çelişmeye açık hale getirmektedir (Plous, 1993: 72, 98; Shafir ve Tversky, 2002: 601 – 610; Ayton, 2005: 399; Reisberg, 2006: 459 – 461; Goldstein, 2005: 471- 473; Eysenck ve Keane, 2005: 495 – 497).

2.1.1.2.5. Pişmanlık Kuramı (Regret Theory)

Bazı durumlarda insanlar, verdikleri kararların niteliğini, farklı bir seçim yapmış olmaları durumunda nasıl bir sonuç elde etmiş olacaklarını hayal ederek değerlendirirler. “Acaba diğer elbiseyi alsaydım nasıl olurdu? Bu mesleği değil de başka bir mesleği seçmiş olsaydım ne olurdu?” gibi ifadeler bu tür bir hipotetik düşünmeye örnektir. Farklı kararlar verildiğinde birtakım farklı sonuçların oluşma ihtimalini hayal etme ve şimdiki durum ile hipotetik durum arasında kıyaslama yapmaya *gerçekdışı akıl yürütme (counterfactual reasoning)* denmektedir.

Bu kavram, karar verme kuramlarından biri olan *pişmanlık kuramı (regret theory)* nın temelini oluşturmaktadır. Pişmanlık kuramına göre ilk olarak bütün insanlar pişmanlık ve sevinç duygularını yaşamaktadır. İkincisi, insanlar belirsizlik durumlarında karar verme ile karşı karşıya kaldıklarında o duyguları tahmin etmeye ve dikkate almaya çalışmaktadır. Örneğin insanlar, kesin olarak 1000 YTL kazanma veya yazı tura atma sonucu tura gelirse 2000 YTL kazanma seçenekleri arasında bir seçim yapma durumuyla karşılaştıklarında, kesin olan sonucu tercih ederek, yazı gelmesi durumunda yaşayacaklarını tahmin ettikleri pişmanlık duygusundan sakınabilirler (Plous, 1993: 101).

Tahmin kuramında yer alan riskten kaçış durumuna çok benzeyen bu durum, pişmanlık değişkenini de seçim işlemine dahil etmesi ile tahmin kuramından ayrılmaktadır. Kuramı öne süren araştırmacılardan Loomes ve Sudgen, pişmanlık kuramını tahmin kuramına bir alternatif olarak önermişlerdir (Plous, 1993:101). Tahmin

kuramı ile arasında herhangi bir çelişki bulunmayan bu kuram, sağlık alanında alınacak kararlara uygulandığında işlevsel olmayabilir. Örneğin, yapılması şart olan fakat ölüm riski içeren bir ameliyattan sonra oluşacak bir ölüm durumunda “neden ameliyat yapıldı, keşke yapılmısaydı” tarzında bir pişmanlıktan bahsetmek anlamsızdır.

2.1.1.3.Telafi Edici (Compensatory) ve Telafi Edici Olmayan (Noncompensatory) Karar Stratejileri

Karar kuramları, karar vericinin karar verme durumunda seçtiği bilişsel stratejiye ve bir karar verilmesini gerektiren problemin türüne göre telafi edici ve telafi edici olmayan modeller olarak da sınıflandırılmaktadır. Bireyler, iki seçenek arasında yapılacak basit bir seçme görevi ile karşılaştıklarında sıklıkla *telafi edici stratejileri (compensatory)* kullanmaktadır. Telafi edici süreçlerde karar verici, her bir seçeneğe dair mevcut bilgileri toplayarak değerlendirir. Bu süreçte, bir niteliğe ilişkin düşük kalite, bir başka niteliğe dair yüksek kalite uğruna dikkate alınmamakta yani belli bir özelliğe ilişkin dezavantaj, başka bir özelliğe ilişkin avantaj sayesinde telafi edilmektedir. Başka bir deyişle bir niteliğin düşük bir değeri, bir başka niteliğin yüksek değeri ile birlikte ortalamaya dâhil edildiğinde telafi edilebilmektedir. Bazı insanların yeterli hareket alanına sahip olmasa da, görünüşü nedeniyle spor arabaları tercih etmeleri bu tür bir karar stratejisine örnektir. Telafi edici stratejilerin amacı, karar vericinin arzularına en uygun alternatifi seçmektir (Plous, 1993: 102; Chung, 1997: 33; Johnson, 1990: 75). Telafi edici modeller, *doğrusal model (linear model) ve katkısız fark modeli (additive difference model)* olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Doğrusal modelde seçeneklere ilişkin boyutlar ölçülmekte ve her birine önemini yansıtan bir değer verilmektedir. Her bir seçeneğin değerlendirilmesi, boyutlara verilen önem derecelerinin toplanması ile gerçekleştirilmektedir. Bu işlem,

“Seçeneğin değeri = bütün boyutların değerlerinin toplamı” şeklinde de ifade edilebilir. Seçim, en yüksek değere sahip olan seçeneğin seçilmesi ile yapılır. Bu modelde, seçeneklere ilişkin tüm bilginin dikkate alındığı, karar vericinin her bir boyuta bir değer atfettiği görülmektedir. Bu özellikleriyle doğrusal modelin kuralcı bakış açısına sahip normatif modellerin özelliklerini taşıdığı söylenebilir (Hogarth, 1987: 73).

Katkısal fark modelinde karar verici iki seçeneği bir özellik açısından değerlendirir. Değerlendirme işlemi bütün özellikler için gerçekleştirilinceye kadar aynı seçenekleri bir sonraki özellik açısından karşılaştırmaya devam eder. İki iş arasında seçim yapma durumunda, “A işi B’den daha fazla ücret ödüyor; B iş güvenliği açısından daha iyi; B’nin çalışma ortamı daha rahat” gibi karşılaştırmalar sonucunda karar verici bu iki seçeneğin bir boyuta ilişkin farklarını değerlendirir. Doğrusal modelde her bir seçenek tüm boyutlar açısından değerlendirilmekte ve daha sonra diğer seçeneklerle karşılaştırılmaktadır. Fark modelinde ise her bir boyut, seçenekleri karşılaştırarak değerlendirilmekte ve seçenekler arasındaki bu boyuta ilişkin farklar toplanmaktadır. Fark modeli, doğrusal modele göre insanların nasıl karar verdiğini daha iyi açıklamaktadır. Araba satın alma niyetinde olan bir kişi, her bir arabanın her boyutunu değerlendirmek yerine daha çok iki araba arasındaki farkları dikkate alarak karar verecektir (Hogarth, 1987: 75; Plous, 1993: 102; Chung, 1997: 34).

Telafi edici olmayan (noncompensatory) stratejiler, bireyler birçok seçenek arasında tercih yapmak durumunda olduklarında kullanılmaktadır. **Bu stratejiler, arzu edilmeyen bir özelliği diğeri ile telafi etmeye izin vermemektedir.** En iyi seçenektен ziyade yeterince iyi seçeneğe yöneldikleri için daha az rasyonel oldukları düşünülür. Dört çeşit telafi edici olmayan strateji vardır. Bunlar; *birleşik kural (conjunctive)*, *ayırıcı kural (disjunctive)*, *sözlük stratejisi (lexicographic)* ve *niteliksel eleme (elimination by aspects)* stratejileridir (Hogarth, 1987: 76, Plous, 1993: 103; Shiloh ve diğ., 2001: 701).

Birleşik kural modelinde belli bir seçeneğe ilişkin her bir nitelik, karar vericinin önceden belirlenmiş minimum değer beklentisini karşılaması açısından değerlendirilmektedir. Önceden belirlenmiş sınırların dışında kalan seçenekler elenmektedir. Bir seçeneğin zayıf bir niteliğini başka güçlü bir nitelikle telafi etmek mümkün olmamaktadır (Chung, 1997: 36; Plous, 1993: 103). ALES puanları 70’in, not ortalamaları 2,50’nin altında olan adayların lisansüstü başvurularının kabul edilmemesi buna bir örnektir.

Ayırıcı kural stratejisini kullanan bir başka karar verici ise lisansüstü başvurusunda bulunan adayların ALES skorları yeterli ise not ortalamasının bir – iki puan aşağıda olmasına izin verebilir. Bu kurala göre her bir seçenek, diğer yönlerden ne kadar zayıf olursa olsun sahip olduğu en iyi özellik açısından değerlendirilmektedir.

Sözlük stratejisini kullanan karar verici, öncelikle boyutların önemini belirlemede ve en önemli boyuta göre karşılaştırmalar yapmaktadır. Markete gidecek olan bir kişinin kendine fiyat ve kalite gibi iki boyut içeren bir seçim kuralı belirlemesi ve fiyatı en önemli boyut olarak tespit etmesi buna örnektir. Bu kişinin, ürünler arasındaki fiyat farkı 1 YTL'den az veya 1 YTL'ye eşit ise daha kaliteli olan ürünü seçme, aksi halde daha ucuz olanını seçme olarak belirlediği kurala uygun alışveriş yapması karar vermede sözlük stratejisinin kullanıldığını göstermektedir. Sözlük stratejisinde karar verici, en önemli karar boyutunu belirledikten sonra bu boyuta uygun birden fazla seçenek olduğunu görüyorsa seçenekleri ikinci en önemli boyut açısından karşılaştırır. Sadece bir tane seçenek kalıncaya kadar en önemli boyut açısından karşılaştırma işlemi devam etmektedir (Hogarth, 1987: 76; Plous, 1993: 103).

Daha önceki karar modelleri arasında bahsedilmiş olan niteliksel eleme modeli, telafi edici olmayan stratejilerin dördüncüsüdür. Sözlük stratejisi ile ilişkili olan bu modelde karar verici ilk olarak bütün seçenekleri en önemli nitelik açısından karşılaştırmaktadır. Karar vericinin söz konusu nitelikle ilgili minimum kabul edilebilirlik düzeyini karşılamayan seçenek hemen elenir. Daha sonra geriye kalan seçenekler bir sonraki önem derecesine sahip nitelik açısından değerlendirilir. Bu niteliksel eleme süreci, tek bir seçenek kalıncaya kadar devam etmektedir (Chung, 1997: 37, 38).

Sonuç olarak, telafi edici stratejilerin kullanımı bilginin topladığı, derecelendirildiği, her bir seçeneğe ilişkin edinilen bilgi miktarının farklılaşmadığı bir süreci ifade ederken telafi edici olmayan stratejilerin kullanımı seçeneklerin bir kısmının yeterince araştırılmadan elendiği, her bir seçeneğe ilişkin edinilen bilgi miktarının çok farklı olabildiği bir süreci ifade etmektedir. Telafi edici olmayan

stratejilerde amaç, bilişsel süreçlerin yükünü hafifleterek kestirmeden seçim yapmaktır (Johnson, 1990: 75).

2.1.1.4.Çatışma Kuramı (Conflict Theory)

Janis ve Mann (1977), geliştirdikleri çatışma kuramında karar verme davranışını betimleyici ilkeler doğrultusunda açıklarken ideal karar verme davranışını açıklayan öğretici bir model de öne sürmüşlerdir. Dolayısıyla bu kuramın betimleyici ve kuralcı teorilerin bir sentezi olduğu düşünülebilir.

Janis ve Mann (1977), karar vermeyi gerektiren stresli çatışma durumlarında bireylerin kullandığı dört karar örüntüsü tanımlamışlardır. Her bir örüntü, zaman baskısı ve sorunu çözmeye yönelik iyimserlik/kötümserlik tarafından belirlenmektedir ve her bir örüntü belli miktarda psikolojik stresle bağlantılıdır. Karar verme stillerinin farklı bir ifadesi olan karar örüntüleri, *uyanıklık/ihhtiyat (vigilance)*, *aşırı ihhtiyat (hypervigilance)*, *savunucu kaçınma (defensive avoidance)* ve *rahatlık/ umursamazlık (complacency)* olarak belirtilmektedir.

İhtiyatlı karar verme örüntüsüne sahip olan birey, bir çözüm bulma konusunda iyimserdir. Bunun için yeterli vakti olduğuna inanır. İtinall bir biçimde gerekli bilgiyi araştırır ve bilgiyi tarafsız bir biçimde özümser. Kesin olarak kararını vermeden önce tüm seçenekleri dikkatlice inceler. Seçeneklerin maliyetini ve faydalarını objektif bir şekilde değerlendirir. İhtiyatlı karar verme, orta derecede psikolojik stres içermektedir.

Aşırı ihtiyatlı (hypervigilance) karar verme örüntüsüne sahip olan birey, ikilemden kurtulmak için çılgınca çözüm arar. Problemi çözmek için yeterince vakit olmadığına inanır. Zaman baskısı nedeniyle stres ve çatışmadan kurtulmak için acele bir karar alır. Duygusal heyecan, konuya saplanıp kalma ve sınırlı dikkat nedeniyle seçimin olası bütün sonuçları gözden kaçırılır. Aşırı ihtiyatın daha uç hali “panik” olarak bilinmektedir. Bu hal, aşırı miktarda psikolojik stresle ilişkilidir.

Savunucu kaçınma (defensive avoidance) durumunda birey, soruna bir çözüm bulma konusunda kötümserdir. Erteleme, sorumluluğu başkalarına yükleme veya mantığa bürüne yoluyla çatışmadan kaçmaya çalışır. Bu karar örüntüsü, yüksek miktarda stres ve zaman baskısı içermektedir.

Rahatlık, umursamazlık (complacency) durumunda birey, iki farklı türde karar örüntüsü göstermektedir. Bunlardan ilki *çatışmasız tutunma (unconflicted adherence)*, diğeri ise *çatışmasız değişme (unconflicted change)* dir. *Çatışmasız tutunma* durumunda birey, rahat bir şekilde yapmakta olduğu şeyi yapmaya devam eder. Kaybetme riski ile ilgili bilgileri önemsemez. Stres ya çok azdır veya hiç yoktur. *Çatışmasız değişme* durumunda ise birey, hangi davranış biçimi daha çarpıcı veya daha çok tavsiye edilmekte ise onu eleştiri süzgecinden geçirmeden olduğu gibi kabul eder. Bu örüntüde de çok az stres vardır veya hiç yoktur. (Friedman ve Mann, 1993:188; Mann ve diğ., 1989:266, 267).

Bu dört başa çıkma örüntüsü, *uyumlu (adaptive)* ve *uyumsuz (maladaptive)* örüntüler şeklinde iki kategori altında toplanabilir. Uyumlu bir örüntü, dikkatlice planlanmış, kasıtlı bir davranıştır. Uyumsuz bir örüntü ise nitelikli ve üst düzeyde bilgi işleme faaliyetinin gerekliliklerini karşılamamaktadır (Friedman ve Mann, 1993:188; Tuinstra ve diğ., 2000:274).

Janis ve Mann, karar verme durumunda bireylerin gösterdiği başa çıkma örüntüleri veya karar stratejilerini betimledikten sonra ideal karar verme davranışını açıklayan öğretici bir model öne sürmüşlerdir. Bu modelde, karar vermede sağlıklı bilgi işleme için uyulması gerekli kriterler vardır.

Janis, Beklenen Fayda Kuramı'nın öne sürdüğü rasyonel karar verme tanımının doğru olduğunu belirtmektedir. Janis, bireyin a) mümkün olan tüm seçenekleri dikkate aldığı, b) bu seçeneklerin olası tüm sonuçları üzerinde düşündüğünde, c) bu olası sonuçlara olasılık ve değer biçtiğinde ve d) seçenekleri sıralamada normatif karar kurallarına uyduğunda en iyi seçeneği elde edeceğini öne sürmektedir. Bununla birlikte, tüm seçeneklerin dikkate alınmasının insanın zihinsel kapasitesinin ötesinde olduğu

görüşünü de paylaşmaktadır. İnsanın seçenekler hakkında daima tam ve doğru bilgiye sahip olmasının genellikle mümkün olmadığını, mümkün olsa bile tüm bu bilgiyi işleyemeyeceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, karar vericilerin kapasitelerinin sınırlarını aşmalarını sağlayacak davranışlarda bulunmaları da mümkündür. Böylece bireyler, en iyi kararı verme konusunda şanslarını arttırabilirler (Byrnes, 1998: 20).

Çatışma kuramına göre; a) karar vermenin niteliği zayıftan mükemmel doğru giden bir devamlılık çizgisi üzerinde yer almaktadır; b) Beklenen Fayda Modeli, mükemmel karar vericiyi tanımlama üzerinde odaklanırken Janis (1989)'e göre etkili karar vericiler mükemmel değildir. Onlar, karar verme niteliği devamlılık çizgisi üzerinde kendilerini mükemmel olan sonuca yaklaştıracak olan davranışları tercih ederler. Etkili karar verme ile ilgili araştırmalar sonucunda Janis bu davranışların neler olduğunu açıklamıştır. Buna göre, etkili karar verici veya karar vermede "ihtiyatlı" olan birey,

1. Geniş bir dizi davranış seçeneğini derinlemesine inceleyen,
2. Her bir seçimden sonra doğabilecek olumlu ve olumsuz sonuçları dikkatlice tartan,
3. Yoğun bir biçimde seçeneklerle ilgili yeni bilgileri araştıran,
4. Yeni bilgiyi veya uzman görüşlerini, bu bilgi veya görüşler hoşuna gitmese veya başlangıçta tercih edilen davranış biçimini desteklemese bile doğru bir biçimde özümseyen veya dikkate alan ve yeni bilgiyi öncekilerle birleştiren,
5. Son kararı vermeden önce, kabul edilemez olarak görülen seçeneklerin olumlu ve olumsuz sonuçlarını tekrar gözden geçiren ve
6. Kararın uygulamaya geçmesi için plan yapan üst düzeyde yeterlilik sahibi bir bireydir.

Bu aşamaların her biri ne kadar ciddi uygulanırsa karar verme performansı da o derecede yeterli olacaktır. Karar verme devamlılık çizgisinin en zayıf tarafında yer alan bireyler, bu davranışların sadece birkaç tanesini yerine getirmektedir. Janis ve Mann'a göre ihtiyatlı olmayan karar verme örüntüleri yetersiz karar verme örüntüleridir. Bu örüntüler, zorluklar karşısında umursamaz veya değişmeye müsait bir tutum (complacency), savunucu kaçınma (defensive avoidant: erteleme gibi) ve aşırı ihtiyat

(hypervigilance: panik, hızlı ve tepkisel seçim yapma) özellikleri taşımaktadır (Mann, Harmoni ve Power, 1989:266; Byrnes, 1998: 20, 21).

2.1.2.Kariyer Kararı Verme Kuramları

Kariyer kararı verme kuramları kökenlerini ekonomi ve matematik alanında geliştirilen karar verme kuramlarından almaktadır. 1970’li yıllardan itibaren mesleki psikologlar, bireylerin kariyer seçimlerini etkileyen kararları nasıl verdiklerine ilgi duymaya başlamışlardır. Jepsen ve Dilley (1974:332), klasik karar teorilerinin mesleki karar verme davranışını tanımlamakta kullanılabileceğini ifade etmişlerdir. Karar teorilerinin mesleki karar verme sürecine uygulanabilmesi sonucu kariyer kararı verme modelleri oluşmaya başlamıştır. Kariyer kararı verme süreci, mesleki seçenekleri keşfetme ve kariyer planı geliştirmede bireyler tarafından kullanılan özel yaklaşımları ifade etmektedir (Rubinton, 1980:2,3; Bluestein, 1985: 14).

Kariyer kararları, bireyin hayatı boyunca vermek zorunda olduğu en önemli kararlar arasındadır. Kariyer kararı verme, karmaşık bir süreç olduğundan pek çok birey bu konuda zorlanmakta ve profesyonel yardım aramaktadır (Gati ve Ram, 2000:414). Meslek seçimi, seçenekler arasında en uygun seçimi yapabilmek amacıyla belirsizlik koşullarında karar vermenin özel bir örneği olarak düşünülebilir.(Gati, 1986:408).

Gelatt (1962), meslek seçim süreci konusunda diğer çalışmalar için başlangıç noktası oluşturan bir karar verme modeli geliştirmiştir. Bu model, bilgi toplama, değerlendirme, sonuçları tahmin etme, seçenekleri belirleme, seçenekleri tercih etme ve kararı uygulama aşamalarını içeren bilimsel karar verme yönteminin bir uygulamasıdır. Bu model, eğitsel ve mesleki karar vermeyi birbiri ile etkileşen gelişimsel süreçler olarak kabul etmektedir. Bu modele uygun karar verecek olan öğrencinin, seçenekleri ve bu seçeneklerin uygulanması sonucu oluşacak sonuçları ve sonuçları değerlendirme işlemini bilmesi gerekir. Gelatt (1962)’a göre iyi bir karar verici, tüm seçenekleri değerlendiren ve verdiği kararın sonuçları ile ilgili sorumluluk alabilen bir kişidir (Rubinton, 1980:24). Görüldüğü gibi bu model, rasyonel karar verme ilkelerine dayanan klasik karar kuramları ışığında geliştirilmiş olan kuralcı ilkelere dayanmaktadır.

Hilton (1962), Festinger (1957)'in bilişsel çelişki kuramını mesleki karar verme ile ilişkilendirdiği daha karmaşık bir model öne sürmüştür. Hilton, öne sürdüğü modelin kuralcı değil, betimleyici bir model olduğunu ifade etmektedir. Bilgi işleme mekanizmalarına dayalı bu modele göre karar verme süreci, çevreden alınan bazı girdilerle (input) başlatılmaktadır. Bu girdiler, yeni bir iş önerisi, kişinin belli bir kariyere ilişkin karar vermesi gerektiği ile ilgili uyarılar veya kazancının yeterli olmadığı ile ilgili bilgiler olabilir. Çevreden alınan bu girdiler, kabul edilebilir sınırları aşacak ölçüde çelişki oluşturuyorsa birey kendisi ve çevresi hakkındaki inançlarını ve beklentilerini inceler. Eğer inançları ve beklentilerini içeren ön kabullerini çevreden aldığı girdilerle uyum sağlayacak şekilde değiştirebilirse değiştirir. Daha sonra yeniden oluşturduğu bu ön kabulleri çelişkiye karşı test eder. Eğer birey, inanç ve beklentilerini içeren ön kabullerini yenileyemiyorsa davranışı ile ilgili olası değişiklikler aramaya başlar. Bir davranış seçeneği belirler ve bu geçici planı çelişkiye karşı test eder. Çelişki, kabul eşiğinin altında ise bu geçici planı kabul eder ve ön kabullerine uyum sağlar. Çelişki hala kabul eşiğinin üstünde ise, ön kabullerini yenileyerek veya başka bir davranış seçeneği deneyerek süreci tekrar eder. Tüm bu faaliyetler, çelişkiyi azaltma çabalarına dayalıdır.

Tiedeman ve O'Hara (1963), *mesleki problemlere rasyonel çözüm getirmede ayırt etme ve bütünleştirme paradigması* adını verdikleri bir mesleki karar verme modeli öne sürmüşlerdir. Bu modelde, karar verme sürecini *tahmin etme (anticipation)* ve *uyum sağlama* şeklinde iki boyuta ayırmışlardır. Tahmin etme ya da planlama boyutu, bireyin bir karar verilmesinde rol oynayacak gerçekler, seçenekler ve sonuçlarla meşguliyetinden oluşmaktadır. Bu boyutta ayrıca kararın biçimini belirleyecek arzular, umutlar, beklentiler ve sınırlılıklar da yer almaktadır. Bu boyut, her biri daha karmaşık bir gelişimsel düzeyi temsil eden dört alt boyuta ayrılmaktadır. Tahmin etme boyutunun ilk alt boyutu olan *keşfetmede (exploration)*, birey mevcut durumunun tatmin edici olmadığını fark etmekte ve bu durumu bir problem olarak yaşamaktadır. Keşfetme aşamasında çeşitli kariyer seçenekleri hakkında düşünme ve eylemde bulunma faaliyetleri düzenli değildir. Seçeneklerin avantajları ve dezavantajları değerlendirildikçe mesleki alanlar arasında belirgin farklılaşmalar başlar. Böylece

tahmin boyutunun ikinci alt boyutu olan *kristalleşme (crystallization)* alt aşamasına girilmiş olur. Bu aşamayı, bir kariyer amacı ile ilgili başlangıç kararı olan *seçim* aşaması takip etmektedir. Böyle bir seçim, henüz çeşitli kuşkular içerdiğinden daha fazla araştırma gerektirmektedir. Bunun için dördüncü aşama olan *belirginleştirme (clarification)* aşamasında kişinin tahmin ettiği mesleki kararının belirginleştirilmesi, netleştirilmesi gerekmektedir. Belirginleşen kararın ardından *yerleştirme (implementation)* veya uyum boyutu devreye girmektedir. Bu boyutun ilk alt aşaması olan *yürürlüğe koyma (induction)* aşamasında, birey yeni bir çevre ile karşılaştığında kararını yerleştirmeye başlar. Kişi, yeni çevre tarafından kabul edildiğini fark ettiğinde *düzeltilim (reformation)* aşaması adı verilen, benlik kavramının daha güçlü bir şekilde ön plana çıktığı aşama gelir. Bu aşamanın sonunda kişi, katıldığı yeni çevredeki grubun değer, hedef ve amaçlarında değişikliklere neden olmuştur. Son olarak *bütünleştirme (integration)* aşamasında, kişinin bireyselliği ve grubun talepleri arasında bir senteze ulaşılır. Kişi, mesleki gelişim süreci boyunca herhangi bir zaman diliminde, bu aşamaların biri veya diğerinde yer alabilir (Rubinton, 1980: 27).

Buraya kadar açıklanmış olan kariyer kararı verme modelleri incelendiğinde, iyi bir karar vericinin sahip olması gereken çeşitli beceriler ortaya çıkmaktadır. Bunlar; a) problemin tanımlanması, b) bilgi toplanması, c) olasılıklarının uygun bir şekilde değerlendirilmesi, d) seçeneklerin oluşturulması, e) öznel faydaların veya tercihlerin değerlendirilmesi, f) çeşitli seçeneklerin sonuçlarının değerlendirilmesi ve g) kararın verilmesi şeklinde özetlenebilir. Bu aşamaların her birini adım adım yerine getiren birey, mesleki olgunluğa sahip olarak nitelendirilmektedir (Akt, Rubinton, 1980: 28). Sonuç olarak bu modellerin her birinin, rasyonel karar verme ilkeleri temelinde geliştirildiği görülmektedir.

Bundan sonraki modellerde ise, kariyer kararı vermenin karmaşık bir eylem olduğu göz önünde tutularak karar vermeyi açıklayan kuralcı ilkelerden çok betimleyici ilkeler ışığında geliştirilmiş olan yaklaşımlar açıklanmıştır.

Gelatt (1989), 25 yıl sonra yayınladığı bir makalesinde karar vermeye rasyonel yaklaşımla ilgili düşüncesini değiştirdiğini belirtmiş ve karar vermeye ilişkin *olumlu*

belirsizlik (positive uncertainty) adında yeni bir yaklaşım önermiştir. Gelatt bu makalesinde, kuantum fiziğindeki gelişmelerin nesnellik, dış dünya gibi kavramları geçersiz kılmaya başladığını, gözlemlerin gözlemcinin algılarından bağımsız meydana gelebileceğini, her şeyin her şey ile bağlantılı olduğunu ve bu bağlantıyı sağlayan ögenin de zihin olduğunu ifade etmektedir. Fizik alanındaki tüm bu keşiflere uygun olarak danışma ve karar verme alanında da yeni bir anlayışa ihtiyaç vardır. Bu yeni anlayış ise, eskisinin tamamen yok edilip yerine tamamen yeni bir anlayışın getirilmesi demek değil, eski ve yeni bakış açıları arasındaki bağlantıları keşfetmek demektir. Çeyrek yüzyıl önce, geçmiş bilinen, gelecek ise tahmin edilebilen fenomenler idi. Şimdi ise anlaşılır bir hızla ilerleyen bir kavramdı. Buna uygun olarak rasyonel ve nesnel bir karar verme çerçevesi o zaman için uygundu. Bugün ise geçmişin daima düşünüldüğü gibi olmadığı, geleceğin tahmin edilemediği ve şimdinin çok hızlı değiştiği göz önünde tutularak karar verme kavramının da bu gerçeklere uygun olarak yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında Gelatt, olumlu belirsizlik adını verdiği yeni bir karar stratejisi önermiştir. Buna göre danışma açısından uygun olan, danışanlara değişim ve belirsizlikle başa çıkmalarında, belirsizlik ve tutarsızlığı kabul etmelerinde, düşünme ve karar verme ile ilgili rasyonel olmayan sezgisel yaklaşımları kullanmalarında yardımcı olmaktır.

Gati (1986), kariyer kararı verme ile ilgili en az iki ana model olduğunu öne sürmüştür: ardışık eleme ve beklenen fayda modelleri (Carson ve Mowesian, 1990:502). Gati (1986), Tversky (1972)'nin öne sürdüğü niteliksel eleme modelini temel alarak mesleki seçeneklerin ardışık elenmesine dayalı bir kariyer kararı verme modeli geliştirmiştir. *Ardışık eleme modeli (sequential elimination approach)* adını verdiği bu modelde, her bir meslek tercihi, bir nitelikler dizisi olarak görülmektedir. Bu niteliklerin bir kısmı karar verici için önemli iken bir kısmı ise önemsizdir. Her aşamada önemine göre bir nitelik seçilmekte, ilgili nitelikten yoksun olan seçenekler elenmektedir. Bu süreç bir veya birkaç seçenek kalıncaya kadar devam eder. Arzu edilmeyen nitelikler, seçeneklerle ilgili algılanan dezavantajları göstermektedir.

Bu modelde en önemli aşama, mesleklere ait çok çeşitli niteliklerin belirlenmesi ve bu niteliklerin önem derecelerine göre sıralanmasıdır. Niteliklerin

belirlenmesinde karar vericilere kendileri için arzu ettikleri özellikleri belirleme öğretileridir. Ayrıca karar vericilerin meslek seçenekleri ile ilgili algıları analiz edilebilir. Karar vericilere önemli olduğu düşünülen diğer nitelikler tanımlanabilir. Niteliklerin belirlenmesinden sonraki aşama, niteliklerin önemine göre derecelendirilmesidir. Bundan sonra en önemli nitelik için kabul edilebilir düzey belirlenmektedir. Sonraki aşamada, bu nitelik için belirlenen düzeye uymayan meslekler elenmektedir. Son olarak oluşan meslek listesi çok uzun değilse ilerde daha kapsamlı araştırılmak üzere meslek seçenekleri listesi oluşturulmuş olur. Eğer liste çok uzunsa en önemli nitelik için yeni bir düzeyin belirlenmesi gerekmektedir.

Gati (1986), Beklenen Fayda Kuramı'nın da meslek kararı verme alanında kullanılabileceğini öne sürmüştür. Bu modelde de tıpkı ardışık eleme modelinde olduğu gibi öncelikle ilgili nitelikler belirlenmeli ve tanımlanmalıdır. İkinci aşamada bu niteliklere önemlerine göre ağırlık katsayıları atfedilmelidir. Ardından seçenekler evreni tanımlanmalıdır. Her bir seçenek, ilk aşamada belirlenmiş olan her bir nitelik açısından derecelendirilmelidir. Daha sonra ağırlıklandırılmış nitelikler seçeneklere verilen derecelerle çarpılmalı ve her bir niteliğin ağırlık ve derece çarpımı toplanarak her bir seçeneğe ilişkin toplam bir arzu edilebilirlik değeri elde edilmelidir. Belli bir seçeneğin elde edilmesine ilişkin olasılık da belirlendikten sonra son olarak bu olasılık değeri ile önceki aşamalar sonucu elde edilen arzu edilebilirlik değeri çarpılarak belli bir meslekle ilgili karar vermeye ışık tutacak beklenen fayda değeri elde edilmelidir. Bu model de kuralcı karar teorilerinin ilkelerine dayanmaktadır. Fakat Gati (1986), kariyer danışmanlığında Beklenen Fayda Kuramı ve Ardışık Eleme Modeli'nin karar verici konumundaki danışanın ihtiyaçlarına, karar verme stiline (bağımlı, mantıklı veya sezgisel) ve entelektüel alt yapısına uygun olarak birleştirilerek veya ayrı ayrı kullanılabileceğini öne sürmekte, kariyer karar verme sürecine eklektik bir bakış açısı getirmektedir.

2.1.3.Karar Verme Stilleri

Karar verme ile ilgili ilk araştırmalar, insanların en ideal kararı vermek amacıyla izlediği kuralcı teoriler üzerinde dururken modern karar verme araştırmaları,

karar problemi ve karar verme durumunun karar sürecini nasıl etkilediği üzerinde durmaktadır. Bruce (1995), karar verme görevi ve karar durumu ile kıyaslandığında, karar sonuçlarını etkileyecek olan karar vericinin nitelikleri üzerinde yeterince durulmadığını ifade etmiştir. Bu araştırmalar, karar vericiler arasında bireysel farklılıklar olmadığını varsaymaktadır. Karar verme stilleri ile ilgili araştırmalar, bu varsayımın yanlış olduğunu göstermektedir (Loo, 2000: 895; Thunholm, 2004:931).

Karar verme stili ifadesi, *bilişsel stil (cognitive style)* ifadesi ile yakından ilişkilidir. Karar verme alanındaki bilişsel stil, karar sürecini anlamada temel olan bireysel düşünme pratiklerini ifade etmektedir (Thunholm, 2004:932). Karar vermede bireysel farklılıkları inceleyen pek çok çalışmada (örn. Harren ve diğerleri, 1978; McKenney ve Keen, 1974; Hunt, 1989; Driver, 1979; Driver ve diğ.,1990) bu iki terim eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Harren (1979), bilişsel karar verme stillerini “karar verme görevlerini algılama ve bu görevlere tepkide bulunmaya ilişkin özel biçim” olarak tanımlamıştır. Rowe (1984), bilişsel stilin bireyin bir karara varmak için bilgiyi kullanma biçimi olduğunu belirtmiştir.

Philips, Panzienza ve Ferrin (1984), hem karar verme hem de problem çözmenin, bireylerin çeşitli davranış tarzlarını değerlendirip belirledikleri ve uygulamak üzere seçeneklerden birini tercih ettikleri karmaşık süreçler olduğunu bildirmişlerdir. Karar verme literatüründe, bu sürecin bireyin kendisi ve seçenekleri hakkında bilgi edinme ve işleme biçimine rehberlik eden stratejilerin kullanımından etkilendiği düşünülmektedir (Jepsen, 1974). Bu stratejiler, bireyin karar verme stilinde gözlemlenmektedir. Karar verme stili, bireyin bir karar verme durumuna yaklaşımını, tepkisini ve o karar verme durumundaki davranışını ifade etmektedir.

Karar verme stili, karar verme literatüründen ziyade kariyer gelişimi ve meslek davranışı literatüründe daha çok kullanılan bir kavramdır. Scott ve Bruce (1995), literatürü inceledikten sonra karar verme stillerine ilişkin iki tanım bildirmişlerdir. Bunlardan ilkinde göre karar verme stili, *bireylerin karar vermede kullandıkları bir alışkanlık örüntüsüdür*. Diğer tanıma göre ise karar verme stili, *bireylerin karar verme görevlerini algılama ve bu görevlere tepkide bulunmalarının karakteristik biçimidir*.

Driver, Brousseau ve Hunsaker (1993), karar verme stiline öğrenilmiş bir alışkanlık olduğunu ve stiller arasındaki farklılıkların karar verme süreci boyunca dikkate alınan bilgi miktarı ve bir karara ulaşırken belirlenen seçeneklerin sayısı ile ilgili olduğunu öne sürmüşlerdir (Thunholm, 2004: 932).

Karar verme stilleri ile ilgili ilk sınıflandırmalardan biri Dinklage (1969) tarafından geliştirilmiştir. Dinklage tarafından tanımlanan sekiz karar verme stili; *planlı (planning)*, *sezgisel (intuitive)*, *itaatkâr (compliant)*, *kaderci (fatalistic)*, *itkisel (impulsive)*, *erteleyici (delaying)*, *acı verici (agonizing)* ve *donup kalıcı (paralytic)* stillerdir (Rubinton, 1980: 48).

Planlı karar verme stili, bireyin karar verirken belli yöntemler kullanması ile elde ettiği sonuçtan tatmin olmasını sağlayan rasyonel bir stratejidir. Sezgisel karar verme stilinde birey, dile getiremediği fakat verdiği kararın doğru olduğunu ona hissettiren içsel bir örgütlenmeye dayalı olarak karar vermektedir. Boyun eğici stilde birey, kendi kararlarını vermek yerine bir başkasının kendisi için yaptığı plana uyar. Kaderci stilde birey, bir karar verilmesi gerektiğini bilmekte fakat kendi eylemlerinin hiçbir etkisi olmadığına inanarak vereceği kararı kadere bırakmaktadır. İçtepesel stilde, karar vericinin mümkün olan ilk seçeneği tercih ettiği itkisel bir süreç söz konusudur. Erteleyici stil, bir problem olduğunu bilen fakat karar vermeyi sonraki bir vakte ertelemeyi tercih eden bireylerin kullandığı stratejidir. Acı verici stil, bilgi toplama ve seçenekleri analiz etmede çok vakit ve enerji harcayan, sonunda biriken bilgi yığını altında ezilen bireylerin kullandığı stratejiyi ifade etmektedir. Donup kalıcı stilde ise birey, kararı için sorumluluk kabul etmekte fakat sorumluluğun gereklerini yerine getirmemektedir. Birey, bir şeyler yapılabileceğini bilmekte fakat nasıl yapacağı konusunda emin olamamaktadır (Scherba, 1979:11,12).

Harren (1979, 1980), Tiedeman ve O'Hara'nın kuramını temel alarak lise öğrencileri için ayrıntılı bir karar verme modeli geliştirmiştir. Ayrıca, bireylerin kariyer kararına nasıl yaklaştıklarını değerlendiren Kariyer Kararı Değerlendirme (Assessment of Career Decision Making/ACDM) ölçeğini geliştirmiştir. Harren, karar verme stiline mesleki davranışta önemli bir değişken olduğunu öne sürmüş ve üç adet kariyer kararı

verme stili tanımlamıştır: *rasyonel, sezgisel ve bağımlı*. Kariyer Kararı Değerlendirme Ölçeği, bireyin karar verme ile ilgili sorumluluğu kader, arkadaş veya otoritelere yansıtmasına karşılık karar verme ile ilgili kişisel sorumluluk alma ve bireyin karar vermede duygusal stratejilere karşılık mantıklı stratejiler kullanma derecesini değerlendirmektedir. Rasyonel karar verme stili, kararlara mantıklı ve sistematik bir yaklaşımı ifade eder. Bu stilde birey, kasıtlı ve planlı bir yaklaşım kullanır ve verdiği karar ile ilgili sorumluluk alır. Sezgisel stil, karar vermede içsel hissi durumlara güvenmeyi gösterir. Bu stilde birey, karar verme ve kararla ilgili sorumluluk almaya esas olarak hayal, duygu ve düş gücünü kullanır. Bağımlı stil ise, bireyin kararlarında arkadaşlarının, ailesinin ve yakınlarının tepkilerine olan bağlılığını göstermektedir. Bu stilde birey kararı ile ilgili sorumluluk almaya karşı isteksizdir veya yetersizdir.

Bağımlı karar vericiler, içtepsel, kadercı, boyun eğici, kendine eziyet eden, donup kalan veya erteleyen kişiler olabilir (Lunneborg, 1978:300). Rasyonel ve bağımlı karar vericiler problemlerden kaçmamakta, problemlere yaklaşmaktadırlar. Fakat bağımlı karar vericiler, problem çözme yeteneklerine çok az güvenmektedir. Rasyonel karar vericiler problem çözme yeteneklerine daha çok güvenmekte, problemlere yaklaşma eğilimi göstermekte ve yüksek ölçüde kişisel kontrol bildirmektedirler (Phillips, Panzienza ve Ferrin, 1984:498). Her ne kadar sezgisel karar verme stiline içtepsel ve sistematik olmayan boyutları, kişisel kontrolde azalma ve problem çözmeden kaçınma tutumlarını akla getirirse de Rubinton (1980), sezgisel karar verme stiline problem çözmeye kolaylaştırıcı rol oynadığını göstermiştir.

Andersen (2000), bireysel farklılıkları ele alan karar verme literatürü ile ilgili bir incelemesinde pek çok kuramcının, çalışmalarını Jung (1976)'un tipolojisi üzerine kurduğunu tespit etmiştir. Jung (1976)'un tipolojisi *tutumlar ve işlevler* olmak üzere iki kavrama dayanmaktadır. Karar verme ile ilişkili bilişsel stillerin ilgi alanına en fazla işlev ögesi girmektedir. Jung, işlevleri *algı* (duyum ve sezgi) ve *muhakeme* (düşünme ve hissetme) olarak ikiye ayırmaktadır. Jung'a göre işlev, "farklı koşullar altında değişmeyen psişik bir aktivite biçimi"dir. Andersen (2000)'e göre, Jung'un tipolojisi, algı ve muhakeme işlevlerinin bireylerin karar verme stilini belirlediği biçiminde yorumlanabilir (Thunholm, 2004:932).

Scott ve Bruce (1995), karar verme stilleri ile ilgili geçmiş bütün çalışmalarını bütünleştirerek bir karar verme stili tanımlaması yapmışlardır. Bu tanıma göre karar verme stili, “belli bir karar durumu ile karşılaşan bireyin sergilediği öğrenilmiş bir alışkanlık tepkisi örüntüsüdür. Karar verme stili bir kişilik özelliği değildir. Belli bir karar bağlamında tepkide bulunmayı sağlayacak alışkanlığa dayalı bir eğilimdir.” Bu çalışmalarından yola çıkarak dört karar verme stili tanımlamışlardır. *Rasyonel (rational)* stil, kapsamlı bilgi araştırması, seçeneklerin keşfedilmesi ve mantıksal değerlendirmesi özelliklerini taşımaktadır. *Sezgisel (intuitive)* stilde, sistematik bilgi araştırma ve işlemeden ziyade bilgi akışı sırasında ayrıntılara dikkat etme, duygulara ve hislere güvenme eğilimi mevcuttur. *Bağımlı (dependent)* stilde, önemli kararlar vermeden önce diğerlerinden rehberlik ve tavsiye arama söz konusudur. *Kaçıngan (avoidant)* stilde ise mümkün olduğunda karar vermeden kaçma söz konusudur.

Bu dört stili ölçmek üzere geliştirilen Genel Karar Verme Stili (General Decision Making Style) Ölçeği'nin değerlendirme çalışmaları sırasında beşinci bir stil ortaya çıkmıştır. *Spontan (spontaneous)* karar verme stili olarak adlandırılan bu stilde karar verme sürecini çabucak bitirerek bir karara varma duygusu mevcuttur (Thunholm, 2004:933; Scott ve Bruce, 1995:818, 819).

Thunholm (2004), Scott ve Bruce (1995)'un karar verme stillerini bilişsel stilin bir yansıması olan alışkanlığa dayalı bir kavram olarak ele almalarının yetersiz olduğu görüşündedir. Ona göre, rasyonel ve sezgisel karar verme stilleri, bilişsel stillerin analitik ve sezgisel boyutuna benzemekle birlikte kaçıngan ve bağımlı stiller için bu tarz bir kuramsal temel mevcut değildir. Kaçıngan ve bağımlı stiller, bilgi toplama ve değerlendirme boyutlarını içeren bilişsel stillerle ilgili değildir. Dolayısıyla bireysel karar verme süreçleri arasındaki farklılıklar sadece bilişsel stillerin bilgi toplama ve bilgi değerlendirme boyutları ile açıklanamaz. Thunholm (2004)'a göre, eğer beş farklı karar verme stilini anlamaya yarayacak kavramsal bir çerçeve oluşturulur ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiler keşfedilirse bireysel karar verme stiline sadece bir alışkanlık değil, karar vericinin daha kararlı bir özelliği olduğu anlaşılacaktır.

2.1.4. Ergenlikte Karar Verme

Bu araştırmanın örneklem grubunu lise öğrencileri oluşturmaktadır. Lise öğrencileri, gelişimsel olarak ergenlik dönemindeydir. Dolayısıyla karar verme konusunun ergenlik dönemi ile ilişkilendirilerek açıklanması, çalışmanın kuramsal temelini sağlamlaştıracaktır.

Ergenlik, yetişkin bağımsızlığı ve sorumluluğuna hazırlanmak için karar vermeyi de içeren pek çok yaşamsal beceride yeterlilik kazanmanın gerekli olduğu, karar verme yeterliliğinin gelişmesinde yaşamsal önemi olan bir dönemdir (Tuinstra ve diğ., 1998:273; Brown ve Mann, 1990). Çocukluk dönemi ve ergenliğin ilk dönemindeki bireyler, çeşitli alternatiflerin sonuçlarını kestirerek seçenekler oluşturmada yeterli değilken, araştırmalar, 15’li yaşlardan itibaren ergenlerin çoğunun karar verme yeteneğinin güvenilir bir biçimde arttığını göstermektedir (Mann, Harmoni ve Power, 1989).

Ergenlik insan gelişiminde, çocukluktan yetişkinliğe geçişin fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim alanlarındaki hızlı değişimlerle belirginleştiği yaşamsal aşamalardan biridir. Bu dönem, ergenlerin yaşamdaki seçenekleri keşfetme ile kolektif ve bireysel bir kimlik arama dönemidir. Bu dönemde yaşamın gidişatını belirleyecek olan planlanmış (kasıtlı) ve planlanmamış (kasıtsız) kararların verilmesi söz konusudur. Ayrıca bu dönemde ergenlerin, çalışma alışkanlıkları, arkadaşlar, boş zaman etkinlikleri gibi bazen ebeveyn – ergen çatışmasına neden olabilecek konular üzerinde anne ve babalarının karar verme otoritesini sorgulamaları söz konusu olmaktadır. Ergenlik dönemi boyunca verilen kararlar, gelecekteki imkânları düzenleme ve sınırlandırma özelliğine sahiptir. Ergenlikte verilen kararlar, bireyin sağlık, kariyer ve psikolojik açıdan iyi oluşunu ve sosyal kabulünü yaşam boyu etkileyen sonuçlar ortaya çıkarabilir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:265).

2.1.4.1.Ergenlikte Karar Verme Yeterliliği

Ergenliğin başlıca görevlerinden biri de bağımsızlığın gelişmesi ile ilgilidir. Bağımsızlık kazanma süreci, ergenin daha fazla sorumluluk alması ile aşamalı olarak gelişir. Bu sorumluluklar arasında daha önceden ebeveyn tarafından verilen kararların ergen tarafından verilmesi de yer almaktadır. Karar verme yeterliliği, problem zmeyle ilişkin bilişsel süreçlerin olgunlaşması ve gelişmesi sonucu kazanılır ve yaşamdaki çeşitli deneyimler yardımıyla yavaş yavaş öğrenilir. Makul kararlar verme yeteneği, olgun ergenin temel özelliklerinden biridir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:266; Brown ve Mann, 1990: 25).

Mann, Harmoni ve Power (1989), ergenlik dönemindeki karar verme yeterliliğine ilişkin yayınladıkları bir çalışmada, farklı yaşlardaki ergenlerin ve yetişkinlerin özelliklerini karşılaştırmışlardır. Karar verme, problem çözme ve ilgili süreçlerle alakalı alanyazın incelemelerinde “Karar verme yeterliliği” ile ilgili dokuz faktör belirlemişlerdir. Bunlardan ilki “karar kontrolü” veya “seçim yapma isteği” olarak adlandırılmıştır. Karar kontrolü, içten denetimlilik ve yüksek benlik saygısı ile ilgilidir. Yapılan bir araştırmada (Mann, Harmoni, Power ve Beswick, 1986) 15 – 17 yaş arası ergenlerin içten denetimlilik ve benlik saygısı puanlarının 12 – 14 yaş arası ergenlerden yüksek olduğu bulunmuştur. Ergenlerin akran grubuna uyma eğilimi arttıka karar verme ile ilgili kişisel sorumluluk alma gecikmektedir. Bununla ilgili yapılan bir araştırmada (Costanzo ve Shaw, 1966) akran grubu baskısına yönelik uyma davranışının 12 – 13 yaşlarında zirveye çıktığı, 15 – 17 yaşlarında ise azaldığı ortaya konmuştur. Bu bulgular, erken ergenlikte akran grubu baskısına uyma davranışının en üst düzeyde olduğunu, 15 yaş civarında ise seçim yapmaya yönelik isteklilik ve akran grubu baskılarına direnmenin ortaya çıktığını göstermektedir.

Karar verme yeterliliği ile ilgili faktörlerden ikincisi “kavrama (idrak etme)” olarak belirlenmiştir. Kavrama, karar vermenin bilişsel bir süreç olduğunun anlaşılmasıdır. Bireyin kendi bilişsel süreçleri hakkında bilgi sahibi olması (metacognitive understanding: yürütücü biliş anlayışı), problem çözme, hatırlama ve karar verme gibi etkinliklerde etkili ve yeterli bir performans göstermesine yardımcı

olabilir. Flavell ve Wellman (1977), yürütücü bilişle (metacognition) ilgili üç kategori tanımlamışlardır. Bunlar; kişisel bilgi, görev bilgisi ve strateji bilgisidir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:268).

Ormond, Mann ve Luszcz (1987), bu bilgidan yola çıkarak 12 ve 15 yaş ergenlerini bu üç kategori açısından karşılaştırmışlardır. Her bir kategori için sırasıyla şu soruları sormuşlardır: “Bir insanı gerçekten iyi bir karar verici yapan nedir?”, “Basit bir karar ve düşündürücü bir karar arasında ne fark vardır?” ve “Küçük bir öğrenciye karar vermeyi öğretmek istediğini düşün. Ona ne tavsiye ederdin?”. Ormond ve diğerleri, 15 yaşındaki ergenlerin bütün kategorilerde 13 yaşındaki ergenlerden anlamlı düzeyde daha fazla bilgi sahibi olduğunu bulmuşlardır (Mann, Harmoni ve Power, 1989:268).

Karar verme yeterliliği ile ilgili diğer bir faktör “yaratıcı problem çözme” olarak belirtilmiştir. Karar vermede problem çözme, yeterince belirlenmemiş amaçların belirginleştirilmesi ve problemin tanımlanması, seçim alternatiflerinin oluşturulması, yeni alternatifler oluşturmak amacıyla seçim alternatiflerinin yaratıcı kombinasyonu ve tercih edilen amaca ulaşmak üzere izlenecek yoldaki adımların kavramsallaştırılması işlemlerini içermektedir. Mann, Harmoni ve Power (1984), ergenlerin sağlıklı karar verme ile ilgili inançlarını araştıran bir çalışmada 13 yaşındaki ergenlerin sadece % 14’ü, 15 yaşındaki ergenlerin ise % 24’ü seçeneklerin oluşturulmasının iyi bir karar vericinin karar verirken yaptığı işler arasında olduğunu ifade etmiştir. Mann ayrıca, iki adet ikileme çözüm üretme durumunda bırakılan 15 yaşındaki ergenlerin büyük bir çoğunluğunun yaratıcı çözümler ürettiğini ortaya koymuştur.

Bellek ve problem çözme kapasitesi psikolojik stres koşulları altında zayıflamaktadır. Kişisel yaşamla ilgili alınacak kararlar sırasında ortaya çıkan çatışma, problem çözmede seçeneklerin oluşturulması ve yaratıcılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Ergenlik döneminde kişisel kararlarla ilgili çatışma ve zorluklar ön plana çıkmaktadır. Zorlayıcı kararlarla karşılaştıklarında ergenler sıklıkla umursamazlık ve savunucu kaçınma gibi pek çok seçeneği görmelerini engelleyen yetersiz başa çıkma örüntüleri kullanmaktadırlar (Mann, Harmoni ve Power, 1989:269).

Karar verme yeterliliği ile ilgili faktörlerden bir diğeri de “uzlaşmayı kabul etme isteği” ile ilgilidir. Uzlaşma, elde edilmesi mümkün olmayan ideal bir seçeneği daha az arzu edilen fakat uygulanabilir bir seçenekle değiştirebilmektir. Uzlaşmanın bir örneği, aile veya arkadaşlarla olan bir anlaşmazlıkta karşılıklı olarak kabul edilebilir bir seçeneğin görüşülmesine dair istekliliktir. Uzlaşmanın olabilmesi için gerektiğinde diğeri kişinin bakış açısından olaylara bakabilmek önemlidir. Literatürde (Gleitman, 1986) bu yeteneğin oldukça erken yaşlarda gelişmeye başladığı vurgulanmaktadır (Mann, Harmoni ve Power, 1989:269).

Karar verme yeterliliği için gerekli anahtar öğelerden biri de kendi ve diğeri için “yapılan seçimlerde potansiyel sonuçların dikkate alınması”dır. Yapılan araştırmalarda (Mann, 1984; Lewis 1981; Kaser – Boyd, Adelman ve Taylor, 1985), yaşça daha büyük olan ergenlerin önemli karar verme durumlarında verilecek kararın sonuçlarını dikkate aldıklarını, riskli ve faydalı durumları daha iyi ayırt edebildiklerini ortaya koymuştur (Mann, Harmoni ve Power, 1989:269).

Karar vermede yeterlilik için gereken bir diğeri öğe yapılacak “seçimlerin doğruluğu”dur. Verilen kararların doğruluğu göreceli olduğundan doğru seçim yapmayı sağlayacak kriterler olmasa da doğru kararlar verme, mantıksal olarak doğru bir çözüm olduğu anlamına gelmektedir. Çeşitli araştırmalarda (Weithorn ve Campbell, 1982) kendilerine sunulan hipotetik tıbbi ikilemler yardımıyla ergenlerin kararlarındaki doğruluk incelenmiştir. Bu ikilemler karşısında verilen kararların bazıları diğerilerinden daha mantıklı olarak belirlenmiş ve 14 yaşındaki ergenlerin mantıklı olanı seçmeleri konusunda yetişkinlerden farklı olmadığı ortaya konmuştur. Bu da bize doğru seçim yapma yeteneğinde ergenlik boyunca bir gelişme olduğunu göstermektedir.

Karar verme yeterliliğinin bir diğeri yönü de seçim alternatifleri ile ilgili “bilginin güvenilirliğini değerlendirme yeteneği”dir. Yapılan araştırmalarda (Ochs, 1974; Lewis, 1981) yaşça daha büyük olan ergenlerin yeni gelen bilgiyi değerlendirirken bilgi kaynağının güvenilirliğini sorgulamada daha yeterli olduğu ortaya konmuştur (Mann, Harmoni ve Power, 1989:270).

Karar verme yeterliliği özelliklerinden biri de “tutarlılık”tır. Yeterli bir karar vericinin, seçim örüntüleri arasında bir tutarlılık göstermesi beklenir. Ergenlerin tercihlerinde, ruh durumu, istek ve sosyal baskılardaki hızlı değişimler nedeniyle sıklıkla dalgalanmalar görülebilmektedir. Bazı ergenler, yeni roller ve değerlerle tanıştıklarında kararlarında hızlı değişiklikler yapabilirler. Karar vermede yeterliliği belirleyen özelliklerden biri olan tutarlılığın da yaşla artan bir özellik olduğu söylenebilir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:271).

Karar verme yeterliliği ile ilgili özelliklerden sonuncusu “bağlanma” olarak belirlenmiştir. Bağlanma, verilen kararların bağlayıcı olmasını ifade etmektedir. Taylor, Adelman ve Kaser – Boyd (1983, 1985) yaptıkları araştırmada, öğrencilerin kariyer kararlarına yönelik bağlılıklarını incelemişlerdir. Yaşça daha büyük olan ergenlerin kariyer kararlarına yönelik faaliyetleri gerçekleştirmeye daha eğilimli oldukları bulunmuştur.

Karar verme yeterliliği ile ilgili bu özellikler incelendiğinde özellikle orta ergenlik evresindeki ergenlerin çoğunun karar verme aşamaları ile ilgili bilgi sahibi olduğu ve yaratıcı problem çözme kapasitesine sahip olduğu görülmektedir. Ergenler, ayrıca seçimlerin doğruluğu ve verilen karara bağlanmada yeterlilik göstermektedirler. Yaş ilerledikçe ve ilgili alandaki tecrübe arttıkça karar verme yeterliliği de artmaktadır. Yaşça daha küçük olan ergenler ise riskleri ve faydaları ayırt etme, seçeneklerin sonuçlarını kestirme ve edindikleri bilginin güvenilirliğini değerlendirmede daha yetersizdir. Bu durum, genç ergenlerin deneyim eksikliğinden de kaynaklanabilir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:271, 272).

Taylor ve diğerleri (1984), bağımsız karar verme konusunda çocuk ve ergenlerin inançlarını incelemiştir. Bireyler, TV izleme, giyinme, arkadaşlık gibi günlük etkinlikler konusunda kararlar verebilme için uygun yaşın ortalama 12,3; evden ayrılma, evlilik gibi önemli yaşamsal kararlar için uygun yaşın ortalama 14,8; doğum kontrolü, ilaç kullanımı gibi kararlar için uygun yaşın ortalama 15,1 olması gerektiğini belirtmişlerdir. Ergenlerin karar verme yeterliliği ve karar vermeye katılımları arasında

sıklıkla bir boşluk bulunmaktadır. Bazı ergenler, önemli kararlar verme konusunda özgüven eksikliği yaşamaktadır. Benlik saygısı, karar verebilmek için gerekli bir önkoşuldur. Yapılan araştırmalar (Mann ve diğ., 1986), karar verme söz konusu olduğunda yaşa bağlı olarak benlik saygısının arttığını ortaya koymaktadır. Karar verme konusunda kendine güvensizlik, ergenlerin kendilerini etkileyecek kararlara katılmalarının sınırlandırılması nedeniyle ortaya çıkabilir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:273).

2.1.4.2. Ergen Kararlarında Akran Grubunun Etkisi

Akran grubu, ergenlerin yeni kimlikler ve yaşam tarzları denemesi için gerekli bir sosyal çevre olarak oldukça önemlidir. Akran grubu, genç bireyler yeni benlik kavramları geliştirirken, ilgi ve değerlerini genişletirken onlara duygusal bir güvence ve ait olma duygusu sağlar. Bununla beraber akran grubu, gruba uyması ve bağımsızlıktan feragat etmesi yönünde bireye baskı da yapmaktadır. Coleman (1980)'a göre, akran grubu baskısına uyma, 15 yaştan önce en yüksek düzeyde olmakta ve gruptaki statü, suçluluk duygusu ve ebeveyn ilgi ve desteği gibi faktörlerden etkilenmektedir. Akran grubu, kişisel tarz ve alışkanlıklar (örn; giyim ve müzikle ilgili kararlar) üzerinde güçlü bir etkiye sahip olurken pek çok ailede ebeveyn, temel değerler ve kariyer seçimi, okuldan ayrılma gibi uzun dönemde etkili olacak kararlar konusunda ergen üzerinde akran grubundan daha fazla etkiye sahip olmaktadır. Sonuç olarak akran grubunun yeterli karar vermeyi engelleyebilen önemli bir faktör olduğu görülmektedir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:273, 274).

Schvaneveldt ve Adams (1983), ergenlik dönemi boyunca verilen kararlarda akran etkisinin çok önemli olduğunu belirtirken ailenin etkisinin de ihmal edilmeyecek kadar önemli olduğunu vurgulamışlardır. Conger ve Peterson (1984), geleneksel rollerinin çoğunu kaybettiğinden modern ailenin, ergenin sosyalleşmesinde eskisine göre daha az etkili olduğunu ifade etmektedir. Buna rağmen ergenin bir kimlik duygusu oluşturma gibi görevleri başarımında ebeveyn rollerinin oldukça etkili olduğunu da eklemektedirler (Brown ve Mann, 1990: 25, 1991:363).

Sullivan (1953), Ausubel (1954), Erikson (1959), Piaget (1965) gibi araştırmacılar, ergenlik döneminde bireylerin aileden uzaklaşmaya başlayarak akran gruplarına yakınlaşmaya başladıklarını, ergenler için arkadaşların en önemli sosyalleşme vasıtası olduğunu belirtmektedirler. Ergenler için arkadaşların bu kadar önemli olmasının nedeni arkadaşlarından algıladıkları bazı faydalar veya onlara uymazlarsa kaybedecekleri bazı şeyler olacağına inanmalarından kaynaklanmaktadır. Eğlenceli birçok etkinlik içerdiği için arkadaşlarla geçirilen zaman ergenler için günün en eğlenceli kısmını oluştururken ailede geçirdikleri zaman, kurallar ve günlük işler etrafında devam etmektedir. Arkadaşlık ergenler için bu yüzden önemli, devamlı ve günlük problemlerden arınıktır. Böyle bir ilişki içinde arkadaşlar karşılıklı olarak birbirlerini anlamakta ve yeni şeyler öğrenmektedir (Bednar ve Fisher, 2003:607).

Arkadaş grubu, ergenlerin aileden ayrı bir kimlik duygusu oluşturmalarına rehberlik ederek onların psikolojik gelişiminde önemli bir yere sahip olmaktadır. Arkadaş grubu, ergenlerin kararlarını gözetleyecek ve kontrol edecek yetişkinlerin olmadığı bir çevrede, kazandıkları karar verme becerilerini denemelerine olanak sağlar. Soyut düşünme ve karmaşık akıl yürütme yetenekleri gelişmeye başladıkça ergenler karar verme becerilerini arkadaşları ile birlikte deneyecekleri fırsatlar arar (Bednar ve Fisher, 2003:608).

Arkadaşların etkisi, 14 yaş civarındaki ön ergenlik evresinde en yüksek düzeydedir. Orta ve geç ergenlik evresi boyunca bu etki azalmaya başlar. Ergenlerin verdiği kararlarda arkadaş grubunun mu yoksa ailenin mi daha etkili olduğunu ortaya çıkarmak için yapılan araştırmalarda ergenlerin, karar verme ile ilgili konuda kimin daha yeterli olduğuna dair algılarının aile veya arkadaşları karar vermede bilgi kaynağı olarak kullanmalarında etkili olduğu belirlenmiştir. Buna göre ergenler, arkadaşlarına kısa dönemli, günlük ve sosyal içerikli kararlarda; ebeveynlerine ise uzun dönemli, değerlere dayalı ve etik içerikli kararlarda başvurmaktadır. Young ve Ferguson (1979), ergenlerin ahlaki, bilgiye dayalı ve sosyal kararlarda danıştıkları referans gruplarını belirlemek üzere yaptıkları bir araştırmada, ergenlerin üç temel kaynağa başvurduklarını belirlemiştir: ebeveyn, aile dışındaki yetişkinler ve arkadaşlar. Bu referans (başvuru) kaynakları, otorite, bilgi üstünlüğu, ilgili çevreye dair farkındalıkları ve ergenle olan

yakınlıklarına dayalı olarak seçilmiştir. Arkadaşlar, sosyal kabul ve arkadaş seçimi ile ilgili kararlarda; aile dışındaki yetişkinler bilgiye dayalı kararlarda ve ebeveyn ahlaki konularla ilgili kararlar vermede birer başvuru kaynağı olarak kullanılmışlardır (Bednar ve Fisher, 2003:608, 609).

Bednar ve Fisher (2003), ergenlerin karar verme davranışı ve ebeveynlik stili arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yaptıkları bir araştırmada, ebeveynlerinin stili ne olursa olsun ergenlerin sosyal içerikli kararlarda arkadaşlarına başvurduklarını ortaya koymuşlardır. Bununla beraber ergenlerin, ahlaki ve bilgiye dayalı kararlar için ebeveynlerini referans kaynağı olarak kabul edip etmemelerinin daha çok ebeveynlik stiline bağlı olduğu bulunmuştur. Ebeveynlik stillerini belirlemek için bu araştırmada Baumrind (1991) tarafından belirlenen model esas alınmıştır. Baumrind, dört ebeveynlik stili tanımlamıştır. Bunlardan *yetkili (authoritative)* ebeveynlik stilinde ailelerin çocuklarından beklentileri belirgindir. Davranışları gözlemlerler. Kendilerine güvenirlere. Kısıtlayıcı ve müdahaleci değildirler. Cezalandırıcı bir biçimde değil destekleyici bir biçimde disiplin verirler. Bu ailelerde yetişen çocuklar yeterli (competent) bireyler haline gelmektedir. Ahlaki ve bilgiye dayalı kararlar söz konusu olduğunda, yetkili ailelerde yetişen ergenler arkadaşlarından çok ailelerine başvurmaktadır. *Yetkeci (authoritarian)* ebeveynler, statü yönelimlidir. Kuralları hakkında herhangi bir açıklama yapmadan onlara uyulmasını beklerler. Bu ailelerde yetişen ergenler kendi kararlarını vermeye hazırlıklı değildirler ve karar vermeyi genellikle zor bir durumla karşılaşma olarak algırlarlar. Araştırma sonucunda, ebeveynini yetkeci olarak algılayan ergenlerin bilgiye dayalı ve ahlaki kararlarda anne – babalarından çok arkadaşlarını referans noktası olarak aldıkları görülmüştür. *Müsamahakâr (permissive)* ebeveynlik stilinde ise ebeveyn, hoşgörülüdür. Olgun davranış beklemez. Ergenin kendi kendini idare etmesine izin verir ve onu davranışları ile yüzleştirmekten kaçınır. Ergene sevgi verir. Bu ailelerde yetişen ergenler, kendi kendini idare etmeye ve dışarıdan yönlendirilmiş kural ve standartları reddetmeye eğilimlidirler. Araştırma sonucunda, ebeveynini müsamahakâr olarak algılayan ergenlerin bilgiye dayalı kararlar için daha çok arkadaşlarına başvurduklarını ortaya koymuştur. *İhmalkâr – reddedici (neglecting – rejecting)* ebeveynlik stilinde ebeveyn, ergenin davranışlarına karşı ilgisizdir. Çocuklarını reddedebildiği gibi ebeveyn

sorumluluklarını ihmal de edebilir. Böyle ailelerde yetişen ergenler, karar vermede en az yeterliliğe sahip, kendi kendini idare edemeyen ve antisosyal eğilimler gösteren özellikler taşır. Araştırma sonucunda ebeveynini ihmalkâr – reddedici olarak algılayan ergenlerin ahlaki ve bilgiye dayalı kararlar için ailelerinden çok arkadaşlarına başvurdukları ortaya çıkmıştır.

Yapılan başka bir araştırmada (Wilks, 1986) zor, önemli ve uzun dönemde etkili olacak kararlar söz konusu olduğunda, ebeveynlerin önerilerinin ergenler tarafından dikkate alındığı; arkadaş önerilerinin ise kısa dönemli, daha az önem taşıyan ve daha az zorluktaki kararlarda önemli olduğu belirlenmiştir (Brown ve Mann, 1990: 27).

2.1.4.3. Ergen Kararlarında Ailenin Etkisi

Aile, ergenin kararlara katılmasında etkili olan ana faktörlerden biridir. Brown ve Mann (1988) aileyi, karar vermede önemli bir laboratuvar olarak değerlendirmektedir. Bu laboratuvarında ergen, diğer aile bireylerinin çeşitli kararlar verirken dikkate aldığı faktörleri öğrenmekte, diğerleri tarafından verilen kararların etkilerini görmekte, kararları etkilemek için nasıl iletişim kurulacağını öğrenmekte ve yaşına uygun seçimler yapmak için cesaret elde etmektedir. Lerner ve Spainer (1980)'e göre aile, toplumda var olan değerlerin ergenlere öğretilmesinde merkezi bir rol oynamaktadır (Mann, Harmoni ve Power, 1989:274; Brown ve Mann, 1990: 27, 28).

Aile yapısı, ergenin kişisel kararlarda yer almasında anlamlı bir etkiye sahiptir. Yapılan bir araştırmada (Dornbusch, Carlsmith, Bushwall, Ritter, Leiderman, Hastorf ve Gross, 1985), tek ebeveynli aileye mensup ergenlerin kişisel kararlar almada çift ebeveynli aileye mensup ergenlerden daha bağımsız olduğu bulunmuştur. Aile dinamikleri de ergenin aile kararlarına katılımında önemli bir etkiye sahiptir. Brown ve Mann (1988), aile kararlarına ebeveynin düşük veya eşit olmayan düzeyde katılımının ergenin de bu kararlara düşük düzeyde katılımı ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca çatışma ve zayıf bağlılık özelliği gösteren ailelerde ergenlerin aile kararlarına katılımının düşük olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak aile yapı ve fonksiyonundaki

bozulmaların ergenin karar verme yeterliliğinin gelişimini engellediği söylenebilir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:274).

Karar verme, her yaş için önemli bir süreç olsa da bir geçiş dönemi olan ergenlikte, ergenin baş etmek zorunda olduğu, özellikle bağımsızlık – bağımlılıkla ilgili konular nedeniyle karar verme yaşamsal bir öneme sahiptir. İyi bir karar verici olmaları için ergenlerin karar verme tecrübeleri yaşamlarına fırsat verilmelidir. Aile, ergenin karar vermeye nasıl katılacağı ve kendi karar verme becerilerinde ne kadar ihtiyatlı ve güvenli olacağını belirlemektedir. Eğer ergenin aile kararlarına katılımı sağlanırsa karar verme yeterliliği ve verdiği kararlara güveninin gelişmesi sağlanacaktır. Yapılan bir araştırmada, ebeveynin aile kararlarına yüksek derecede katılımının ergenin de kararlara yüksek derecede katılımını olumlu yönde etkilediği ortaya konmuştur (Brown ve Mann, 1991:364).

Bandura'ya göre (1986), insan öğrenmesinin büyük bir kısmı, diğerlerinin davranışlarını gözlemleyerek oluşmaktadır. Çocuklar, düzenli olarak etkileşimde buldukları kişileri taklit etme eğilimindedirler. Buna bağlı olarak, belli bir davranışa ait pek çok kez tekrarlanmış gözlemlere sahiptirler. Gözlemlenen modelin davranışı, model için olumlu sonuçlar sağlıyorsa ve bu sonuçlar çocuklar için anlamlıysa bu davranışın çocuk tarafından taklit edilme olasılığı artacaktır. Bandura'ya göre model alma, bir insanın diğerinin davranışını taklit etmesinden öte bir anlam taşımaktadır. Ona göre çocuklar, pek çok insanı pek çok durum içerisinde gözlemleyerek hangi davranışların hangi koşullarda uygun olduğunu belirleyen kuralları öğrenmektedir. Model alma kuralının bakış açısından karar verme davranışına bakıldığında, ergenin, verdiği kararların sonuçları arzu edilen sonuçlar olan ebeveynin karar verme stilini model alacağı söylenebilir. Bir ebeveyn sık sık olumlu sonuçlar doğuran etkili karar verme davranışı gösteriyorsa ergen de sık sık karar verme davranışı gösterecektir (Brown ve Mann, 1991:364).

Brown ve Mann (1991), ergenler üzerinde yaptıkları bir araştırmada ebeveyn ve ergenin karar verme stilleri arasındaki bağlantıyı incelemiştir. Araştırma sonucunda, ebeveynin karar vermeye ilişkin özgüveninin ergenin karar vermeye ilişkin

özgüveni ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu ilişkinin erkek ergenlerde kızlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca annenin karar verme yeterliliği ile kız ergenlerin karar verme yeterliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgular, karar vermede model almanın önemini ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda, tek ebeveynli aileye mensup ergenlerin karar vermeye ilişkin özgüvenlerinin çift ebeveynli aileye mensup ergenlerin özgüvenlerinden daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Bu durumun, tek ebeveynli aileye mensup ergenlerin, kararlara katılımlarını çift ebeveynli aileye mensup ergenlere kıyasla daha önemli ve ödüllendirici bulmalarından kaynaklanabileceği ifade edilmiştir. Tek ebeveynli ailelerde anne veya babanın, aile yönetimi konusunda çocuklarının yardımına daha fazla güvenmelerinin ergenlerde kendi kararlarına ilişkin özgüvenin artmasını sağlayabileceği öne sürülmüştür. Yine tek ebeveynli aileye mensup erkek ergenlerin verdikleri kararlara ilişkin özgüvenleri ve ihtiyatlı karar verme alt ölçek puanlarının çift ebeveynli aileye mensup erkek ergenlerin ilgili özelliklerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kızlar söz konusu olduğunda ise tek ebeveynli aileye mensup kız ergenlerin karar vermede özgüven ve ihtiyatlı karar verme davranışlarının çift ebeveynli aileye mensup kız ergenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu sonuçların ise tek ebeveynli ailelerde erkek ergenlere daha fazla sorumluluk ve kararlara katılım konusunda daha fazla fırsat verilmesinden kaynaklanabileceği öne sürülmüştür.

Yine bu araştırmada, erkek ve kız ergenler yaşlarına göre küçük (12 – 14) ve büyük (15 – 17) olarak sınıflandırılmışlardır. Yapılan incelemede, yaşça daha küçük erkek ergenlerin karar vermede özgüvenlerinin babalarının ve annelerinin karar vermede özgüveni ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Yaşça daha küçük kız ergenlerde ise karar vermeye ilişkin özgüvenin sadece babanın özgüveni ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Brown ve Mann (1990), bir araştırmada ailenin yapı ve süreç değişkenlerinin ergenin karar verme yeterliliği üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu araştırmada ailenin yapı değişkenleri olarak; sosyo–ekonomik durum, aile tipi, ailenin büyüklüğünü; süreç değişkenleri olarak aile bütünlüğü ve uyumu, ebeveyn – ergen iletişimi ve ebeveyn çatışma çözme yöntemlerini ve tüm bu yapı ve süreç değişkenlerinin ergenin

karar verme yeterliliği üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Ergenin karar verme yeterliliği iki özellik açısından ele alınmıştır: aile kararlarına katılım ve ihtiyatlı karar verme. Araştırmada, ergenlerin karar verme örüntüleri Janis ve Mann (1977)'in Çatışma Kuramı'na dayalı olarak incelenmiştir.

Bireyler, para, eğitim, fiziksel imkânlar, değer sistemleri ve beceriler açısından farklı kaynaklara sahip ailelerde dünyaya gelmektedirler. Kohn (1977), yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup insanların, düşük sosyoekonomik seviyedekilere göre verdikleri kararların daha etkili olacağına inandıklarını bulmuştur. Düşük sosyoekonomik seviyeye mensup insanlar, dış güçler tarafından kontrol edildiklerine dolayısıyla kararlarının daha az belirleyici olduğuna inanmaya daha çok eğilimlidir. Yüksek sosyoekonomik seviyedeki bireyler ise karar verme yeterliliğini geliştiren daha fazla kaynağa ulaşabilmektedir. Bu kaynaklar, ebeveyn tarafından verilen kararların başarısını gözleme imkânı, karar verme sürecinde yardım alma imkânı, seçenekleri arttırmak için daha fazla maddi imkân ve karar verme ile ilgili daha fazla deneyim imkânı olarak belirlenmiştir (Brown ve Mann, 1990). Brown ve Mann (1990), yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup ergenlerin aile kararlarına daha fazla katılacaklarını, böylece daha yeterli karar vericiler haline geleceklerini öne sürmektedir. Bu hipotezleri sınamak için yapılan araştırmada, yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup ergenlerin aile kararlarına katılımının düşük sosyoekonomik seviyedeki ergenlere göre farklılaşmadığı fakat karar verme yeterliliği açısından yüksek sosyoekonomik seviyedeki ergenlerin daha ihtiyatlı (vigilant) karar verme örüntüsü gösterdikleri bulunmuştur.

Aile tipi açısından karar verme yeterliliği ele alındığında Amato (1987), dağılmamış (ayrılma veya boşanmanın olmadığı) ailelerdeki çocukların babalarından, annenin tek olduğu ailelerdeki çocukların babalarından algıladığı destek ve kontrolden daha fazla destek ve kontrol algıladıklarını bulmuştur. Çift ebeveynli aileler, tek ebeveynli ailelere kıyasla çocuklarının karar verme becerilerini öğrenebilmeleri için daha fazla imkân sunmaktadır. Ebeveynlerden her biri ergen için farklı bir destek kaynağı olmakta, yetişkin karar verme olgusu için ergene ikinci bir model oluşturmakta ve iki yetişkinin çatışma ve tartışmaları çözme biçimi konusunda gözlem yapma imkânı

sunmaktadır. Dolayısıyla çift ebeveynli aileye mensup ergenlerin karar verme yeterliliğinin tek ebeveyni aileye mensup ergenlerden daha yüksek olacağı söylenebilir. Bununla beraber, tek ebeveynli ailelerde ergenin, eksik olan ebeveynin yerine geçeceği düşünülürse bu ergenin aile kararlarına çift ebeveynli aileye mensup ergenlere göre daha fazla katılımda bulunacağı düşünülebilir (Brown ve Mann, 1990: 26, 27). Yapılan araştırma, bu düşünceyi desteklemektedir. Tek ebeveynli aileye mensup ergenlerin aile kararlarına katılımının diğer ergenlere göre daha fazla olduğu bulunmuştur.

Aile büyüklüğü de karar vermeyi etkileyebilecek faktörlerden biridir. Waters ve Stinnett (1971), geniş ailelerde daha fazla ebeveyn otoritesinin olduğunu bulmuştur. Küçük ailelerde ergenler için kararlara daha fazla katılabilme imkânı vardır. Küçük ailelerdeki ebeveyn, çocukları ile daha fazla zaman geçirebilmekte, maddi yönden onlara daha iyi destek olabilmekte ve kararlarını daha iyi düşünerek verebilmektedir. Dolayısıyla küçük ailelerdeki ergenlerin aile kararlarına katılma imkânlarının daha fazla olacağı, böylece karar vermede daha yeterli bireyler haline gelecekleri öne sürülebilir (Brown ve Mann, 1990: 27). Araştırma sonuçları bu hipotezi desteklememiş, küçük aileye mensup ergenlerle geniş aileye mensup ergenlerin karar verme yeterliliği açısından birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılaşmadıkları görülmüştür.

Süreç değişkenleri açısından ele alındığında aile, ergenler için üç önemli fonksiyona sahiptir. Öncelikle aile ergenlere, duygusal yakınlığı ve bir gruba ait olma duygusunu ilk olarak yaşatan bir bütünlük sağlamaktadır. Bu bütünlük, onları aile kararlarına katılmaları konusunda cesaretlendirir. Bütünlüğün olmadığı ailelerde ise ergen, kararlara katıldığı takdirde cezalandırılacağını düşünebilir. Böylece, bütüncül ailelerde ergenlerin aile kararlarına daha fazla katılacakları ve karar vermede daha yeterli bireyler haline gelecekleri öne sürülebilir (Brown ve Mann, 1990: 27).

Aile ikinci olarak, güçlerin, kuralların ve rollerin değişmesine izin veren bir uyum modeli sağlar. Katı ailelerde ebeveyn, geleneksel rolleri ve kuralları değiştirmede isteksiz olduğundan ergenlerin kararlara katılımı pek mümkün değildir. Karar verme rol ve sorumluluklarının aile üyelerine tahsis edilmesinde esnek olan ailelerde ergenlerin

aile kararlarına katılımının daha fazla olacağı ve karar vermede daha yeterli olacakları öne sürülebilir (Brown ve Mann, 1990: 27).

Üçüncü olarak aile, kişilerarası iletişim konusunda deneyimlerin yaşandığı bir ortamdır. Ergenler, ihtiyaç ve isteklerini bildirmek ve çatışmalar meydana geldiğinde çözümlenmek için diğerlerini de dinleyerek onlarla etkileşimde bulunmayı öğrenir. Yeterli iletişimin olduğu ailelerde ergenler, karar verme seçeneklerini ebeveynleri ile tartışabilir böylece kendilerine yapılan tavsiyeleri kabul ederler. İletişimin zayıf olduğu ailelerde ise karar seçenekleri hakkında herhangi bir tartışmaya girmek mümkün olmadığından ergenler, aileleri tarafından sunulan tavsiyeleri de kabul etmeme eğilimindedir. Yeterli ebeveyn – ergen iletişiminin olduğu ailelerde ergenlerin aile kararlarına katılımının daha fazla olacağı ve daha yeterli karar vericiler haline gelecekleri söylenebilir (Brown ve Mann, 1990: 27).

Araştırma sonuçları da tüm bu hipotezleri desteklemektedir. Bulgular, yakın, ilgili, ergen ve ebeveyn arasında yeterli iletişimin olduğu ve sağlıklı çatışma çözme becerilerinin işe koşulduğu ailelerin yeterli karar verme alışkanlıklarını öğrenmeleri için ergenleri teşvik ettiğini göstermektedir.

Cinsiyet açısından yapılan incelemede ise kız ergenlerin aile kararlarına daha fazla katıldığı görülürken erkek ergenlerin karar vermede daha yeterli olduklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu durum erkeklerin ev dışında aktif olmalarının, çevrelerini kontrol etmelerinin teşvik edilmesi ve bağımsız karar vermeleri için daha fazla pekiştirilmeleri ile açıklanabilir (Brown ve Mann, 1990: 35).

2.1.4.4. Ergenlikte Bilişsel Özellikler ve Karar Verme

Gordon (1996: 563)'a göre ergenlerde karar verme; bilişsel yetenek, sosyal ve psikolojik gelişim ile kültürel ve sosyal etkiler olmak üzere üç grup faktöre bağlıdır. Ergenin karar vermesinde etkili olan bilişsel faktör, Piaget'in öne sürdüğü somut ve soyut işlemler dönemi ile ilgilidir. Piaget, sekiz veya on yaşlarındaki bir çocuğa ait somut işlemler dönemi ile ergenlik çağının bilişsel bir özelliği olan soyut işlemler

dönemini birbirinden ayırmaktadır. Bu ayrımın temelinde üç kavram vardır: somuta karşı soyut düşünme, şimdiye karşı gelecek yönelimi ve sadece bazı seçeneklerin dikkate alınmasına karşı tüm seçenekler üzerinde durulması. Ergenler, bu özellikleri taşımaları bakımından çocuklardan farklılaşmaktadır.

Gordon (1996), bu özellikleri ergenlerin hamilelik kararı vermelerini etkileyen faktörleri incelediği bir araştırmasında ele almıştır. Buna göre, bilişsel gelişimin daha erken evresinde olan bir ergen, annesinin aniden odaya girebileceği şeklindeki anlık bir sebebe bağlı olarak erkek arkadaşı ile cinsel ilişkiye girmeme kararı alırken, bilişsel gelişim açısından daha ileriki aşamada olan bir ergen aynı kararı kariyer planını gerçekleştirmeden bir bebeğe sahip olmanın dezavantajlarını dikkate alarak vermiş olabilir.

Gordon (1996:564)'un belirlediği bilişsel gelişimle ilgili diğer bir faktör, bilgi ve bilginin geri getirilmesi ile ilgilidir. Ergenin sahip olduğu bilgi ve bilgiyi hatırlamak üzere geri getirebilme yeteneği karar vermeyi etkilemektedir. Morrison (1985), ergenlerin gebelik önleyici davranışları ile ilgili literatür incelemesinde, ergenlerin çoğunun üreme fizyolojisi bilgisinden yoksun olduğunu belirtmiştir.

Bilişsel yetenek yaşla birlikte artmaktadır. Sachs (1985), yaş ve gebeliği önleme kararı arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur (Gordon, 1996: 564).

2.1.4.5. Ergenin Karar Vermesinde Etkili Olan Diğer Faktörler

Madde kullanımı özellikle ergenliğin ilk dönemlerinde başlamaktadır. Bu dönemde, bilişsel gelişimi de içine alan hızlı bir değişim, arkadaş ilişkilerinde değişiklikler ve arkadaşlardan gelen madde kullanımı önerilerine maruz kalma söz konusudur. Buna bağlı olarak bu dönemde, madde kullanımına başlama üzerinde etkili olabilecek faktörleri incelemek oldukça önemli olmaktadır. Bu amaçla yapılan araştırmada, karar verme becerileri ve atılganlığın madde kullanımına başlama ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Örneğin, zayıf karar verme becerilerinin ergenin sigara ve alkol kullanımı ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Buna bağlı olarak,

madde kullanımı önleme programlarında yer alan karar verme becerileri ile ilgili çalışmalara devam edilmesi önerilmiştir (Trudeau, 2003:304).

Danışmanlar ve araştırmacılar, kariyerle ilgili kararların verildiği çevrelerin etkisini ve rolünü, bu çevrelerin kariyer seçimleri, tutumları ve inançları üzerindeki etkisini anlamalıdır. Bireyin kariyer gelişimi onun etnik grup kimliği ve referans grubunun bir fonksiyonudur. Etnik kimlik gelişimi, ırksal ve etnik azınlıkların, mesleki kimliklerine kendilik kavramını yerleştirebilmeleri için gerekli bir mesleki görevdir. Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde, büyük bir ırk ve kimlik çeşitliliği mevcuttur. Bu yüzden danışmanların, farklı kültürel ve etnik geçmişleri olan bireylerin kariyerle ilişkili durumlarını doğru olarak anlayabilmeleri için sosyopolitik bağlamı değerlendirmeleri gerekmektedir. Danışmanlar, etnik kimlik ve etnik konularla ilgili diğer yapıların ırksal ve etnik azınlık gruplarının karar verme yeterliliği ve gelişimini nasıl etkilediğini incelemelidir.

Bu amaçla yapılan bir araştırmada (Gloria ve Hird, 1999:158), Amerika Birleşik Devletleri'nde 589 beyaz, 98 etnik ve ırksal azınlık olan üniversite öğrencisi; kariyer kararı verme, kaygı ve etnik kimlik değişkenleri açısından karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda, beyaz öğrencilerin daha yüksek kariyer kararı verme yeterliliğine sahip oldukları, daha düşük etnik kimlik algısına ve daha düşük düzeyde kaygıya sahip oldukları bulunmuştur. Etnik değişkenler ise ırksal ve etnik azınlığa mensup öğrenciler için kariyer kararı verme yeterliliği ve kaygıyı daha fazla yordayıcı olarak bulunmuştur.

Profesyonel mesleklerde sayıca beyazlar baskın olduğundan ırksal ve etnik azınlığa mensup öğrenciler, verdikleri kararların onları seçtikleri mesleğe götüreceğine inanmayabilirler. Bu öğrenciler, iş dünyasında rekabet edebilmek için gereken bütün beceri ve yeteneklere sahip olsalar da işgücüne dâhil olmalarına izin verileceğine veya kabul edileceklerine inanmayabilirler. Azınlık öğrencilerinin, muhtemel iş çevreleri üzerinde algıladıkları kontrol ve etkinin az olması, onların kariyer kararı vermeye ilişkin yüksek kaygı düzeylerini açıklayabilir. Ayrıca azınlık öğrencilerinin kariyer gelişimi önündeki engeller de (örneğin, iş ayrımı, iş ve aile sorumlulukları, içselleşmiş ayrımcılık ve maddi kısıtlılıklar), kariyer kararı verme yeterliliği ve kaygı

değişkenlerine ilişkin etnik farklılıkları açıklayabilir. Örneğin; işgücü nüfusu yapısındaki hızlı değişikliklere rağmen belli profesyonel mesleklerde sınırlı sayıda ırksal ve etnik azınlık istihdam edilmektedir. Bu sınırlılık, diğer azınlıkların belli kariyerlerle ilgili fırsatlara ilişkin yeterliliklerini etkileyebilir (Gloria ve Hird, 1999:158).

Yaşın, öğrencilerin kariyer kararı vermeye yönelik tutumları ile pozitif yönde ilişkili olduğunu gösteren pek çok araştırma yapılmıştır. Yaşça daha büyük öğrencilerin kariyer kararı verme sürecine ilişkin tutumları kaygı ve korku içermezken daha genç yaştaki öğrenciler güvensizlik ve kariyer kararı verme ile ilgili genel kaygıyı yansıtan tutumlar göstermektedir. Pek çok araştırmada (Healy ve diğ., 1985, Bluestein, 1988; Luzzo, 1993), kariyer olgunluğu ve yaş arasında olumlu yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yine yapılan araştırmalarda, yaşın bir kariyere bağlanma (Colarelli ve Bishop, 1990) ve kariyer kararı verme etkililiği (Luzzo, 1993; Peterson, 1993) ile pozitif yönde, algılanan kariyer kararı verme ihtiyaçları ile (Healy ve Reilly, 1989) negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. (Luzzo, 1999:136).

Yaş ve kariyer kararı verme arasındaki pozitif yönlü ilişkiler dikkate alındığında, üniversiteye devam eden 25 yaşın üzerindeki bireylerle daha genç yaştaki bireyler arasında kariyer gelişimi açısından anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Örneğin bir araştırmada (Healy ve Reilly, 1989), 25 yaşın üzerindeki üniversite öğrencilerinin algıladıkları kariyer ihtiyaçlarının diğer öğrencilere göre çok daha az olduğu veya hiç var olmadığı tespit edilmiştir.

Janis ve Mann (1977) tarafından geliştirilen çatışma kuramına göre, karar verme konusunda özgüveni yüksek olan bireyler, karar verme stili noktasında ihtiyatlı (vigilant) olma eğilimindedir. Karar verme konusunda özgüven eksikliği olan bireyler ise panik, savunucu – kaçınmacı veya umursamaz karar stillerinden birine sahip olma eğilimindedirler. Mann ve diğerleri (1987), yaşça daha büyük ergenlerin karar verme konusunda genç ergenlere göre kendilerine daha fazla güvendiklerini ve daha ihtiyatlı olduklarını bildirdirmişlerdir. Freiberg (1991), 8 – 9 yaşlarında kız çocukların karar

verme konusunda erkeklere göre kendilerine daha az güvendiklerini bulmuştur (Friedman ve Mann, 1993:197).

Friedman ve Mann (1993), İsrail ve Avustralya'daki ergenlerin kararlarla başa çıkma örüntüleri ve karar vermede özgüvenlerini değerlendirmek amacıyla yaptıkları bir araştırmada, hem İsrail hem de Avustralya örneklemelerinde erkek ergenlerin karar vermede özgüvenlerinin kızlara göre daha yüksek olduğunu ve problem durumlarında erkek ergenlerin kızlara göre daha az düzeyde panik yaşadığını bulmuştur. Bununla beraber, bu araştırma bireylerin kendileri hakkında verdikleri bilgiye dayandığı için sosyal beğenirlik faktörünün etkili olma ihtimalinden bahsedilmiş ve gerçek karar verme durumlarında ergenlerin gözlemlenmesine dayalı araştırmaların yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

2.1.5. Karar Verme ve Kişilik

Karar verme ile ilgili araştırmaların pek çoğu, karar vermeyi gerektiren görev ile ilgilidir. Bu çalışmaların çok az bir kısmı karar vericinin karar verme sürecine kişisel olarak getirdikleri ile ilgilenmektedir. Belli bir konuya kişisel yönelimli yaklaşım, davranışsal farklılıklara neden olan dünya görüşü, kişilik özellikleri, bilişsel stiller gibi sabit, kişi merkezli birtakım niteliklerin dikkate alınması anlamına gelir. Kişilik, bireyleri düşünce ve davranış temelinde farklılaştırmaktadır. Kişilik özellikleri biliş, seçme, muhakeme etme ve karar vermeyi etkilemektedir. Karar vericinin belli bir probleme yaklaşımındaki biricik tavır, onun karar verme sürecine getirdiği kişisel öğedir. Karara ilişkin bu tavır gelişimsel, psikolojik ve sosyolojik unsurlar içermektedir. Buna rağmen karar kuramcılarının psikolojide temel bir önerme olan:

Davranış = f (Birey, Görev) bağıntısını gözden kaçırdıkları görülmektedir. Hunt (1989)'ın belirttiği gibi sadece görevi dikkate alan bir yaklaşım, insanın karar vermesindeki çeşitliliği açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Karar verme sadece karar vermeyi gerektiren görevin tetiklediği bir davranış değildir. Karar verme, görevin yanında bireyin duygularının, ilgilerinin, güdülenme ve kişiliğinin bir ürünüdür. Dolayısıyla, karar verme konusunda eksiksiz bir anlayışa ulaşmak için karar vericinin

kişilik özelliklerine daha fazla ilgi gösterilmelidir (Chung, 1997:2; McFadden, 1986: 15).

Kişilik özellikleri ile karar verme arasındaki ilişkileri araştıran çalışmaların çoğu bilişsel süreçler üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışmalar, insanlar arasındaki karar verme farklılıklarını onların düşünme, hatırlama ve algılama gibi bilişsel süreçlerine atfetmekte, karar verme stillerinin bireyin gelen uyarıları tanıma ve özümseme, bunları birbirini takip eden davranışları belirleyecek şekilde işleme biçimi olduğunu ifade etmektedirler. Bireyin kararlarını oluşturmada bu bilişsel süreçlerin önemli rolünü göz ardı etmemekle birlikte, bilişsel süreçlerle sınırlandırılmayacak olan psikolojik faktörlerin etkisini inceleyen çalışmalar da mevcuttur (Maoz, 2006:1).

Kişilik özelliklerinin karar verme üzerindeki etkisini incelerken kişilik kuramlarının karar verme sürecini nasıl değerlendirdiği üzerinde durmakta fayda vardır. Geliştirilmiş olan her kişilik kuramının insan kişiliğine yönelik özel bakış açıları vardır. Kişilik, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler olarak tanımlanabilir (Burger, 2006: 23). Bu tanımda görüldüğü gibi kişilik, davranışı ve kişilik içi süreçler olan duygusal, güdüsel ve bilişsel süreçleri içine alan bir kavramdır. Dolayısıyla karar verme davranışını, duygusal ve güdüsel faktörleri dışarıda bırakarak sadece bilişsel süreçlerle açıklamaya çalışmak bazı durumlarda yetersiz kalabilir.

İnsan kişiliğini açıklamak üzere geliştirilmiş her bir yaklaşım, kişiliğin belli bir boyutunu belirler ve inceler. Kuramlar, insan kişiliğinin altında yatan mekanizmaları ve bireye özgü davranışların ortaya çıkmasından nasıl sorumlu olduğunu açıklar (Burger, 2006: 23, 35).

Bu bölümde, insanın kişilik içi süreçlerinden etkilenen ve bir davranış olarak ortaya çıkan, böylece insan kişiliğinin bir ürünü sayılabilecek karar verme kavramı, psikolojide önemli ekoller olan psikanalitik, davranışçı ve hümanistik yaklaşımlar açısından kısaca irdelenecek, daha sonra bu çalışmanın kuramsal temelini oluşturan Transaksiyonel Analiz yaklaşımı, Ego Durumları temelinde tartışılacaktır.

Psikanalitik açıdan karar verme, Freud'un Yapısal Kişilik Kuramı doğrultusunda açıklanabilir. Bu kurama göre insan kişiliği id, ego ve süperegö olmak üzere üç ana sistemden oluşmaktadır. Davranış, bu üç sistemin etkileşiminin ürünüdür. İd, kişiliğin temel sistemidir. Ego ve süperegö ondan ayrımlaşarak gelişirler. Ruhsal enerji kaynağı olan id, diğer iki sistemin çalışması için gerekli olan gücü de sağlar. İd, nesnel gerçeklerden bağımsız, öznel bir yaşantı dünyasıdır. Fazla enerji birikimine dayanamaz ve böyle bir durum, organizmada gerilim yaratır. İd, bu gerilimi giderebilmek için enerji gerilimini bir an önce boşaltma eğilimi gösterir ki buna idin *haz ilkesi* denir. Bu ilke ile hareket ederken id, acıdan kaçma ve haz duyabilme amacıyla iki süreçten yararlanır: refleks eylemler ve birincil süreçler (Geçtan, 2005: 42, 43).

Refleks eylemler, hapsirme ve göz kırpmaya örneklerinde olduğu gibi doğuştan var olan otomatik tepkilerdir, gerilimi derhal giderirler. Birincil süreçlerde gerilimi boşaltmak için önce bunu ortadan kaldıracak objenin veya kişinin bir imgesi oluşturulur. Birincil süreç, örneğin, aç bir insana herhangi bir besin maddesinin zihinsel görüntüsünü sağlar. Ancak birincil süreçler tek başına gerilimi gidermeye yetmez. Aç bir insan besin maddesinin zihinsel imgesiyle doyamaz. Dolayısıyla yeni ya da ikincil psikolojik süreçler geliştirir ve böylece kişilik yapısının ikinci sistemi olan ego belirlemeye başlar (Geçtan, 2005: 43).

Ego, organizmanın gerçek nesnel dünyayla alışverişe geçme ihtiyacından varlık bulur. Açlığın giderilmesi için aç insanın yiyeceği arayıp bularak yemesi gerekir. Bunun için dış dünyada var olan yiyeceğin gerçek algısı ile yiyeceğin zihinsel imgesini birbirinden ayırmayı öğrenmek zorundadır. Dolayısıyla belleğindeki imgeye uygun bir yiyeceğin görüntüsünü ya da kokusunu duyu organları aracılığıyla araştırır. Enerjinin bir içgüdüye doyum sağlayacak bir eyleme yöneltilmesine *obje seçimi* denir. İd, objeler arasında bu ayrımı yaparak uygun olanı bulma yeteneğine sahip değildir. Aç bir bebek bulduğu herhangi bir şeye sarılır ve ağzına götürür. Zihinsel imge bu ihtiyacı karşılayamayacağı için kişinin ruhsal dünyasıyla dış dünyayı birbirinden ayırabilmesi gerekir ve bu görev egoya aittir (Geçtan, 2005: 43).

Ego, gerçeklik ilkesinin egemenliğindedir. Gerçeklik ilkesinin amacı, ihtiyacın giderilmesi için uygun bir obje bulununcaya kadar gerilimin boşalmasını ertelemektir. Ego, kişiliğin yürütme organıdır. Eyleme giden yolları denetimi altında bulundurur, çevresindeki nesnelere hangileriyle ilişki kuracağını seçer, hangi içgüdülere ne biçimde doyum sağlanması gerektiğine karar verir. Ego, birçok önemli yürütme işlevini yerine getirirken bir yandan da idin, süperegonun ve dış dünyanın birbiriyle çatışma durumunda olan istekleri arasında bir uzlaşma yolu bulmakla yükümlüdür. Bu kolay bir iş değildir. Çünkü ego, idin düzenlenmiş bir parçası olduğundan tüm gücünü ondan alır, id olmaksızın varlık gösteremez ve hiçbir zaman ondan bağımsız olamaz (Geçtan, 2005: 44).

Kişiliğin üçüncü ve en son gelişen sistemi süperegodur. Bu sistem, çocuğa ana-babası tarafından aktarılan ve ödül ve ceza uygulamalarıyla pekiştirilen, geleneksel değerlerin ve toplum ideallerinin içsel temsilcisidir, kişiliğin vicdani ve ahlaki yönüdür. Gerçekten çok ideali temsil eder, hoşlanmadan çok kusursuzluğa ulaşmak ister. Süperegoyu ilgilendiren husus, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğuna karar verip, toplum ya da temsilcileri tarafından onaylanmış ölçütlere göre davranmaktır (Geçtan, 2005: 45).

Süperego, id ve egoya karşı çıkarak onları kendi istediği düzene yöneltme eğilimindedir. Ego, içgüdüsel isteklere doyum sağlanmasını erteler, süperego ise bu istekleri tümünden engellemeye çalışır. Aslında id, ego ve süperego farklı ilkelerle çalışan psikolojik süreçlere verilmiş adlardan başka bir şey değildir. Olağan koşullar içinde bu ilkeler birbiriyle çatışmaz ya da karşıt biçimde çalışmazlar. Egonun yönetici önderliği altında bir ekip olarak birlikte hareket ederler. Böylece kişilik üç ayrı parça olarak değil, bir bütün olarak işler. Ancak kişiliğin dinamiği öylesine işler ki ruhsal enerji, id, ego ve süperego tarafından paylaşılarak kullanılır. Enerji miktarı sınırlı olduğu için bu üç sistem arasında sürekli bir yarışma vardır. Dengenin bozulduğu durumlarda, bir sistem diğerinin zararına enerjinin denetimini ele alabilir ve bu sistemin güç kazanması, diğerlerini zayıf düşürebilir. Çok geniş anlamda id kişiliğin biyolojik yönünü, ego psikolojik ve süperego toplumsal yönlerini oluşturur denilebilir (Geçtan, 2005: 46).

Bu bilgilerden yola çıkarak, karar verme davranışında psikanalitik yapısal kurama göre, egonun etkili olduğu söylenebilir. İd, haz ilkesine göre ihtiyacı derhal gidermek üzere harekete geçmek isterken ego, gerçeklik ilkesine göre var olan durumu değerlendirmektedir. Ego, içgüdülere ne şekilde doyum sağlayacağına karar vermeden önce seçenekleri araştırır ve belirler. Kişiliğin yürütme organı olan ego, bu seçenekler arasından ihtiyacı gidermek üzere yapılacak seçimi belirler ve bir karara varır. Tüm bu işlemleri gerçekleştirirken enerjisini idden alırken diğer taraftan süperegonun taleplerini de dikkate almaktadır. Ego, hem idden hem de süperegodan gelen talepleri dengeleyerek bir karar verir. Kararın uygulanması hem idi hem de süperegoyu tatmin eder.

Hümanistik psikoloji açısından karar verme, kuramın ana öğelerinden olan kişisel sorumluluk kavramına atıfta bulunarak irdelenebilir. Varoluşçu filozoflardan alınan bu görüş, insancıl yaklaşımın kişilik bakış açısının özünü yansıtır ve -meli, -malı kipi ile günlük dilde ifadesini bulur. İnsancıl psikologlar, davranışlarımızın o an ne yapmak istediğimizi gösteren kişisel tercihlerimizi yansıttığını öne sürerler. İnsanlar ilişkilerini sürdürmeyi tercih eder, sürdürmek zorunda değildirler. Edilgen olarak hareket etmeyi tercih ederiz, daha aktif bir şekilde hareket etmeye de karar verebiliriz. İşe gitmeyi, arkadaşlarımıza telefon etmeyi, bir partiden ayrılmayı ya da yılbaşında çevremizdekilere hediye vermeyi tercih ederiz. Aslında bunlardan hiçbirini yapmak zorunda değilizdir. Bu tercihlerimiz için ödediğimiz bedel ağır olabilir; ancak yine de bu tercihleri yapabiliriz. Freudcuların ya da davranışçıların, denetleyemediği güçlerin etkisi altında olan insan betimlemesinden farklı olarak, insancıl psikologlar insanları kendi yaşamlarını etkin bir şekilde şekillendiren, bazı fiziksel kısıtlamalar hariç her şeyi değiştirme özgürlüğüne sahip varlıklar olarak görürler. İnsancıl psikoterapinin genel hedefi, yapmak istedikleri her şeyi yapma ve olmak istedikleri her şeyi olma gücüne sahip olduklarını, danışanlarına kabul ettirmektir (Burger, 2006:419).

Diğer insancıl kuramcılar gibi Rogers da, yaşamımızda uygun bir doyum noktasına ulaşmak doğal bir çaba gösterdiğimizi savunmuştur. Bu hedefe ulaşan insana, potansiyelini tam kullanan kişi adını vermiştir. Rogers, bu insanların bazı özelliklerini belirlemiştir. Potansiyelini tam kullanan kişiler, yeni deneyimlere açıktır. Birbirine

benzer, kalıpsal davranışlar göstermek yerine, yaşamın onları nereye götüreceğini görmek isterler. Potansiyelini tam kullanan kişiler, kendi duygularına güvenmeyi öğrenir. Eğer duyguları bir şeyin doğru olduğunu söylüyorsa, büyük olasılıkla onu yaparlar. Başkalarının gereksinimlerine karşı duyarsız değildirler; ancak toplumun belirlediği davranış ölçütlerine uygun davranmak konusunda aşırı bir kaygıya da kapılmazlar. Potansiyelini tam kullanan kişiler, toplumsal beklentiler tarafından belirlenmiş rollere uymak konusunda diğer insanlara göre daha az isteklidir. Bunun yerine meslek seçimi, yaşam tarzı gibi konularda önemli kararlar verirken kendi ilgi, değer ve gereksinimlerini göz önünde tutarlar (Burger, 2006:424).

Görüldüğü gibi hümanistik ekol, bireylerin kendi kararlarını verebilecek özerkliğe sahip olduklarını, karar verirken kendi duygu ve düşüncelerini dikkate almalarını sağlayan içsel denetim odağına ve tercihleri ile ilgili bağımsızlığa sahip olduklarını öne sürmektedir.

Davranışçı ekol açısından karar verme, bilişsel psikologların zihinsel süreçleri ve bilgi işlemeyi ön plana çıkaran yaklaşımları ile açıklanamaz. Geleneksel davranışçılar, davranışın nedenlerini öğrenme deneyimleri ya da koşullanma ile açıklarlar (Burger, 2006:516). Klasik koşullanma, ilk olarak koşulsuz uyarıcı niteliğine sahip olmayan nötr bir uyarıcının koşulsuz bir uyarıcı ile birlikte organizmaya sunulması sonucu organizmanın koşulsuz uyarıcıya verdiği tepkiyi nötr uyarıcıya da vermesi sonucu oluşur. Böylece nötr uyarıcı, koşullu uyarıcı haline gelmiştir. Organizmanın koşullu uyarıcıya verdiği tepki de koşullu tepki olmakta ve ikisi arasındaki bağ, organizmanın davranış repertuarına yeni bir uyarıcı – tepki (U – T) ilişkisi olarak yerleşmektedir.

Uyarıcılar ve yaşadığımız olaylar, genelde çevremizdeki başka şeylerle beraber kasıtsızca eşleştiği için davranışlarımızı etkileyen U – T ilişkilerinin çoğundan haberdar değildir. Araştırmalar yiyecek, giysi ve arkadaş seçimimizin bile bu süreçle belirlenebileceğini ifade etmektedir (Burger, 2006:518). Dolayısıyla yapacağımız seçimler sonucunda vereceğimiz kararlarda da klasik koşullanma ilkelerinin etkili olduğu düşünülebilir. Bireyin, belli bir konuda karar verirken neden o şekilde değil de

bu şekilde karar verdiği, davranış repertuarında yerleşmiş olan U – T bağlarının etkisi ile açıklanabilir.

Edimsel koşullanmanın etki yasası, karar verme davranışını açıklamakta kullanılabilir. Bu yasaya göre, doyurucu sonuçlara yol açan davranışların tekrar edilme olasılığı artar, böyle bir sonuca yol açmıyorsa tekrar edilme olasılığı azalır. Klasik koşullanmadan farklı olarak edimsel koşullanma, organizmanın kendiliğinden yaptığı davranışlar üzerinden başlar (Burger, 2006:520). Dolayısıyla karar vermede birey, verdiği kararlar sonucu elde ettiği sonuçlardan memnun kalırsa aynı şekilde kararlar vermeye devam edecek, sonuçlardan memnun olmadığı takdirde farklı karar verme yöntemleri deneyecektir. Bireyin ne şekilde karar vereceğini belirleyen şey daha önce o şekilde vermiş olduğu kararların sonuçlarından aldığı doyum ile ilgili olacaktır.

Kişiliği açıklayan önemli kuramlar olan psikanalitik, davranışçı ve hümanistik yaklaşımların karar verme davranışına bakış açısı irdelendikten sonra bu çalışmanın değişkenlerinden birini oluşturan Ego Durumları olgusunun kuramsal temeli ve bir diğer kişilik kuramı olan Transaksiyonel Analiz (TA) yaklaşımı açıklanacaktır.

2.2. TRANSAKSİYONEL ANALİZ

Transaksiyonel Analiz (TA), 1950’li yıllarda Eric Berne ve çalışma arkadaşları tarafından geliştirilmiş bir kişilik ve psikoterapi kuramıdır. 1958’lerde kurama ilişkin kavramlar oldukça geliştirilmiş ve Berne o yıl San Francisco’da TA seminerlerine başlamıştır (Woollams ve Brown, 1979:3). 1965 yılında ise Uluslar arası Transaksiyonel Analiz Derneği kurulmuştur.

Berne klinik uygulamaları sırasında, var olan yaklaşım ve tekniklerin hastalarda en yakın ve en kısa zamanda değişmeyi sağlamaktan uzak olduğunu görekerek 1950 yılında bu düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşmıştır. Ona göre hastanın “gelişme göstermiş olması” yeterli değildi, “değişmenin olması ve bunun da somut olarak gözlenmesi” gerekiyordu. Buradan yola çıkarak değişmenin en kısa zamanda nasıl sağlanabileceği sorusuna yanıt aramaya yönelmiştir. İş ortamında bu konuyu sürekli olarak tartışmaya açmış ve bir süre sonra da San Francisco’daki evinde Salı akşamları düzenli olarak toplanan bir klinik seminer başlatmıştır. Psikanalitik tedavinin yavaş ilerlemesi ve hastaya tedavide edilgen bir rolün verilmesi gibi durumlardan rahatsızlık duymasına rağmen Psikanaliz Enstitüsüne üyelik için ısrarlı başvurular yapmıştır. Bu başvurular üç defa reddedilince 1949’dan beri üzerinde çalıştığı sezgi konusundaki görüşlerinden oluşan makalelerini bütünleştirerek “Ego State in Psychotherapy” adıyla American Journal of Psychotherapy’de yayınlamıştır. 1957’de Amerikan Grup Terapileri Derneği batı bölgesi toplantısında sunduğu bu görüş, alanda hemen kabul görmüştür. Aynı yıl içerisinde American Journal of Psychotherapy dergisinde “Transactional Analysis: A New and Effective Method of Group Therapy” adıyla bir makale yayınlamış ve bu makalesinde o güne kadar olan görüşlerinin tamamını yeni bir yaklaşım olarak ilan etmiştir (Akkoyun, 2001: 2, 3).

Transaksiyonel Analiz, ilk olarak bir felsefe; yani insanlarla ilgili bir bakış açıdır. İkincisi, o bir kişilik gelişimi ve kişilerarası davranış kuramıdır. Üçüncü olarak TA, insanlara duygu ve davranışlarını anlama ve değiştirmede yardım eden tekniklerden oluşan bir sistemdir (Woollams ve Brown, 1979:3).

Antideterministik bir felsefeye sahip olan TA, insanların program yapma ve üstün olma yeteneğine sahip olduğuna inanır. Bundan başka, bu teori kişinin yeniden karar vermeyi tercih edebileceğini ve geçmiş kararları anlama yeteneğine sahip olduğunu varsayar. Kişinin yeni hedefler seçerek mevcut kapasitesinin üzerine çıkabileceğine inanır. Ancak bu ne kişilerin sosyal güçlerin etkisinden bağımsız olduğu, ne de kendileri tarafından verilen kritik yaşam kararlarında tamamen başarılı oldukları anlamına gelmektedir. Erken kararlar yeniden gözden geçirilebilir ve eğer uzun süre benimsenmemişse yeni kararlar oluşturulabilir.

Steiner (1979)'a göre TA kuramı diğer kişilik kuramlarından şu üç temel farkla ayrılmaktadır:

- 1) Herkeste duygusal olarak gelişmek ve özerklik kazanmak için bir eğilim bulunmaktadır.
- 2) Her insan karşılaştığı olaylarda farkında olarak ya da olmayarak bir seçim yapmaktadır.
- 3) İnsanlar yaşamlarının akışını değiştirebilirler.

Berne (1961), insanların tedaviye aktif olarak katılabileceğini, problemin ne olduğunu anlayabileceğini ve tedavide sorumluluk alabileceğini ileri sürmüştür. Önemli bir beyin hasarı olmadığı sürece herkes, belli bir düşünme kapasitesine sahiptir. Ne yapacağına ve yaşamdan ne istediğine kendisi karar verebilir. Böylece kendi yaşamının sorumluluğunu üstlenebilir. Tüm ruhsal sorunlar, uygun yaklaşım kullanıldığında ve sorunu olan bireye gereken bilgiler verildiğinde çözülebilir. İnsanlar sorunlarını çözme kapasitesine sahiptirler ve sorunlarını çözebilirler.

Berne (1961), insan davranışlarının temelinde temas ihtiyacının yattığını öne sürmüştür. Temas ihtiyacının en yakın birimi olarak temas iletisini ele almaktadır. Berne dokunmanın temelde varlığın onanması ihtiyacını karşıladığını düşünmektedir. Bu nedenle temas iletisini, “bir kimsenin varlığının onandığını gösteren herhangi bir mesaj” olarak tanımlamaktadır. Temas iletileri; sözel ve sözsüz, olumlu ve olumsuz, koşullu ve koşulsuz olabilirler. Alıcıda hoşlanma yaratan temas iletileri olumlu,

hoşlanmama yaratan temas iletileri ise olumsuzdur. Kişinin ne yaptığı ile ilgili temas iletileri koşullu, kişinin kendisi ile ilgili olanlar ise koşulsuzdur.

Berne insanların temas iletisi ihtiyacını zamanı çeşitli şekillerde yapılandırarak gidermeye çalıştığını belirtmiştir. İnsanlar arasındaki transaksionları gözlemleyerek tüm transaksionları içine alan altı şekilde zamanın yapılandırılabilceğini söylemiştir (Harris, 1973:112). Bunlar;

1. Geri çekilme (Withdrawal)
2. Törenler (Rituals)
3. Vakit geçirme, Eğlencilikler (Pastime)
4. Etkinlik (Activities)
5. Oyunlar (Games)
6. Samimiyet (Intimacy) dir.

2.2.1. Zamanı Yapılandırma Biçimleri

Geri çekilme: Herhangi bir şekilde risk alamayan bireyler, kendi içlerine çekilebilirler. Onlar genellikle inzivaya çekilmiş bir kimse gibi fiziksel veya psikolojik olarak kendilerini geri çekerler. Bu bireylerin temas iletileri onların fantezileri ve kendi kendilerine konuşmaları arasındadır. Buradaki bedel en düşük düzeydedir (Hansen, Stevic ve Warner, 1977: 95). Kişinin kendi yüzünü oğuşturması, saçını taraması, banyoda kese yapması, yüzüne ve vücuduna krem sürmesi fiziksel temas iletileri sağlarken; dalınan düşünceler, fanteziler ve içsel konuşmalar psikolojik temas iletileri sağlamaktadır.

Yoğun bir iş günü sonunda veya önemli kararlar alınacağı zaman, insanın zamanı kendi kendine kalarak geri çekilme şeklinde yapılandırması yararlı bir yol olabilir. Ancak zamanının çoğunu geri çekilme şeklinde yapılandıran bir kimse kendi temas iletileriyle sınırlı kalacağından başkalarından geri bildirim alamaz ve tanınma açlığını iyi bir şekilde doyuramaz. Başkalarıyla ilişki kurma riskini göze almadıkça giderek içine kapanabilir bu da zamanla depresyona hatta intihara yol açabilmektedir (Akkoyun, 2001: 10).

Törenler: Bu zamanı yapılandırma şekli, otomatik olarak bize ne yapılacağını gösteren bir protokol sunmaktadır. Biçimi gelenekler tarafından saptanır. Kalıp davranışlar sergilenerek temas iletisi ihtiyacı karşılanmaya çalışılır.

Örneğin; Ruth: Bugün nasılsın?

Milo: İyiyim. Ya sen?

Ruth: İyiyim. Sonra görüşürüz.

Milo: Tamam. Sonra!

Bu diyalogda Ruth ve Milo dönüşümlü olarak birbirlerine temas iletisi verirler ama ikisi de gerçek enerjilerini ortaya koymazlar. Buradaki temas iletisinin değeri düşüktür ve bu düzeyde transaksiyon çok uzun sürmez (Hansen, Stevic ve Warner, 1977: 96).

Eğlencilikler/Vakit Geçirme: İnsanların birbirlerine yoğun temas iletileri vermeksizin, birbirlerinden psikolojik olarak uzakta kalarak ve daha çok birbirlerinin fiziksel varlığını onaylayarak zamanı yapılandırmalarıdır. Burada bireyler daha çok kendilerinin dışındaki konulara yönelerek birbirlerinin psikolojik varlıklarıyla pek ilgilenmezler. Genellikle sosyal olarak kabul gören konularda kabul gören bir konuşma yapılır. Moda, enflasyon, politika, şimdiki gençlik gibi konular, vakit geçirmenin tipik konularıdır (Akkoyun, 2001:11).

Vakit geçirme, yalnızca yeni karşılaşılan insanlarla birbirini karşılıklı olarak test etmek üzere kullanıldığında yararlı olabilmektedir. Aynı zamanda diğer zamanı yapılandırma şekillerine geçilip geçilmeyeceğini sınamada da kullanılabilir.

Etkinlikler: Vakit geçirmeden daha yoğun temas iletilerinin sağlanabileceği bir zamanı yapılandırma şeklidir. İnsanlar karşılıklı bir etkileşim içinde ortak bir amaca yönelik çalışarak zamanı etkinlik olarak yapılandırabilir. Buradaki enerjiler bir işe; ortak bir amaca veya bir şeyi sonuçlandırmaya yönelmektedir. Burada başka birisiyle kendimizin dışında bir konuyu paylaşırız, bu nedenle temas iletisi yoğunluğu psikolojik oyunlara ve samimiyete göre azdır. Tavla, okey, satranç gibi oyunlarda ortak bir amaca yönelme vardır ama bireyler birbirlerinin psikolojik varlığına yönelik temas iletileri

sağlamazlar. Bu yüzden bu oyunlar zamanı etkinlik olarak yapılandırmaya girmektedir (Akkoyun, 2001:11).

Psikolojik Oyunlar: Psikolojik oyunlar, gizli bir mesajla başlatılarak sürdürülen ve farkında olunmadan yapılan zamanı yapılandırma şeklidir. Psikolojik oyunların sonunda taraflardan en az birisi kendisine tanıdık gelen olumsuz bir duygu yaşamaktadır. Ancak olumsuz da olsa daha önceki zamanı yapılandırma şekillerine göre daha yoğun bir temas iletisi sağlamaktadır. Psikolojik oyunların tekrar tekrar gerçekleştirilmesi ise; TA'da yazgı olarak adlandırılan bir yaşam şeklinin oluşmasına neden olmaktadır (Akkoyun, 2001:12).

Samimiyet: En yoğun ve en doyurucu temas iletilerinin sağlanabildiği bir zamanı yapılandırma şeklidir. Koşulluların yanı sıra koşulsuz temas iletilerini de içerir. Samimiyet risklidir fakat riskine rağmen bunun tadına varan bireyler zamanlarını samimiyet şeklinde yapılandırmayı tercih ederler. Samimiyetten kaçanların ise eninde sonunda başvuracağı yol psikolojik oyunlardır.

Gündelik yaşamda bu zamanı yapılandırma şekillerinin hepsini gözlemlemek mümkündür. Bu konuda herkes kendine özgü farklı birleşimler kullanmaktadır. TA kuramı, kişilere zamanı nasıl yapılandırdıkları ile ilgili ayrıntılı açıklamalar sunmaktadır.

TA kuramında kişinin davranışlarını yaşam boyu etkileyen karar günleri vardır. Çocuklar beslenme, tuvalet eğitimi, insan ve aile ilişkilerinde karşılaştığı ilk iletişim biçimlerine dayalı olarak dünya ile ilgili genel bir görüş oluşturabilir. Koşulsuz bir sevgi ve korumayla büyüyen bir çocuğun dünya görüşü sınırlı olmazken, koşullu bir sevgi ve koşullu koruma görerek büyümesi halinde ise ebeveynlerinin istekleri doğrultusunda karar vermek durumundadır. Böylece özerkliğinden vazgeçmek zorundadır. Bu kararların okul öncesi dönemde alınma eğilimi daha fazladır (Alisinanoğlu, 1995: 4).

James ve Jongeward (1993: 62), karar günleri ile ilgili olarak, çocuğun kendisiyle ve çevresiyle ilgili saptamaları, yaşamın çok erken bir döneminde yaptığı

zaman bunların tümüyle gerçekten uzak olabileceğini ifade etmişlerdir. Bunların çarpık ve mantıksız olması mümkündür, çünkü çocuklar yaşamı varlıklarının çok dar bir aralığından algırlar. Bu çarpıtmalar da tehlikesiz olanlardan, çok tehlikeli olanına dek çeşitli derecelerde bozukluğa neden olabilirler.

Küçük bireyin dünyayı algılama biçimi, onun kendi yaşantılarıyla ilgili erken dönemdeki taraflı algılamalarına bağlıdır. Bu durum yazgıdır. Yazgı, hayat hakkında alınan kararlar ve hayattan beklentileri ifade eder. Bu kararlar ve beklentiler, bireye kendini savunduğunu ve dünyayı güvenli bir referans çerçevesine oturttuğunu hissettirmektedir (White and White, 1975: 171).

TA da “karar” kavramı genel sözlük anlamından farklı, TA ya has teknik bir anlamda kullanılır. Çocuğun yazgı kararları yetişkin karar verme davranışı gibi kasıtlı bir şekilde verilmemektedir. Erken dönemdeki kararlar çocuğun hissettiklerinden kaynaklanır ve çocuk henüz kavram bilgisine sahip olmadan oluşturulurlar. Bu kararlar ayrıca, yetişkinlerin kullandığından farklı bir gerçeği sınama (reality testing) özelliğine bağlı olarak verilmektedir (Stewart ve Joines, 1999: 100, 101).

Transaksiyonel Analiz Kuramı, birbirleriyle ilişkili dört kavram üzerine inşa edilmiştir. Bu kavramlar; ego durumları, transaksyonlar, oyunlar ve yazgı (senaryo) olarak sıralanabilir. Başka bir ifade ile Transaksiyonel Analiz, dört çeşit analizle ilgilenmektedir:

1. Yapısal analiz: kişiliğin analizi,
2. Transaksiyonel analiz: insanların birbirlerine yönelik söz ve eylemlerinin analizi,
3. Oyun analizi: belli bir bedele götüren açığa vurulmamış davranışların analizi,
4. Yazgı analizi: insanların saplantılı bir şekilde oynadıkları hayat dramlarının analizi (James ve Jongeward, 1971:16; Akt. Casler, 1994: 54).

2.2.2. Ego Durumları

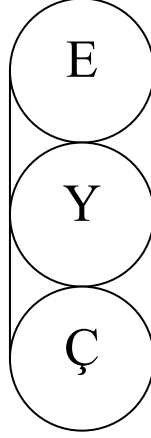
Berne, klinik gözlemleri sırasında danışanlarının danışma süreci boyunca farklı farklı biliş ve davranış örüntüleri sergilediklerini gözlemlemiştir. Danışanlarının bir biliş durumundan diğerine ve bir davranış örüntüsünden diğerine geçtiklerini tespit etmiş, bu davranış ve biliş örüntülerini ego durumları olarak nitelendirmiştir (Berne, 1961:13).

Kuramın temeli ego durumlarına dayanmaktadır. Berne (1966:364), ego durumunu “tutarlı davranış örüntüleri ile doğrudan ilişkili tutarlı deneyim ve duygular örüntüsü olarak tanımlar. Daha sonra tanımına, “ilişkili olduğu davranış örüntülerini güdüleyen duygular sistemi” ifadesini eklemiştir (Akt: Casler, 1995:57).

Ego durumları bir nesneye değil, bir yaşantıya verilen ismi ifade etmektedir. Bunlar kişiliğin dışında ayrı bir yerde bulunmadıkları gibi; id, ego ve süperego kavramları ile de eşanlamlı değildir. Psikanalizdeki id, ego ve süperego kavramları hipotetik yapılar olup somut olarak gözlemlenmemektedir. Ancak ego durumları, gözlenebilir davranışları gösteren fenomenolojik gerçeklerdir. Ego durumları ve bu kavramlar arasındaki diğer bir farklılık da; psikanalizdeki yapısal öğeler birer genellemeden ibarettir. Oysa ego durumları gerçek bir kişideki bireysel kimlikleri ifade etmektedir (Stewart ve Joines, 1999; Akt. Akkoyun, 2001: 35).

Berne (1972), üç ego durumu tanımlamıştır: Ebeveyn ego durumu (E), Yetişkin ego durumu (Y) ve Çocuk ego durumu (Ç). Ego durumları, kolaylık ve belirginlik sağlamak amacıyla parantez içindeki gibi büyük harflerle de ifade edilmektedirler.

Ego durumları kişilikte bir bütünlük içinde yer alırlar ve bir elips içinde birbirlerine değen üç daire ile simgesel olarak gösterilirler (bkz. Şekil 1). Ego durumları kişiliği bir bütün olarak ifade ettiğinden, bunu belirtmek üzere çevresine bir de elips çizilmektedir. Dıştaki elipse yer vermeyen çizimler Berne tarafından informel olarak kabul edilmektedirler (Berne, 1972; Akt. Akkoyun, 2001:15).

Şekil 1. Ego Durumları

Yeni doğduğunda bebeğin bütün çabası kişisel ihtiyaçlarının ve rahatının sağlanmasıdır. Günlerini uyuyarak ve kendisine acı verecek durumlardan kaçınmaya çalışarak geçirir. Acı duyduğu ve hoşlandığı olaylara karşı duyu sınırında tepki vermektedir. TA kuramcılarına göre bebeğin bu duyusal tepkileri Çocuk ego durumunun temelini oluşturur (Berne, 1964; Massey, 1986; Akt. Arı, 1989:21).

Bebeğin çevresiyle sosyal ilişkiye girmesiyle birlikte anne ve babanın (ya da bakımı ile ilgili diğer kişilerin) bebekle ilgili tutum, tavır, beklenti, istek ve tüm eğitim çabaları çocukta Ebeveyn ego durumunu oluşturmaya başlar. Bu süreç, altı yaşına kadar tamamlanır (Berne, 1964; akt. Arı, 1989:21, 22).

Yetişkin ego durumu, çocuğun dünyayı algılamaya başlamasıyla ortaya çıkmaktadır. Yetişkin ben durumunun gelişimi zihinsel gelişim boyunca sürmektedir (Berne, 1986; akt. Arı, 1989:22).

Ego durumları yapısal ve fonksiyonel model olarak iki biçimde incelenmektedir. Ego durumlarının yapısı ve fonksiyonu aynı şeyler değildir. Yapısal model, bireyde saklanan yaşantı izlerinin ve stratejilerin sınıflandırılmasıdır. Fonksiyonel model ise, gözlenen davranışların bir sınıflandırmasıdır. Yapı, ego durumlarının içeriğiyle ilgili, fonksiyon ise bu içeriğin süreciyle ilgilidir. Ego durumlarının iki modelle incelenmesinin farkı da şu formüllerle gösterilebilir: Yapısal

modelde; YAPI = İÇERİK= NE?, ve fonksiyonel modelde ise; FONKSİYON = SÜREÇ = NASIL? sorularına yanıt aranır (Çam, 1997:14; Akkoyun, 2001: 24).

2.2.2.1. Yapısal Analiz

Bir ego durumundaki duygu, düşünce ve davranış örüntüsünü tanımlama ve diğer ego durumlarından ayırtetme işlemine yapısal analiz denir (Nelson-Jones, 1982). T.A da farklı duygu, düşünce ve davranışların kişiliğin Ebeveyn, Yetişkin, Çocuk olmak üzere üç farklı yönüne ilişkin olduğu kabul edilmektedir. Herkes her şeyden önce çocuktur, herkesin bir düşünme sistemi vardır, her kişi koruyucu bazen de eleştirici ebeveyn yapısının bazı türlerine sahiptir. Çocuk ego durumumuz sayesinde çocukluğumuzda olduğu gibi spontanlık, yaratıcılık ve sezgi gücümüzü kullanabiliriz. Yaşamın güçlükleri ile etkin bir şekilde baş edebilmek ve problemleri çözebilmek için Yetişkin yönümüze gereksinimimiz vardır. Toplumda yerimizi bulabilmek için Ebeveyn ego durumumuzda taşıdığımız bir dizi kurala gereksinimimiz vardır (Novey ve ark., 1993; Akt. Sevim, 1996).

Ego durumları, yapısal olarak iki düzeyde analiz edilmektedir. Birinci düzey yapısal analizde kişilik; Ebeveyn, Yetişkin ve Çocuk ego durumu olarak sınıflandırılmaktadır.

Ebeveyn Ego Durumu. Bu ego durumunda, bireyin yaşamında karşılaştığı ebeveyn figürlerinin duygu, düşünce ve davranış örüntüleri yer almaktadır. Bu kimselerin duygu, düşünce ve davranışlarının kopye edilerek saklanmasıyla oluşmaktadır. Bir kimse, başkalarına tepkide bulunurken veya uyarıcı gönderirken eğer bu kayıtlarını harekete geçirecek şekilde enerjisini yönlendiriyorsa Ebeveyn ego durumundadır. Aynen bu kayıtlarda olduğu gibi veya bunlara benzer şekilde hissetmektedir, düşünmektedir ve davranmaktadır (Akkoyun, 2001: 16, 19).

Kişiliğin ayrı bir boyutu olarak altı yaşlarında gelişmeye başlayan Ebeveyn ego durumu, bir çocuğun oyunu sırasında kolaylıkla gözlemlenebilir. Çocuk, oyun oynarken anne babasını izleyerek öğrendiği davranışları taklit eder. Beden dili, sözlü ifadeler ve

ebeveynin diğeri ile iletişim kurma biçimi, çocuğun oyunlarına yansır. “Yapılmalı, yapılmamalı, yapma, bu çocukça” gibi ifadelerin oyunları sırasında çocuk tarafından kullanıldığı görülebilir. Ebeveyn ego durumunun cümleleri; gereklilik, tavsiye ve zorunluluk bildiren “-meli, -malı”lı kelimeleri ve yönlendirmeleri içermektedir. (Casler, 1995: 60, 61; Roberts, 1975: 11).

Yetişkin Ego Durumu. Çocuk on sekiz aylıkken Yetişkin ego durumu gelişmeye başlar. Kişiliğin bilişsel ve mantıklı bölümüdür. Mevcut içsel ve dışsal gerçekliğe duyarlıdır. İçsel ihtiyaç ve istekler ile dış dünyanın talepleri arasında bir vasıta görevi de görür. Ebeveyn den gelen beklentilerle Çocuk ego durumundan gelen istekler arasında denge kurar. Yetişkin ego durumu, topladığı bilginin gerçekliğini test ettiğinden dolayı verdiği kararlar Ebeveyn ve Çocuk ego durumunun inanç, duygu ve tutumlarından bağımsız olarak, gerçekler üzerine inşa edilmiştir (Casler, 1995: 60).

Berne’ e göre Yetişkin, “mevcut gerçekliğe adapte olmuş, ebeveyn önyargılarından veya çocukluktan kalma arkaik tutumlardan etkilenmeyen bağımsız duygu, tutum ve davranış örüntüleri takımı”dır. Yetişkin, hayatta kalmayı mümkün kılan ego durumudur (James ve Jongeward, 1993: 326).

Yetişkin ego durumu, kişiliğin, burada ve şimdi tepkilerinin yaşandığı yönüdür. Kişiliğin bilgi toplayan, bilgiyi işleyen, değerlendiren ve kararları alan, bir anlamda kişiliğin bilgisayar gibi işleyen parçasıdır. Bireyin kendisinin akıl yürütme ve problem çözme yetilerinden etkilenir. Nesnel gerçekleri özerk olarak değerlendiren ve karar veren yöndür (Çam, 1997: 15).

Yetişkin ego durumu, gerçeğe uygun ve problem çözmeye yönelik davranışlar içermektedir. Kişiliğin bu bölümü diğeri ego durumlarının uyarmasıyla harekete geçmektedir. Yetişkin ego durumu problemi çözerken nesnel verilerden yola çıkar. (Çocuk ego durumunda ise öznel yaşantılara dayalı olarak probleme çözüm getirilmeye çalışılır.) Yetişkin ego durumunun gerçekleri deneyden geçirme ve olasılıkları değerlendirme görevleri başarısızlık ve pişmanlık olasılıklarını en aza indirmeye ve yaratıcı başarı olasılığını arttırmaya yardımcı olur. TA'ya göre problem çözme enerjisi

Çocuk ego durumunda, nesnel verileri işleme gücü Yetişkin ego durumundadır. Yani enerji çocuk ego durumunda olmakla birlikte, bu enerjinin nasıl kullanılacağı Yetişkin ego durumu tarafından kontrol edilmektedir (Akbağ, 2000: 29).

Çocuk Ego Durumu. Berne (1972)'e göre kişiliğin en önemli bölümüdür. Çocuk ego durumu, bebeğe doğuştan gelen bütün itkileri taşır. Ayrıca çocuğun ilk tecrübeleri, tepkileri ile kendi ve diğerleri ile ilgili aldığı “pozisyonların” kayıtlarını da taşır (James ve Jongeward, 1971: 18).

Çocuk ego durumu, kişinin çocukluğuna ait izleri de içeren duygu, düşünce, tutum ve davranış örüntüleri grubudur. Bu kurama göre hepimiz çocukluğumuzdaki gibi hisseden, düşünen, eyleme geçen ve tepkide bulunan küçük çocuğu içimizde taşırız (Nelson-Jones, 1982: 63).

Yeni doğan bir bebeğin davranışı ve tepkileri, henüz Yetişkin ve Ebeveyn ego durumu gelişmediği için Çocuk ego durumundan kaynaklanmaktadır. Doğumdan sonra çocuk, fiziksel ve psikolojik çevre ile etkileşime başlar. Bazı ailelerde çocuğa hem fiziksel hem duygusal olarak iyi bakılır, özen gösterilir. Bazı ailelerde ise çocuğun fiziksel bakımı yapılır, ancak duygusal gereksinimleri ihmal edilir veya reddedilir. Bazen de çocuğun dış dünyayı keşfetmesine ve duygusal olarak büyümesine izin verilmez. Dış dünya ile fiziksel, psikolojik, duygusal etkileşim sonucunda bireyin kişiliği ortaya çıkar (Pitman, 1990; Akt. Sevim, 1996: 33).

Çocuk ego durumu, bireyin tüm doğal dürtü ve duygularından ibarettir. Sınır sistemi geliştikçe ve hormonal değişimlerle birlikte bu duygu ve istekler de değişmektedir. Çocuk ego durumu, doğal ve kalıtım yoluyla gelen duygulara ek olarak ilk duyguların kaydedilmesi ve ebeveynlere karşı verilen tepkileri de içermektedir. Bir bebeğin bilişsel yetenekleri sınırlı olduğu için gereksinmelerin karşılanış biçimine ve değişik yaşantılara olan tepkileri de çok duygusaldır. Çocuk ego durumu, yetişkin olduğumuzda yaşadığımız durumlara duygusal tepki verdiğimiz bir yönümüz olarak kalır (Woollams ve diğ., 1974; Akkoyun, 1995; Akt. Sevim, 1996: 33, 34).

İkinci düzey yapısal analizde, Ebeveyn ve Çocuk ego durumlarının alt ego durumları analizi yapılır. Ebeveyn ego durumunda, bireyin Ebeveyn ego durumunu oluşturan ebeveyn veya ebeveynlerinin Ebeveyn, Yetişkin ve Çocuk ego durumlarının içeriği yer alır. Bunlar; Ebeveyndeki Ebeveyn, Ebeveyndeki Yetişkin ve Ebeveyndeki Çocuk alt ego durumlarıdır.

Ebeveyndeki Ebeveyn ego durumunda, bireyin Ebeveyn ego durumundaki ebeveyn veya ebeveynlerinin Ebeveyn ego durumundan alınan yaşantılar yer alır.

Ebeveyndeki Yetişkin ego durumu, bireyin Ebeveyn ego durumundaki ebeveyn veya ebeveynlerinin Yetişkin ego durumunun içeriğine uygun yaşantıları kapsar.

Ebeveyndeki Çocuk ego durumunda ise, bireyin Ebeveyn ego durumundaki ebeveyn veya ebeveynlerinin Çocuk ego durumuna ilişkin yaşantıları yer alır. Böylece, bir bireyin kendisi için önemli olan ebeveyn veya ebeveynlerinin kişiliğinin tümünden aldığı duygu, düşünce ve davranışlar Ebeveyn ego durumunda temsil edilir.

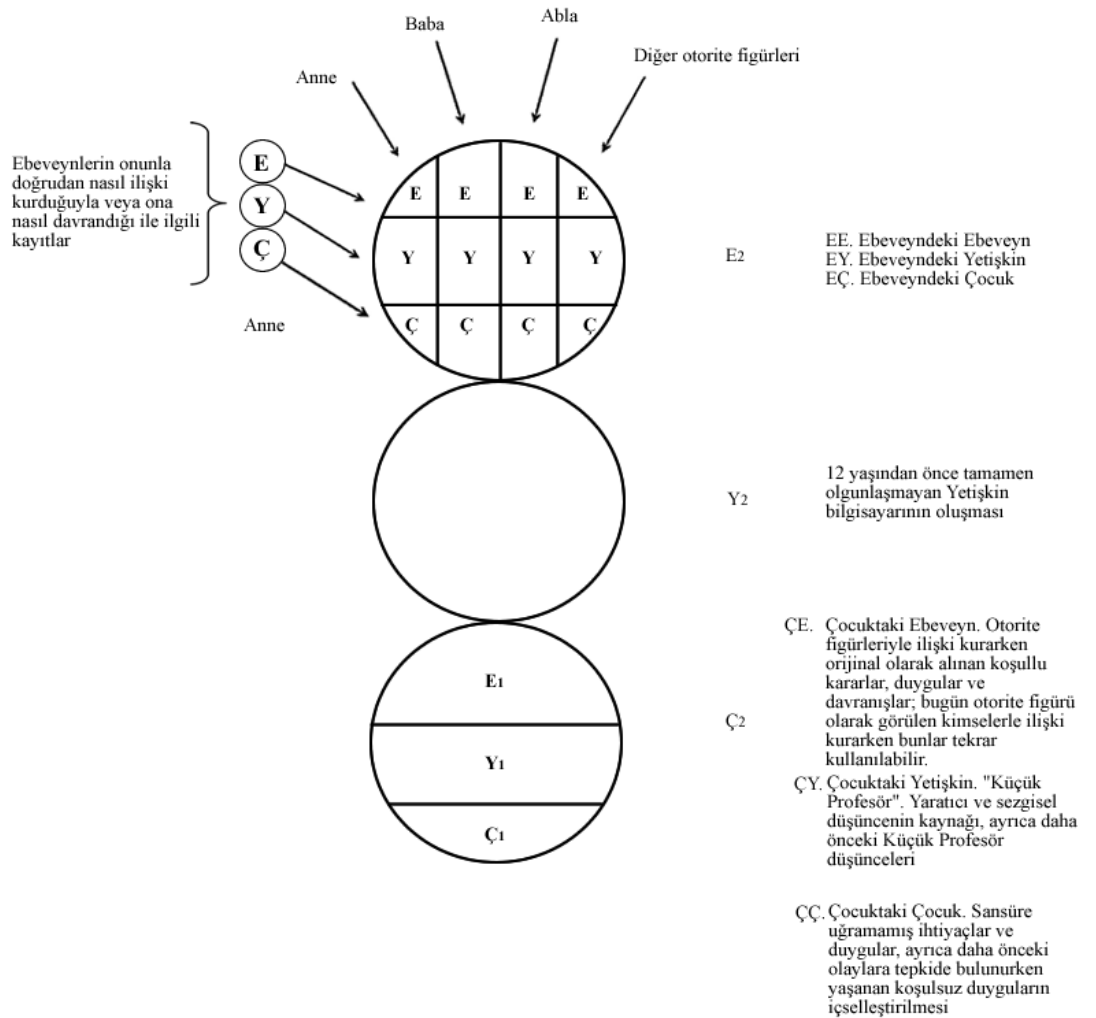
Çocuk ego durumu da kendi içinde Çocuktaki Çocuk, Çocuktaki Yetişkin (Küçük Profesör) ve Çocuktaki Ebeveyn alt ego durumlarına ayrılır.

Çocuktaki Çocuk, bireyin fizyolojik etmenleri, doğuştan gelen ihtiyaçları ve ilkel sansürlü duyguları, dış olaylara karşı verilen spontan tepkileri içeren ego durumudur. Çocuk ego durumunun ikinci düzey yapısal analizinde Ç_1 olarak gösterilir.

Çocuktaki Yetişkin, izlenimlere ve sezgiye dayanarak dış dünya ile baş etme becerilerini kapsar. Çocuklar, yeterince bilgi sahibi olmadan da doğru ve yerinde sonuçlar çıkarmalarına yardımcı olan yaratıcı ve sezgisel bir düşünme gücü geliştirir. Sözel becerilerin gelişmemiş olduğu dönemde kullanılan ve daha sonra da sürdürülebilir bu bilme yeteneği, Y_1 de yer almaktadır. İzlenimlere ve sezgiye dayanarak kullanılan problem çözme stratejilerini ifade ettiğinden buna Küçük Profesör adı verilmektedir. Küçük Profesörün doğumdan itibaren oluştuğu düşünülmektedir (Akkoyun, 2001: 21).

Çocuktaki Ebeveyn ise, küçük çocuğun ebeveynlerini gözleyerek onlar gibi davrandığı, onların kendisinden beklentilerini içselleştirdiği ego durumudur. İçselleştirilen davranışlar ve bu davranışlara ilişkin duygu ve düşünceler E_1 de depolanmaktadır (Çam, 1997: 17; Akkoyun, 2001: 21).

İkinci düzey yapısal analizde; birinci düzey yapısal ve fonksiyonel analizde E, Y ve Ç olarak kısaca belirtilen ego durumları, sırasıyla E_2 , Y_2 ve $Ç_2$ olarak adlandırılmaktadır (Akkoyun, 2001: 18).

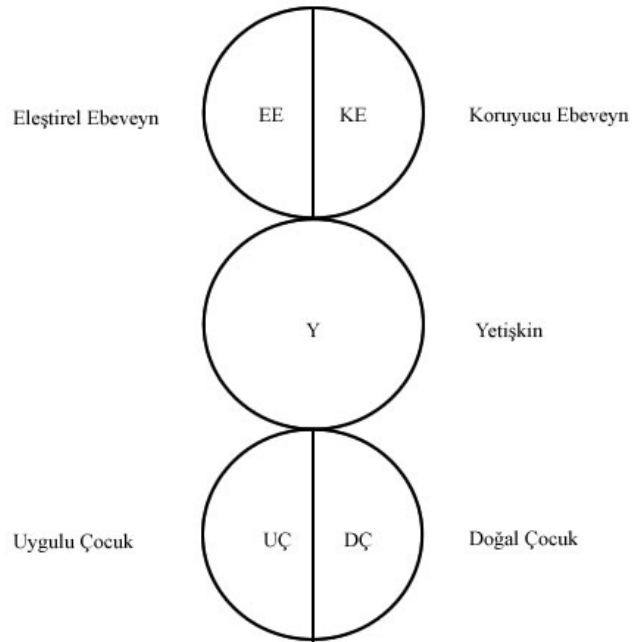
Şekil 2. İkinci Düzey Yapısal Analiz¹

¹ Akkoyun, F. (2001). Transaksiyonel Analiz. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ss. 19.

2.2.2.2. Fonksiyonel Analiz

Bireylerin ego durumlarını hem içsel olarak hem de diğer insanlarla ilişkisinde kullanma şekli fonksiyonel analiz yoluyla incelenmektedir. Fonksiyonel analizde, ego durumlarının içsel bir işlevi de vardır. Yani, kişi kendisinin herhangi bir ego durumundan bir diğer ego durumuna tepkide bulunabilmektedir. Örneğin, kişi kendi Ebeveyn ego durumundan Çocuk ego durumuna mesaj gönderip onu etkileyebilir. Ebeveyn ego durumunun bu yönüne Etkileyici Ebeveyn denilmektedir. Kişi, başka bir kimseye karşı kendi ebeveynlerinden birinin ona davrandığı gibi davranıyorsa bu, Aktif Ebeveyn'in işlevidir (Çam, 1997: 17).

Fonksiyonel analizde, Ebeveyn ve Çocuk ego durumları ikiye ayrılmaktadır. Ebeveyn ego durumu Koruyucu Ebeveyn (KE) ve Eleştirel Ebeveyn (EE), Çocuk ego durumu Uygulu Çocuk (UÇ) ve Doğal Çocuk (DÇ) olmak üzere ikiye ayrılmakta, Yetişkin ego durumu ise yapısal analizde olduğu gibi kalmaktadır. Fonksiyonel analiz aşağıdaki şekil yardımıyla açıklanmaktadır (Akkoyun, 2001: 22):

Şekil 3. İkinci Düzey Fonksiyonel Analiz

Fonksiyonel analizde yer alan diğer ego durumlarının tanımları şöyledir (James ve Jongeward,1993: 165-325; Akkoyun, 2001: 22, 23):

Koruyucu Ebeveyn ego durumu, ilgili, özen gösterici, bağışlayıcı, destekleyici, izin veren, şefkatli, koruyucu ve endişeli davranışlarla kendini belli etmektedir.

Eleştirel Ebeveyn ego durumu ise inatçı, güçlü, aşırı koruyucu, ilkeli, cezalandırıcı ve görev yükleyicidir. Harris (1969), Eleştirel Ebeveynin karar ve emirlerinin çoğunun “asla”, “her zaman”, “bunu asla unutma” gibi aşırı genelleme kelimeleri içerdiğini belirtmiştir (Hansen, Stevic ve Warner, 1977: 92).

Doğal Çocuk ego durumu; sevecen, içinden geldiği gibi davranan, duyarlı, davranışları kısıtlanmamış ve meraklıdır. Doğal Çocuk aynı zamanda korkaktır, zevkine düşkündür ve sürekli kendisiyle ilgilidir. James ve Jongeward (1993)’a göre; sağlıklı ve mutlu bir kişi her gün içindeki Doğal Çocuğun kendisini uygun biçimde açığa vurmasına izin verir. Dünyadaki ebeveyn figürlerine tepkide bulunmaktan uzakta durarak kendini spontan olarak ifade eder. Bazen bu spontanlık ebeveyn figürleri tarafından isyankâr bir tepki olarak algılanabilse de aslında bu içinden geldiği gibi davranma tarzıdır.

Uygulu Çocuk ego durumundan davranan bireyler, ebeveyn figürlerinin birini referans alarak tepki gösterirler. Boyun eğen Çocuk çalışkandır, usludur, kurallara uyar, kendisinden beklenildiği gibi davranır ve çekingendir. Mantıklı ya da mantıksız da olsa, anne-babasının zorladığı şeyleri yapma eğilimindedir ve kendini yeterli hissetmeyebilir. Otorite figürleri sürekli kendisini kontrol ediyormuş gibi davranmaktadır. Uygulu Çocuk ya uyum sağlayarak; boyun eğme, içine kapanma, uslu durma ve işi geciktirme gibi uyum sağlamanın yaygın özelliklerini gösterir ya da asidir. Boyce (2000) ve Grimes (1988) asi davranışın, başkalarının beklentilerine bir tepki olarak ortaya çıktığı için Uygulu Çocuk davranış örüntüleri içinde yer aldığını, Doğal çocuğun ise içinden geldiği için karşı çıktığını belirtir (Akbağ, 2000: 29, 30; Gültekin ve Voltan-Acar, 2004: 29).

TA'da sağlıklı bir kişide hiç bir ego durumunu dışlamadan tepkide bulunan Bütünleşmiş Yetişkin'den söz edilmektedir. Bütünleşmiş Yetişkin; Çocuk ve Ebeveyn ego durumlarının birleştirildiği ego durumudur. Başka bir deyişle; tepkiler davranışa yansırken Yetişkin ego durumunun seçiciliğinden geçmektedir. Tepkilerin Yetişkin ego durumunun denetiminde olması kişinin sürekli olarak Yetişkin ego durumundan tepkide bulunması demek değildir. Tam tersine, sağlıklı bir kişilik için her bir ego durumunun katkısı gerektiğinden, Yetişkin ego durumunun Çocuk ve Ebeveyn ego durumlarının uygun bir biçimde kendini göstermesine izin vermesi anlamına gelir. Yetişkin ego durumu bütünleşme sürecinde olan kişi başkalarına karşı iyi bir anne babanın özellikleri olan dürüst ilgi ve kararlara, bir yetişkin özelliği olan sorun çözme akılcılığına ve mutlu, sağlıklı bir çocuğun özellikleri olan yaratıcılık, merak ve sevecenlik gibi özelliklere sahiptir (Akbağ, 2000: 31).

2.2.3. Ego Durumlarını Tanılama

Eric Berne (1961), ego durumlarını tanılamak için dört yaklaşım önermiştir. Bu yaklaşımlar (Akt: Stewart, 1989:32); davranışsal tanılama, sosyal tanılama, tarihsel tanılama ve fenomenolojik tanılamadır.

Davranışsal Tanılama. Bu yaklaşımda içsel ipuçları yerine; kelimeler, ses tonu, jest ve mimikler, yüz ifadeleri, beden duruşu, el-kol hareketleri gibi dışsal ipuçlarına bakılmaktadır. Ancak bunlarla beraber nefes alma veya kalp atışındaki değişiklikler gibi psikolojik ipuçları da değerlendirilmektedir (Stewart,1989:32).

Yukarıda belirtilen ipuçları fiziksel ve sözel ipuçları olarak iki kategoride ele alınabilir. Kelimeler ve konuşma sözel ipuçlarıyken; ses tonu, jest ve mimikler, vücut hareketleri ve yüz ifadeleri fiziksel ipuçlarıdır.

Alın kırıştırmak, dudak büzmek, işaret parmağıyla işaret etmek, başı sallamak, korkutucu bakmak, ayak sallamak, elleri bele koymak, kolları göğüs üzerinde kavuşturmak, elleri ovuşturmak, iç çekmek vb. hareketler Ebeveyn ego durumunun fiziksel göstergeleridir. Bununla beraber kişinin kendi ebeveynine özgü fiziksel ipuçları da vardır. Bu ipuçlarında kültürel farklılıklar da olabilmektedir. Ebeveyn ego durumuna ait sözel ipuçları, eleştirmeyi “Bunu her zaman hatırla!”, “Sana kaç kere söyledim.”, “

Eğer senin yerinde olsaydım...” gibi ifadeler ile içinde “her zaman” ve “asla” gibi kelimeleri içeren eleştiri ağırlıklı cümlelerdir. (Harris, 1973: 63). Yalnız bir ipucuna bakıp karar vermek yanıltıcı olabilir. Bunlara eşlik eden diğer ipuçlarına ve söylenen mesajlara da bakmak gerekir.

Çocuk ego durumunun fiziksel ipuçları ağlamak, dudak titretmek, dudak bükme, çok tiz ve mızız bir ses tonu kullanmak, omuz silkme, muziplik yapmak, kahkaha atmak, konuşmak için izin alırken el kaldırmak, tırnak yemek, kıpırdanmak ve kıkırdamak gibi davranışlardır. Sözel ipuçları ise bebekçe konuşma tarzı ve buna eşlik eden “keşke, istiyorum, bilmiyorum, bana ne, korkuyorum, yapacağım, umurumda değil, ben büyüdüğüm zaman” gibi ifadelerle “daha iyi, en iyi, daha büyük, en büyük” gibi derecelendirilmiş sıfatlar bu ego durumunu tanılamada yardımcı sözel ipuçlarıdır (Harris, 1973: 64; Akkoyun, 2001: 31).

Yetişkin ego durumu fiziksel olarak dik duruş, göz teması kurma, ilgili görünme, geri bildirim vererek dinleme, ne anladığını kontrol etme davranışları ile ön plana çıkar. Ses tonu; açık, soğukkanlı, belirgin, güvenli ve bilgilendiricidir. Sözel ipuçları arasında “niçin, ne, nerede, kim ve nasıl” gibi soru kelimeleri ile “doğru, yanlış, büyük olasılıkla, benim düşünceme göre, anlıyorum” gibi olasılık ve düşünce ifade eden kelimeler yer almaktadır.

Sosyal Tanılama. Bu yaklaşımda iki kişi arasındaki etkileşimde neler olduğu incelenir. Gönderilen uyarıcının kişinin hangi ego durumundan karşıdaki kişinin hangi ego durumuna yönelik olduğuna bakılır. Gönderilen uyarıcıya verilen tepkinin sonucunun ne olduğu incelenir. Kişilerarası iletişimde, mesaj alışverişinin sonucunda, bireyler üzerinde nasıl bir psikolojik işlevinin olduğuna ve ne gibi tepkilerin oluştuğuna dikkat edilir (Çam, 1997: 20; Akkoyun, 2001: 30).

Tarihsel Tanılama. Bireyin geçmiş yaşamının incelenmesiyle önemli bilgiler elde edilebilir. Tarihsel tanılamada; kişinin çocukluğu ve ondan sorumlu olmuş insanlar hakkında sorular sorarken ego durumlarının davranışsal ipuçları kontrol edilir. Böylece bireyin kişilik yapısının örgütlenmesinde hangi ego durumlarının etkili olduğu anlaşılır. Örneğin; birey şu anda yaşadığı duyguları daha önce ebeveynlerine karşı da

yaşamış ise, büyük olasılıkla Çocuk ego durumunda olduğu; eğer şu anda konuşurken ebeveynleri gibi konuşuyorsa aynı jest ve mimikleri gösteriyorsa büyük olasılıkla bireyin ebeveyn ego durumunda olduğu söylenebilir (Stewart,1989: 34; Çam, 1997: 21).

Fenomenolojik Tanılama. Fenomenolojik tanılamada ise, bireyin geçmişteki bir yaşantısını tüm yoğunluğuyla tekrar yaşaması halinde gösterdiği jest, mimik, sözcük ve ifadelerin seçimi gibi belirtilere bakılarak hangi ego durumunda olduğuna karar verilir. Çocuklukta yaşanan bir duygu benzer bir yaşantıda tekrarlandığında, fenomenolojik olarak tanımlanabilir. Birey böyle bir yaşantıya maruz kaldığında fenomenolojik tanılama için materyal elde edilir. Mesela danışan, danışma seansında çocuklukta yaşadığı üzücü bir olay hakkında konuşurken birden ağlamaya başlayabilir. Danışan bu halde iken davranışsal ipuçlarının yanı sıra o anı nasıl yaşadığı iyice incelenerek hangi ego durumunda olduğuna karar verilir (Stewart, 1989: 35; Çam, 1997: 21).

Bir ego durumunu tanılamada seçilecek tek bir yaklaşım yetersiz kalabilir. Doğru tanılama yapabilmek için birden çok yaklaşımın bir arada kullanılmasında yarar vardır (Çam, 1997: 21).

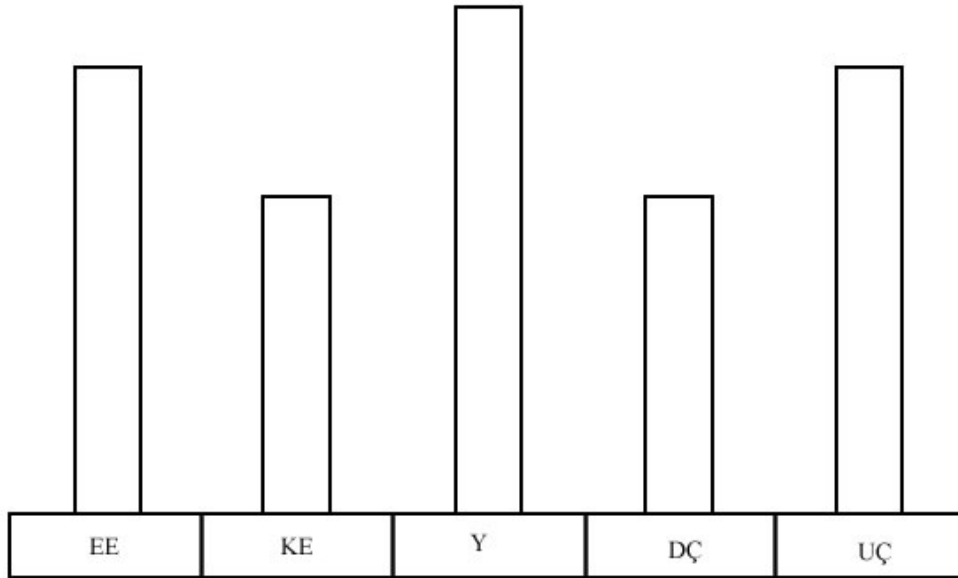
2.2.4. Egogram ve Sabitlik Hipotezi

Egogram, Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin, Doğal Çocuk ve Uygulu Çocuk sırasıyla olmak üzere, göreceli olarak bir kimsenin başkasıyla ilişki kurarken harcadığı gözlenen enerjinin grafik olarak çizimidir. Ego durumlarından gönderilen uyarıcıların yoğunluğunu ve frekanslarını göstermektedir. Böylece ego durumlarındaki yetersizlikler ve aşırılıklar kolayca görülmektedir (Akkoyun, 2001:32).

Dusay (1977), bireylerin her an beş ego durumundan birini kullanarak düşündüklerini, hissettiklerini, hareket ettiklerini veya iletişim kurduklarını ifade etmektedir. Dusay, bireyin psişik enerjisinin yüzde kaçının beş ego durumundan her birinde harcadığının belirlenebileceğini söylemektedir. Ayrıca, her bir ego durumunda kullanılan enerji yüzdesi daima toplam yüze eşittir. Yani bir kimsenin sahip olduğu

enerji farklı ego durumları arasında yer değiştirmekte ancak miktarı sabit kalmaktadır (Akkoyun, 2001:32).

Bir etkileşim sırasında bireyin beş ego durumunda yer alan enerji miktarı sütun grafiği ile gösterilir (bkz. Şekil 4). En uzun sütun, en fazla enerjinin bulunduğu ve bireyin fonksiyon gösterdiği ego durumunu gösterir. Egogram, bireyin kişiliğindeki olası problem tiplerini, zayıflıklarını, güçlü yönlerini yansıtır. Değişim ve gelişim için kişisel gelişim sağlar. Her ne kadar ideal bir ego durumu yoksa da bireyin bir ego durumu çok düşük, diğeri çok yüksekse bireyin güçlük yaşadığını söylemek mümkündür (Gültekin ve Voltan-Acar, 2004: 31).

Şekil 4. Bir Egogram Örneği

Bu egogram örneğinde kişinin en fazla Yetişkin ego durumunda, buna yakın olarak da sırasıyla EE ve UÇ ego durumlarında, en az da KE ve DÇ ego durumlarında olduğu düşünülmektedir.

2.2.5. Transaksiyonlar

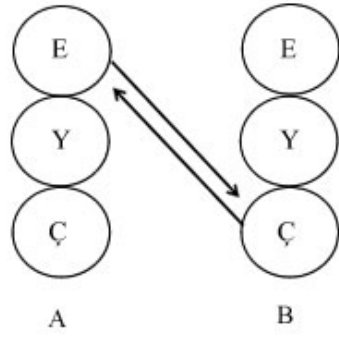
Bir kimsenin başkaları ile olan iletişimde ne olup bittiğinin, TA deyişle temeldeki temas alışverişinin incelenmesinde en basit ve temel olan bir etkileşim birimi ele alınmaktadır. Kişiler arası iletişimde bir uyarıcı ve bir tepkiden oluşan birime

transaksiyon (iletişim işlemi) adı verilmektedir. Berne (1961), bir transaksyonel uyarıcı ile bir transaksyonel tepkiyi bir transaksiyon olarak adlandırmış ve bunu da sosyal etkileşimin temel birimi olarak ele almıştır. Transaksiyon, iki kimsenin belli ego durumları arasında gerçekleşen, bir uyarıcı ve bir tepkiden oluşan bir iletişim birimidir (Akkoyun, 2001: 37).

Transaksiyonlar, bir bireyin Ebeveyn, Yetişkin ve Çocuk ego durumlarının herhangi birisiyle, diğer bireyin ego durumları arasında gerçekleşmektedir. Tamamlayıcı, karşıt ve gizil olmak üzere üç çeşit transaksiyon vardır (Hansen, Stevic ve Warner, 1977: 98).

Tamamlayıcı transaksyonlar. İletişimde bulunan iki kimsenin her birinin yalnızca bir ego durumundan hareket ettiği ve uyarıcıyı gönderenin karşısındaki kişide hedeflediği ego durumundan tepki aldığı, uyarıcı ve tepki transaksyonlarının yönünün birbirleriyle tutarlı olduğu transaksyonlardır (Nelson - Jones, 1982:68; Akkoyun, 2001:38). Kişi, karşıdaki kişinin mesajı gönderirken hedeflediği ego durumundan yanıt verdiği için karşıdaki kişinin beklentisi gerçekleşmekte, iletişim devam edebilmektedir.

Tamamlayıcı transaksyonlarda iki kişi arasında birinci düzeyde dokuz farklı transaksiyon gerçekleşebilir. Bunlardan ikisi aşağıda gösterilmektedir:

A: (Sert bir ses tonu ve kaşlar çatık)

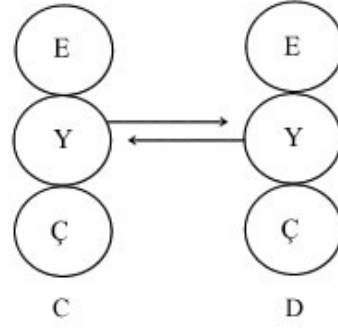
E → Ç

- Yine geç kaldım.

B: (Boynu bükük zayıf bir ses tonu)

Ç → E

-Özür dilerim.

C: (Sakin bir ses tonu, gözlerde merak ifadesi nötr bir yüz ifadesi)

Y → Y

- Yine geç kaldım.

D: (Sakin bir ses tonu, hafif bir baş sallaması)

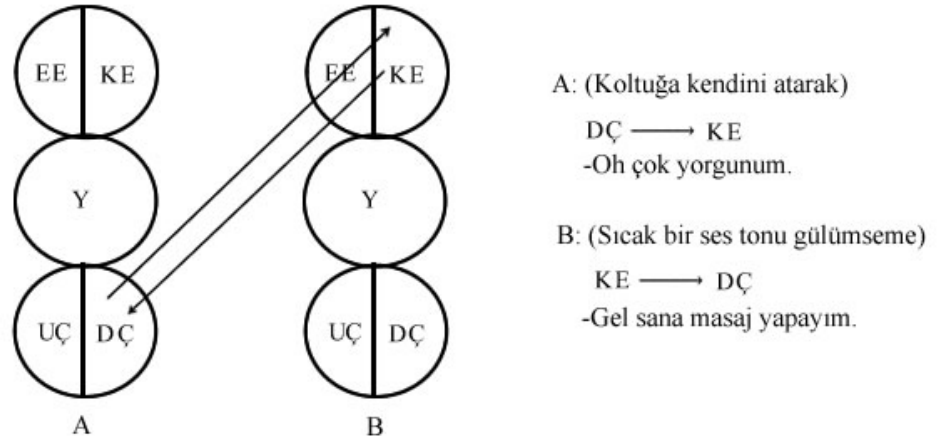
Y → Y

-Evet öyle.

Şekil 5. İki Tamamlayıcı Transaksiyon Örneği²

İkinci düzeyde ele alındığında ise yirmi beş farklı transaksiyon gerçekleşebilmektedir. İkinci düzey fonksiyonel analize göre tamamlayıcı bir transaksiyon örneği aşağıdaki gibi olabilir:

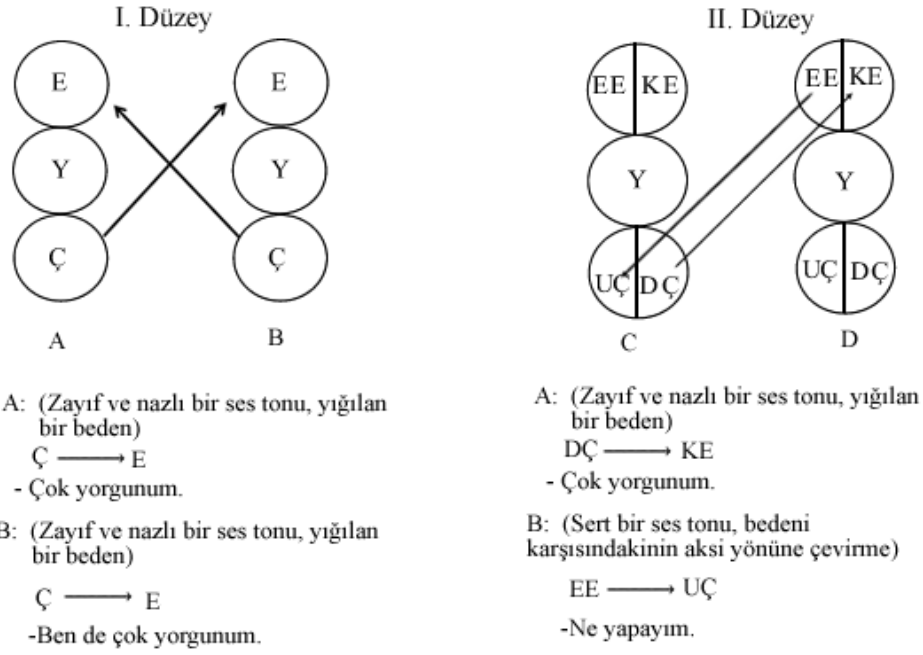
² A.g.e. ss. 39

Şekil 6. Tamamlayıcı Bir Transaksiyon (2. Düzey)³

Kapalı transaksyonlar. İletişimde bulunan iki kişiden her birinin yalnızca bir ego durumundan hareket ettiği, ancak uyarıcıyı gönderenin karşısındaki kişide hedeflediği ego durumdan tepki almadığı transaksyonlardır. Bu tür bir iletişimde, tepkide bulunan kişi, karşısındakinin kendisini uyardığı ego durumundan tepkide bulunmamakta, başka bir ego durumundan tepkide bulunmaktadır. Kişi, karşısındakinin beklentisini karşılamadığından kapalı transaksyonda kişiler birbirinden uzaklaşma eğilimindedir. Böylece kişiler birbirlerine dönerler, ya da konuşmayı başka yönlere kaydırırlar. Dolayısıyla bu tür bir iletişimde kişilerarası ilişkilerde bir çatışma ve iletişim kanallarında bir tıkanıklık ortaya çıkmaktadır. (Akkoyun, 2001: 40).

³ A.g.e. ss. 39

Şekil 7. Kapalı Transaksiyonlar⁴

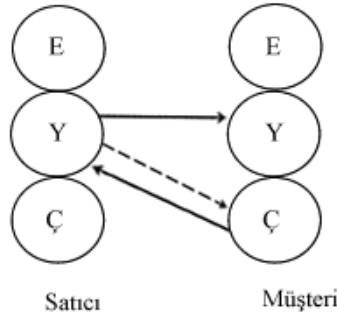
Gizil transaksiyonlar. Gizil iletişimler en karmaşık transaksiyonlardır. Daima ikiden fazla ego durumunu kapsarlar. Görünüşte bütünleyici iletişimlere benzerler, fakat görülen iletinin gerisinde bir başka ego durumunun iletisini taşıyan gizli bir anlam vardır, örneğin; birinci kişi kendi Yetişkin ego durumundan ikinci kişinin Yetişkin ego durumuna bir iletide bulunur, fakat bu ileti, gerisinde gizli bir anlam taşımaktadır ve ikinci kişinin başka bir ego durumuna iletide bulunmaktadır {James ve Jongeward, 1993: 54).

Gizil transaksiyonlarda sosyal ve psikolojik düzeyde iki mesaj iletilmektedir. Açıkça ifade edilen mesaj sosyal mesaj, sözsüz olarak iletilen mesaj ise psikolojik mesajdır. Bu mesajlar birbiri ile uyumadığından karmaşık bir durum ortaya çıkmaktadır. İkiden fazla ego durumunun işe koşulması ve iki farklı mesajın aynı anda iletilmesi söz konusudur. Bu özelliklere bağlı olarak gizil transaksiyonlar hem kapalı hem de tamamlayıcı transaksiyonlar içerebilirler. Böyle bir durumda iletişim söz konusu olduğunda tamamlayıcı transaksiyon nedeniyle karşıdaki kişinin beklentisi

⁴ A.g.e. ss. 40

karşılandığından, yani birey, karşıdaki kişinin görünüşte hedeflediği ego durumundan tepkide bulunduğundan iletişim sürebilmektedir. O halde Akkoyun (2001: 41)'in ifade ettiği gibi, bir gizil transaksyonun sonucunu sosyal düzey değil psikolojik düzey belirlemektedir.

Gizil transaksyonlarda sosyal mesajlar düz çizgi ile psikolojik mesajlar ise kesik çizgi ile gösterilmektedir. Üç ego durumunun kullanıldığı transaksyonlar Açısal Gizil Transaksyon, dört ego durumunun kullanıldığı transaksyonlar dubleks gizil transaksyon olarak adlandırılır. Bunlarla ilgili örnekler aşağıda verilmiştir:

Satıcı: (Gözler kısık, ağzı yana doğru bükük, iğneleyici bir ses tonu)

Sosyal düzeyde: Y → Y
- Bu en iyi malımız ama çok pahalı.

Psikolojik düzeyde: Y → Ç
- "Sen bunu alamazsın."

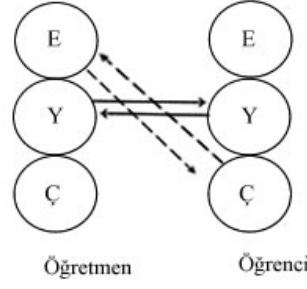
Müşteri: (Gergin bir yüz, seri el kol hareketleri)

Sosyal düzeyde: Ç → Y
- Tamam alıyorum.

Şekil 8. Açısal Gizil Transaksyon⁵

Açısal gizil transaksyonlarda hem sosyal hem de psikolojik mesaj, uyarıcıyı gönderen kişinin aynı ego durumundan kaynaklanmakla beraber, karşıdaki kişinin farklı ego durumlarını hedeflemekte, sosyal ve psikolojik mesajların okları bir açı oluşturmaktadır. Uyarıcıyı gönderen kişinin psikolojik mesajına sosyal düzeyde tepkide bulunmakta ve beklentisi karşılanmaktadır. Bu anlamda, tamamlayıcı bir transaksyon içerdiğinden bu iletişim sürebilecektir (Akkoyun, 2001: 42).

⁵ A.g.e. ss. 42

Öğretmen: (Sert bir ses tonu, cümlelerin sonunda ses tonunda düşüş, çatık kaşlar)

Sosyal düzeyde: Y → Y

- Ödevini yaptın mı?

Psikolojik düzeyde: E → Ç

- "Yine yapmadın değil mi?"

Öğrenci: (Titrek bir ses tonu, başı yana eğme, omuzlarda çökme)

Sosyal düzeyde: Y → Y

-Evet yaptım.

Psikolojik düzeyde: Ç → E

- "Benden hiç hoşlanmıyorsun"

Şekil 9. Dupleks Gizil Transaksiyon⁶

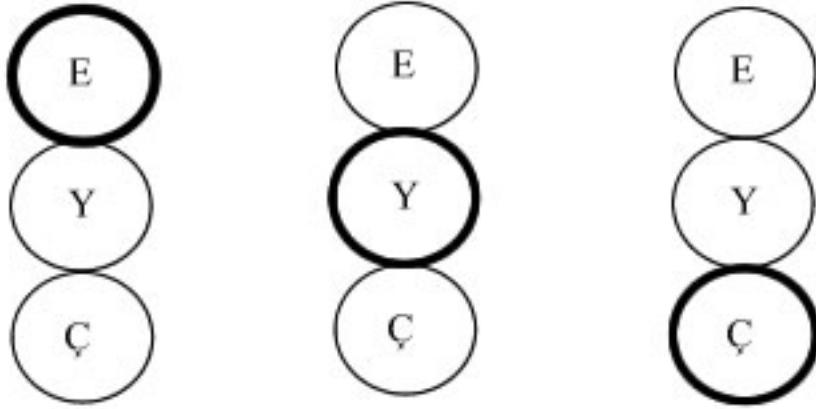
Dupleks gizil transaksionlarda, sosyal ve psikolojik mesajlar birbirini tamamlamaktadır. Gerçekte burada birisi işitilen, diğeri hissedilen olmak üzere iki tamamlayıcı transaksion bulunmaktadır. Burada iletişim hem sosyal hem de psikolojik düzeyde devam edecektir (Akkoyun, 2001: 42).

2.2.6. Ego Durumlarının Yapısal Özellikleri

Berne (1961), ego durumu sınırlarının ruhsal (psişik) enerjinin bir ego durumundan diğere akabileceği yarı geçirgen bir zar olarak düşünülmesini önermiştir. Bazı bireylerde bu sınırlar gevşek olduğundan ruhsal enerji sürekli bir ego durumundan diğere akmaktadır. Ego durumu sınırları gevşek olan kişiler, ne yapacakları ve ne tasarladıkları bilinmeyen tutarsız bir kişilik sergilerler. Bu kişilerde Yetişkin ego durumunun denetimi de zayıftır (James ve Jongeward, 1993: 329, 330).

⁶ A.g.e. ss. 43

Katı ego durumu sınırları ise ruhsal enerjinin özgür eylemine izin vermez. Bu durumda, ruhsal enerji tek bir ego durumu içerisinde hapsedilmektedir. **Dışlama** olarak adlandırılan bu durumda bireyler, ego durumlarının yalnız biriyle tepkide bulduklarından katı görünürler. Sadece Ebeveyn ego durumu veya Çocuk ego durumundan tepkide bulunup Yetişkin ego durumunu dışlamış olan kişi şimdiki olaylarla ilgili olmayıp gerçeklik sınaması da yapamamaktadır. Ebeveyn ve Çocuk ego durumunu dışlayıp sadece Yetişkin ego durumundan tepkide bulunan kişiler ise robot gibi sıkıcıdır. Sadece bir ego durumundan tepkide bulunma, profesyonel yardım gerektiren çok ciddi bir sorundur (James ve Jongeward, 1993: 331, 332).

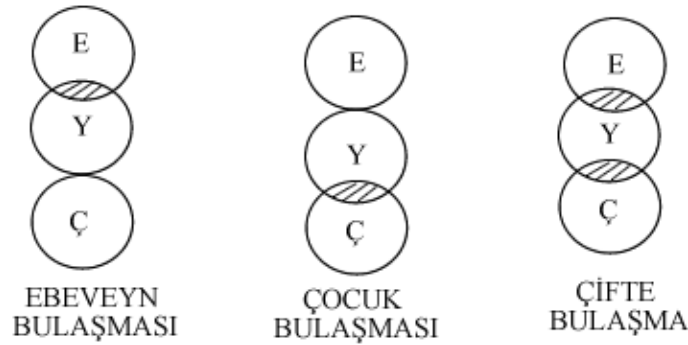
Şekil 10. Sabit (Dışlayıcı) Ego Durumları⁷

Grimes (1988), ego durumları arasındaki sınırlar bozulduğunda, yetişkin ego durumuna Çocuk ego durumu ya da Ebeveyn ego durumlarından biri ya da her ikisiyle *bulaşma* meydana geldiğini, Yetişkinin, gerçekliğini test etmeden Çocuk ya da Ebeveyn gibi düşünmeye başladığını belirtir (Akt: Gültekin ve Voltan- Acar, 2004:29). Bireyin, Ebeveyn ego durumundaki bilgileri gerçeklerle karıştırması yani Yetişkin ego durumunun, Ebeveyn ego durumuyla bulaşması sonucu “genellemeler, önyargılar ve sloganlar” ortaya çıkmaktadır. “kadınlar düşünemez, sarışınlar aptaldır, erkeklere güvenilmez” gibi önyargı ve genelleme göstergesi olan ifadelerin birey tarafından gerçekmiş gibi yaşanmasıyla **Ebeveyn Bulaşması** gerçekleşir. Birey geçmiş

⁷ A.g.e. ss. 55

yaşantılarını gerçekten olduğu gibi belirleyemediği, burada ve şimdi gerçeğini yanlış değerlendirdiği zaman ise **Çocuk Bulaşması** ortaya çıkmaktadır. Böylece fobiler, batıl inançlar ve delüsyonlar meydana gelmektedir. Kişi, Çocuk ego durumunun geçmişte o anki kapasitesine göre yaptığı değerlendirmesini bugüne taşıyarak değerlendirmeyi Yetişkin ego durumu ve bugünkü kapasitesiyle yapamamaktadır. Geçmişte kurduğu neden-sonuç ilişkisini hala gerçek olarak algılamaktadır.

Yetişkin ego durumu Ebeveyn ego durumunun önyargıları ve Çocuk ego durumunun kuşaklarıyla kuşatıldığında **çifte bulaşma** açığa çıkmaktadır. Böyle bir durumda genellikle Ebeveyn'in belli bir durumdaki önyargısı Yetişkin verisi olarak algılanmakta ve bu, Çocuk ego durumunda korku şeklinde yaşanmaktadır (Akkoyun, 2001: 51).

Şekil 11. Bulaşma Şekilleri⁸

TA uzmanları (James, 1986; 188–196; Erskine, 1988; 18–19; James ve Jongeward, 1993; .340–341); ego durumu sınırlarının gevşekliği, bulaşma ve özellikle dışlama şeklinde açığa çıkan ego durumu sınırlarındaki problemlerin Yetişkin ego durumunun “şimdi ve burada” algısını bozduğunu ve bireyin sağlıklı bir şekilde fonksiyonda bulunmasına hizmet edemediğini dolayısıyla psikolojik problemlere zemin hazırladığını vurgulamıştır. Bu açıklamalardan hareketle bireyin, psikolojik açıdan sağlıklı olması ve işlevlerini etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için sınırların aşırı

⁸ A.g.e. ss.54

geçirgen ve aşırı katı olmayan bir esnekliğe sahip olduğu, bulaşma ve dışlamalardan arınık tüm ego durumlarını içine alan Bütünleşmiş Yetişkin ego durumunu geliştirmesinin gerekli olduğu söylenebilir (Akbağ, 2000).

2.3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.3.1. Karar Verme Konusunda Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Lunneborg (1978), cinsiyet ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, lise ve üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri arasında cinsiyet açısından herhangi bir farklılık tespit etmemiştir. Kızların ve erkeklerin planlı, bağımlı ve sezgisel karar verme stilleri skorlarının birbirine yakın olduğunu, en yüksek ortalamanın ise sezgisel karar verme stiline ait olduğunu bulmuştur.

Harren, Kass, Tinsley ve Moreland (1978), karar verme üzerinde cinsiyet rolü tutumları ve bilişsel stillerin etkisini inceledikleri bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin alan seçimini ve seçimlerinden memnun olup olmamalarını etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, karar verme sürecinde ilerlemenin en fazla alan seçimini doğrudan etkilediğini görmüşlerdir. Cinsiyet, cinsiyet rolü tutumu ve bilişsel stillerin alan seçimi üzerindeki etkisi dolaylıdır. Buna göre cinsiyetin cinsiyet rolü tutumlarını; cinsiyet rolü tutumları ve bilişsel stillerin ise karar verme sürecinde ilerlemeyi etkilediği yorumunu yapmışlardır. Karar verme sürecinde yeterlik kazanmanın böylece tatmin edici bir alan seçimi yapıp yapılmamasını doğrudan etkilediğini ifade etmişlerdir.

Harren, Krinsky – Montague ve Tinsley (1979), öğrencilerin cinsiyet rolleri ile rasyonel ve sezgisel karar verme stillerinin her ikisini birden kullanmalarının üniversite, bölüm ve meslek kararı verme gelişimleri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin cinsiyet rollerinin her üç karar üzerinde de etkili olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet rolü, kadınlarda hem rasyonel hem de sezgisel karar verme stillerinin kullanımı ile ilişkili bulunurken erkeklerde sadece rasyonel karar verme stili ile ilişkili bulunmuştur. Dişil özellikleri baskın olan bayanların sezgisel karar verme stilini erkeklerden ve eril özellikleri ön planda olan bayanlardan daha çok kullandıkları tespit edilmiştir.

Young ve Ferguson (1979), ergenlerin ahlaki, bilgi içerikli ve sosyal içerikli kararlarda danıştıkları referans gruplarını belirlemek üzere yaptıkları bir araştırmada,

ergenlerin üç temel kaynağa başvurduklarını belirlemiştir: ebeveyn, aile dışındaki yetişkinler ve arkadaşlar. Bu referans (başvuru) kaynakları; otorite, bilgi üstünlüğü, ilgili çevreye dair farkındalıkları ve ergenle olan yakınlıklarına dayalı olarak seçilmiştir. Araştırma sonucunda, arkadaşların sosyal kabul ve arkadaş seçimi ile ilgili kararlarda; aile dışındaki yetişkinlerin bilgiye dayalı kararlarda; ebeveynin ise ahlaki konularla ilgili kararlarda birer başvuru kaynağı olarak kullanıldıkları tespit edilmiştir.

Yapılan başka bir araştırmada (Wilks, 1986) zor, önemli ve uzun dönemde etkili olacak kararlar söz konusu olduğunda ebeveyn önerilerinin ergenler tarafından dikkate alındığı; arkadaş önerilerinin ise kısa dönemli, daha az önem taşıyan ve daha az zorluktaki kararlarda önemli olduğu belirlenmiştir (Brown ve Mann, 1991:363).

Rubinton (1980), farklı kariyer kararı verme programlarının 18 – 21 yaş arası üniversite öğrencilerinin meslek seçimini kesinleştirme ve mesleki olgunluk düzeyleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Öğrenciler, sezgisel karar verme stilleri programı ve rasyonel karar verme stilleri programı olmak üzere iki ayrı programa alınmışlardır. Sonuçlar, karar verme stillerinin mesleki olgunluk ve meslek seçimini kesinleştirmede etkili olduğunu, her iki programın da karar verme stillerini geliştirdiğini göstermiştir. Rasyonel karar vericiler rasyonel programdan en iyi yararlanırken sezgisel karar verme stiline sahip olanların sezgisel içerikli programdan en iyi sonucu elde ettikleri görülmüştür. Sonuç olarak her iki karar verme stilinin de etkili olduğu ifade edilmiştir. Bağımlı karar verme stiline sahip olanların her iki programdan da faydalanmadıkları, program boyunca mesleki olgunluklarında bir azalma olduğu tespit edilmiştir.

Phillips, Panzienza ve Ferrin (1984), 243 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında rasyonel karar verme stratejilerine sahip olan öğrencilerin problemlerden kaçınmak yerine onlara yaklaştığını, bağımlı karar verme stratejilerine sahip olan öğrencilerin ise problem durumlarına yaklaştıklarını fakat problem çözme yeteneklerine güvenmediklerini tespit etmişlerdir.

Bireyin kendi bilişsel süreçleri hakkında bilgi sahibi olması (metacognitive understanding: yürütücü biliş anlayışı), problem çözme, hatırlama ve karar verme gibi

etkinliklerde etkili ve yeterli bir performans göstermesine yardımcı olabilir. Flavell ve Wellman (1977), yürütücü bilişle (metacognition) ilgili üç kategori tanımlamışlardır. Bunlar; kişisel bilgi, görev bilgisi ve strateji bilgisidir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:268). Ergenlerde yürütücü biliş bilgisinin karar verme alanındaki durumunu belirlemeye yönelik bir araştırmada Ormond, Mann ve Luszcz (1987), 12 ve 15 yaş ergenlerini bu üç kategori açısından karşılaştırmışlardır. Her bir kategori için sırasıyla şu soruları sormuşlardır: “Bir insanı gerçekten iyi karar verici yapan nedir?”, “Basit bir karar ve düşündürücü bir karar arasında ne fark vardır?” ve “Küçük bir öğrenciye karar vermeyi öğretmek istediğini düşün. Ona ne tavsiye ederdin?”. Ormond ve diğerleri, 15 yaşındaki ergenlerin bütün kategorilerde 13 yaşındaki ergenlerden anlamlı düzeyde daha fazla bilgi sahibi olduğunu bulmuşlardır (Mann, Harmoni ve Power, 1989:268).

Ormond ve ark. (1991), ilk ergenlikten orta ergenliğe doğru karar verme etkinliği ile ilgili kişisel, görev ve strateji bilgisinde bir ilerleme olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bulgu, ergen düşüncesindeki yaşa bağlı değişmeyi kanıtlayan ve ergenlik boyunca meydana gelen karar verme yeterliliğindeki artışı gösteren diğer bulgular ile örtüşmektedir. Araştırmada ayrıca, ön ergenlik evresine kıyasla orta ergenlik evresinde ergenin karar verme etkinliğine ilişkin anlayışının geliştiği görülmüştür. Özellikle strateji bilgisi açısından, ön ergenlik evresindeki ergenler karar verme etkinliğinin, amaçların belirginleştirilmesi, seçeneklerin dikkate alınması ve uygulamaya geçmeden önce kararın kontrol edilmesi gibi faaliyetler içerdiğine dair çok fazla bilgi sahibi değildir. Bu bulgu, Mann ve diğerlerinin (1989) araştırma literatürünü incelemeleri sonucu ortaya koydukları, küçük yaştaki ergenlerin büyük ergenlere göre seçenekler oluşturma, kararların sonuçlarını tahmin etme ve kaynakların güvenilirliğini değerlendirme açısından daha geride olduğu bilgisi ile de tutarlıdır.

Johnson (1990), karar vermede yaş farklılıklarını incelediği araştırmasında 36 üniversite öğrencisi ve 36 emekliden oluşan örneklem grubundan, bilgisayardan edindikleri bilgiler vasıtası ile altı adet arabadan hangisini alacaklarına dair karar vermeleri istenmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkenlerini final kararı, karara ulaşma süresi, dikkate alınan bilgi miktarı oluşturmuştur. Sonuçlar, belli bir arabanın seçimi ile yaş arasında bir ilişki olmadığını ve karara ulaşma süresi açısından yaşa bağlı bir

farklılık olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte üniversite öğrencileri emeklilerden oluşan örnekleme göre daha fazla miktarda bilgi kullanmıştır. Seçim işlemi sırasında üniversite öğrencilerinin çoğunluğunun telafi edici stratejileri kullandıkları görülürken emekli olanların çoğunluğunun telafi edici olmayan stratejileri kullandıkları görülmüştür. Bilindiği gibi telafi edici olmayan stratejiler, karar vermede bilişsel süreçlerin yükünü hafifleten kestirim süreçleridir.

Bluestein ve Phillips (1990), karar vermedeki bireysel çeşitliliğin geç ergenlik dönemindeki kimlik oluşumu süreci ile ilişkili olduğu önermesini incelemiştir. Araştırmada Harren (1979)'in karar verme stilleri sınıflandırması ve Marcia (1966)'nın kimlik statüsü sınıflandırması temel alınmıştır. 99 lise öğrencisi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Ego Kimlik Statüsü Ölçeği ve Karar Verme Stilleri Ölçeği kullanılarak veri toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kararlı bir kimlik kazanmış (identity – achievement) olan bireyler rasyonel ve sistematik karar verme stillerini kullanmaya eğilimlidir. Kimlik statüsü gelişimi engellenmiş olan (foreclosed) bireylerin bağımlı karar stratejilerine yöneldiği tespit edilmiştir. Karmaşık (diffusion) kimlik statüsüne sahip bireylerin sezgisel ve bağımlı stratejiler kullandıkları tespit edilmiştir. Henüz bir kimliğe bağlanmamış (commitment) fakat bir kimlik arayışında olan moratorium evresindeki bireylerin ise belli bir karar stratejisine yönelmedikleri saptanmıştır.

Brown ve Mann (1990), bir araştırmada ailenin yapı ve süreç değişkenlerinin ergenin karar verme yeterliliği üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu araştırmada ailenin yapı değişkenleri olarak; sosyo-ekonomik durum, aile tipi, ailenin büyüklüğünü; süreç değişkenleri olarak aile bütünlüğü ve uyumu, ebeveyn – ergen iletişimi ve ebeveyn çatışma çözme yöntemlerini ve tüm bu yapı ve süreç değişkenlerinin ergenin karar verme yeterliliği üzerindeki etkisini incelemiştir. Ergenin karar verme yeterliliği iki özellik açısından araştırmada ele alınmıştır: aile kararlarına katılım ve ihtiyatlı karar verme. Araştırmada, ergenlerin karar verme örüntüleri Janis ve Mann (1977)'in Çatışma Kuramı'na dayalı olarak incelenmiştir.

Araştırma sonucundaki bulgular şu şekilde özetlenebilir: yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup ergenlerin aile kararlarına katılımının düşük sosyoekonomik seviyedeki ergenlere göre farklılaşmadığı fakat karar verme yeterliliği açısından yüksek sosyoekonomik seviyedeki ergenlerin daha ihtiyatlı (vigilant) karar verme örüntüsü gösterdikleri bulunmuştur. Bir başka bulgu olarak, tek ebeveynli aileye mensup ergenlerin aile kararlarına katılımının diğer ergenlere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Küçük aileye mensup ergenlerle geniş aileye mensup ergenlerin karar verme yeterliliği açısından birbirlerinden farklılaşmadıkları görülmüştür. Yakın, ilgili, ergen ve ebeveyn arasında yeterli iletişimin olduğu ve sağlıklı çatışma çözme becerilerinin işe koşulduğu ailelerin yeterli karar verme alışkanlıklarını öğrenmeleri için ergenleri teşvik ettiği tespit edilmiştir. Cinsiyet açısından yapılan incelemede ise kız ergenlerin aile kararlarına daha fazla katıldığı görülürken erkek ergenlerin karar vermede daha yeterli olduklarını ifade ettikleri görülmüştür.

Brown ve Mann (1991), ergenler üzerinde yaptıkları bir araştırmada ebeveyn ve ergenin karar verme stilleri arasındaki bağlantıyı incelemiştir. Araştırma sonucunda, ebeveynin karar vermeye ilişkin özgüveninin ergenin karar vermeye ilişkin özgüveni ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu ilişkinin erkek ergenlerde kızlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca annenin karar verme yeterliliği ile kız ergenlerin karar verme yeterliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgular, karar vermede model almanın önemini ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda, tek ebeveynli aileye mensup ergenlerin karar vermeye ilişkin özgüvenlerinin çift ebeveynli aileye mensup ergenlerin özgüveninden daha yüksek olduğu da ortaya konmuştur. Bu durumun, tek ebeveynli aileye mensup ergenlerin, kararlara katılımlarını çift ebeveynli aileye mensup ergenlere kıyasla daha önemli ve ödüllendirici bulmalarından kaynaklanabileceği ifade edilmiştir. Tek ebeveynli ailelerde anne veya babanın, aile yönetimi konusunda çocuklarının yardımına daha fazla güvenmelerinin ergenlerde kendi kararlarına ilişkin özgüvenin artmasını sağlayabileceği öne sürülmüştür. Yine tek ebeveynli aileye mensup erkek ergenlerin verdikleri kararlara ilişkin özgüvenleri ve ihtiyatlı karar verme alt ölçek puanlarının çift ebeveynli aileye mensup erkek ergenlerin ilgili özelliklerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kızlar söz konusu olduğunda ise tek ebeveynli aileye mensup kız ergenlerin karar vermede özgüven ve ihtiyatlı karar

verme davranışlarının çift ebeveynli aileye mensup kız ergenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu sonuçların, tek ebeveynli ailelerde erkek ergenlere daha fazla sorumluluk ve kararlara katılım konusunda daha fazla fırsat verilmesinden kaynaklanabileceği öne sürülmüştür.

Yine bu araştırmada, erkek ve kız ergenler yaşlarına göre küçük (12 – 14) ve büyük (15 – 17) olarak sınıflandırılmışlardır. Yapılan incelemede, yaşça daha küçük erkek ergenlerin karar vermede özgüvenlerinin babalarının ve annelerinin karar vermede özgüveni ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Yaşça daha küçük kız ergenlerde ise karar vermeye ilişkin özgüvenin sadece babanın ilgili özelliği ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Friedman ve Mann (1993), İsrail ve Avustralya'daki ergenlerin kararlara başa çıkma örüntüleri ve karar vermede özgüvenlerini değerlendirmek amacıyla yaptıkları bir araştırmada hem İsrail hem de Avustralya örneklemelerinde erkek ergenlerin karar vermede özgüvenlerinin kızlara göre daha yüksek olduğunu ve problem durumlarında erkek ergenlerin kızlara göre daha az düzeyde panik yaşadığını bulmuşlardır. Bununla beraber, bu araştırma bireylerin kendileri hakkında verdikleri bilgiye dayandığı için sosyal beğenirlik faktörünün etkili olma ihtimalinden bahsedilmiş ve gerçek karar verme durumlarında ergenlerin gözlemlenmesine dayalı araştırmaların yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Gati, Osipow ve Givon (1995), erkek ve kadınların kariyer kararlarında gözlenen farklılıkları tespit etmek amacıyla yaptıkları araştırmada, kariyer gelişimine ilişkin üç boyutu irdemişlerdir: kariyerle ilişkili niteliklere atfedilen göreceli önem, tercihlerin içsel nitelikleri (örn; mesleklerin arzu edilen nitelikleri) ve bu içsel niteliklerden elde edilen niteliklerin yapıları irdelenmiştir. Kariyer kararı verme sürecinde olan 2000 genç yetişkinin bilgisayar destekli kariyer danışmanlığı sistemi ile kariyerle ilişkili tercihleri açığa çıkarılmıştır. Sonuçlar; a) niteliklerin göreceli önemi konusunda cinsiyet açısından küçük farklar tespit edilmiştir; b) içsel niteliklerle ilgili önemli cinsiyet farklılıkları saptanmıştır; c) niteliklerin yapılarına ilişkin belirgin cinsiyet farklılıkları tespit edilmiştir. Meslek niteliklerine atfedilen göreceli önem

açısından; kadınlar için insan ilişkilerinin erkekler için ise paranın önemli olduğu görülmüştür. Mesleklere ilişkin nitelikler söz konusu olduğunda kadınlar ilişkileri, erkekler ise maddi kazancı ön planda tutmaktadır. Tercihlerin içsel nitelikleri, her bir niteliğin ne derece arzu edildiğini göstermektedir. Bu açıdan; erkekler gelir düzeyi, profesyonel ilerleme, otorite olma ve bağımsızlık özellikleri açısından yüksek dereceleri kendileri için ideal olarak belirlemişlerdir. Buna karşılık kadınlar, psikolojik yardım, sosyal hizmet, sanatsal yetenek ile hizmet ve kültür alanlarında çalışmaya ilişkin yüksek dereceleri ideal olarak bildirmişlerdir.

Yaşın, öğrencilerin kariyer kararı vermeye yönelik tutumları ile pozitif yönde ilişkili olduğunu gösteren pek çok araştırma yapılmıştır. Yaşça daha büyük öğrencilerin kariyer kararı verme sürecine ilişkin tutumları kaygı ve korku içermezken daha genç yaştaki öğrenciler güvensizlik ve kariyer kararı verme ile ilgili genel kaygıyı yansıtan tutumlar göstermektedir. Pek çok araştırmada (Healy ve diğ., 1985, Bluestein, 1988; Luzzo, 1993), kariyer olgunluğu ve yaş arasında olumlu yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yine yapılan araştırmalarda, yaşın bir kariyere bağlanma (Colarelli ve Bishop, 1990) ve kariyer kararı verme etkililiği (Luzzo, 1993; Peterson, 1993) ile pozitif yönde, algılanan kariyer kararı verme ihtiyaçları ile (Healy ve Reilly, 1989) negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Luzzo, 1999).

Yaş ve kariyer kararı verme arasındaki pozitif yönlü ilişkiler dikkate alındığında, üniversiteye devam eden 25 yaş üzerindeki bireylerle daha genç yaştaki bireyler arasında kariyer gelişimi açısından anlamlı farklılıklar olduğu bulunmuştur. Örneğin bir araştırmada (Healy ve Reilly, 1989; Akt. Luzzo, 1999), 25 yaşın üzerindeki üniversite öğrencilerinin algıladıkları kariyer ihtiyaçlarının diğer öğrencilere göre çok daha az olduğu veya hiç var olmadığı tespit edilmiştir.

Yapılan bir araştırmada (Gloria ve Hird, 1999), Amerika Birleşik Devletleri'nde 589 beyaz, 98 etnik ve ırksal azınlık olan üniversite öğrencisi kariyer kararı verme, kaygı ve etnik kimlik değişkenleri açısından karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda, beyaz öğrencilerin daha yüksek kariyer kararı verme yeterliliğine sahip oldukları, daha düşük etnik kimlik algısına ve daha düşük düzeyde kaygıya sahip

oldukları bulunmuştur. Etnik değişkenlerin ise ırksal ve etnik azınlığa mensup öğrenciler için kariyer kararı verme yeterliliği ve kaygıyı daha fazla yordayıcı olduğu bulunmuştur.

Shiloh, Koren ve Zakay (2001), 120 lise öğrencisini örneklem olarak aldıkları araştırmalarında, kararın karmaşıklığına ilişkin öznel görüşün algılanan karar gücüyle ilgili olduğunu ortaya koymuşlardır. Ergenlerin karar verme davranışlarındaki çeşitliliklerin kimlik gelişimi, çatışma deneyimi ve gelişen sorumluluklarla ilgili olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Kararlı bir kimlik statüsü kazanan ergenlerin daha çok planlı, kasıtlı ve mantıklı bir yöntem içeren gelecek yönelimli rasyonel ve sistematik karar verme stillerini kullandıkları ortaya konmuştur. Bu araştırmada ayrıca, daha yüksek akademik yetenek sergileyen öğrencilerin üniversite seçiminde daha fazla kriter ve seçenek üzerinde yoğunlaştıkları ve bilgiyi daha iyi bütünleştirebildikleri tespit edilmiştir.

Bednar ve Fisher (2003), ergenlerin karar verme davranışı ve ebeveynlik stili arasındaki ilişkiyi incelemek üzere yaptıkları bir araştırmada, ebeveynlerinin stili ne olursa olsun ergenlerin sosyal içerikli kararlarda arkadaşlarına başvurduklarını ortaya koymuşlardır. Bununla beraber ergenlerin, ahlaki ve bilgiye dayalı kararlar için ebeveynlerini referans kaynağı olarak kabul edip etmemelerinin daha çok ebeveynlik stiline bağlı olduğu bulunmuştur. Araştırma sonucunda, ebeveynini müsamahakâr olarak algılayan ergenlerin bilgiye dayalı kararlar için daha çok arkadaşlarına başvurdukları ortaya konmuştur. İhmalkâr – reddedici (neglecting – rejecting) ebeveynlik stiline ebeveyn, ergenin davranışlarına karşı ilgisizdir. Çocuklarını reddedebildikleri gibi ebeveyn sorumluluklarını ihmal de edebilirler. Böyle ailelerde yetişen ergenler, yetersiz, kendi kendini idare edemeyen ve antisosyal eğilimler gösteren bir özellik taşır. Araştırma sonucunda ebeveynini ihmalkâr – reddedici olarak algılayan ergenlerin ahlaki ve bilgiye dayalı kararlar için ailelerinden çok arkadaşlarına başvurdukları ortaya çıkmıştır.

Trudeau ve ark. (2003), atılganlık ve karar vermenin ergenin madde kullanımı üzerindeki etkisini inceledikleri bir çalışmada, karar verme becerilerinin madde

kullanımına karşı tutarlı bir biçimde koruyucu etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin, zayıf karar verme becerilerinin ergenin sigara ve alkol kullanımı ile ilişkisi olduğu belirtilmiştir (Akt. Trudeau ve ark., 2003).

Thunholm (2004), karar verme stilleri ve bazı yetenekler arasındaki ilişkileri keşfetmeye yönelik araştırmasında 206 İsveç ordu çalışanını örneklem olarak almıştır. Araştırmada Scott ve Bruce (1995) tarafından geliştirilen ve beş karar verme stilini ölçen ölçme aracı kullanılmıştır. Çoklu regresyon analizleri sonucu, karar verme stilleri ve benlik saygısı arasında bir ilişki tespit edilmiştir. Sezgisel ve spontan karar verme stilleri ile benlik saygısı arasında bir ilişki bulunmazken kaçınan ve bağımlı stillerin benlik saygısı ve kendini düzenleme yeteneği ile negatif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Gushue (2006), 128 kişilik 9. sınıf Latin ırklı öğrenci üzerinde etnik kimliğin, sosyal – bilişsel kariyer kuramının iki belirleyicisi olan benlik etkinliği (self – efficacy) ve sonuç beklentileri (outcome expectations) ile ilişkisini araştırmıştır. Benlik etkinliği, kişinin belli bir alanda kendi yeteneklerine güvenmesi anlamına gelir. Bu kavram, kökenini Bandura (1986, 1997)'nin Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı'ndan almaktadır. Kavramın kariyer gelişimi alanına adapte edilmesi sonucu sosyal – bilişsel kariyer kuramı (SBKK) oluşturulmuştur. SBKK, sosyokültürel bağlamın mesleki ilgi, kariyer seçimi ve iş performansı gibi faktörlerin gelişimini nasıl etkilediğini incelemektedir. Bu bakış açısına sahip olan araştırmacılar, ırk, kültür ve cinsiyet gibi sosyal faktörlerin kariyere ilişkin benlik etkinliği ve sonuç beklentilerini nasıl etkilediğini araştırmaktadır. Bu faktörlerden etkilenen benlik etkinliği ve sonuç beklentilerinin neticede kariyer ilgilerini, amaçlarını ve nihayetinde kariyer davranışını etkilediği düşünülmektedir. Gushue (2006), araştırmasında etnik kimliğin kariyere ilişkin benlik etkinliği ile doğrudan ve pozitif yönde ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Buna göre, öğrencilerin etnik kimliklerine ilişkin algıları, onların kariyer sürecindeki inançlarını doğrudan etkilemektedir. Ayrıca benlik etkinliği, etnik kimliğin sonuç beklentileri üzerindeki etkisine aracılık etmiştir. Yani, etnik kimlik doğrudan değil de benlik etkinliği vasıtası ile sonuç beklentileri üzerinde etkili olmuştur.

Buraya kadar özetlenmiş olan yabancı araştırmalar incelendiğinde, karar verme ile ilgili çok çeşitli değişkenlerin (örneğin; madde kullanımı, etnik kimlik, yürütücü biliş, aile kararlarına katılım) dikkate alındığı ve karar vermenin bu değişkenlerle ilişkisini açığa çıkarmak amacıyla derinlemesine ve çok yönlü analizler yapılmış olduğu görülecektir. Bu araştırmaların bir kısmında karar verme, farklı kuramlar açısından da ele alınmıştır (örn; kimlik statüsü kuramı, sosyal bilişsel öğrenme kuramı).

2.3.2. Karar Verme Konusunda Türkiye’de Yapılmış Araştırmalar

Kuzgun (1993), karar verilirken kullanılan stratejileri ölçmek amacıyla Karar Stratejileri Ölçeği (KSÖ)’ni geliştirmiştir. Ölçek geliştirme çalışması sırasında öncelikle sezgisel, bağımlı, mantıklı, aceleci ve kararsız olmak üzere beş karar stili tanımlanmıştır. Daha sonra bu karar stratejilerinin her birini betimleyen 15’er madde yazılmış ve maddelere verilen cevaplar 5 basamaklı Likert tipi bir ölçekte derecelenecek şekilde düzenlenmiştir. Hazırlanan ölçek 100 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanmış ve her alt ölçekteki maddelerin toplam puanla korelasyonlarına bakılmıştır. Ait olduğu ölçeğin toplam puanı ile ilişkisi .30’un üzerinde ve diğer ölçeklerin toplam puanları ile ilişkisi arasında .10’luk fark olan maddeler kabul edilmiştir. Her alt ölçek için bu niteliklere sahip 10’ar madde seçilmiştir. Oluşturulan ölçekte madde-toplam korelasyonlarının ortalaması .39 olarak bulunmuştur. Ölçek, faktör analizi için 12 ildeki 246 erkek ve 327 kız olmak üzere toplam 573 lise öğrencisine uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda, sezgisel ve aceleci alt ölçeklere ait maddelerin 1. faktörde toplandıkları görülmüştür. Bu maddeler arasından faktör yükleri en yüksek 10 madde seçilmiş ve yeni alt ölçek, İçtepisel Karar Ölçeği olarak adlandırılmıştır. KSÖ, her biri 10 maddelik 4 alt ölçekten oluşan toplam 40 maddelik bir ölçme aracı olarak düzenlenmiştir.

KSÖ’nün 573 lise öğrencisine uygulanması ile elde edilen veriler cinsiyet açısından analiz edildiğinde, kız öğrencilerin erkeklerden daha az içtepisel karar verme tarzını benimsemiş oldukları, erkeklerin içtepisel karar stratejilerinin kızlardan yüksek olduğu saptanmıştır. Yine kızların mantıklı, bağımlı ve kararsız karar stratejisinin erkeklerden anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, 16-

18 yaş grubundaki öğrencilerle, 25-40 yaş grubundaki yetişkinlerin karar stratejileri arasında önemli bir fark bulunmamıştır. Çeşitli meslek gruplarının karar verme stratejileri arasındaki ilişkiye bakıldığında, grupların çoğunlukla mantıklı karar verme stratejisini kullandığı, doktorların, subaylardan daha çok içtepisel karar stratejisini benimsediklerini belirtilmiştir.

Sinangil (1993), üniversite birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Cinsiyet ve sınıf düzeyini bağımsız değişkenler olarak aldığı çalışmada, birinci sınıf öğrencilerinin daha çok içtepisel karar verme ve kararsızlık stratejilerini, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise mantıklı karar verme stratejilerini kullandıklarını tespit etmiştir. Karar stratejileri ile durumluk-sürekli kaygı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Cinsiyete göre karar verme stratejilerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Bilgin (1995), grup rehberliğinin ve grupla psikolojik danışmanın lise öğrencilerinin anne ve babalarından bağımsız meslek kararı verme davranışına etkisini araştırmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “Meslek Kararında Bağımsızlık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, lise iki ve üçüncü sınıfta öğrenim gören toplam 241 öğrenciye uygulanmış; ölçekten en düşük puan alan bir başka deyişle bağımlılığı en yüksek olan, 15’i kız ve 15’i erkek olmak üzere toplam 30 öğrenci çalışmaya katılmıştır. Her bir grupta 5 kız ve 5 erkek olmak üzere toplam onar kişilik üç grup (2 deney 1 kontrol grubu olacak şekilde) oluşturulmuştur. Uygulama haftada bir saat olmak üzere 8 hafta boyunca sürmüş, gruplardan birine psikolojik danışma yardımı, diğerine ise grup rehberliği yardımı yapılmış, son gruba (kontrol grubu) ise hiçbir uygulama yapılmamıştır. Psikolojik danışma yardımı yapılan grup oturumlarında öğrenciler kendi yaşamlarından verdikleri örneklerle mesleki bağımlılık /bağımsızlık açısından kendi durumlarını değerlendirmişlerdir. Psikolojik danışma oturumlarında bireyler arası etkileşimler ön planda olurken rehberlik oturumlarında öncelikli olarak konu hakkında bilgilendirme, daha sonra öğrencilerin konu ile ilgili görüşlerinin alınması ön planda olmuştur. Meslek Kararında Bağımsızlık Ölçeği çalışmanın sonunda gruplara bir kez daha uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, psikolojik danışma ve grupla rehberlik yardımı alan 1. ve 2. deney grubunun ön test ve

son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu, meslek kararında bağımsızlık puanlarında anlamlı bir yükselme olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, her iki yöntemin de lise öğrencilerinin anne-babalarından bağımsız meslek kararı verme davranışını artırdığı görülmüş, uygulaması daha kolay, ucuz ve zaman kazandıran bir yöntem olan rehberlik yardımının üzerinde durulması tavsiye edilmiştir.

Eldeleklioğlu (1996), karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yaşları 19 – 25 arasında değişen toplam 500 kişinin katıldığı araştırmada veri toplama aracı olarak “Karar Stratejileri Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; demokratik ana-baba tutumuyla, mantıklı ve bağımsız karar stratejileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Koruyucu - istekçi ana-baba tutumuyla, kararsız ve içtepsel karar stratejileri arasında anlamlı doğrusal ilişkiler saptanmıştır. Otoriter ana-baba tutumuyla mantıklı karar stratejisi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken; kararsız ve içtepsel karar stratejileri arasında pozitif yönde anlamlı fakat çok güçlü olmayan ilişkiler bulunmuştur. Diğer bir ifade ile, aileleri demokratik olan gençlerin mantıklı ve bağımsız karar tarzını daha çok benimsedikleri, aileleri koruyucu istekçi ve otoriter olan gençlerin ise daha çok kararsız ve içtepsel oldukları söylenebilir.

Ersever (1996), etkileşim grubu deneyiminin ve karar verme becerileri kazandırma programının üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmanın amacı, mantıklı karar verme konusunda verilen bir eğitimin ve etkileşim grubu yardımının, bireylerin içtepsel karar verme stilini kullanma eğilimlerini azaltmada ve mantıklı karar verme stillerini artırmada etkili olup olmadığını ortaya koymaktır. Araştırma sonuçlarına göre iki deney grubuna katılan öğrencilerin içtepsel ve mantıklı karar verme alt ölçeklerinden elde ettikleri ön ve son ölçümler arasındaki farka bakılmıştır. Sonuç olarak her iki uygulamanın sonunda grup üyelerinin içtepsel karar verme eğilimlerinde azalma, mantıklı karar verme eğilimlerinde ise artma olmuştur (Yiğit, 2005: 79).

Tiryaki (1997), üniversite öğrencilerinin karar verme davranışlarını bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmaya üniversite 1. ve 4. sınıfta öğrenimine

devam eden toplam 604 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Karar Stratejileri Ölçeği” ve “Kendine Saygı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, 1. sınıf öğrencilerinin kararsızlık stratejisi puan ortalamaları 4. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunurken içtepesel karar stratejisi ve mantıklı karar stratejisi ortalamaları arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Cinsiyet açısından, kızların içtepesel karar verme stratejileri, erkeklerden yüksek bulunurken kararsızlık ve mantıklı karar verme stratejilerinin cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermediği saptanmıştır. Karar stratejilerinin anne-baba eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, kendine saygı düzeyi düşük olan öğrencilerin içtepesel karar verme ve kararsızlık stratejileri puan ortalamalarının, kendine saygısı yüksek olan öğrencilere göre yüksek olduğu; kendine saygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin ise kendine saygı düzeyi düşük olan öğrencilere göre mantıklı karar verme stratejisi puan ortalamalarının yüksek olduğu saptanmıştır.

Güçray (1998), bazı kişisel değişkenler, algılanan sosyal destek ve atılganlığın karar verme stilleri ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırmaya yaşları 14-19 arasında değişen 290 kız ve 510 erkek olmak üzere toplam 800 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Karar Verme Davranış Ölçeği”, “Aile ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği” ve “Bireylerarası Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. Karar Verme Davranış Ölçeği, Radford ve Mann (1993) tarafından geliştirilmiş, Güçray (1995) tarafından Türkçeye uyarlanmış olup Karar Verme Tepki Stilleri, Karar Vermede Öz Saygı ve Karar Vermede Stres alt ölçeklerinden oluşan toplam 40 maddelik bir ölçme aracıdır. Karar Verme Tepki Stilleri alt ölçeği de her biri altı maddeden oluşan dört alt ölçek içermektedir. Bunlar; İlgisizlik, Kaçınma, Aşırı Uyarılmışlık ve Seçicilik’tir. Araştırma sonucunda, cinsiyete göre karar vermede seçicilik stili puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmazken, ilgisizlik ve kaçınma karar stillerinde erkek öğrencilerin puan ortalamalarının kız öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kızların ise uyarılmışlık karar stili puan ortalaması erkeklerden yüksek bulunmuştur.

Karakaş (1999), ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin günlük yaşamlarındaki problemlerini çözmeye ilişkin karar verme becerilerini ölçmeye yönelik bir ölçek

geliştirme çalışması yapmıştır. Ölçek Adana İlinde 8 okulda 658 öğrenciye uygulanmış ve elde edilen veriler doğrultusunda geçerlik ve güvenilirliği sınanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçek 4 alt ölçek halinde düzenlenmiştir. Karar vermede bağımlılık alt ölçeğinin içtutarlık katsayısı .65, isteklerine göre karar verme .55, bağımsız karar verme .47 ve yeteneklerine göre karar verme .48 olarak bulunmuştur. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının sonuçlarına göre ölçeğin, ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin günlük yaşamlarında karşılaştıkları problemlere ilişkin karar verme becerisini belirlemek üzere kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir. Daha sonra, geliştirilen ölçeğin cinsiyet, okulun bulunduğu çevrenin ekonomik özellikleri ve özel ya da devlet okulu olması değişkenlerine yönelik bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda, kız öğrencilerin bağımlı karar verdikleri, erkek öğrencilerin ise bağımsız karar verdikleri görülmüştür.

Bacanlı (2000), kararsızlık sorunu olan bireylerin nasıl karar verdiklerini, yani kararsızlık örüntülerini ve kararsızlık düzeylerini ölçmeye yönelik bir Kararsızlık Ölçeği geliştirmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları toplam 861 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. 5'li likert tipine uygun olarak geliştirilen 29 maddelik ölçekte, faktör analizi sonucunda ölçek maddeleri iki faktörde toplanmıştır. Birinci faktör (Araştırmacı Kararsızlık) toplam varyansın %29.72'sini, ikinci faktör (Aceleci Kararsızlık) toplam varyansın %14.62'sini açıklamaktadır. Ölçekten alınan toplam puanın yüksekliği, kararsızlık düzeyini göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliğini incelemek amacıyla hesaplanan iç tutarlılık katsayıları; Araştırmacı Kararsızlık alt ölçeği için .93; Aceleci Kararsızlık alt ölçeği için .84 ve ölçeğin tümü için .93 olarak bulunmuştur. Güvenirlik çalışmaları ile ilgili bulgular, ölçeğin güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.

Şeyhun (2000), karar verme becerileri eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerisine etkisini araştırmıştır. Araştırmada ilk önce 430 öğrenciye "Karar Stratejileri Ölçeği" uygulanmış ve öğrencilerden içtepsel karar verme puanı yüksek, mantıklı karar verme puanı düşük 80 öğrenci üzerinde çalışma yapılmıştır. Araştırmanın deney deseni nedeniyle öğrenciler ikisi deney, ikisi kontrol grubu olmak üzere 20'şer kişiden oluşan dört grup olarak belirlenmiştir. Deney grupları

dokuz oturumluk karar verme becerisi eğitim programına katılmışlardır. Kontrol grubuna ise herhangi bir işlem yapılmamıştır. Araştırma sonucunda, deney grubunun Karar Stratejileri Ölçeği, İçtepsel Karar Stratejisi alt ölçeğinden elde ettikleri son test puan ortalamasının, ön test puan ortalamasından düşük olduğu bulunmuştur. Kontrol grubundaki deneklerin, İçtepsel Karar Stratejisi alt ölçeğinden elde ettikleri ön test ve son test puan ortalamaları birbirine yakındır. Deney grubuna uygulanan karar verme becerisi kazandırma programı, öğrencilerin içtepsel karar verme becerilerini azaltmıştır. Mantıklı Karar Verme alt ölçeğinden elde ettikleri puanlar karşılaştırıldığında, deney grubunun son test puanlarının ön test puanlarına göre arttığı, buna karşın kontrol grubunun ön test ve son test puanlarının ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmüştür. Sonuç olarak deney grubuna uygulanan karar verme becerisi kazandırma programı, öğrencilerin mantıklı karar verme becerilerini arttırmış, içtepsel karar stratejilerini ise azaltmıştır. Üç aylık izleme dönemi sonrasında ise öğrencilerin son test ve izleme testi puanları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Kontrol gruplarındaki deneklerin içtepsel ve mantıklı karara verme becerilerinde anlamlı bir değişiklik olmamıştır.

Deniz (2002), baskın ben (ego) durumu, cinsiyet, sınıf ve üniversiteye giriş puan türü değişkenlerinin üniversite öğrencilerinin karar verme stratejileri ve sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisi ile karar stratejileri ile sosyal beceri düzeyleri arasında ilişkiyi incelemiştir. Örneklem grubu, Selçuk Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim gören toplam 486 öğrenciden oluşan araştırmada, veri toplama aracı olarak "Ben Durumları Ölçeği" (Arı, 1989), sosyal beceri düzeylerini değerlendirmek amacıyla "Kendini Tanıma Envanteri" (Yüksel, 2004) ve "Karar Stratejileri Ölçeği" (Kuzgun, 1992) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, kararsızlık ve içtepsel karar verme stratejisi baskın ego durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Baskın Uygulu Çocuk, Koruyucu Ebeveyn ve Doğal Çocuk ego durumu özelliği gösteren öğrencilerin kararsızlık puanları, Baskın Yetişkin ego durumu özelliği gösteren öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Doğal Çocuk ego durumu gösteren öğrencilerin, iç tepisel karar verme stratejileri puanları, Baskın Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin ve Uygulu Çocuk ego durumu özelliği gösteren öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bağımsız

değişkenlerinden biri olan cinsiyet açısından, kızların mantıklı karar verme stratejisi puanlarının erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sınıf düzeyleri açısından, birinci sınıf öğrencilerinin kararsızlık puan ortalamalarının dördüncü sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca sözel puan türü ile üniversiteye giren öğrencilerin mantıklı karar verme stratejisi puan ortalamalarının sayısal puan türü ile üniversiteye giren öğrencilerin puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Köse (2002), psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümü 1. sınıf öğrencilerinin karar verme stratejileri ve psikolojik ihtiyaçlarını sosyoekonomik düzey ve cinsiyet değişkenleri açısından incelediği araştırmasında Ankara, Gazi ve Hacettepe Üniversiteleri'nin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dallarında öğrenim gören toplam 115 birinci sınıf öğrencisi üzerinde çalışmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Karar Stratejileri Ölçeği" ile psikolojik ihtiyaçları ölçmek için "Edwards Kişisel Tercih Envanteri" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, cinsiyete göre karar stratejileri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırma bulguları psikolojik ihtiyaçların karar verme stratejilerini etkilediğini göstermektedir. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim dalında öğrenim gören birinci sınıf öğrencileri algıladıkları sosyoekonomik düzeylerine göre karşılaştırıldıklarında, mantıklı karar verme stratejisi açısından aralarında anlamlı düzeyde farklılık çıkmamıştır. Sosyoekonomik düzeyini yüksek olarak algılayan öğrencilerin, sosyoekonomik düzeyini orta olarak algılayan öğrencilere göre içtepesel karar verme stratejisini ve kararsızlık stratejisini benimsedikleri saptanmıştır.

Kesici (2002), Selçuk Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim gören toplam 900 1. ve 4. sınıf öğrencisi üzerinde yaptığı bir araştırmada, üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerini psikolojik ihtiyaç örüntüleri ve özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırmada "Karar Stratejileri Ölçeği" ve öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla "Edwards Kişisel Tercih Envanteri" kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kızların mantıklı karar verme stratejileri puan ortalamaları erkeklerden anlamlı düzeyde yüksektir. İçtepesel karar verme, bağımsız karar verme ve kararsızlık stratejilerinde cinsiyete göre anlamlı

bir fark ortaya çıkmamıştır. Sınıf düzeyleri açısından, 4. sınıf öğrencilerinin içtepsel ve bağımsız karar verme stratejisi puanları 1. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak, mantıklı karar verme ve kararsızlık stratejileri puan ortalamaları arasında sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Öğrenim görülen alan açısından, güzel sanatlar alanında öğrenim gören öğrencilerin içtepsel karar verme ve kararsızlık stratejileri puan ortalamaları sosyal bilimler alanında öğrenim gören öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Taşdelen (2002), öğretmen adaylarının karar verme stillerini bazı değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmaya Pamukkale Üniversitesi Eğitim fakültesi'nin değişik bölümlerinde öğrenim gören toplam 451 dördüncü sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmada, Scott ve Bruce (1995) tarafından geliştirilen, araştırmacı tarafından Türkçeye uyarlanan “Karar Verme Stilleri Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek; rasyonel, sezgisel, bağımlı, kaçınan/kaçınma ve kendiliğinden olmak üzere beş karar verme stilini ölçmeye yönelik alt ölçeklerden oluşmaktadır. Araştırma bulgularına göre, rasyonel karar verme stili ile öğrenim görülen bölüm, kendi ile ilgili kararlarda etkili olan kişinin değerlendirilmesi ve problemlerle başa çıkma düzeyi algısı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bağımlı karar verme stili ile sosyoekonomik düzey algısı, aile davranışlarının algılanması, kendi ile ilgili kararlarda etkili olan kişinin değerlendirilmesi ve problemlerle başa çıkma düzeyi algısı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Kaçınma karar verme stili ile kendini algılama biçimi, çevre tarafından değerlendirme biçiminin algısı, kendi ile ilgili kararlarda etkili olan kişinin değerlendirilmesi, sahip olunan yenilikçi davranışın değerlendirilmesi, zekâ ve yetenek açısından kendini yeterli algılama düzeyi ve problemlerle başa çıkma düzeyinin değerlendirilmesi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Kendiliğinden karar verme stili ile aile davranışlarının algılanması, arkadaş davranışlarının algılanması, zekâ ve yetenek açısından kendini yeterli algılama düzeyi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Sezgisel karar verme stili ise bağımsız değişkenlerden hiçbiri ile ilişkili bulunmamıştır.

Yüksel – Şahin (2002), iletişim beceri düzeyleri farklı olan yönetici adaylarının mantıklı karar verme ve problem çözme beceri düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığını incelediği araştırmasında 109 yönetici adayına “Karar Stratejileri Ölçeği”,

“Problem Çözme Envanteri” ve “İletişim Becerilerini Değerlendirme Ölçeği” uygulamıştır. Araştırma sonucunda iletişim beceri düzeyi yüksek olan yönetici adaylarının mantıklı karar verme ve problem çözme beceri düzeyleri, iletişim beceri düzeyi düşük olan yönetici adaylarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, iletişim beceri düzeyleri farklı olan yönetici adaylarının cinsiyet değişkenine göre mantıklı karar verme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Alver (2003), çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan bireylerin empatik becerileri ve karar verme stratejileri ile psikolojik belirtileri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmanın evrenini, 2003 yılı içerisinde Erzurum İl merkezindeki; Valilik (merkez), Büyükşehir Belediyesi (merkez), Polis Meslek Yüksek Okulu, Defterdarlık, Numune Hastanesi, Ulaştırma Bölge Müdürlüğü (merkez) , Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü (merkez) ve bağlı iki kurum, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüğü (merkez), Milli Eğitim Müdürlüğü (merkez) ve on iki okulda çalışanlar oluşturmaktadırlar. Araştırma örneklemini ise belirtilen kurumlarda çalışanlar arasından seçkisiz olarak belirlenen 524 kişi oluşturmaktadırlar. Araştırmada, bireylerin empatik becerileri Dökmen (1988) tarafından geliştirilen “Empatik Beceri Ölçeği- B Formu”; karar verme stratejileri Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen “Karar Stratejileri Ölçeği”; psikolojik belirtileri ise Derogatis (1992) tarafından geliştirilmiş ve Şahin ve Durak (1994) tarafından uyarlanma çalışmaları yapılmış olan “Kısa Semptom Envanteri” ile ölçülmüştür. Empatik beceri ile kararsızlık ve psikolojik belirtiler arasında olumsuz, diğer karar stratejileri ile olumlu yönde fakat önemli düzeyde olmayan ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Karar stratejilerinden, mantıklı karar verme stratejisi ile psikolojik belirtiler arasında olumsuz; bağımsız, içtepesel karar verme stratejileri ve kararsızlık ile psikolojik belirtiler arasında olumlu ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet, yaş ve medeni duruma göre karar stratejilerinde önemli düzeyde farklılaşma oluşmadığı ve eğitim, sosyal hizmetler ve sağlıkla ilgili kurum ve çalışanların kararsızlık ve mantıklı karar verme stratejisi puanlarının diğer kurum ve çalışanlardan yüksek olduğu saptanmıştır.

Köksal (2003), ergenlerde duygusal zekâ ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya toplam 384 ergen katılmıştır. Veri toplama aracı olarak, öğrencilerin duygusal zekâlarını saptamak amacıyla “EQ-NED” (Emotional Quotient/Duygusal Zekâ Bölümü-NED), karar verme stratejilerini saptamak amacıyla “Karar Stratejileri Ölçeği” ve bazı demografik özellikler hakkında bilgi toplamak amacıyla kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, mantıklı karar verme stratejisi ile duygusal zekâ toplam puanı, kendi duygularını anlama, karşısındakinin duygularını anlama ve duyguların manipülasyonu (manipulation) alt boyutları arasında aynı yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda kızların mantıklı karar verme düzeyi ile duygusal zeka toplam puanı, karşısındakinin duygularını anlama ve duyguların manipülasyonu arasında aynı yönde anlamlı ilişki çıkmıştır. Yine kız öğrencilerin mantıklı karar verme düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır.

Deniz (2004), üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 154 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen araştırmanın ilk aşamasında, Mann ve diğ. (1997) tarafından geliştirilen Melbourne Karar Verme Ölçeği I – II (MKVÖ I – II)’nin Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Sonuçta MKVÖ I – II’nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında, Selçuk Üniversitesi’nin farklı bölümlerinden öğrenim gören toplam 454 birinci ve dördüncü sınıf öğrencisine, öğrencilerin karar vermede öz saygı ve karar verme stillerini belirlemek amacıyla MKVÖ I – II; problem çözme becerileri düzeyleri tespit etmek amacıyla; Aceleci Yaklaşım, Düşünen Yaklaşım, Kaçınan Yaklaşım, Değerlendirici Yaklaşım, Kendine Güvenli Yaklaşım ve Planlı Yaklaşım alt ölçeklerinden oluşan Problem Çözme Envanteri (PÇE) uygulanmıştır. PÇE’den alınan toplam puanın yüksekliği, bireyin problem çözme becerileri konusunda kendini yetersiz olarak algıladığını göstermektedir. Araştırma sonucunda, karar vermede öz saygı düzeyleri yüksek olan öğrencilerin, problem çözme becerileri açısından öğrencilerin kendilerini yetersiz algılamalarını yansıtan PÇE alt ölçek ve toplam puanlarıyla anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki içinde olduğu görülmüştür. Araştırmanın diğer bir sonucuna göre, erteleyici karar verme stili ile problem çözme becerileri açısından bireylerin

kendilerini yetersiz algılamalarını ölçen PÇE alt ölçek (değerlendirici yaklaşım hariç) ve toplam puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dikkatli karar verme stili ile PÇE alt ölçek ve toplam puanı arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Panik karar verme stili ile planlı, kaçınan, değerlendirici, düşünen, kendine güvenli/ aceleci ve PÇE toplam puan arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Kaçınan karar verme stili ile problem çözme envanteri alt ölçek ve toplam puan arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Araştırmanın diğer bir bulgusunda, karar vermede öz saygı ile dikkatli karar verme arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Karar vermede öz saygı ile erteleyici, panik ve kaçınan karar verme stilleri arasında ise negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Bozkurt (2005), lise son sınıf öğrencilerinin Mesleki Karar Verme Zorlukları ile Ana-Baba tutumları arasındaki ilişkilerin bazı özlük niteliklerine göre farklılaşma durumunu incelemiştir. Araştırma, Konya İli'nin farklı ilçelerinde öğrenim gören toplam 503 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında "Mesleki Karar Verme Zorlukları Ölçeği" ve "Ana-Baba Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre, kız ve erkek öğrenciler arasında, mesleki karar verme zorluk düzeyi boyutları bilgi eksikliği ve tutarsız bilgi düzeyinde anlamlı bir fark görülmezken, hazırlık boyutunda kızlar lehine anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır.

Yiğit (2005), lise öğrencilerinin karar verme davranışlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, anne baba eğitim düzeyi, ailenin algılanan gelir düzeyi, algılanan anne-baba tutumu, algılanan akademik başarı ve özsaygı düzeyi değişkenleri açısından yordanıp yordanmadığını araştırmıştır. Çalışmasında, İzmir'deki devlet okullarında öğrenim görmekte olan toplam 625 öğrenciye veri toplama aracı olarak "Karar Stratejileri Ölçeği" (Kuzgun, 1992), "Öz saygı Envanteri" (Güngör, 1989) ve araştırmanın demografik değişkenlerine ilişkin sorular içeren Kişisel Bilgiler Formu uygulamıştır. Araştırmada ele alınan bağımsız değişkenlerin karar stratejilerini yordama gücünü belirlemek amacıyla aşamalı çoklu regresyon analizi (stepwise multiple regression) yöntemini kullanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; cinsiyet açısından, kız öğrencilerin kararsızlık puan ortalaması, erkeklerinkinden yüksektir. Yine kız öğrencilerin mantıklı karar stratejisi puanları erkeklerden yüksek bulunmuştur. Öte

yandan cinsiyet, öğrencilerin bağımlı ve içtepsel karar verme stratejisini yordamamaktadır. Sınıf düzeyi açısından; lise 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin bağımlı karar verme stratejisi puanlarının, lise 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sınıf düzeyinin içtepsel karar verme stratejisi, mantıklı karar verme stratejisi ve kararsızlık puanlarını yordamadığı tespit edilmiştir. Ana – baba tutumu açısından; algılanan ana-baba tutumunun öğrencilerin mantıklı, bağımlı, içtepsel ve kararsızlık puanlarını yordamadığı tespit edilmiştir.

Bacanlı ve Sürücü (2006), ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin sınav kaygıları ve karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Toplam 445 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen araştırmada Öner (1989) tarafından Türkçeye uyarlanan “Sınav Kaygısı Envanteri (SKE)” ile karar vermede öz saygı ve karar verme stillerini belirlemek amacıyla Mann, Harmoni ve Power (1989) tarafından geliştirilmiş; Çolakkadıoğlu (2003) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan “Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ)” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin karar vermeye başa çıkmada kullandıkları stiller cinsiyete göre karşılaştırıldığında, erkek öğrencilerin karar vermeye başa çıkmada uyumsuz stiller arasında yer alan Umursamazlık ve Sorumluluktan kaçmayı kızlara göre daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Bunların yanı sıra bu araştırmada, karar vermeye başa çıkmada Özsaygı, İhtiyatlı-Seçicilik ve Panik stillerini kullanma bakımından kızlar ve erkekler arasında önemli farklar bulunmamıştır.

Balkıs (2006), öğretmen adaylarının davranışlarındaki erteleme eğiliminin düşünme ve karar verme tarzları ile ilişkisini değişik psiko sosyal değişkenler açısından incelemiştir. Araştırmaya Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim gören toplam 984 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada, öğretmen adaylarının davranışlarındaki erteleme eğilimine, düşünme stillerine, karar verme stillerine ilişkin algılarını belirlemek için, Lay (1986)'ın “Genel Erteleme Eğilimi Ölçeği”, Mann (1982)'ın “Karar Vermeyi Erteleme Eğilimi Ölçeği”, Aitken (1982)'in “Akademik Erteleme Eğilimi Ölçeği”, Epstein (1996)'ın “Sezgisel-Yaşantısal ve Analitik-Rasyonel Düşünme Stilleri Ölçeği” ve Scott ve Bruce (1995) tarafından geliştirilen “Karar Verme Stilleri Ölçeği” ile öğretmen adaylarının demografik

bilgilerini toplama için kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Bu ölçeklerden Lay' ın Genel Erteleme Eğilimi Ölçeği, Aitken' in Akademik Erteleme Eğilimi Ölçeği ve Mann' ın Karar Vermeyi Erteleme Eğilimi Ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlik çalışması bu araştırma çerçevesinde yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, erteleme eğilimi ile rasyonel karar verme ve düşünme stili arasında anlamlı düzeyde negatif ilişki, bağımlı, kaçınan ve anlık karar verme stilleri arasında anlamlı düzeyde pozitif bir ilişki görülmüştür. Ayrıca, erteleme eğiliminin, cinsiyete, yaşa öğrenim görülen sınıf, öğrenim görülen alan, öğrenim görülen bölümü tercih etme ve bu bölümden hoşnut olma durumu, çalışmak için tercih edilen zaman dilimi, akademik başarı, motivasyon kaynakları ve ders dışı zamanı kullanma tercihlerine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Candangil ve Ceyhan (2006), denetim odakları farklı lise öğrencilerinin bazı kişisel özelliklerine göre karar vermede öz saygı ve stres düzeylerini inceledikleri araştırmada Bursa'daki 1796 resmi ve özel lise öğrencisine ulaşımlardır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Radford ve arkadaşları (1993) tarafından bireylerin karar vermede öz saygı, stres ve karar verme stillerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş ve Güçray (1996) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan "Karar Verme Davranış Ölçeği" (KDÖ) ve Yeşilyaprak (1998) tarafından Türkçeye uyarlanan "Denetim Odağı Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, içten denetimli öğrencilerin, dıştan denetimli olanlara göre, karar vermede öz saygı düzeylerinin daha yüksek, karar vermede stres düzeylerinin ise anlamlı düzeyde daha düşük olduğu görülmüştür. Cinsiyetle ilgili olarak, erkeklerin karar vermede öz saygı düzeylerinin kızlardan önemli düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kızların ise karar vermede stres düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bir başka bulguya göre, fiziksel görünümü algılama biçimi, karar vermede öz saygı ve stres puanları üzerinde önemli bir temel etkiye sahiptir. Fiziksel görünümünü beğenmeyenlerin karar vermede öz saygı düzeyleri, beğenenlerden anlamlı derecede daha düşük, karar vermede stres düzeyleri ise anlamlı derecede daha yüksek çıkmıştır.

Develioğlu (2006), problem çözme becerileri yüksek ve düşük olan üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerini; sınıf düzeyi, cinsiyet, ailenin aylık geliri,

anneninin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi değişkenleri açısından incelemiştir. Hacettepe Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan 1. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşan toplam 520 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak Karar Stratejileri Ölçeği, araştırmanın bağımsız değişkeni olan problem çözme becerilerini değerlendirmek amacıyla Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilen Problem Çözme Envanteri ve demografik değişkenleri belirlemek amacıyla Kişisel Bilgiler Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, hem 1. sınıf hem de 4. sınıf öğrencilerinde problem çözme becerisi düşük olan grubun, yüksek olan gruba kıyasla daha çok içtepsel karar verme stratejisini kullandığı görülmüştür. Buna karşın, mantıklı karar verme ve kararsızlık stratejisini kullanmalarında bir farklılık görülmemiştir. Problem çözme becerisi yüksek ve düşük olan 4. sınıf öğrencilerinin içtepsel karar verme stratejisi puan ortalaması, 1. sınıf öğrencilerinin puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Cinsiyet açısından, hem kız hem de erkek üniversite öğrencilerinde problem çözme becerisi düşük olan grubun yüksek olan gruba kıyasla daha çok içtepsel karar verme stratejisini kullandığı görülmüştür. Buna karşın mantıklı karar verme ve kararsızlık stratejisini kullanmalarında bir farklılık görülmemiştir. Problem çözme becerisi yüksek ve düşük olan erkek öğrencilerin içtepsel karar verme stratejisi puan ortalaması kız öğrencilerin puan ortalamasından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Ailenin aylık gelirin, anne ve baba eğitim düzeyine göre problem çözme becerileri yüksek ve düşük olan üniversite öğrencilerinin karar stratejileri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

Güner (2006), lise son sınıf öğrencilerinin karar stratejilerini cinsiyet, akademik başarı, sosyoekonomik düzey, akılcı olmayan inançlar ve kaygı durumu (durumluk ve sürekli kaygı) değişkenlerinin yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla Diyarbakır'daki farklı liselerde öğrenim gören toplam 400 öğrenciye Karar Stratejileri Ölçeği, Jones (1969) tarafından geliştirilen ve Yurtal (1999) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Akılcı Olmayan inançlar Testi (AOT), LaCompte ve Öner (1977) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE) uygulamıştır. Araştırma sonuçlarına göre cinsiyet açısından kız öğrencilerin mantıklı karar stratejisi alt ölçeğinden aldıkları puanlar yükseldikçe erkek öğrencilerin mantıklı karar stratejisi puanlarının düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bağımlı karar

stratejilerinde ise bağımsız değişkenlerin yordayıcı bir etkisi olmamıştır. Lise son sınıf öğrencilerinin içtepsel karar vermeleri ile cinsiyetleri arasında da herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir. Kararsızlık stratejisi üzerinde ise durumluk kaygı dışındaki bağımsız değişkenlerin herhangi bir yordayıcı etkisi söz konusu değildir.

Hamamcı ve Çoban (2006), Gaziantep'teki 344 lise son sınıf öğrencisi üzerinde farklı kontrol odağına sahip bireylerin kullandıkları karar verme stratejilerini incelemiştir. Veri toplama aracı olarak Rotter'ın İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği ve Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, öğrencilerin genel olarak içsel kontrol odağına sahip olduğu ve çoğunlukla mantıklı karar verme stratejisini kullandıkları tespit edilmiştir. Karar verme stratejilerinin kontrol odağı ile korelasyonları incelendiğinde, mantıklı karar verme stratejisi ile kontrol odağı arasında olumsuz yönde ve düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Kontrol odağının içtepsel karar stratejisi ve kararsızlıkla olan korelasyonunun ise olumlu yönde ve düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Araştırmada ayrıca içsel kontrol odağına sahip öğrencilerin, dışsal kontrol odağına sahip öğrencilerle karşılaştırıldığında anlamlı düzeyde daha fazla mantıklı karar stratejisi kullandıkları, daha az içtepsel karar verdikleri ve daha az kararsızlık yaşadıkları belirlenmiştir.

Çolakkadioğlu ve Güçray (2007), Mann, Harmoni ve Power (1989) tarafından geliştirilen ve dünya literatüründe 13-15 yaş grubundaki ergenlerin karar verme stillerini belirlemede oldukça sık kullanılan bir ölçek olan "Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ)"nin Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapmışlardır. Janis ve Mann (1977)'in Çatışma Kuramı'ndan yola çıkılarak geliştirilmiş olan ölçek, karar vermenin doğal sonucu olan kaygı ile başa çıkma tarzları ve öz saygıyı belirlemeyi amaçlamaktadır. İki aşamada gerçekleştirilen çalışmanın ilk aşamasında 1582, ikinci aşamasında ise 382 ilköğretim ve lise öğrencisinden veri toplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, EKVÖ'nün Cronbach alfa katsayısı, öz saygı, ihtiyatlı seçicilik, panik, sorumluluktan kaçma, umursamazlık alt ölçekleri için sırasıyla .79, .78, .77, .65 ve .73; test-tekrar-test tutarlığı ise yine aynı sıraya göre .80, .81, .82, .80 ve .86 olarak bulunmuştur. Sonuç olarak, EKVÖ ile ilgili yapılan istatistiksel analizler,

EKVÖ'nün ergenlerde karar vermede öz saygı ve karar verme stillerini ölçmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir.

Avşaroğlu ve Üre (2007), üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başa çıkma stillerini benlik saygısı ve bazı değişkenler (cinsiyet, sınıf düzeyi, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer, mezun oldukları lise türü ve benlik saygısı) açısından incelemiştir. Araştırma, Selçuk Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim görmekte olan toplam 1141 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak Stresle Başa Çıkma Tutumları Envanteri (Özbay ve Şahin, 1997), Benlik Saygısı Ölçeği (Arıca, 1999) ve Melbourne Karar Verme Ölçeği (Deniz, 2004) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin karar vermede özsaygı ve karar verme stillerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Karar verme stilleri ayrıca, sınıf düzeyine göre de farklılaşmamaktadır. Cinsiyet, sınıf düzeyi, yaşamın çoğunun geçirildiği yer ve mezun olunan lise değişkeni ile stresle başa çıkma stilleri arasında farklılaşmanın olduğu saptanmıştır. Benlik saygısının, karar vermede öz saygı, karar verme stilleri ve stresle başa çıkma stillerini anlamlı düzeyde açıkladığı saptanmıştır.

2.3.3. Transaksiyonel Analiz Ego Durumları İle İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Thomson (1971), araştırmasında TA ego durumlarının tanılanması ile ilgili belli öncülleri incelemiştir. Araştırma materyali olarak, ego durumlarının açıklamasını içeren bir sayfa ve üç ego durumunu örneklendiren 24 ifadeden oluşan bir ses kaydı geliştirilmiştir. İfadeler, iki bilirkişi heyetiyle oluşturulmuştur: TA uzmanları ve TA konusunda bilgili kişiler. TA kuramından elde edilen hipotezler test edilmek üzere, materyaller, ruh sağlığı yerinde 61 kişi ile 17 depresif, 34 şizofren ve 27 kişilik bozukluğu vakasına sunulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre; TA uzmanları, TA konusunda tecrübesi olmayan normal bireyler ve TA tecrübesi olmayan psikiyatrik bozukluğu olan bireyler, ego durumları kavramı kendilerine açıklandığında, Berne'in ego durumlarının tanımlanabilir olduğu savına uygun olarak, ego durumlarını yüksek bir doğruluk derecesiyle teşhis edebilmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, normal bireyler ego durumlarını depresif ve şizofren bireylere göre daha doğru teşhis edebilmişlerdir. Depresif ve şizofren bireyler, Ebeveyn ego durumunu normal bireylerden daha az doğru teşhis edebilmişlerdir. Kişilik bozukluğu olanlar herhangi bir ego durumunu teşhis etmede normal bireylerden farklılaşmamıştır. Kendi Ebeveyn ego durumunda sıkışmış depresif birey, Ebeveyn ego durumu mesajlarını mantıklı veya mantıksız bulabilir. Eğer bu mesajları mantıklı bulursa, Yetişkinmiş gibi davranan kafasındaki Ebeveyn, mesajların Yetişkinden geldiğini farz eder. Eğer birey bu mesajları mantıksız bulursa onların çocuksu olduğuna karar vermekte ve Çocuk ego durumundan geldiğini düşünmektedir. Berne'e göre bir şizofren, "işlevsel Ebeveyni olmayan, Yetişkini çok az işlevde bulunabilen bir bireydir. Buna bağlı olarak o, dünyayla başa çıkmada şaşkın bir haldeki Çocuk ego durumunu kullanır." Dolayısıyla, kendisine mantıklı gelen Ebeveyn mesajlarını Yetişkin olarak sınıflandırır. Eğer bu mesajlar ona anlamlı gelmezse onları yanlışlıkla Çocuk olarak teşhis edebilir.

Araştırmada elde edilen bir başka bulguya göre, kelimeler dışındaki ses gibi ipuçları ego durumlarının doğru teşhisi ile ilgili değildir. Bireylerin kâğıt üzerinde veya ses kaydı ile kendilerine sunulan ifadeleri ego durumları açısından teşhis etmelerinde, kullanılan materyallere göre bir farklılık saptanmamıştır. Ses kaydını dinleyen ve

kâğıttaki açıklamaları okuyan bireyler, ego durumları hakkında eşit düzeyde doğru tahminde bulunmuşlardır.

Price (1975), ego durumlarını teşhis etmeye yönelik, bireylerin her bir ego durumunu ne ölçüde sergilediklerini çabuk ve doğru bir biçimde belirlemek amacıyla beşli likert tipi bir ölçek geliştirme çalışması yapmış ve ölçeğe Price Psişik Enerji Profili (Price Psychic Energy Profile/PEP) adını vermiştir. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri, ölçme aracının geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir. Ölçeğin geliştirilmesine duyulan ihtiyaç, ego durumlarını değerlendiren diğer ölçeklerin (örn; Yaşam Yazgısı Ölçeği) ve görüşme tekniklerinin çok fazla zaman almasından kaynaklanmaktadır.

Williams, Woodmansee ve Williams (1977) cinsiyet stereotipi ve ego durumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Stereotipik kadınlarda Çocuk ego durumunun önce Ebeveyn ego durumundan sonra da Yetişkin ego durumundan önemli ölçüde baskın olduğunu; ayrıca, Ebeveyn ego durumunda Koruyucu Ebeveyn ego durumunun Eleştirel Ebeveyn ego durumundan önemli ölçüde baskın olduğunu ve Çocuk ego durumunda Uygulu Çocuk ego durumunun Doğal Çocuk ego durumundan önemli ölçüde baskın olduğunu bulmuşlardır. Stereotipik erkeklerde ise; Çocuk ego durumunun, Yetişkin ve Ebeveyn ego durumlarından önemli ölçüde baskın olduğunu; ayrıca Ebeveyn ego durumunda, Eleştirel Ebeveyn ego durumunun Koruyucu Ebeveyn ego durumundan önemli ölçüde baskın olduğunu ve Çocuk ego durumunda, Doğal Çocuk ego durumunun Uygulu Çocuk ego durumundan önemli ölçüde baskın olduğunu bulmuşlardır. Dahası stereotipleri karşılaştırdıklarında, kadınların Ebeveyn ve Çocuk ego durumuna sahip olma oranının erkeklerin Ebeveyn ve Çocuk ego durumuna sahip olma oranından daha fazla olduğunu; kadınların Yetişkin ego durumuna sahip olma oranının erkeklerin Yetişkin ego durumuna sahip olma oranından daha az olduğunu ortaya koymuşlardır (Akt: Watson, 1996:23).

Crowley (1978), alkolik olan ve olmayan bireylerin ego durumlarını karşılaştırdığı araştırmasında 192 kişiye Ego Durumu Ölçeği (Ego State Questionnaire)'ni uygulamıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri; kabul edilmiş

alkolizm, cinsiyet ve yaş olarak belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, alkolik bireylerin Uygulu Çocuk ve Eleştirel Ebeveyn puanlarının alkolik olmayanların ilgili puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Bu farklılıklar, genç alkolik grubunda daha fazla çıkmıştır. Uygulu Çocuk ego durumu ve alkolizm arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genç erkek ve bayan alkoliklerin Doğal Çocuk ego durumu ile alkolizm arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna ek olarak, bayan alkolikler ve alkolik olmayanların Doğal Çocuk ego durumu ve alkolizmleri arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Erkek alkolikler ve alkolik olmayanların Yetişkin ego durumu ile alkolizmleri arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Williams (1978), beş fonksiyonel ego durumundaki psişik enerjinin miktarını gösteren kişilik profilleri olan egogramların oluşturulması için objektif bir prosedür geliştirmek amacıyla yaptığı araştırmasında, 50 erkek, 50 bayan üniversite öğrencisine 300 sıfattan oluşan Sıfat Tarama Listesi (Gough ve Heilbrun, 1965) uygulamıştır. STL için geliştirilen puanlama sistemi kullanılarak her bir öğrenci için egogram profilleri çıkartılmıştır. Yapılan analizler sonucunda kız ve erkeklerin ortalama egogram profillerinde herhangi bir ego durumu açısından farklılaşma olmadığı görülmüştür. STL'nin geliştirilmesi sırasında oluşturulan, "ruhsal olarak sağlıklı" bireylerin egogramını tanımlayan egogram ile öğrencilerin egogramları karşılaştırıldığında üniversite öğrencilerinin Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumlarının normalden yüksek olduğu, Yetişkin ve Doğal Çocuk ego durumlarının ise normalden düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca, öğrencilerin egogramlarından elde edilen bulgular; Eleştirel Ebeveyn - Koruyucu Ebeveyn, Eleştirel Ebeveyn – Uygulu Çocuk, Koruyucu Ebeveyn – Uygulu Çocuk, Yetişkin – Uygulu Çocuk ve Doğal Çocuk – Uygulu Çocuk ego durumları arasında negatif; Eleştirel Ebeveyn - Uygulu Çocuk ve Koruyucu Ebeveyn – Yetişkin ego durumları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir.

Silker (1979), danışmanlık sürecindeki danışan ve danışman çiftinin sözlü ve sözsüz etkileşimini TA ego durumları, sözlü alt roller ve sözsüz davranışlar olmak üzere üç sınıflandırma sistemini kullanarak incelemiştir. Danışmanlık ilişkisindeki iletişim,

10 danışma görüşmesinin, danışma sürecinin başında veya sonunda videoya alınmasıyla incelenmiştir. Görüşmeler, etkileşimsel davranış eğitimi almış kişilerin sınıflandırması ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, danışanların en sık Çocuk ego durumunu kullandıkları (% 57), bunu Yetişkin ego durumunun kullanımının (% 31) takip ettiği tespit edilmiştir. Danışmanlar ise en sık olarak Yetişkin ego durumunu (% 87) kullanmışlar, bunu Çocuk (% 6) ve Ebeveyn (% 3) ego durumları takip etmiştir.

Baldwin (1986) ve ark. Williams ve Williams (1980) tarafından geliştirilen STL'nin TA ego durumu alt ölçeğini kullanarak belli kariyer alanlarında çalışan yetişkinlerin ego durumu profillerini tanımlamışlardır. Araştırma sonucunda, belli meslekler ve belli baskın ego durumları arasında pozitif yönlü ilişkiler olduğunu tespit etmişlerdir (Morris, 2006: 57).

Heyer (1987), ego durumları kuramının geçerliliğini sınamak amacıyla Heyer Ego Durumları Kişilik Profili'ni geliştirmiştir. Bu araştırmasıyla ego durumlarının genel popülasyonda belirgin ve ölçülebilir kavramlar olduğunu göstermek istemiştir. Her ne kadar kapsamlı TA literatüründe ego durumlarının gözlenebildiği, ölçülebildiği ve diğer fenomenler aracılığıyla tahmin edilebildiği gösterilmiş olsa da bu bulguların, kontrollü deneysel ortamlarda elde edildikleri için kitlelere genellenebilmeleri mümkün olmamaktadır. Heyer ego durumlarının belirgin ve operasyonel olarak doğrulanabilir yapılar olduğu hipotezini desteklemek amacıyla genel popülasyondan toplam 1400 kişiyi incelemiştir. Araştırma neticesinde, hipotezini doğruladığını belirtmiş ve TA kuramının uluslar arası kullanıma uygun olduğunu ifade etmiştir (Morris, 2006: 56).

Mabee (1989), üniversiteli bayanların mesleki kimlik algısı düzeyleri ile geleneksel olmayan kariyer kararlarına karşı geleneksel kariyer kararlarını TA yaklaşımı ile incelemiştir. Çalışmada düşük mesleki kimlik algısına ve geleneksel meslek anlayışına sahip, düşük mesleki kimlik algısı ve geleneksel olmayan meslek anlayışına sahip, yüksek mesleki kimlik algısı ve geleneksel olmayan meslek anlayışına sahip ve son olarak yüksek mesleki kimlik algısı ve geleneksel meslek anlayışına sahip dört grup incelenmiştir. Bu çalışma, kadınların kariyer tercihleri ve mesleki kimliklerini anlamada TA kuramının kişiliğe bakış açısının uygulanabilirliğini

incelemiştir. Daha belirgin ifade etmek gerekirse çalışma, yüksek veya düşük mesleki kimlikli, geleneksel ve gelenek dışı meslek anlayışına sahip gruplar arasındaki farkları ve bu grupların yedi TA kişilik özelliğinden aldıkları puanları araştırmıştır. Geleneksel meslek anlayışını temsil etmek üzere eğitim fakültesinden, geleneksel olmayan meslek anlayışını temsil etmek üzere mühendislik fakültesinden seçilen toplam 124 bayan lisans öğrencisi, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak “Benim Mesleki Durumum Ölçeği (Holland, Daiger ve Power, 1980)”nin Mesleki Kimlik Alt Ölçeği; “Sıfat Tarama Listesi TA alt ölçeği (Gough ve Heilburn, 1965)”, “TA Yaşam Pozisyonu Ölçeği (Kramer ve Strade, 1976)” ve bir demografik bilgi formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, Yetişkin ego durumu, Uygulu Çocuk ego durumu ve Ben OKEY’im yaşam pozisyonu değişkenleri ile ilgili anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Yüksek mesleki kimlik algısı düzeyine sahip kadınların Yetişkin ego durumu, düşük mesleki kimlik algısı düzeyine sahip olanlardan anlamlı derecede yüksektir. Yetişkin ego durumu, gerçeği test etme, bilgi işleme, harekete geçmeden önce olasılıkları değerlendirme vazifesi görür (Berne, 1966). Mesleki kimlik algısı ve kariyer tercihleri oluşturma söz konusu olduğunda Yetişkin ego durumu, iş tecrübesi ile gerçeği test etme, kariyer bilgisi edinme, mesleki seçenekleri araştırma, her bir seçeneğin sonuçlarını tahmin etme ve bilgili, başarılı kariyer kararı verme görevi görebilir. Yine araştırma bulgularına göre, düşük mesleki kimlik algısı düzeyine sahip olanların Uygulu Çocuk ego durumu, yüksek mesleki kimlik algısı düzeyine sahip olanlardan anlamlı düzeyde yüksektir. Yine bir başka bulguya göre, düşük mesleki kimlik algısına sahip olanların Ben OKEY’im yaşam pozisyonu puanı, yüksek mesleki kimlik algısına sahip olanlardan anlamlı düzeyde düşük çıkmıştır. Ben OKEY’im yaşam pozisyonuna sahip olan bireyler, olumlu ve gerçekçi bir benlik algısına, yeterlilik duygusuna ve genel olarak olumlu bir bakış açısına sahiptirler. Böyle bir kişilik özelliği büyük ihtimalle, yüksek mesleki kimlik anlayışı ile ilişkili olan mesleki alanda belirgin ve geçerli kariyer hedeflerini oluşturma davranışları üzerinde de olumlu bir etkiye sahip olacaktır. Araştırma sonuçlarına göre ayrıca, yüksek mesleki kimlik algısına ve geleneksel olmayan meslek anlayışına sahip kadınların Ben OKEY’im yaşam pozisyonundan aldıkları puanlar diğer dört grup içerisinde en yüksek, Uygulu Çocuk ego durumu puanları ise en düşüktür. Böyle bir durumda, bu özelliklere sahip bayanların erkeklerin egemen olduğu mesleki alanlara girmeleri ve o alanlarda

çalışmalarını kolaylaştıracak önemli kişisel kaynaklara sahip oldukları söylenebilir. Düşük mesleki kimlik algısı düzeyi ve geleneksel meslek anlayışına sahip olan kadınlar ise Ben OKEY'im yaşam pozisyonundan en düşük ortalamayı, Uygulu Çocuk ego durumundan ise en yüksek ikinci ortalamayı almışlardır. Bu özelliklere sahip bayanların büyük ihtimalle, mesleki kimlik algılarının gelişimi sırasında, kadınların sosyalleşme sürecinde etkili olan kısıtlamalarla karşılaşmaları söz konusu olmuştur.

Watson (1996), bekâr genç yetişkinlerin ego durumları ve aşk tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, TA ego durumları ve başlıca üç aşk yaklaşımı (eros, ludus ve storge) arasında ilişki olup olmadığını sınamıştır. Buna ek olarak, kadın ve erkeklerin bu ilişkiler açısından farklılaşıp farklılaşmadığına karar vermiştir. Araştırmaya 18 – 22 yaş arası ve bekâr 184 kişi (93 kadın, 91 erkek) katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Aşk Tutumları Ölçeği ve Sıfat Tarama Listesi'nin TA alt ölçekleri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, aşk tutumları ve ego durumları arasında önemli bir ilişki tespit edilmemiştir. Ayrıca, cinsiyetler arasında aşk tutumları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ego durumları bakımından, kızların Koruyucu Ebeveyn ego durumu, erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Erkeklerin ise Yetişkin ve Doğal Çocuk ego durumları kızlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

2.3.4. Transaksiyonel Analiz Ego Durumları İle İlgili Türkiye'de Yapılmış Araştırmalar

Arı (1989), Selçuk Üniversitesi'nde 397 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmasında baskın ego durumları ve bazı özlük niteliklerinin öğrencilerin ego durumlarına, atılganlıklarına ve uyum düzeylerine etkisini araştırmıştır. Kullanılan veri toplama araçları "Ben Durumları Ölçeği", "Rathus Atılganlık Envanteri" ve "Hacettepe Kişilik Envanteri" dir. Araştırma sonuçlarına göre kızların ve erkeklerin Eleştirel Ebeveyn ve Doğal Çocuk ego durumu puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamışken; kızların Koruyucu Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumu puan ortalamalarının erkeklerinkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin ise Yetişkin ego durumu puan ortalamaları kızlardan yüksektir. Baskın Uygulu Çocuk ego durumu özelliği gösteren öğrencilerin en az atılgan grup, baskın

Yetişkin ego durumu özelliği gösterenlerin ise en atılgan grubu oluşturduğu görülmüştür. Baskın ego durumu öğrencilerin uyumunu da etkilemektedir. Baskın Doğal Çocuk ego durumuna sahip olanlar grubun en uyumsuzu iken, Baskın Yetişkin ego durumuna sahip öğrencilerin en uyumlu grup olduğu bulunmuştur. Bölüm ve sınıf değişkenlerinin öğrencilerin ego durumları üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. Arı, araştırmada kullandığı “Ben Durumları Ölçeği”ni de araştırması sırasında geliştirmiştir.

Akkoyun ve Bacanlı (1990), TA kuramının ülkemizde işlerliğe kavuşabilmesi ve kültürlerarası çalışmalar için ego durumlarını ölçmeye yarayan ve 300 sıfattan oluşan “Sıfat Tarama Listesi” (Adjective Check List/ACL/STL) ni Türkçeye uyarlayarak TA ve ego durumlarıyla ilgili ilk araştırmayı yapmışlardır. Uyarlama çalışmaları sonucunda ego durumlarına ilişkin Türk örneklemeden elde edilen verilerle Amerikan örneklemeden elde edilen verilerin birbirine oldukça benzer olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, ACL Ego Durumu Ölçeği’nin Türk kültüründe TA ego durumlarını değerlendirmek üzere kullanılabilceği sonucuna varılmıştır.

Ancak daha sonra Bacanlı ve Arı (1996), yurt dışında geliştirilen ölçeklerin yapılan ön çalışmalarda çeşitli kültürel engeller nedeniyle kullanışlı bulunmaması üzerine Türkiye’de yapılacak çalışmalarda kullanılması amacıyla 95 sıfattan oluşan “TA Ben Durumları Ölçeği” ni geliştirmişlerdir.

Bacanlı (1992), Akkoyun ve Bacanlı (1990) tarafından Türkçeye uyarlanmış olan Sıfat Tarama Listesi’ni kullanarak Selçuk Üniversitesi’nde öğrenim gören 66 öğrenci üzerinde Türk ve Müslüman kavramlarına yüklenen özellikleri araştırmıştır. Öğrencilerden, STL’deki sıfatlardan Türk ve Müslüman kavramlarına uygun gördüklerini işaretlemeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda TA ego durumları açısından Türk kavramının Eleştirel Ebeveyn ve Doğal Çocuk ego durumu boyutunda, Müslüman kavramının ise Koruyucu Ebeveyn ve Yetişkin ego durumu boyutunda birbirlerinden anlamlı düzeyde yüksek oldukları bulunmuştur. Türk kavramı için ağırlıklı olarak cesur, barışsever, dürüst, cömert, geleneksel ve güçlü sıfatları

işaretlenmişken Müslüman kavramı için genellikle affedici, güvenilir, dürüst, doğru sözlü, sabırlı, alçakgönüllü, emin, hoşgörülü, ağırbaşlı gibi sıfatlar işaretlenmiştir.

Baştuğ (1993), histeri nevrozlu kadınların kendilerini ve eşlerini algılamaları incelemiştir. Örneklem grubunu, Ankara Numune Hastanesi Psikiyatri Kliniği'ne kayıtlı olan 42 histeri nevrozlu kadın hasta ve bunların eşleri oluşturmuştur. Araştırmada çiftlerden hem kendilerini hem de eşlerini algılamalarını "Sıfat Tarama Listesi"nde işaretlemeleri istenmiştir. Araştırma sonucunda, Uygulu Çocuk ego durumu dışında diğer ego durumlarında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kadınların eşlerini Uygulu Çocuk ego durumu bakımından algılamalarıyla erkeklerin kendilerini aynı ego durumu bakımından algılamaları anlamlı olarak farklılık göstermiştir.

Alisinanoğlu (1995), üniversite öğrencilerinin ego durumları ile algıladıkları ana-baba tutumlarını etkileyen bazı değişkenleri araştırmıştır. Araştırmanın örneklemi Ankara Üniversitesi'ne devam eden 172 genç oluşturmuştur. Gençlerin ego durumlarını belirlemek için "Sıfat Tarama Listesi", algılanan ana-baba tutumlarını belirlemek için ise "Ana-Baba Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, algılanan demokratik anne tutumuyla Yetişkin ego durumu arasında pozitif, demokratik anne tutumuyla Uygulu Çocuk ego durumu arasında negatif yönde önemli bir ilişki olduğu tespit edilirken; ilgisiz anne tutumuyla Eleştirel Ebeveyn ve Uygulu Çocuk arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ilgisiz anne tutumuyla Koruyucu Ebeveyn ego durumu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Gençlerin ego durumlarıyla algılanan baba tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde; algılanan demokratik baba tutumunun artmasıyla Koruyucu Ebeveyn ve Yetişkin ego durumu puanlarının arttığı, Eleştirel Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumu puanlarının ise azaldığı görülmüştür. Algılanan ilgisiz baba tutumuyla Koruyucu Ebeveyn ego durumu arasında negatif; Eleştirel Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumları arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.

Bacanlı (1995)'nin, Selçuk Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin Tanrı ve Peygamber kavramlarına ilişkin anlayışlarının belli başlı yönelim ve özelliklerini ortaya koymak amacıyla yaptığı bir araştırmada, Akkoyun ve Bacanlı (1988) tarafından

Türkçeye uyarlanmış, 300 sıfattan oluşan “Sıfat Tarama Listesi” kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini üniversitenin çeşitli bölümlerinde okuyan 31’i erkek 46’sı kız toplam 76 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada, bireylerden “Tanrıya/Peygambere uygun olduğunu düşündükleri” sıfatları işaretlemeleri istenmiştir. Uygulama sonucunda, denekler tarafından işaretlenen sıfatların frekans tabloları hazırlanmış ve deneklerin yarısından fazlasının işaretlediği sıfatlar belirlenmiştir. Sonra bu sıfatlar üzerinde TA Ego Durumları analizi yapılmıştır. Tanrı kavramı ile ilgili olarak elde edilen bulgular, deneklerin Tanrı hakkında konuşmaktan çekindiklerini veya bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Denekler genel olarak Tanrı’yı “korkulması” değil, “sevilesi” olarak görmektedirler. Cinsiyet açısından ele alındığında, Tanrı kavramıyla ilgili bazı cinsiyet farklılıklarının bulunduğu ve erkeklerin Peygamber kavramıyla ilgili olarak daha çok şey söyleyebildikleri tesbit edilmiştir. Gerek Tanrı, gerekse Peygamber “müşfik bir anne” ile resmedilmekte, Koruyucu Ebeveyn ego durumu açısından yüksek değerlendirilmektedir. Kavramlara bakış açısından en düşük ego durumlarının Eleştirel Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumları olduğu görülmüştür.

Aydemir Sevim (1996), evlilik ilişkisini geliştirmek amacıyla hazırlanan bir eğitim programının, eşlerin çatışma düzeyleri, evlilik doyumu ve ego durumları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma, deney grubu ve kontrol grubuyla yapılan deneysel bir çalışma niteliği göstermektedir. Araştırmada, veri toplamak amacıyla “Evlilik Yaşamı Ölçeği”, “Evlilik Yaşamı Anketi” ve “Ego Durumları Ölçeği” kullanılmıştır. Araçlar, ilk grup oturumunda bireylere öntest olarak verilmiştir. Sonrasında, hazırlanan program uygulanmış, grup üyeleri 7 hafta süreyle haftada 3 saat toplanmıştır. Aynı süre içinde kontrol grubuna hiçbir müdahalede bulunulmamış ve grup çalışmasının bittiği son hafta sontest uygulaması yapılmıştır. Araştırma sonucunda, evlilik ilişkisini geliştirme grubuna katılmanın bireylerin evlilik doyumları ve ego durumları üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturmadığı bulunmuştur. Deney grubundaki bireylerin sadece yetişkin ego durumunda olumlu yönde değişiklik belirlenmiştir.

Çam (1997), iletişim becerilerini geliştirme eğitim programının, öğretmen adaylarının ego durumu puanları ve problem çözme becerisi algıları üzerindeki etkisini incelemiştir. Öntest-sontest kontrol gruplu deneysel modelli araştırmanın deney grubu

14, kontrol grubu ise 16 kişiden oluşmuştur. Bağımlı değişkenlerin ölçümünde “Sıfat Tarama Listesi” ve “Problem Tarama Envanteri” kullanılmıştır. Araçlar ilk oturumdan 10 gün önce öntest, çalışmanın bittiği hafta da iki gruba sontest olarak uygulanmıştır. Deney grubuyla haftada bir buçuk ile iki saat olmak üzere 12 hafta süreyle çalışılmıştır. Aynı süre içerisinde kontrol grubuna hiçbir müdahale yapılmamıştır. Her iki grubun öntest ve sontest ölçümlerindeki puanların aritmetik ortalama ve standart sapmaları bulunmuştur. Araştırma sonucunda; iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programının öğretmen adaylarının Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin ve Uygulu Çocuk ego durumu puanları ve problem çözme becerisi algıları üzerinde olumlu yönde etkisinin olduğu, Doğal Çocuk ego durumu puanları üzerinde ise etkisinin olmadığı görülmüştür.

Önen Yiğit (1998) araştırmasında, meslek lisesi öğrencilerinin ego durumlarıyla bazı bağımsız değişkenler (özlük nitelikleri, aileleri ve kişilikleri) arasındaki ilişkiye bakmıştır. Araştırmanın örneklemini 1996-1997 öğretim yılında Ankara’daki meslek liselerinde öğrenim gören 687 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu” ve “Ego Durumları Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; erkeklerin Yetişkin ego durumu puan ortalamasının kızlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf düzeylerine göre ego durumlarının anlamlı ölçüde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Annenin evdeki tutumunu ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin Eleştirel Ebeveyn ego durumu, annenin tutumunu koruyucu ve demokratik olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksektir. Annenin tutumunu demokratik olarak algılayanların ve yine annenin tutumunu koruyucu olarak algılayanların Koruyucu Ebeveyn Ego Durumu, ilgisiz olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksektir. Annenin tutumunu demokratik, koruyucu ve otoriter olarak algılayanların Doğal Çocuk ego durumu, ilgisiz olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksektir. Babanın tutumunu ise demokratik olarak algılayanların Eleştirel Ebeveyn ego durumu, koruyucu olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırmada ayrıca, oturulan konut tipi, evde kendisine ait odasının olup olmaması ve doğum sırası, anne-babanın kültürü, anne-babanın çocukluk döneminde ihtiyaçlarına duyarlılığı, çocukluk döneminde onlar tarafından sevildiğinin, güvenildiğinin ve kıyaslanmasının algılanışı, cinsiyet memnuniyeti, okuduğu okulu

kendi isteğiyle seçmesi, okulda edineceği mesleği kişiliğine uygun bulması ve kendi geleceğine ilişkin tutumu gibi bağımsız değişkenlerin ego durumları üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Akbağ (2000), üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzları ile sahip oldukları olumsuz otomatik düşünce düzeyleri ve ego durumları arasındaki ilişkiyi sınamak üzere yaptığı araştırmada, 1382 kişilik bir örneklem grubundan veri toplamıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, “Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği”, “Otomatik Düşünceler Ölçeği” ve “Ego Durumları Ölçeği” dir. Araştırma sonucunda, Yetişkin ego durumunda erkeklerin lehine, sınıf düzeyi açısından ise Uygulu Çocuk ego durumu puanlarında birinci sınıfların lehine anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Cinsiyet açısından, erkeklerin Yetişkin ego durumu puan ortalamalarının kızlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn, Doğal Çocuk ve Uygulu Çocuk ego durumlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ana – baba tutumları açısından, demokratik – eşitlikçi aile ortamında yetişen bireylerin Yetişkin, Koruyucu Ebeveyn ve Doğal Çocuk ego durumu puanlarının yüksek, Eleştirel Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumu puanlarının ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Stresle başa çıkmada kendine güvenli yaklaşımı en çok benimseyen grubun Yetişkin ego durumu, en az benimseyen grubun ise Uygulu Çocuk ego durumu özelliği gösterdiği saptanmıştır. İyimser yaklaşımı en çok benimseyen grubun Yetişkin ego durumu özelliği gösteren öğrenciler olduğu ve onu Koruyucu Ebeveyn ego durumu gösteren öğrencilerin izlediği; en az benimseyen grubun ise; Eleştirel Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumu özelliği gösteren bireyler olduğu saptanmıştır. Çaresiz ve boyun eğici yaklaşım en çok Uygulu Çocuk, en az Yetişkin ego durumu özelliği gösteren öğrenciler tarafından tercih edilmiştir. Ayrıca sosyal destek aramaya en fazla yönelen grubun Doğal Çocuk ego durumu özelliği gösterdiği, onu Koruyucu Ebeveyn özelliği gösteren grubun izlediği; en az Sosyal desteğe başvuranların ise, Eleştirel Ebeveyn grubunda yer aldığı, onu Uygulu Çocuk ego durumu özelliği gösteren öğrencilerin izlediği saptanmıştır. Elde edilen bir başka bulguya göre; öğrencilerin olumsuz otomatik düşünce düzeyleri ve ego durumları arasında anlamlı ilişkiler olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre, olumsuz otomatik düşünce

düzeyi en yüksek öğrenciler Uygulu Çocuk, en düşük olanlar ise Yetişkin ego durumu özelliği göstermektedir.

Aşılı (2001), üniversite öğrencilerinin ego durumlarıyla cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın örneklemini Selçuk Üniversitesi'nin farklı bölümlerinde öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Ego Durumları Ölçeği” ve “Cinsiyet Rolü Envanteri” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, masculin erkek ve kızların diğer bireylere oranla baskın bir şekilde Eleştirel; feminen erkek ve kızların ise diğer bireylere oranla baskın bir şekilde Koruyucu Ebeveyn ego durumlarına sahip oldukları bulunmuştur. Erkek androjen bireyler diğer bireylere kıyasla baskın bir şekilde Yetişkin ego durumuna sahipken; kız androjen, feminen ve masculen bireyler arasında bir fark gözlenmemiştir. Feminen erkek ve kızlar diğer bireylere oranla daha baskın bir şekilde Doğal Çocuk ego durumuna sahip gözükmektedir. Araştırmada ayrıca, erkek öğrencilerin Eleştirel Ebeveyn ve Yetişkin ego durumunun kızlardan anlamlı ölçüde yüksek olduğu, kızların ise Koruyucu Ebeveyn ve Doğal Çocuk ego durumunun erkeklerden anlamlı ölçüde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İlaslan (2001), orta öğretim öğrencilerinin bir takım özlük niteliklerinin (sınıf düzeyi, bölüm, anne eğitim durumu, anne mesleği, baba eğitim durumu, baba mesleği, ailenin aylık geliri ve cinsiyet gibi) baskın ben durumları ve iletişim becerilerine etkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini Konya'daki liselerde öğrenim gören 536 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak “İletişim Becerileri Ölçeği” ve “Ego Durumları Ölçeği” kullanılmıştır. Cinsiyet açısından, erkeklerin Eleştirel Ebeveyn ve Yetişkin ego durumu kızlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kızların ise Koruyucu Ebeveyn ve Doğal Çocuk Ego durumu erkeklerden anlamlı düzeyde yüksektir. Uygulu Çocuk ego durumu ile ilgili cinsiyete göre herhangi bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Sınıf düzeyi açısından ego durumlarına göre herhangi bir farklılaşma tespit edilmemiştir.

Deniz (2002), yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin baskın ego durumları, cinsiyet, sınıf ve üniversiteye giriş puan türü gibi bazı değişkenlerinin sosyal

beceri ve karar stratejileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Örneklem, 486 öğrenciden oluşmuş veri toplama araçları olarak “Ben Durumları Ölçeği”, “Kendini Tanımlama Envanteri” ve “Karar Stratejileri Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kararsızlık ve içtepsel karar stratejisi baskın ego durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Baskın Uygulu Çocuk, Koruyucu Ebeveyn ve Doğal Çocuk ego durumu özelliği gösteren öğrencilerin kararsızlık puanları, Baskın Yetişkin ego durumu özelliği gösteren öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Doğal Çocuk ego durumu gösteren öğrencilerin, iç tepisel karar stratejisi puanları, Baskın Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin ve Uygulu Çocuk ego durumu özelliği gösteren öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan cinsiyet açısından, kızların mantıklı karar verme stratejisi puanlarının erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sınıf düzeyleri açısından, birinci sınıf öğrencilerinin kararsızlık puan ortalamalarının dördüncü sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca sözel puan türü ile üniversiteye giren öğrencilerin mantıklı karar verme stratejisi puan ortalamalarının sayısal puan türü ile üniversiteye giren öğrencilerin puan ortalamalarından önemli düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Akbağ ve Deniz (2003), öğretim elemanı ve öğretmen adaylarının ideal öğretim elemanı, ideal öğrenci, var olan öğrenci ve var olan öğretim elemanlarına yönelik algılarını karşılaştırmalı olarak saptamak amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Bireylerin söz konusu kavramlara yönelik algıları “Ego Durumları Ölçeği” ile ölçülmüştür. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi’nin çeşitli bölümlerinde öğrenim görmekte olan 312 öğretmen adayı ve ders vermekte olan 33 öğretim elemanı araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, öğretim elemanı ve öğretmen adaylarının ideal öğretim elemanı ve ideal öğrenci algılarının birbiriyle benzerlik gösterdiği, öğretim elemanlarının var olan öğrenciyi daha çok Çocuk ego durumunda, öğretmen adaylarının ise var olan öğretim elemanını daha çok Ebeveyn ego durumunda değerlendirdiği tespit edilmiştir.

Gültekin ve Voltan- Acar (2004), Transaksiyonel Analiz Yaklaşımının bazı kavramlarının ve terapi aşamalarının Türk kültürüne uygunluğunu değerlendirdikleri bir

çalışma yapmışlardır. Çalışmada TA'ya ilişkin bazı temel kavramlar ve tedavi aşamaları tek tek incelenerek kavramların Türk insanı ve Türk Kültürü'ne ne derece uygulanabilir olduğu, Türk toplumunun özelliklerini ne derece yansıtabileceği saptanmaya çalışılmış ve etkili bir sonuç elde edebilmek için hangi noktalara dikkat edilmesi gerektiği tartışılmıştır. Sonuç olarak, kişilerarası ilişkileri temel alan bu yaklaşımın uygulamaları sırasında kültürel özelliklerin göz ardı edilmemesinin etkililik açısından önemli bir nokta olduğu görülmüştür. Türk Kültürü açısından ele alındığında, bazı noktalarda psikolojik danışmanların rahatlıkla uygulayabileceği, danışanların rahatlıkla uyum sağlayabileceği, bazı noktalarda ise kültürel özelliklere ve yetiştirilme koşullarına bağlı olarak uygulamada güçlüklerle karşılaşılabilmesi görülmüştür. Tüm yaklaşımlarda olduğu gibi Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı'nda da uygulama sırasında toplumun özellikleri ve bireylerin yetiştirilme şartları göz önüne alınarak düzenleme yapılması ve uygulama sırasında gerek bireylerin yetiştirilme şartlarından gerekse toplumsal özelliklerinden kaynaklanabilecek hassasiyetlerine dikkat edilmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

3. YÖNTEM

3. 1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, lise öğrencilerinin karar stratejileri ile ego durumları arasındaki ilişkiyi sınamak üzere yapılan ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır.

İlişkisel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modeli olarak tanımlanmaktadır. İlişkisel tarama modellerinde, değişkenler arasındaki ilişkiler; korelasyon türü ve karşılaştırma türü olmak üzere iki şekilde incelenmektedir. Korelasyon türü ilişkisel tarama, değişkenlerin birlikte değişip değişmediğini, birlikte değişim söz konusu ise bunun nasıl olduğunu saptamaya çalışır. Karşılaştırma türü ilişkisel tarama modelinde ise, en az iki değişken bulunur ve bunlardan birine (bağımsız değişkene) göre gruplar oluşturularak, öteki değişkene (bağımlı değişkene) göre aralarında bir değişme olup olmadığı incelenir (Karasar, 2005: 81 – 86).

Bu çalışmada, öğrencilerin karar stratejileri ile ego durumları arasındaki ilişkiler korelasyon türü ilişkisel tarama ile incelenmiştir. Karar stratejileri ve ego durumlarının, araştırmanın amacında belirtilen bağımsız değişkenlere; karar stratejilerinin ise baskın ego durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı ise karşılaştırma türü ilişkisel tarama modeline göre incelenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın genel evrenini İstanbul ili Anadolu yakasında bulunan resmi ve özel ortaöğretim kurumları, çalışma evrenini ise Kadıköy, Üsküdar ve Maltepe ilçelerinde yer alan resmi ve özel ortaöğretim kurumları oluşturmuştur. Bu çalışma evreninden seçilen 4 okuldaki lise 1, 2 ve 3. sınıf (sırasıyla 9, 10 ve 11. sınıf) öğrencileri araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğü, $[N = (z \times ss' / e)^2]$ formülünden yararlanılarak hesaplanmıştır (Karasar, 2005:124). Örneklem büyüklüğünü belirlerken .05 güven aralığı için z değeri =1.96, sapma (e) = 1 olarak alınmış ve

standart sapma değeri, Karar Stratejileri Ölçeği'nin kullanıldığı son araştırmadaki bulgular yardımıyla (ss') = 6,82 olarak alınmıştır. Örneklem büyüklüğü formülünden yola çıkarak, örnekleme oluşturması gereken öğrenci sayısı minimum 179 kişi olarak belirlenmiştir. Ancak örnekleme alınacak öğrencilerin ölçekleri eksik doldurabileceği düşünülerek örneklem sayısı mümkün olduğunca bu sayının üstünde tutulmaya çalışılmıştır. Buna göre, örnekleme alınan okullar ve her bir okulda ulaşılan öğrenci sayıları aşağıdaki tabloda ifade edilmektedir:

Tablo 2.1. Araştırma Örneklemini Oluşturan Okullar ve Öğrenci Sayıları

İLÇE	OKUL ADI	ULAŞILAN ÖĞRENCİ SAYISI			TOPLAM
		LİSE 1	LİSE 2	LİSE 3	
ÜSKÜDAR	Cumhuriyet Lisesi	95	101	107	303
	Özel Sevgi Çiçeği Anafen Gaye Lisesi ve Fen Lisesi	80	85	94	259
KADIKÖY	Mehmet Beyazıt Lisesi	69	70	57	196
	Özel Maltepe Coşkun Lisesi ve Fen Lisesi	103	110	96	309
TOPLAM		347	366	354	1067

Tablodan anlaşıldığı üzere, toplam 1067 lise öğrencisine ulaşılmış, ancak ölçek ve kişisel bilgiler formunda eksiklikleri olan toplam 263 kişinin uygulaması değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuç olarak, 804 lise öğrencisinden toplanan veriler üzerinden analiz yapılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılacak olan veri toplama araçları şunlardır:

1. Kişisel bilgiler formu
2. Karar Stratejileri Ölçeği (KSÖ)
3. Ego (Ben) Durumları Ölçeği (EDÖ)

3.3.1. Kişisel Bilgiler Formu (EK 1)

Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan bu formda, araştırmanın sürekli değişkenleri ile ilgili olabileceği düşünülen süreksiz bağımsız değişkenlere ilişkin sorular bulunmaktadır. Bu değişkenler, araştırmanın amacında ifade edilen cinsiyet, sınıf düzeyi, aile tipi, ana – baba tutumu ve okul türü değişkenleridir.

3.3.2. Karar Stratejileri Ölçeği (KSÖ, EK 2)

Bu araştırmada, Kuzgun (1992) tarafından geliştirilen Karar Stratejileri Ölçeği (KSÖ) kullanılmıştır. Bireylerin karar verme biçimlerini ölçmek amacıyla son yıllarda Türk kültürüne uyarlanmış ölçekler (Güçray, 1995; Taşdelen, 2002; Deniz, 2004, Çolakkadıoğlu, 2003) sayıca artmaktadır. İnsanların davranışı içinde yaşadıkları ve olgunlaştıkları kültüre uygun olarak şekillenir. Karar verirken her birey kendi değer sistemine uygun amaçlar ve hedefler oluşturur. Bir toplumda bir arada yaşayan insanların, diğer kültürlerden farklı olan değer sistemlerini paylaştıkları için farklı tutumlar, farklı problem çözme ve karar verme stilleri sergilemeleri söz konusu olabilir (Yi, 1997: 39). Bu yüzden, bu araştırmada ülkemiz koşullarında geliştirilen KSÖ'nin kullanılması uygun bulunmuştur.

Karar Stratejileri Ölçeği, birbirinden bağımsız karar stratejilerini ölçen dört alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçeklerin adları ve özellikleri şunlardır:

1. İçtepisel: Seçenekler üzerinde yeterince düşünmeden, içten geldiği gibi karar verme.
2. Mantıklı: Karar verirken seçenekler hakkında bilgi toplama, seçenekleri dikkatle inceleme ve her birinin olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirme.
3. Bağımlı: Karar verirken başkalarının önerilerine önem verme, başkalarının doğruyu bileceğine inanma.
4. Kararsız: Verdiği kararları sık sık değiştirme isteği ve hiçbir karardan hoşnut olmama (Kuzgun, 2005:11).

KSÖ, her bir alt ölçekte 10 madde olmak üzere toplam 40 maddeden oluşan dört seçenekli bir derecelendirme ölçөгüdür.

KSÖ'deki sorulara kişi A) Hiçbir zaman, B) Ara sıra, C) Sıklıkla ve D) Her zaman yanıtlarını verebilir. Puanlama işleminde A yanıtına 1, B'ye 2, C'ye 3 ve D'ye 4 puan verilecektir (Kuzgun, 2005:22).

Ölçekte bağımlı karar biçimini ölçen 10, 19, 22, 25, 30 ve 31. maddeler tersinden puanlanacaktır. Her bir alt ölçekten alınan puan maksimum 40, minimum 10 olmaktadır. Bir alt ölçekten alınan puanın yüksek oluşu, bireyin o alt ölçөгü ilgilendiren karar stratejisini sıklıkla kullandığını gösterir.

KSÖ'nin geçerliliği, yapı geçerliği ve ayırt edici geçerlik yöntemleri kullanılarak belirlenmiştir. Yapı geçerliği çalışmaları çerçevesinde KSÖ, 573 kişilik bir örneklem grubuna uygulanmasının ardından faktör analizine tabi tutulmuş ve böylece her biri 10 madde içeren 4 alt ölçekten oluşan KSÖ elde edilmiştir. Ayırt edici geçerlik çalışmaları çerçevesinde ise alt ölçeklerin birbirinden bağımsız değişkenleri ölçtükleri saptanmıştır.

KSÖ'nin güvenilirliğini belirlemek için iç tutarlılık katsayıları ve kararlılık katsayıları hesaplanmıştır. KSÖ'nin iç tutarlılığı Cronbach Alpha formülü ile hesaplanmış ve Alpha değeri belirtilen alt ölçekler için İçtepesel; 0.74, Mantıklı; 0.72, Bağımlı; 0.55 ve Kararsız; 0.70 olarak bulunmuştur.

KSÖ'nin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı testin tekrarı yöntemi ile belirlenmiştir. Bunun için ölçek 70 kişilik bir öğrenci grubuna bir hafta ara ile iki kere uygulanmıştır. Elde edilen puanlar arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Bu katsayılar; İçtepesel: 0.81, Mantıklı; 0.80, Bağımlı: 0.52 ve Kararsızlık: 0.86 olarak bulunmuştur.

Kuzgun, KSÖ'nin ayırt edici geçerliğini sınavabilmek için karar verme stratejileri yönünden aralarında fark olduğu iddia edilen grupları bu ölçөгün ne derece

ayırt ettiğini belirlemiştir. Bu amaçla kız ve erkeklerin, öğrencilerle yetişkinlerin ve değişik düzeylerde karar verme sorumluluğu taşıyan yetişkinlerin karar stratejisi puanlarını karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmaya göre, kız ve erkeklerin puanlarının ortalamaları arasındaki farkın t değerleri İçtepesel alt ölçeği için 2.32 ($p<.05$), Mantıklı alt ölçeği için 3.38 ($p<.01$), Bağımlı alt ölçeği için 3.22 ($p<.01$) ve Kararsız alt ölçeği için 2.32 ($p<.05$) olarak bulunmuştur.

Öğrencilerle yetişkinler arasında yapılan karşılaştırmada karar stratejileri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Değişik düzeylerde karar verme sorumluluğu taşıyan yetişkinlerin karar stratejileri ortalamaları arasındaki farkın F değeri 3.73 ($p<.05$) olarak bulunmuştur.

Tüm bu bilgilerden elde ettiğimiz sonuca göre, KSÖ'nin PDR alanında kullanılabilir bir ölçme aracı niteliğine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Kuzgun (2005)'a göre bağımlı karar verme alt ölçeği üzerinde biraz daha çalışmak gereklidir. Bu amaçla Kuzgun, bu alt ölçeğin öğrenci gruplarına yeniden uygulanması ve güvenilirlik ve geçerliğinin yeniden sınanmasını planlamıştır. Ayrıca aracın çeşitli meslek gruplarının ne derece ayırt ettiği, meslek elemanları üzerinde yapılan daha ayrıntılı çalışmalarla belirlenecektir.

3.3.3. Ego Durumları Ölçeği (EDÖ, EK 3)

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin ego durumlarını belirlemek üzere Arı (1989) tarafından geliştirilen “Ego Durumları Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, yapılan ön çalışmalar sonucunda yurtdışından uyarlanan ölçeklerin kullanışlı bulunmaması nedeniyle kendi kültürümüze özgü bir test oluşturmanın gerekliliğinden hareketle Arı (1989) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal adı “Ben Durumları Ölçeği (BDÖ)” dir (Akbağ, 2000).

EDÖ, insanı niteleyen 95 sıfattan oluşan bir sıfat listesidir. Denekten serbest seçme tekniği ile “kendisini tanımlayan, kendisinin bir özelliği olarak gördüğü” sıfatları

işaretlemesi istenmektedir. İşaretlemesi gereken sıfat sayısı ile ilgili herhangi bir sınırlama yoktur.

Ölçekteki her sıfatın her ego durumu için 0-4 arasında değişen standart beş ayrı değeri bulunmaktadır. Bu değerler, altı kişilik bir hakem grubunun her bir sıfata her ego durumu için verdikleri puanların ortalamalarıdır.

İşaretlenen her sıfatın beş ego durumu için hakemlerden aldığı puanlar toplanarak beş ayrı toplam puana ulaşılır. Daha sonra bu puanlar her ego durumu için ölçekten alınabilecek en yüksek puana (katsayıya) bölünür. Bu işlemde elde edilen beş ego durumu puanı toplanır ve her bölme sonucunun bu genel toplama bölünmesiyle her ego durumunun bir bütün içindeki oranlarını gösteren ego durumu puanları elde edilir. Ölçeğin elle puanlaması zaman alıcı olduğundan zaman ve emek açısından kolaylık sağlaması bakımından bilgisayarla puanlanabilmesi için BASIC ortamında bir bilgisayar programı yazılmıştır. Bilgisayarla puanlamada işaretlenen sıfatların numaralarını vermek yeterli olmaktadır.

EDÖ, belli aşamalardan geçerek geliştirilmiştir. İlk aşamada Türkçe sözlükler taranarak Türkçede insanı niteleyen 228 sıfat belirlenmiştir. Daha sonra bu sıfatlar, Türk Dili, Psikolojik Danışma, Sosyal Hizmetler ve Halkla İlişkiler konusunda uzman on hakeme verilerek günlük dilde kullanılan ve insanı niteleyen sıfatları işaretlemeleri, eklemeyi düşündükleri sıfatlar varsa eklemeleri istenmiştir. Sonuç olarak hakemlerden sekiz ve üstünde kredi alan 141 sıfattan yeni bir sıfat listesi oluşturulmuştur.

İkinci aşamada elde edilen bu 141 sıfat TA kuramıyla ilgili doktorada ders vermiş veya çalışma yapmış altı hakeme verilerek her sıfatı beş ego durumu için beşli likert tipi (0 – 4) bir ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. Hakemler bu değerlendirmeyi tamamen birbirlerinden bağımsız olarak yapmışlardır. Daha sonra, altı hakemin bir ego durumu için belirli bir sıfata verdiği puanlar toplanarak hakem sayısına bölünmüş, böylece o sıfatın ilgili ego durumunu temsil edebileceği ortalama puan elde edilmiştir. Söz konusu sıfatın diğer ego durumlarını temsil edebileceği ortalama puanlar da aynı yöntemle bulunmuştur. Böylece hakemlerin değerlendirmeleri sonucu,

herhangi bir ego durumundan 3,6 ve üstünde ortalama puan alan sıfatlar ölçeğe alınmış ve sonuçta 95 sıfattan oluşan “Ego Durumları Ölçeği” elde edilmiştir.

Bu aşamadan sonra ölçeğin geçerlik çalışmalarına geçilmiş, geçerlik çalışmasında mantıksal ve istatistiksel yaklaşımdan yararlanılmıştır. Mantıksal geçerlik ile ilgili çalışmada uzman kanısına başvurulmuştur. TA konusunda doktora düzeyinde ders vermiş veya çalışma yapmış sekiz uzman, ölçeği oluşturacak sıfatların seçiminde görünüş ve kapsam geçerliği açısından yardımcı olmuşlardır. Ayrıca ölçeği oluşturan sıfatların puanlanmasında yararlanılan altı hakemin değerlendirmeleri arasındaki yüksek tutarlılık, EDÖ’ nin mantıksal geçerliği için önemli bir kanıt sayılmıştır.

EDÖ’ nin yapı geçerliğini kontrol etmek amacıyla ölçeğin beş ego durumu arasındaki ilişki, TA’daki beş ego durumunun teorik tanımlarıyla karşılaştırılmıştır. Ego durumlarının teorik tanımları dikkate alınarak aralarındaki korelasyonun miktarı ve yönü incelendiğinde, elde edilen sonuçların tutarlı olduğu görülmüştür.

EDÖ’ nin benzer ölçekler geçerliği ise, Akkoyun ve Bacanlı (1988) tarafından Türkçeye uyarlanan “Gough ve Heilbrun Sıfat Tarama Listesi” kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Her iki ölçeğin benzer alt ölçekleri arasında Eleştirel Ebeveyn için $r = 0.87$, Koruyucu Ebeveyn için $r = 0.91$, Yetişkin için $r = 0.93$, Doğal Çocuk için $r = 0.76$ ve Uygulu Çocuk için $r = 0.70$ ’lik korelasyon katsayıları bulunmuştur.

Ölçeğin güvenilirliği ile ilgili çalışmalar, uzman değerlendirmeleri arasındaki tutarlılık ve test tekrarı olmak üzere iki farklı yöntemle yapılmıştır.

Ego Durumları Ölçeği’ni geliştirme çalışmalarının II. aşamasında hakemlerin her ego durumu için verdikleri puanlar arasındaki korelasyon, “sınıf içi korelasyon” tekniği ile hesaplanmıştır. Bu hesaplamalar sonucu hakem değerlendirmeleri arasında EE için $r = 0.95$; KE için $r = 0.93$; Y için $r = 0.96$; DÇ için $r = 0.89$ ve UÇ için $r = 0.91$ tutarlılık katsayıları elde edilmiştir. Williams ve Williams (1980), aynı yöntemle EE için $r = 0.93$; KE için $r = 0.93$; Y için $r = 0.95$; DÇ için $r = 0.94$ ve UÇ için $r = 0.89$ tutarlılık katsayılarını rapor etmişlerdir.

Uzman değerlendirmeleri arasındaki korelasyonun yüksek oluşu, ayrıca sonuçların Williams ve Williams (1980)'in elde ettikleri sonuçlara çok yakın olması EDÖ'nin güvenilirliği için önemli bir kanıt olarak kabul edilmiştir.

Güvenirlilik çalışmasının ikinci aşaması, testin tekrarı yöntemi ile yapılmıştır. İki uygulamadan elde edilen ego durumu puanları arasında EE için $r = 0.78$, KE için $r = 0.83$, Y için $r = 0.81$, DÇ için $r = 0.77$ ve UÇ için $r = 0.74$ 'lük tutarlılık katsayıları elde edilmiştir.

Sonuç olarak, EDÖ'nin geçerliği ve güvenilirliği ile ilgili çalışmalar, ölçeğin araştırmalarda kullanılması için gerekli niteliklere sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin kültürümüze özgü bir ölçek olması nedeniyle bu araştırma için kullanılması uygun görülmüştür.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmaya ait uygulamalar, 2007 – 2008 eğitim - öğretim yılı içerisinde belirlenen örneklem grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından, izin alınması gerekli olan makamlardan (İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Valilik) ve ölçeği geliştiren araştırmacılardan gerekli izinler alındıktan sonra, önceden belirlenen tarih ve saatte müdür yardımcısı veya rehber öğretmen eşliğinde, ders saatleri içerisinde sınıflara girilerek uygulama yapılmıştır. Veri toplama araçları öğrenci grubuna dağıtılmadan önce, araştırmacı kendisini tanıtarak araştırmanın amacı ve ölçeklere verilecek cevaplardaki samimiyetin önemi hakkında öğrencilere bilgi vermiştir. Ölçekleri doldurmak istemediğini belirten öğrencilere herhangi bir zorlama yapılmamıştır. Veri toplama araçlarını doldurmaya ilişkin yazılı yönergeler ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Herhangi bir süre kısıtlamasının olmadığı uygulama, her bir sınıfta ortalama 20 dakika sürmüştür. Öğrencilerin genelinin çalışmaya karşı ilgili oldukları görülmüştür.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma verilerinin toplanmasından sonra, Karar Stratejileri Ölçeği (KSÖ) ve Ego Durumları Ölçeği (EDÖ)'nin puanlanması işlemlerine geçilmiştir. KSÖ'nin rahat ve doğru bir şekilde puanlanabilmesi için Microsoft Excel 2003 programında bir puanlama fonksiyonu oluşturulmuştur. Eksik ve hatalı doldurulan formlar puanlama işlemine tabi tutulmamıştır. EDÖ'nün puanlanması için veri toplama araçlarının tanıtıldığı bölümde de belirtildiği gibi, ölçeği geliştiren araştırmacı (Arı 1989), BASIC ortamında bir bilgisayar programı hazırlamıştır. Ancak bu çalışmada, puanlama için ölçeğin geliştirilmesi sırasında ölçekteki her bir maddeye hakemlerin vermiş olduğu puanlamalara uygun olarak Microsoft Excel 2003 ortamında bir puanlama sistemi oluşturulmuştur. Puanlama işleminin sonucunda, elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 15.00 for WINDOWS paket programı kullanılmıştır.

İstatistiksel çözümlenmelerde öncelikle, örneklem grubunun Kişisel Bilgi Formu'ndaki sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda grubun genel yapısını tanıttıcı yüzde ve frekans değerleri hesaplanmıştır. Ayrıca grubun KSÖ ve EDÖ'den aldıkları puanların ortalamaları (\bar{x}), standart sapma (ss) ve ölçmenin standart hata (SHx) değerleri hesaplanmıştır.

Bu betimsel istatistiklerden başka, bağımlı değişkenlerin bağımsız değişkenlere göre farklılaşma durumu ile iki sürekli değişken arasındaki ilişkilerin sınanmasında aşağıda sırası ile bahsedilen istatistiksel analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır:

1. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin KSÖ ve EDÖ alt boyutlarından aldıkları puanların; cinsiyet ve okul türü değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *bağımsız grup t testi*,
2. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin KSÖ ve EDÖ alt boyutlarından aldıkları puanların; aile içi iletişim biçimi/aile tipi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *tek yönlü varyans analizi (ANOVA)*,

3. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin KSÖ ve EDÖ alt boyutlarından aldıkları puanların; aile tipi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan *tek yönlü varyans analizi (ANOVA)* sonucu anlamlı bulunan farklılıklarda farklılıkların kaynağını belirlemek üzere *Scheffe* (varyanslar homojen olduğunda)ve *Tamhane's T2* (varyanslar homojen olmadığıda) testleri,
4. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin KSÖ ve EDÖ alt boyutlarından aldıkları puanların; ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla non-parametrik *Kruskal Wallis - H testi*,
5. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin KSÖ ve EDÖ alt boyutlarından aldıkları puanların; ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan *non-parametrik Kruskal Wallis-H testi* sonucu anlamlı bulunan farklılıklarda farklılıkların kaynağını belirlemek amacıyla non parametrik *Mann Whitney-U testi*,
6. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin KSÖ ve EDÖ alt boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik *Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği* uygulanmıştır.
7. Ego durumları ile karar stratejileri alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı karşılaştırma türünden ilişki arama yoluyla da incelenmiştir. Bunun için öncelikle ego durumları süreksiz değişken haline getirilmiştir. Bu işlem yapılırken; “Ego Durumları Ölçeği” nden en yüksek değeri alan ego durumunun diğerlerine göre daha çok geliştiği ve kullanılma olasılığının daha fazla olduğu (Akkoyun, 2001; Akbağ, 2000) dikkate alınmış ve örneklem grubu, ego durumları açısından beş gruba (Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin, Doğal Çocuk ve Uygulu Çocuk) ayrılmıştır. Böylelikle ikiden fazla grubun ortalamalarının karşılaştırılması söz konusu olduğundan *tek yönlü varyans analizi (ANOVA)* uygulanmıştır. Grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark çıkması durumunda, farkın hangi gruplardan kaynaklandığı, varyanslar homojen olduğunda *Scheffe* testi, varyanslar homojen değil heterojen olduğunda ise *Tamhane's T2* testi ile araştırılmıştır.

Elde edilen istatistiklerin anlamlılığı, APA kriterlerine uygun olarak .05 düzeyinde çift yönlü olarak sınanmıştır. Bulgular, araştırma amaçlarının veriliş sırasına uygun olarak tablolar halinde sunulmuştur.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda ölçekler ve kişisel bilgiler formu vasıtası ile örneklemden elde edilen veriler ve bu verilerin istatistiksel olarak çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu çerçevede, öncelikle kişisel bilgiler formu vasıtası ile elde edilen bağımsız değişkenlere ilişkin veriler analiz edilerek örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin demografik özelliklerini betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış ve sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur. Daha sonra, ölçekler vasıtası ile elde edilen puanların analizi ile elde edilen aritmetik ortalama, aritmetik ortalamanın standart hatası, standart sapma gibi merkezi eğilim ve dağılım ölçülerine dair bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

4.1. Örneklem Grubuna Ait Demografik Değişkenlere İlişkin Betimleyici İstatistikler

Bu bölümde, örnekleme oluşturan öğrencilerden kişisel bilgiler formu vasıtası ile elde edilen cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, aile tipi, algılanan ebeveyn tutumu gibi örneklem grubunun genel yapısı ve demografik özelliklerini tanıttıcı bağımsız değişkenlerin frekans ve yüzde değerleri tablolar halinde ifade edilmiştir.

Örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin cinsiyetlerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.1’de sunulmuştur:

Cinsiyet	<i>f</i>	%
Kız	512	63,7
Erkek	292	36,3
Toplam	804	100

Tablo 4. 1’de görüldüğü gibi örneklem grubu 512 (% 63,7)’si kız, 292 (% 36,3)’si erkek olmak üzere toplam 804 lise öğrencisinden oluşmaktadır.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin sınıf düzeylerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 4.2’de sunulmuştur:

Sınıf Düzeyi	f	%
9. sınıf	267	33,2
10. sınıf	227	28,2
11. sınıf	310	38,6
Toplam	804	100

Tablo 4. 2’de görüldüğü gibi örneklem grubu, 267 (% 33,2)’si 9. sınıf, 227 (% 28,2)’si 10. sınıf ve 310 (% 38,6)’u 11. sınıfa devam eden toplam 804 lise öğrencisinden oluşmaktadır.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin devam ettikleri okul türüne ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 4. 3’de sunulmaktadır:

Okul Türü	f	%
Özel okul	455	56,6
Devlet okulu	347	43,2
Toplam	804	100

Tablo 4. 3’de görüldüğü gibi örnekleme oluşturan toplam 804 lise öğrencisinin 455 (% 56,6)’i özel okula, 347 (% 43,2)’si ise devlet okuluna devam etmektedir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin algıladıkları aile tipine göre frekans ve yüzde değerleri Tablo 4. 4’de sunulmaktadır:

Aile Tipi	f	%
Uzlaşmalı	342	42,5
Çoğulcu	317	39,4
Koruyucu	100	12,4
Dağınmık/İlgisiz	45	5,6
Toplam	804	100

Tablo 4. 4’de görüldüğü gibi, öğrencilerin 342 (% 42,5)’si ailesini uzlaşmalı, 317 (% 39,4)’si çoğulcu, 100 (% 12,4)’ü koruyucu, 45 (% 5,6)’i ise dağınmık/ilgisiz olarak algılamaktadır.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin algıladıkları ebeveyn tutumuna ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 4. 5’de sunulmaktadır:

Tablo 4. 5. Algılanan Ebeveyn Tutumu Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Ebeveyn Tutumu	<i>f</i>	%
Baskıcı-otoriter	97	12,1
Aşırı koruyucu	231	28,7
İlgisiz	21	2,6
Tutarsız	23	2,9
Demokratik-eşitlikçi	432	53,7
Toplam	804	100

Tablo 4.5’de görüldüğü gibi öğrencilerin 97 (% 12,1)’si ebeveyninin (anne ve babasının) tutumunu baskıcı – otoriter, 231 (% 28,7)’i aşırı koruyucu, 21 (% 2,6)’i ilgisiz, 23 (% 2,9)’ü tutarsız, 432 (% 53,7)’si ise demokratik – eşitlikçi olarak algılamaktadır.

4.2. Örneklem Grubuna Ait Karar Stratejisi ve Ego Durumu Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama, Aritmetik Ortalamanın Standart Hatası ve Standart Sapma Değerleri

Bu bölümde, örnekleme oluşturan lise öğrencilerine uygulanan Karar Stratejileri Ölçeği ve Ego Durumları Ölçeği’nden elde edilen alt ölçek puanlarının aritmetik ortalama (\bar{x}), aritmetik ortalamanın standart hatası ($Sh\bar{x}$) ve standart sapma (*ss*) değerleri tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 4. 6. Karar Stratejileri Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının *N*, \bar{x} , $Sh\bar{x}$ ve *ss* Değerleri

Karar Stratejisi	<i>N</i>	\bar{x}	$Sh\bar{x}$	<i>ss</i>
Mantıklı/sistemik	804	27,06	,16	4,6
İçtepesel	804	22,66	,15	4,44
Bağımlı	804	22,54	,13	3,82
Kararsız	804	21,17	,16	4,64

Tabloda görüldüğü gibi, öğrencilerin en yüksek puan ortalamasını mantıklı/sistemik karar stratejisinden ($\bar{x} = 27,06$); en düşük ortalamayı ise kararsız karar stratejisinden ($\bar{x} = 21,17$) aldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4. 7. Ego Durumları Ölçeği Alt Ölçek Puanlarının N , \bar{x} , $Sh\bar{x}$ ve ss Değerleri

Ego Durumu	N	\bar{x}	$Sh\bar{x}$	ss
Eleştirel Ebeveyn	804	,16	,001	,04
Koruyucu Ebeveyn	804	,22	,000	,02
Yetişkin	804	,21	,000	,02
Uygulu Çocuk	804	,18	,000	,02
Doğal Çocuk	804	,20	,001	,04

Tablo incelendiğinde, öğrencilerin en yüksek ortalamayı Koruyucu Ebeveyn (KE) Ego Durumu alt ölçeğinden ($\bar{x} = ,22$); en düşük ortalamayı ise Eleştirel Ebeveyn (EE) Ego Durumu alt ölçeğinden ($\bar{x} = ,16$) elde ettikleri görülmektedir.

4.3. Örneklem Grubu Karar Stratejisi Puanlarının Bağımsız Değişkenler Açısından İncelenmesi

Bu bölümde, lise öğrencilerinin karar stratejilerinin cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, aile tipi ve anne – baba tutumu değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular tablolarda sunulmuş ve yorumlanmıştır.

4.3.1. Araştırmanın karar stratejilerine yönelik alt amaçlarından ilki, karar stratejileri alt ölçek puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını sınamaktır. Bu sınamayı gerçekleştirmek üzere, örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin karar stratejileri alt ölçeklerinden elde ettikleri puanların cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Bağımsız Grup t Testi (Independent Samples t test) kullanılmış ve sonuçlar Tablo 4. 8’de sunulmuştur:

Tablo 4. 8. Karar Stratejileri Alt Ölçek Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Grup t – Testi Sonuçları

Puan	Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	$Sh\bar{x}$	t Testi		
						sd	t	p
Mantıklı/sistematik	Kız	512	27,41	4,70	,21	646,964	2,923	,004**
	Erkek	292	26,45	4,33	,25			
İçtepesel	Kız	512	22,31	4,38	,19	802	-2,970	,003**
	Erkek	292	23,27	4,48	,26			
Bağımlı	Kız	512	22,49	3,77	,16	802	-,552	,581
	Erkek	292	22,64	3,91	,22			
Kararsız	Kız	512	21,28	4,59	,20	802	,907	,365
	Erkek	292	20,97	4,71	,27			

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Aritmetik ortalamalar arasındaki farkın test edilmesinden önce Levene’s Test ile her bir alt ölçeğin cinsiyeti oluşturan kız ve erkek kategorilerine göre puan dağılımının

varyanslarının homojen olup olmadığı incelenmiş, mantıklı/sistemik karar stratejisi puan dağılımı varyanslarının homojen olmadığı tespit edilmiştir ($L_F = 5,147$; $p < .05$). İçtepesel ($L_F = ,186$; $p > .05$); Bağımlı ($L_F = 041$; $p > ,05$) ve Kararsız ($L_F = 001$; $p > .05$) alt ölçek puan dağılımı varyansları ise homojendir. Bunun ardından ortalamalar arası farkın test edilmesi işlemine geçilmiştir.

Tabloda görüleceği üzere, karar stratejileri alt ölçek puanlarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Bağımsız Grup t – Testi sonucunda kız ve erkek öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejisi puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ($t = 2,923$; $p < .01$) bir farklılık saptanmıştır. Söz konusu farklılık kızların lehine gerçekleşmiştir. Kız öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejisi ortalaması, erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Yine tablodan anlaşılacağı üzere, kız ve erkek öğrencilerin içtepesel karar stratejileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ($t = -2,970$; $p < .01$) bir farklılık vardır. Bu fark ise erkeklerin lehine gerçekleşmiştir. Erkeklerin içtepesel karar stratejisi ortalaması kızlardan anlamlı düzeyde yüksektir.

4.3.2. Araştırmanın karar stratejilerine yönelik ikinci alt amacı, örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin devam ettikleri okul türüne göre karar stratejilerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaca yönelik olarak Bağımsız Grup t Testi (Independent Samples t Test) kullanılmış ve sonuçlar Tablo 4. 9’da sunulmuştur:

Tablo 4. 9. Karar Stratejileri Alt Ölçek Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Grup t - Testi Sonuçları

Puan	Okul Türü	N	\bar{x}	ss	t Testi			
					Sh \bar{x}	sd	t	p
Mantıklı/sistemik	Özel	455	26,77	4,62	,21	802	-2,039	,042*
	Devlet	349	27,44	4,53	,24			
İçtepesel	Özel	455	22,48	4,28	,20	802	-1,305	,192
	Devlet	349	22,90	4,64	,25			
Bağımlı	Özel	455	23,19	3,73	,17	802	5,597	,000***
	Devlet	349	21,70	3,79	,20			
Kararsız	Özel	455	21,22	4,64	,22	802	,399	,690
	Devlet	349	21,09	4,65	,25			

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Aritmetik ortalamalar arası farkın test edilmesine geçilmeden önce özel okul ve devlet okuluna ait grupların Karar Stratejileri alt ölçek puanlarına ilişkin varyansların homojen olup olmadığı Levene’s Test ile incelenmiştir. Buna göre, Mantıklı/sistemik ($L_F =$

,607; $p > .05$), İçtepesel ($L_F = 3,637$; $p > .05$), Bağımlı ($L_F = ,120$; $p > .05$) ve Kararsız ($L_F = ,219$; $p > .05$), alt ölçek puan dağılımlarının varyansları arasında anlamlı bir fark olmadığı, varyansların homojen olduğu tespit edilmiştir. Bu işlemlerin ardından ortalamalar arası farkın test edilmesi işlemine geçilmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere, okul türü değişkenine göre karar stratejileri alt ölçek ortalamalarının farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan Bağımsız Grup t-Testi sonucunda, özel okul ve devlet okuluna devam eden öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($t = -2,039$; $p < .05$). Bu fark, devlet okuluna devam eden öğrenciler lehinedir. Devlet okuluna giden öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejisi, özel okula giden öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Yine tablodan anlaşılacağı gibi, özel okul ve devlet okuluna devam eden öğrencilerin bağımlı karar stratejileri arasında istatistiksel açıdan .001 düzeyinde ($t = 5,597$) anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Söz konusu fark, özel okula devam eden öğrenciler lehine gerçekleşmiştir. Özel okula giden öğrencilerin, bağımlı karar stratejisi ortalaması devlet okuluna giden öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Diğer karar stratejilerinin okul türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.

4.3.3. Araştırmanın karar stratejilerine yönelik üçüncü alt amacı, örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre karar stratejilerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaca yönelik olarak üç veya daha fazla bağımsız değişken arasındaki farkın test edilmesine ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Öğrencilerin Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.10'da sunulmuştur:

Tablo 4.10. Mantıklı/Sistematik Karar Stratejisi Alt Ölçek Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	<i>N, \bar{x} ve ss değerleri</i>				ANOVA sonuçları					
	Sınıf Düzeyi	<i>N</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Mantıklı /Sistematik Karar Stratejisi	9. sınıf	267	26,98	4,49	G.arası	144,280	2	72,140		
	10. sınıf	227	26,50	4,63	G. içi	16778,610	801	20,947	3,444	,032*
	11. sınıf	310	27,54	4,60	Toplam	16922,891	803			
	Toplam	804	27,06	4,60						

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin mantıklı/sistematik karar stratejisi puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, sınıf gruplarının ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 3,444$; $p < .05$). Bu işlemin ardından, farkın hangi ikili gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere ANOVA'yı tamamlayıcı (post-hoc) tekniklere geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermeden önce Levene's test ile sınıf gruplarına ait mantıklı karar stratejisi puan dağılımı varyanslarının homojen veya heterojen olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta varyansların homojen olduğu tespit edilmiş ($L_F = ,500$; $p > .05$) ve varyanslar homojen olduğunda kullanılabilen post-hoc tekniklerden Scheffe çoklu karşılaştırma Testinin uygulanmasına karar verilmiştir. İlgili analiz sonuçları Tablo 4. 11'de sunulmuştur:

Tablo 4.11. Mantıklı/Sistematik Karar Stratejisi Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi (i)	Sınıf Düzeyi (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh\bar{x}$	<i>p</i>
9. sınıf	10. sınıf	,4791	,4132	,511
	11. sınıf	-,5606	,3821	,341
10. sınıf	9. sınıf	-,4791	,4132	,511
	11. sınıf	-1,0397*	,3998	,034*
11. sınıf	9. sınıf	,5606	,3821	,341
	10. sınıf	1,0397*	,3998	,034*

**p*<.05

***p*< .01

****p*<.001

Mantıklı/sistematik karar stratejisi puan ortalamaları arasındaki farkın hangi ikili gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan post-hoc Scheffe Testi sonucunda, 11. sınıf düzeyi ile 10. sınıf düzeyi arasında, 11. sınıf öğrencileri lehine istatistiksel açıdan anlamlı (*p*<.05) bir fark bulunmuştur. Buna göre 11. sınıf öğrencilerinin mantıklı/sistematik karar stratejisi puan ortalaması, 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksektir. Diğer alt gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Öğrencilerin İçtepisel Karar Stratejisi puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4. 12’de sunulmuştur:

Tablo 4. 12. İçtepesel Karar Stratejisi Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	N, \bar{x} ve ss değerleri					ANOVA sonuçları				
	Sınıf Düzeyi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
İçtepesel Karar Stratejisi	9. sınıf	267	22,82	4,63	G. arası	84,780	2	42,390		
	10. sınıf	227	23,01	4,42	G. içi	15785,52	801	19,707	2,151	,117
	11. sınıf	310	22,26	4,27	Toplam	15870,30	803			
	Toplam	804	22,66	4,44						

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin içtepesel karar stratejisi puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, sınıf gruplarının ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($F = 2,151; p > .05$) görülmektedir.

Öğrencilerin Bağımlı Karar Stratejisi puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.13’de sunulmuştur:

Tablo 4. 13. Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	N, \bar{x} ve ss değerleri				ANOVA sonuçları					
	Sınıf Düzeyi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Bağımlı Karar Stratejisi	9. sınıf	267	23,08	3,55	G. arası	114,826	2	57,413		
	10. sınıf	227	22,33	3,82	G. içi	11642,282	801	14,535	3,950	,020*
	11. sınıf	310	22,25	4,01	Toplam	11757,108	803			
	Toplam	804	22,55	3,82						

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin bağımlı karar stratejisi puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, sınıf gruplarının ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 3,950; p < .05$). Bu işlemin ardından, söz konusu

farkın hangi ikili gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere ANOVA'yı tamamlayıcı (post-hoc) tekniklere geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermeden önce Levene's test ile sınıf gruplarına ait bağımlı karar stratejisi puan dağılımı varyanslarının homojen veya heterojen olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta varyansların homojen olduğu tespit edilmiş ($L_F = 2,544$; $p > .05$) ve varyanslar homojen olduğunda kullanılabilen post-hoc tekniklerden Scheffe çoklu karşılaştırma Testinin uygulanmasına karar verilmiştir. İlgili analiz sonuçları Tablo 4. 14'de sunulmuştur:

Tablo 4. 14. Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi (i)	Sınıf Düzeyi (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh\bar{x}$	p
9. sınıf	10. sınıf	,7520	,3441	,093
	11. sınıf	,8340	,3183	,033*
10. sınıf	9. sınıf	-,7520	,3441	,093
	11. sınıf	,0820	,3330	,970
11. sınıf	9. sınıf	-,8340	,3183	,033*
	10. sınıf	-,0820	,3330	,970

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Bağımlı karar stratejisi puan ortalamaları arasındaki farkın hangi ikili gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan post-hoc Scheffe Testi sonucunda, 9. sınıf düzeyi ile 11. sınıf düzeyi arasında, 9. sınıf öğrencileri lehine istatistiksel açıdan anlamlı ($p < .05$) bir fark bulunmuştur. Buna göre 9. sınıf öğrencilerinin bağımlı karar stratejisi ortalaması 11. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksektir. Diğer alt gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Öğrencilerin Kararsızlık puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.15'de sunulmuştur:

Tablo 4.15. Kararsızlık Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	N, \bar{x} ve ss değerleri					ANOVA sonuçları				
	Sınıf Düzeyi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Kararsızlık	9. sınıf	267	21,76	4,70	G. arası	153,837	2	76,918		
	10. sınıf	227	20,70	4,56	G. içi	17143,158	801	21,402	3,594	,028*
	11. sınıf	310	21,00	4,61	Toplam	17296,995	803			
	Toplam	804	21,17	4,64						
*p<.05	**p<.01	***p<.001								

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin sahip olduğu kararsızlık puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, sınıf gruplarının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F = 3,594$; $p < .05$). Söz konusu farkın hangi ikili grup ortalamaları arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere ANOVA'yı tamamlayıcı (post-hoc) tekniklere geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermeden önce Levene's test ile sınıf gruplarına ait kararsızlık puan dağılımı varyanslarının homojen veya heterojen olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta varyansların homojen olduğu tespit edilmiş ($L_F = .073$; $p > .05$) ve varyanslar homojen olduğunda kullanılabilen post-hoc tekniklerden Scheffe çoklu karşılaştırma Testinin uygulanmasına karar verilmiştir. İlgili analiz sonuçları Tablo 4. 16'da sunulmuştur:

Tablo 4.16. Kararsızlık Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi (i)	Sınıf Düzeyi (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh\bar{x}$	<i>p</i>
9. sınıf	10. sınıf	1,0680	,4176	,039*
	11. sınıf	,7608	,3862	,144
10. sınıf	9. sınıf	-1,0680	,4176	,039*
	11. sınıf	-,3072	,4041	,749
11. sınıf	9. sınıf	-,7608	,3862	,144
	10. sınıf	,3072	,4041	,749

**p*<.05

***p*<.01

****p*<.001

Kararsızlık puan ortalamalarının sınıf düzeyi değişkenine göre hangi ikili gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan post-hoc Scheffe Testi sonucunda, 9. sınıf düzeyi ile 10. sınıf düzeyi arasında, 9. sınıf öğrencileri lehine istatistiksel açıdan anlamlı (*p*<.05) bir fark bulunmuştur. Buna göre 9. sınıf öğrencilerinin kararsızlık ortalaması 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksektir. Diğer alt gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

4.3.4. Araştırmanın karar stratejilerine yönelik dördüncü alt amacı, örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin algıladıkları aile tipine göre karar stratejilerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaca yönelik olarak üç veya daha fazla bağımsız değişken arasındaki farkın test edilmesine ilişkin tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejilerinin algıladıkları aile tipine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 4.17’de sunulmuştur:

Tablo 4.17. Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Algılanan Aile Tipi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	N, \bar{x} ve ss değerleri				ANOVA sonuçları					
	Aile Tipi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi	Uzlaşmalı	342	27,58	4,570	G. arası	187,575	3	62,525		
	Çoğulcu	317	26,46	4,606	G. içi	16735,315	800	20,919	2,989	,030*
	Koruyucu	100	26,48	4,479	Toplam	16922,891	803			
	Dağımsız	45	27,35	4,573						
	Toplam	804	27,06	3,590						
*p<.05	**p<.01	***p<.001								

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin sahip olduğu mantıklı/sistemik karar stratejisi puan ortalamalarının algılanan aile tipine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, aile tipi grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F = 2,989$; $p < .05$). Söz konusu farkın hangi ikili grup ortalamaları arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere ANOVA'yı tamamlayıcı (post-hoc) tekniklere geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermeden önce Levene's test ile aile tipi gruplarına ait mantıklı/sistemik karar stratejisi puan dağılımı varyanslarının homojen veya heterojen olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta varyansların homojen olduğu tespit edilmiş ($L_F = ,107$; $p > .05$) ve varyanslar homojen olduğunda kullanılabilen post-hoc tekniklerden Scheffe çoklu karşılaştırma Testinin uygulanmasına karar verilmiştir. İlgili analiz sonuçları Tablo 4.18'de sunulmuştur:

Tablo 4.18. Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi Puanlarının Aile Tipi Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Aile Tipi (i)	Aile Tipi (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh\bar{x}$	<i>p</i>
Uzlaşmalı	Çoğulcu	,94442	,358	,050*
	Koruyucu	1,10480	,512	,179
	Dağınmık/İlgisiz	,22924	,725	1,00
Çoğulcu	Uzlaşmalı	-,94442	,358	,050*
	Koruyucu	,16038	,517	1,00
	Dağınmık/İlgisiz	-,71518	,729	,910
Koruyucu	Uzlaşmalı	-1,10480	,511	,179
	Çoğulcu	-,16038	,517	1,00
	Dağınmık/İlgisiz	-,87556	,816	,868
Dağınmık/İlgisiz	Uzlaşmalı	-,22924	,725	1,00
	Çoğulcu	,71518	,729	,910
	Koruyucu	,87556	,815	,868

**p*<.05

***p*<.01

****p*<.001

Mantıklı/sistematiK karar stratejisi puan ortalamalarının aile tipi değişkenine göre hangi ikili gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan ANOVA'yı tamamlayıcı post-hoc Scheffe Testi sonucunda, uzlaşmalı aile tipi ile çoğulcu aile tipi arasında, uzlaşmalı aile tipi lehine istatistiksel açıdan anlamlı (*p*<.05) bir fark bulunmuştur. Buna göre aile tipini uzlaşmalı algılayan öğrencilerin mantıklı/sistematiK karar stratejisi puan ortalaması, aile tipini çoğulcu olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Diğer alt gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Öğrencilerin içtepsel karar stratejilerinin algıladıkları aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 4.19’da sunulmuştur:

Tablo 4.19. İçtepsel Karar Stratejisi Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	N, \bar{x} ve ss değerleri				ANOVA sonuçları					
	Aile Tipi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
İçtepsel Karar Stratejisi	Uzlaşmalı	342	21,92	4,302	G. arası	335,580	3	111,860	5,761	,001***
	Çoğulcu	317	23,12	4,426	G. içi	15534,722	800	19,418		
	Koruyucu	100	23,49	4,736	Toplam	15870,302	803			
	Dağımk	45	23,15	4,285						
	Toplam	804	22,66	4,445						
*p<.05	**p<.01	***p<.001								

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin sahip olduğu içtepsel karar stratejisi puan ortalamalarının algılanan aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, aile tipi grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F = 5,761$; $p < .001$). Söz konusu farkın hangi ikili grup ortalamaları arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere ANOVA’yı tamamlayıcı (post-hoc) tekniklere geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermeden önce Levene’s test ile aile tipi gruplarına ait içtepsel karar stratejisi puan dağılımı varyanslarının homojen veya heterojen olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta varyansların homojen olduğu tespit edilmiş ($L_F = ,502$; $p > .05$) ve varyanslar homojen olduğunda kullanılabilen post-hoc tekniklerden Scheffe çoklu karşılaştırma Testinin uygulanmasına karar verilmiştir. İlgili analiz sonuçları Tablo 4.20’de sunulmuştur:

Tablo 4.20. İçtepesel Karar Stratejisi Puan Ortalamalarının Aile Tipi Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Aile Tipi (i)	Aile Tipi (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh\bar{x}$	<i>p</i>
Uzlaşmalı	Çoğulcu	-1,205	,343	,007**
	Koruyucu	-1,568	,500	,021*
	Dağınık/İlgisiz	-1,234	,698	,374
Çoğulcu	Uzlaşmalı	1,205	,343	,007**
	Koruyucu	-,363	,505	,915
	Dağınık/İlgisiz	-,029	,701	1,00
Koruyucu	Uzlaşmalı	1,568	,500	,021*
	Çoğulcu	,363	,505	,915
	Dağınık/İlgisiz	,334	,791	,981
Dağınık/İlgisiz	Uzlaşmalı	1,234	,698	,374
	Çoğulcu	,029	,701	1,00
	Koruyucu	-,334	,791	,981

**p*<.05

***p*<.01

****p*<.001

İçtepesel karar stratejisi puan ortalamalarının aile tipi değişkenine göre hangi ikili gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan ANOVA'yı tamamlayıcı post-hoc Scheffe Testi sonucunda, uzlaşmalı aile tipi ile çoğulcu aile tipi arasında çoğulcu aile tipi lehine istatistiksel açıdan anlamlı (*p*<.01) bir fark bulunmuştur. Buna göre ailelerini çoğulcu olarak algılayan öğrencilerin, içtepesel karar stratejisi puan ortalaması, ailelerini uzlaşmalı olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Yine Scheffe Testi sonucunda, uzlaşmalı aile tipi ile koruyucu aile tipi arasında koruyucu aile tipi lehine istatistiksel açıdan anlamlı (*p*<.05) bir fark tespit edilmiştir. Buna göre ailesini koruyucu olarak algılayan öğrencilerin içtepesel karar stratejisi ortalaması ailesini uzlaşmalı olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksektir. Diğer alt gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Öğrencilerin bağımlı karar stratejilerinin algıladıkları aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 4. 21’de sunulmuştur:

Tablo 4.21. Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Algılanan Aile Tipi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	N, \bar{x} ve ss değerleri				ANOVA sonuçları					
	Aile Tipi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Bağımlı Karar Stratejisi	Uzlaşmalı	342	22,59	3,89	G. arası	26,229	3	8,743		
	Çoğulcu	317	22,37	3,659	G. içi	11730,879	800	14,664	,596	,618
	Koruyucu	100	22,95	4,349	Toplam	11757,108	803			
	Dağınık	45	23,15	3,258						
	Toplam	804	22,55	3,826						

*p<.05

**p< .01

***p<.001

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin bağımlı karar stratejisi puan ortalamalarının aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, aile tipi grup puanları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($F = ,596; p > .05$) görülmektedir.

Öğrencilerin kararsızlık ortalamasının algıladıkları aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 4.22’de sunulmuştur:

Tablo 4.22. Kararsızlık Puanlarının Algılanan Aile Tipi Değişkenin Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	N, \bar{x} ve ss değerleri				ANOVA sonuçları					
	Aile Tipi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
	Uzlaşmalı	342	21,27	4,53	G. arası	139,198	3	46,399		
Kararsızlık	Çoğulcu	317	20,81	4,502	G. içi	17157,797	800	21,447	2,163	,091
	Koruyucu	100	22,11	5,187	Toplam	17296,995	803			
	Dağınık	45	20,80	4,966						
	Toplam	804	21,17	4,64						
*p<.05	**p<.01	***p<.001								

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin kararsızlık puan ortalamalarını algılanan aile tipine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, aile tipi grup puanları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($F = 2,163; p > .05$) görülmektedir.

4.3.5. Araştırmanın karar stratejilerine yönelik beşinci alt amacı, örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn tutumlarına göre karar stratejilerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaca yönelik olarak dağılımı normal olmayan ($n < 30$) örneklemelerde üç veya daha fazla bağımsız değişken ortalaması arasındaki farkın test edilmesine ilişkin Kruskal Wallis – H Testi kullanılmıştır.

Öğrencilerin Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi puan ortalamalarının anne – baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis – H Testi sonuçları Tablo 4.23’de sunulmuştur:

Tablo 4.23. Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek zere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	χ^2	sd	p
Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi	Baskıcı-otoriter	97	403,19	6,664	4	,155
	Aşırı koruyucu	231	416,79			
	İlgisiz	21	417,50			
	Tutarsız	23	287,63			
	Demokratik-eşitlikçi	432	400,09			
	Toplam	804				

*p<.05 **p< .01 ***p<.001

Tabloda görüldüğü gibi mantıklı/sistematiK karar verme stratejisi alt leği sıralamalar ortalamalarının ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ana – baba tutumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 6,664$; $sd = 4$; $p > .05$).

Öğrencilerin İtepiyel Karar Stratejisi puan ortalamalarının anne – baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis – H Testi sonuçları Tablo 4.24’de sunulmuştur:

Tablo 4.24. İtepiyel Karar Stratejisi Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek zere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	χ^2	sd	p
İtepiyel Karar Stratejisi	Baskıcı-otoriter	97	429,83	7,202	4	,126
	Aşırı koruyucu	231	425,28			
	İlgisiz	21	416,79			
	Tutarsız	23	425,98			
	Demokratik-eşitlikçi	432	382,24			
	Toplam	804				

*p<.05 **p< .01 ***p<.001

Tabloda görüldüğü gibi itepiyel karar stratejisi alt leği sıralamalar ortalamalarının ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ana – baba tutumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 7,202$; $sd = 4$; $p > .05$).

Öğrencilerin Bağımlı Karar Stratejisi puan ortalamalarının anne – baba tutumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis – H Testi sonuçları Tablo 4.25’de sunulmuştur:

Tablo 4.25. Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	χ^2	sd	p
Bağımlı Karar Stratejisi	Baskıcı-otoriter	97	391,45	2,297	4	,681
	Aşırı koruyucu	231	412,44			
	İlgisiz	21	420,31			
	Tutarsız	23	342,93			
	Demokratik-eşitlikçi	432	401,97			
	Toplam	804				

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Tabloda görüldüğü gibi bağımlı karar stratejisi alt ölçeği sıralamalar ortalamalarının ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ana – baba tutumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 2,297$; $sd = 4$; $p > .05$).

Öğrencilerin Kararsızlık puan ortalamalarının anne – baba tutumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis – H Testi sonuçları Tablo 4.26’da sunulmuştur:

Tablo 4.26. Kararsızlık Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	χ^2	sd	p
Kararsızlık	Baskıcı-otoriter	97	415,93	16,295	4	,003**
	Aşırı koruyucu	231	447,08			
	İlgisiz	21	437,69			
	Tutarsız	23	414,80			
	Demokratik-eşitlikçi	432	373,28			
	Toplam	804				

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Tablodan anlaşılacağı gibi, kararsızlık alt ölçeği sıralamalar ortalamalarının ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ana – baba tutumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 16,295$; $sd = 4$; $p < .01$). Söz

konusu farkın hangi ikili gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla ikili karşılaştırmalarda kullanılan Mann Whitney-U Testi uygulanmıştır. Kruskal Wallis-H Testinde anlamlı bir fark çıkması durumunda araştırmacı, SPSS kullanarak grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann Whitney-U Testi uygulayarak farkın kaynağını inceleyebilir (Büyüköztürk, 2006: 162). Uygulama sonrası istatistiksel açıdan anlamı bulunan farklılıklar Tablo 4.27’de açıklanmıştır:

Tablo 4.27. Kararsızlık Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann – Whitney U Testi Sonuçları

Kararsızlık	N	\bar{x} sıra	\sum sıra	U	z	p
Aşırı koruyucu	231	372,09	85952,00			
Demokratik- eşitlikçi	432	310,56	134164,00	40636,00	-3,950	,000***
Toplam	663					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Tablodan anlaşılacağı gibi, kararsızlık puanlarının hangi ebeveyn tutumu alt gruplarında farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U Testi sonucunda, istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($z = -3,950$; $p < .001$). Buna göre, ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin kararsızlık sıra ortalamaları (\bar{x} sıra) nın ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin kararsızlık sıra ortalamalarından anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Ebeveyninin tutumunu aşırı koruyucu algılayan öğrencilerin kararsızlık düzeyi ebeveyninin tutumunu demokratik – eşitlikçi algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

4.4. Örneklem Grubu Ego Durumlarının Bağımsız Değişkenler Açısından İncelenmesi

4.4.1. Araştırmanın ego durumlarına yönelik alt amaçlarından ilki, öğrencilerin sahip olduğu ego durumlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu hipotezi sınamak üzere örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin ego durumları alt ölçeklerinden elde ettikleri puanların cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Bağımsız Grup t Testi (Independent Samples t test) kullanılmış ve sonuçlar Tablo 4.28’de sunulmuştur:

Tablo 4.28. Ego Durumları Alt Ölçek Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Grup t Testi sonuçları

Puan	Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	Sh \bar{x}	t Testi		
						sd	t	p
Eleştirel Ebeveyn	Kız	512	,162	,035	,001	802	-,573	,567
	Erkek	292	,164	,034	,002			
Koruyucu Ebeveyn	Kız	512	,227	,024	,001	802	1,695	,090
	Erkek	292	,224	,023	,001			
Yetişkin	Kız	512	,21	,018	,000	802	-6,264	,000***
	Erkek	292	,22	,017	,001			
Uygulu Çocuk	Kız	512	,186	,027	,001	702,875	2,788	,005**
	Erkek	292	,181	,022	,001			
Doğal Çocuk	Kız	512	,209	,040	,001	802	,577	,556
	Erkek	292	,297	,036	,002			

*p<.05

**p<.01

***p<.001

Aritmetik ortalamalar arası farkın test edilmesine geçilmeden önce kız ve erkek gruplarının Ego durumu alt ölçek puanlarına ilişkin varyansların homojen olup olmadığı Levene's Test ile incelenmiştir. Buna göre, Eleştirel Ebeveyn ($L_F = ,744$; $p > .05$), Koruyucu Ebeveyn ($L_F = 2,717$; $p > .05$), Yetişkin ($L_F = 3,101$; $p > .05$) ve Doğal Çocuk ($L_F = 3,405$; $p > .05$) ego durumu puan dağılımı varyansları arasında anlamlı bir fark olmadığı, varyansların homojen olduğu tespit edilmiştir. Uygulu Çocuk ego durumu puan dağılımı varyanslarının ise homojen olmadığı ($L_F = 16,221$; $p < .01$) tespit edilmiştir. Bu işlemlerin ardından ortalamalar arası farkın test edilmesi işlemine geçilmiştir.

Tablodan anlaşılacağı gibi, öğrencilerin Ego Durumu alt ölçek puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t – Testi sonucunda, ilk olarak kız ve erkek öğrencilerin Yetişkin ego durumu ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($t = -6,264$; $p < .01$). Söz konusu farklılık erkeklerin lehine gerçekleşmiştir. Erkeklerin Yetişkin ego durumu kızlardan anlamlı düzeyde yüksektir.

İstatistiksel olarak anlamlı ikinci bulgunun Uygulu Çocuk ego durumu ile ilgili olduğu görülmektedir. Kızların ve erkeklerin Uygulu Çocuk ego durumları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($t = 2,788$; $p < .01$). Bu fark ise, kızların lehine gerçekleşmiştir. Kızların Uygulu Çocuk ego durumu erkeklerden anlamlı düzeyde yüksektir. Diğer ego durumlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık sergilemediği görülmektedir.

4.4.2. Araştırmanın ego durumlarına yönelik alt amaçlarından ikincisi, Öğrencilerin ego durumu puan ortalamalarının okul türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda yapılan bağımsız grup t Testi sonuçları Tablo 4.29’da sunulmuştur:

Tablo 4.29. Ego Durumları Alt Ölçek Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Grup t - Testi sonuçları

Puan	Okul Türü	N	\bar{x}	ss	Sh \bar{x}	t Testi		
						sd	t	p
Eleştirel Ebeveyn	Özel	455	,161	,034	,001	802	-1,183	,237
	Devlet	349	,164	,036	,001			
Koruyucu Ebeveyn	Özel	455	,228	,024	,001	802	1,704	,089
	Devlet	349	,225	,025	,001			
Yetişkin	Özel	455	,217	,019	,000	802	,666	,506
	Devlet	349	,216	,018	,000			
Uygulu Çocuk	Özel	455	,184	,026	,001	802	-,913	,361
	Devlet	349	,186	,025	,001			
Doğal Çocuk	Devlet	349	,208	,038	,002	802	,260	,795

*p<.05

**p<.01

***p<.001

Aritmetik ortalamalar arası farkın test edilmesine geçilmeden önce özel okul ve devlet okuluna devam eden grupların Ego Durumu alt ölçek puanlarına ilişkin varyansların homojen olup olmadığı Levene’s Test ile incelenmiştir. Buna göre, Eleştirel Ebeveyn ($L_F = ,809$; $p > .05$), Koruyucu Ebeveyn ($L_F = ,065$; $p > .05$), Yetişkin ($L_F = 1,844$; $p > .05$), Uygulu Çocuk ($L_F = ,452$; $p > .05$) ve Doğal Çocuk ($L_F = ,596$; $p > .05$) ego durumları puanlarının varyansları arasında anlamlı bir fark olmadığı, varyansların homojen olduğu tespit edilmiştir.

Okul türü değişkenine göre öğrencilerin ego durumu puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız grup t-Testi sonucunda öğrencilerin devam ettikleri okul türüne göre ego durumu puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

4.4.3. Araştırmanın ego durumlarına yönelik alt amaçlarından üçüncüsü, öğrencilerin sahip olduğu ego durumlarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu hipotezi sınamak üzere örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin Ego Durumları alt ölçeklerinden elde ettikleri puanların sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Öğrencilerin Eleştirel Ebeveyn ego durumu puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.30’da sunulmuştur:

Tablo 4.30. Eleştirel Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	N, \bar{x} ve ss değerleri				ANOVA sonuçları					
	Sınıf düzeyi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Eleştirel Ebeveyn	9. sınıf	267	,1620	,0311	G. arası	,015	2	,007		
	10. sınıf	227	,1567	,0341	G. içi	,979	801	,001	5,958	,003**
	11. sınıf	310	,1672	,0385	Toplam	,993	803			
	Toplam	804	,1625	,0351						
*p<.05	**p<.01		***p<.001							

Tablodan anlaşılacağı üzere, öğrencilerin Eleştirel Ebeveyn ego durumu puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 5,958$; $p < .01$). Söz konusu farkın hangi ikili gruplar arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere ANOVA’yı tamamlayıcı post – hoc tekniklere geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermeden önce Levene’s Test ile sınıf gruplarına ait Eleştirel Ebeveyn ego durumu puan dağılımı varyanslarının homojen veya heterojen olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta varyansların homojen olmadığı tespit edilmiştir ($L_F = 5.039$; $p < .01$). Bunun üzerine varyansların homojen olmaması durumunda kullanılan post-hoc tekniklerden Tamhane’s T2 çoklu karşılaştırma Testi tercih edilmiştir. Tamhane’s T2 Testi ayrıca alpha tipi hataya karşı duyarlıdır. Tamhane’s T2 çoklu karşılaştırma analizi sonuçları Tablo 4.31’de sunulmuştur:

Tablo 4.31. Sınıf Düzeyine Göre Eleştirel Ebeveyn Ego Durumu Puanları Arasındaki Farkın Kaynağını Belirlemek Üzere Yapılan Post-Hoc Tamhane's T2 Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi (i)	Sınıf Düzeyi (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh \bar{x}	p
9. sınıf	10. sınıf	,0054	,0030	,199
	11. sınıf	-,0052	,0029	,210
10. sınıf	9. sınıf	-,0054	,0030	,199
	11. sınıf	-,0105	,0031	,003**
11. sınıf	9. sınıf	,0052	,0029	,210
	10. sınıf	,0105	,0031	,003**

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Eleştirel Ebeveyn ego durumu puanlarının sınıf düzeyi değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post – hoc Tamhane's T2 Testi sonucunda, 10. sınıf düzeyi ile 11. sınıf düzeyi Eleştirel Ebeveyn ego durumu puanları arasında 11. sınıf düzeyi lehine istatistiksel açıdan .01 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Buna göre 11. sınıf öğrencilerinin Eleştirel Ebeveyn ego durumu ortalaması 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksektir.

Öğrencilerin Koruyucu Ebeveyn ego durumu puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.32'de sunulmuştur:

Tablo 4.32. Koruyucu Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Sınıf düzeyi	N, \bar{x} ve ss değerleri			ANOVA sonuçları					
		N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Koruyucu Ebeveyn	9. sınıf	267	,2267	,0223	G. arası	,003	2	,002		
	10. sınıf	227	,2297	,0220	G. içi	,470	801	,001	2,813	,061
	11. sınıf	310	,2247	,0271	Toplam	,474	803			
	Toplam	804	,2268	,0242						

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Tablodan anlaşılacağı üzere, öğrencilerin Koruyucu Ebeveyn ego durumu puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda bulunan farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmektedir ($F = 2,813; p > .05$).

Öğrencilerin Yetişkin ego durumu puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.33’de sunulmuştur:

Tablo 4.33. Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

N, \bar{x} ve ss değerleri					ANOVA sonuçları					
Puan	Sınıf düzeyi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Yetişkin	9. sınıf	267	,2169	,0186	G. arası	,000	2	,000		
	10. sınıf	227	,2161	,0178	G. içi	,273	801	,000	,229	,795
	11. sınıf	310	,2172	,0187	Toplam	,273	803			
	Toplam	804	,2168	,0184						

*p<.05

**p<.01

***p<.001

Tablodan anlaşılacağı üzere, öğrencilerin Yetişkin ego durumu puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F = ,229; p > .05$).

Öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.34’de sunulmuştur:

Tablo 4.34. Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Sınıf düzeyi	N, \bar{x} ve ss değerleri			ANOVA sonuçları					
		N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Uygulu Çocuk	9. sınıf	267	,1854	,0254	G. arası	,000	2	,000		
	10. sınıf	227	,1845	,0265	G. içi	,539	801	,001	,088	,916
	11. sınıf	310	,1853	,0260	Toplam	,539	803			
	Toplam	804	,1851	,0259						
*p<.05	**p<.01	***p<.001								

Tablodan anlaşılacağı üzere, öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F = ,088$; $p > .05$).

Öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.35’de sunulmuştur:

Tablo 4.35. Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Sınıf düzeyi	N, \bar{x} ve ss değerleri			ANOVA sonuçları					
		N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Doğal Çocuk	9. sınıf	267	,2089	,0354	G. arası	,007	2	,004		
	10. sınıf	227	,2131	,0423	G. içi	1,205	801	,002	2,458	,086
	11. sınıf	310	,2056	,0388	Toplam	1,212	803			
	Toplam	804	,2088	,0388						
*p<.05	**p<.01	***p<.001								

Tablodan anlaşılacağı üzere, öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu puanlarının sınıf düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F = 2,458; p > .05$).

4.4.4. Araştırmanın ego durumlarına yönelik alt amaçlarından dördüncüsü, öğrencilerin sahip olduğu ego durumlarının algıladıkları aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Bu incelemeyi gerçekleştirmek üzere örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin Ego Durumları alt ölçeklerinden elde ettikleri puanların algıladıkları aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Öğrencilerin Eleştirel Ebeveyn ego durumu puanlarının algılanan aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.36’da sunulmuştur:

Tablo 4.36. Eleştirel Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Aile Tipi	N, \bar{x} ve ss değerleri			Var. K.	ANOVA sonuçları				
		N	\bar{x}	ss		KT	Sd	KO	F	p
Eleştirel Ebeveyn	Uzlaşmalı	342	,1631	,0329	G. arası	,001	3	,000		
	Çoğulcu	317	,1616	,0359	G. içi	,993	800	,001	,157	,925
	Koruyucu	100	,1623	,0393	Toplam	,993	803			
	Dağınık	45	16,47	,0379						
	Toplam	804	16,25	,0351						

*p<.05

**p< .01

***p<.001

Tablodan anlaşılacağı üzere, öğrencilerin Eleştirel Ebeveyn ego durumu puanlarının algıladıkları aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F = ,157; p > .05$).

Öğrencilerin Koruyucu Ebeveyn ego durumu puanlarının algılanan aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.37’de sunulmuştur:

Tablo 4.37. Koruyucu Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	N, \bar{x} ve ss değerleri				ANOVA sonuçları					
	Aile Tipi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Koruyucu Ebeveyn	Uzlaşmalı	342	,2285	,0227	G. arası	,003	3	,001		
	Çoğulcu	317	,2265	,0250	G. içi	,471	800	,001	1,557	,198
	Koruyucu	100	,2231	,0267	Toplam	,474	803			
	Dağınık	45	,2236	,0243						
	Toplam	804	,2268	,0242						
*p<.05	**p<.01	***p<.001								

Tablodan anlaşılacağı üzere, öğrencilerin Koruyucu Ebeveyn ego durumu puanlarının algıladıkları aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F = 1,557; p > .05$).

Öğrencilerin Yetişkin ego durumu puanlarının algılanan aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.38’de sunulmuştur:

Tablo 4.38. Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile İçi Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	N, \bar{x} ve ss değerleri				ANOVA sonuçları					
	Aile Tipi	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Yetişkin	Uzlaşmalı	342	,2179	,0189	G. arası	,007	3	,002		
	Çoğulcu	317	,2185	,0173	G. içi	,266	800	,000	7,282	,000***
	Koruyucu	100	,2099	,0194	Toplam	,273	803			
	Dağımk	45	,2117	,0159						
	Toplam	804	,2168	,0184						

*p<.05

**p<.01

***p<.001

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin Yetişkin ego durumu puan ortalamalarının algılanan aile tipine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, aile içi iletişim biçimi grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F = 7,282$; $p < .001$). Söz konusu farkın hangi ikili grup ortalamaları arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere ANOVA'yı tamamlayıcı (post-hoc) tekniklere geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermeden önce Levene's test ile aile tipi gruplarına ait Yetişkin ego durumu puan dağılımı varyanslarının homojen olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta varyansların homojen olduğu tespit edilmiş ($L_F = ,732$; $p > .05$) ve varyanslar homojen olduğunda kullanılabilen post-hoc tekniklerden Scheffe çoklu karşılaştırma Testinin uygulanmasına karar verilmiştir. İlgili analiz sonuçları Tablo 4.39'da sunulmuştur:

Tablo 4.39. Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post – Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Aile Tipi (i)	Aile Tipi (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh \bar{x}	p
Uzlaşmalı	Çoğulcu	-,00053	,00142	,987
	Koruyucu	,00806	,00207	,002**
	Dağınık/İlgisiz	,00619	,00289	,207
Çoğulcu	Uzlaşmalı	,00053	,0014	,987
	Koruyucu	,00859	,00209	,001***
	Dağınık/İlgisiz	,00672	,00291	,149
Koruyucu	Uzlaşmalı	-,00806	,00207	,002**
	Çoğulcu	-,00859	,00209	,001***
	Dağınık/İlgisiz	-,00187	,00327	,955
Dağınık/İlgisiz	Uzlaşmalı	-,00619	,00289	,207
	Çoğulcu	-,00672	,00291	,149
	Koruyucu	,00187	,00327	,955

*p<.05

**p<.01

***p<.001

Yetişkin ego durumu puanlarının algılanan aile tipi değişkenine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post – hoc Scheffe Testi sonucunda uzlaşmalı aile tipine sahip öğrencilerle koruyucu aile tipine sahip öğrencilerin Yetişkin ego durumu puanları arasında, uzlaşmalı aile tipi lehine istatistiksel açıdan .01 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Buna göre, ailelerini uzlaşmalı olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu, ailelerini koruyucu olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Yine Scheffe Testi sonucunda, çoğulcu aile tipi ile koruyucu aile tipi Yetişkin ego durumu puanları arasında istatistiksel açıdan .001 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Söz konusu fark, algıladıkları aile tipi çoğulcu olan öğrenciler lehine gerçekleşmiştir. Ailelerini çoğulcu olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu, ailelerini koruyucu olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu puanlarının algılanan aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.40’da sunulmuştur:

Tablo 4.40. Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Aile Tipi	N, \bar{x} ve ss değerleri			ANOVA sonuçları					
		N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Uygulu Çocuk	Uzlaşmalı	342	,1855	,0258	G. arası	,001	3	,000		
	Çoğulcu	317	,1839	,0251	G. içi	,537	800	,001	,570	,635
	Koruyucu	100	,1855	,0256	Toplam	,539	803			
	Dağınık	45	,1889	,0318						
	Toplam	804	,1851	,0259						
*p<.05	**p<.01	***p<.001								

Tablodan anlaşılacağı üzere, öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu puanlarının algıladıkları aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F = ,570; p > .05$).

Öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu puanlarının algılanan aile tipine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçları Tablo 4.41’de sunulmuştur:

Tablo 4.41. Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	<i>N, \bar{x} ve ss değerleri</i>				ANOVA sonuçları					
	Aile Tipi	<i>N</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Doğal Çocuk	Uzlaşmalı	342	,2050	,0399	G. arası	,016	3	,005		
	Çoğulcu	317	,2093	,0369	G. içi	1,196	800	,001	3,537	,014*
	Koruyucu	100	,2191	,0404	Toplam	1,212	803			
	Dağınık	45	,2110	,0370						
	Toplam	804	,2088	,0388						

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu puan ortalamalarının algılanan aile tipine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, aile tipi grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F = 3,537$; $p < .05$). Söz konusu farkın hangi ikili grup ortalamaları arasındaki farktan kaynaklandığını belirlemek üzere ANOVA'yı tamamlayıcı (post-hoc) tekniklere geçilmiştir.

ANOVA sonrası hangi post-hoc çoklu karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermeden önce Levene's test ile aile tipi gruplarına ait Doğal Çocuk ego durumu puan dağılımı varyanslarının homojen olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçta varyansların homojen olduğu tespit edilmiş ($L_F = ,526$; $p > .05$) ve Scheffe çoklu karşılaştırma Testinin uygulanmasına karar verilmiştir. İlgili analiz sonuçları Tablo 4.42'de sunulmuştur:

Tablo 4.42. Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Algılanan Aile Tipine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Post – Hoc Scheffe Testi Sonuçları

Aile Tipi (i)	Aile Tipi (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	Sh \bar{x}	p
Uzlaşmalı	Çoğulcu	-,00425	,00301	,574
	Koruyucu	-,01412	,00440	,017*
	Dağımk/İlgisiz	-,00598	,00613	,813
Çoğulcu	Uzlaşmalı	,00425	,00301	,574
	Koruyucu	-,00986	,00443	,177
	Dağımk/İlgisiz	-,00172	,00616	,994
Koruyucu	Uzlaşmalı	,01412	,00440	,017*
	Çoğulcu	,00986	,00443	,177
	Dağımk/İlgisiz	,00814	,00694	,711
Dağımk/İlgisiz	Uzlaşmalı	,00598	,00613	,813
	Çoğulcu	,00172	,00616	,994
	Koruyucu	-,00184	,00694	,711

*p<.05

**p< .01

***p<.001

Doğal Çocuk ego durumu puanlarının algılanan aile tipine göre hangi alt gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonrası post – hoc Scheffe Testi sonucunda, uzlaşmalı aile tipi ile koruyucu aile tipi Doğal Çocuk ego durumu puanları arasında koruyucu aile tipi grubu lehine istatistiksel açıdan .05 düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Buna göre ailelerini koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu, ailelerini uzlaşmalı olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

4.4.5. Araştırmanın ego durumlarına yönelik alt amaçlarından beşincisi, öğrencilerin sahip olduğu ego durumlarının algıladıkları ana-baba tutumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaca yönelik olarak dağılımı normal olmayan ($n < 30$) örneklerde üç veya daha fazla bağımsız değişken ortalaması arasındaki farkın test edilmesine ilişkin Kruskal Wallis – H Testi kullanılmıştır.

Öğrencilerin Eleştirel Ebeveyn ego durumu puan ortalamalarının ana – baba tutumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçları Tablo 4.43’de sunulmuştur:

Tablo 4.43. Eleştirel Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	\bar{x} sıra	χ^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Eleştirel Ebeveyn	Baskıcı-otoriter	97	394,66	3,806	4	,433
	Aşırı koruyucu	231	388,73			
	İlgisiz	21	455,00			
	Tutarsız	23	466,17			
	Demokratik-eşitlikçi	432	405,68			
	Toplam	804				

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Tabloda görüldüğü gibi Eleştirel Ebeveyn ego durumu puanları sıralamalar ortalamalarının ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ana – baba tutumu gruplarının sıra ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 3,806$; $sd = 4$; $p > .05$).

Öğrencilerin Koruyucu Ebeveyn ego durumu puan ortalamalarının ana – baba tutumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçları Tablo 4.44’de sunulmuştur:

Tablo 4.44. Koruyucu Ebeveyn Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	χ^2	sd	p
Koruyucu Ebeveyn	Baskıcı-otoriter	97	366,74	5,242	4	,263
	Aşırı koruyucu	231	416,56			
	İlgisiz	21	366,00			
	Tutarsız	23	346,17			
	Demokratik-eşitlikçi	432	407,78			
	Toplam	804				

*p<.05 **p< .01 ***p<.001

Tablodan da anlaşılacağı üzere, Koruyucu Ebeveyn ego durumu puanları sıra ortalamalarının ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ana – baba tutumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2 = 5,242$; $sd = 4$; $p > .05$).

Öğrencilerin Yetişkin ego durumu puan ortalamalarının ana – baba tutumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçları Tablo 4.45’de sunulmuştur:

Tablo 4.45. Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	χ^2	sd	p
Yetişkin	Baskıcı-otoriter	97	347,87	38,450	4	,000***
	Aşırı koruyucu	231	347,99			
	İlgisiz	21	471,52			
	Tutarsız	23	309,52			
	Demokratik-eşitlikçi	432	445,51			
	Toplam	804				

*p<.05 **p< .01 ***p<.001

Tablodan anlaşılacağı gibi, Yetişkin ego durumu sıralamalar ortalamalarının ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ana – baba tutumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 38,450$; $sd = 4$; $p < .001$). Söz konusu farkın hangi ikili gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla ikili

karşılaştırmalarda kullanılan nonparametrik Mann Whitney-U Testi uygulanmıştır. Uygulama sonrası istatistiksel açıdan anlamlı bulunan farklılıklar, tablolarda sırasıyla açıklanmıştır:

Tablo 4.46. Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Yetişkin	N	\bar{x} sıra	\sum sıra	U	z	p
Baskıcı - otoriter	97	56,36	5467,00			
İlgisiz	21	74,00	1554,00	714,000	-2,142	,032*
Toplam	118					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Tablodan anlaşılacağı gibi, Yetişkin ego durumu puanlarının hangi ebeveyn tutumu alt gruplarında farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U Testi sonucunda, istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($z = -2,142$; $p < .05$). Buna göre, ebeveynini ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu sıra ortalamaları (\bar{x} sıra) nın, ebeveynini baskıcı – otoriter olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu sıra ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. Ebeveynini ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu, ebeveynini baskıcı – otoriter olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.47. Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Yetişkin	N	\bar{x} sıra	\sum sıra	U	z	p
Baskıcı - otoriter	97	212,89	20650,00			
Demokratik – eşitlikçi	432	276,70	119535,00	15897,000	-3,716	,000***
Toplam	529					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Tablodan görüleceği gibi, Yetişkin ego durumu puanlarının hangi ebeveyn tutumu alt gruplarında farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U Testi sonucunda, istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($z = -3,716$; $p < .001$). Söz konusu fark,

ebeveyn tutumunu demokratik – eşitlikçi olarak algılayan grubun lehinedir. Ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu, ebeveynini baskıcı – otoriter olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.48. Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Yetişkin	N	\bar{x} sıra	Σ sıra	U	z	p
Aşırı koruyucu	231	123,31	28484,00			
İlgisiz	21	161,62	3394,00	1688,000	-2,306	,021*
Toplam	529					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Tablodan görüleceği gibi, Yetişkin ego durumu puanlarının hangi ebeveyn tutumu alt gruplarında farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U Testi sonucunda, Yetişkin ego durumu sıra ortalamaları (\bar{x} sıra) nın ebeveynini ilgisiz olarak algılayan öğrenciler lehine, istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($z = -2,306$; $p < .05$). Ebeveynini ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu sıra ortalamaları, ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu sıra ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.49. Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Yetişkin	N	\bar{x} sıra	Σ sıra	U	z	p
Aşırı koruyucu	231	279,58	64583,50			
Demokratik – eşitlikçi	432	360,03	155532,50	37787,500	-5,153	,000***
Toplam	663					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Tablodan da anlaşılacağı gibi, ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan grup ile ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan grubun Yetişkin ego durumu puanları sıra ortalamalarının karşılaştırılması amacıyla yapılan Mann Whitney-U Testi sonucunda,

istatistiksel açıdan .001 düzeyinde ($z = -5,153$) anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Bu fark, demokratik – eşitlikçi ebeveyn tutumu algısına sahip grubun lehinedir. Ebeveynini demokratik – eşitlikçi tutuma sahip olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu, ebeveynini aşırı koruyucu tutuma sahip olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.50. Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Yetişkin	N	\bar{x} sıra	\sum sıra	U	z	p
İlgisiz	21	26,90	565,00			
Tutarsız	23	18,48	425,00	149,000	-2,173	,030*
Toplam	44					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Tablo incelendiğinde anlaşılacağı gibi, ebeveynini ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu sıra ortalamalarının ebeveynini tutarsız olarak algılayan öğrencilerin sıra ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($z = -2,173$; $p<.05$). Buna göre ilgisiz ebeveyn algısına sahip öğrencilerin Yetişkin ego durumu, tutarsız ebeveyn algısına sahip öğrencilerin Yetişkin ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.51. Yetişkin Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Yetişkin	N	\bar{x} sıra	\sum sıra	U	z	p
Tutarsız	23	152,74	3513,00			
Demokratik – eşitlikçi	432	232,01	100227,000	3237,000	-2,817	,005**
Toplam	455					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Tablodan da anlaşılacağı gibi, tutarsız ebeveyn algısı ve demokratik – eşitlikçi ebeveyn algısı gruplarının Yetişkin ego durumu puanı sıra ortalamaları arasında demokratik – eşitlikçi ebeveyn algısı lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($z = -$

2,817; $p < .01$). Buna göre, ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu, ebeveynini tutarsız olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu puan ortalamalarının ana – baba tutumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçları Tablo 4.52’de sunulmuştur:

Tablo 4.52. Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	χ^2	sd	p
Uygulu Çocuk	Baskıcı-otoriter	97	372,16	9,972	4	,041*
	Aşırı koruyucu	231	430,02			
	İlgisiz	21	432,29			
	Tutarsız	23	298,52			
	Demokratik-eşitlikçi	432	398,68			
	Toplam	804				

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Tablodan anlaşılacağı gibi, Uygulu Çocuk ego durumu sıralamalar ortalamalarının ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ana – baba tutumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 9,972$; $sd = 4$; $p < .05$). Söz konusu farkın hangi ikili gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla ikili karşılaştırmalarda kullanılan Mann Whitney-U Testi uygulanmıştır. Uygulama sonrası, istatistiksel açıdan anlamlı bulunan farklılıklar, tablolarda sırasıyla açıklanmıştır.

Tablo 4.53. Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-UTesti Sonuçları

Uygulu Çocuk	N	\bar{x} sıra	\sum sıra	U	z	p
Baskıcı - otoriter	97	147,82	14339,00	9586,000	-2,064	,039*
Aşırı koruyucu	231	171,50	39617,00			
Toplam	328					

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Tablodan da görülebileceği gibi, Uygulu Çocuk ego durumu puanı sıra ortalamaları açısından, bakıcı – otoriter ebeveyn tutumu algısı ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumu algısına sahip gruplar arasında aşırı koruyucu ebeveyn algısına sahip grup lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($z = -2,064$; $p < .05$). Buna göre, ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu, ebeveynini bakıcı – otoriter olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.54. Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-UTesti Sonuçları

Uygulu Çocuk	<i>N</i>	\bar{x} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Aşırı koruyucu	231	131,17	30300,00			
Tutarsız	23	90,65	2085,00	1809,000	-2,522	,012*
Toplam	254					
* $p < .05$	** $p < .01$	*** $p < .001$				

Tablo incelendiğinde anlaşılacağı gibi, ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu puanı sıra ortalamalarının, ebeveynini tutarsız olarak algılayan öğrencilerin sıra ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($z = -2,522$; $p < .05$). Buna göre aşırı koruyucu ebeveyn algısına sahip öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu, tutarsız ebeveyn algısına sahip öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.55. Uygulu Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-UTesti Sonuçları

Uygulu Çocuk	<i>N</i>	\bar{x} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Tutarsız	23	173,43	3989,00			
Demokratik – eşitlikçi	432	230,91	99751,00	3713,000	-2,042	,041*
Toplam	455					
* $p < .05$	** $p < .01$	*** $p < .001$				

Tablodan da anlaşılacağı gibi, ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu puanı sıra ortalamalarının ebeveynini tutarsız olarak algılayan öğrencilerin sıra ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($z = -2,042; p < .05$). Buna göre demokratik eşitlikçi ebeveyn tutumu algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu, tutarsız ebeveyn tutumu algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu puan ortalamalarının ana – baba tutumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçları Tablo 4.56’da sunulmuştur:

Tablo 4.56. Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	χ^2	sd	p
Doğal Çocuk	Baskıcı-otoriter	97	473,52	22,041	4	,000***
	Aşırı koruyucu	231	413,45			
	İlgisiz	21	335,81			
	Tutarsız	23	519,22			
	Demokratik-eşitlikçi	432	377,73			
	Toplam	804				

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Tablodan da anlaşılacağı gibi, Doğal Çocuk ego durumu puanı sıralamalar ortalamalarının ana – baba tutumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ana – baba tutumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 22,041; sd = 4; p < .001$). Söz konusu farkın hangi ikili gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla ikili karşılaştırmalarda kullanılan Mann Whitney-U Testi uygulanmıştır. Uygulama sonrası istatistiksel açıdan anlamlı bulunan farklılıklar, tablolarda sırasıyla açıklanmıştır.

Tablo 4.57. Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Doğal Çocuk	<i>N</i>	\bar{X} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Baskıcı – otoriter	97	181,52	17607,00			
Aşırı koruyucu	231	157,35	36349,00	9553,000	-2,106	,035*
Toplam	455					
* <i>p</i> <.05	** <i>p</i> <.01	*** <i>p</i> <.001				

Tablodan da anlaşılacağı gibi, baskıcı - otoriter ebeveyn tutumu algısı ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumu algısı gruplarının Doğal Çocuk ego durumu puanı sıra ortalamaları arasında baskıcı - otoriter ebeveyn algısı lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($z = -2,106$; $p < .05$). Buna göre, ebeveynini baskıcı - otoriter olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu, ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.58. Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Doğal Çocuk	<i>N</i>	\bar{X} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Baskıcı – otoriter	97	316,60	30710,00			
Demokratik – eşitlikçi	432	253,41	10475,00	15947,000	-3,679	,000***
Toplam	529					
* <i>p</i> <.05	** <i>p</i> <.01	*** <i>p</i> <.001				

Tablodan da anlaşılacağı gibi, ebeveynini baskıcı – otoriter olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu puanı sıra ortalamalarının ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin sıra ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($z = -3,679$; $p < .001$). Buna göre baskıcı – otoriter ebeveyn tutumu algısına sahip öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu, demokratik – eşitlikçi ebeveyn tutumu algısına sahip öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.59. Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Doğal Çocuk	<i>N</i>	\bar{x} sıra	\sum sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Aşırı koruyucu	231	124,43	28744,00			
Tutarsız	23	158,30	3641,00	1948,000	-2,109	,035*
Toplam	254					
* <i>p</i> <.05	** <i>p</i> <.01	*** <i>p</i> <.001				

Tablodan da anlaşılacağı gibi, ebeveynini tutarsız olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu puanı sıra ortalamalarının ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin sıra ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($z = -2,109$; $p < .05$). Buna göre tutarsız ebeveyn tutumu algısına sahip öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu, aşırı koruyucu ebeveyn algısına sahip öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.60. Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Doğal Çocuk	<i>N</i>	\bar{x} sıra	\sum sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
İlgisiz	21	16,71	351,00			
Tutarsız	23	27,78	639,00	120,000	-2,855	,004**
Toplam	44					
* <i>p</i> <.05	** <i>p</i> <.01	*** <i>p</i> <.001				

Tablodan da anlaşılacağı gibi, ilgisiz ebeveyn tutumu algısı ile tutarsız ebeveyn tutumu algısı arasında tutarsız ebeveyn algısı lehine istatistiksel açıdan anlamlı ($z = -2,855$; $p < .01$) bir fark olduğu görülmektedir. Ebeveyninin tutumunu tutarsız olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu puanı sıra ortalamaları, ebeveynini ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin sıra ortalamalarından anlamlı derecede yüksektir.

Tablo 4.61. Doğal Çocuk Ego Durumu Puanlarının Ana-Baba Tutumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Doğal Çocuk	N	\bar{X} sıra	Σ sıra	U	z	p
Tutarsız	23	302,83	6965,00			
Demokratik - eşitlikçi	432	224,02	96775,00	3247,000	-2,801	,005**
Toplam	455					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Tablodan da anlaşılacağı gibi, ebeveynini tutarsız olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu sıra ortalaması, ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu sıra ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir ($z = -2,801$; $p < .01$). Bu fark göstermektedir ki, tutarsız ebeveyn tutumu algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu, demokratik – eşitlikçi ebeveyn tutumu algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

4.5. Örneklem Grubu Baskın Ego Durumlarına Göre Karar Stratejilerine İlişkin Farklılaşmalar

Araştırmanın üçüncü amacı, öğrencilerin karar stratejilerinin baskın ego durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaca yönelik olarak ego durumları süreksiz değişken haline getirilmiştir. Bunun için Ego Durumları Ölçeği'nden en yüksek puan alan ego durumunun daha çok geliştiği ve kullanılma olasılığının daha fazla olduğu dikkate alınarak örneklem grubu ego durumları açısından beş gruba (Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin, Uygulu Çocuk, Doğal Çocuk) ayrılmıştır. örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin baskın ego durumlarına göre dağılımı, Tablo 4.62'de sunulmuştur:

Tablo 4.62. Örneklemi Oluşturan Lise Öğrencilerinin Baskın Ego Durumlarına İlişkin Frekans Ve Yüzde Değerleri

Ego Durumu	<i>f</i>	%
Eleştirel Ebeveyn	36	4,5
Koruyucu Ebeveyn	370	46
Yetişkin	160	19,9
Uygulu Çocuk	27	3,4
Doğal Çocuk	211	26,2
Toplam	804	

Tabloda da görüldüğü gibi örneklem grubu içerisinde frekansı en yüksek olan ego durumu, Koruyucu Ebeveyn'dir ($f = 370$; % 46). Bunu 211 (% 26,2) kişi ile Doğal Çocuk Ego Durumu takip etmektedir. Örneklem grubunu oluşturan ego durumları içerisinde en az frekansa sahip baskın ego durumunun Uygulu Çocuk olduğu görülmektedir ($f = 27$; % 3,4). Tablodan anlaşıldığı gibi ego durumu kategorileri arasında frekansı 30'un altında olan bir kategori (Uygulu Çocuk) olduğundan, baskın ego durumlarına göre karar stratejilerinin incelenmesinde, dağılımı normal olmayan ($n < 30$) örneklemelerde üç veya daha fazla bağımsız değişken ortalaması arasındaki farkın test edilmesine ilişkin Kruskal Wallis – H Testi kullanılmıştır.

Öğrencilerin Mantıklı/sistemik karar stratejisi puanlarının baskın ego durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçları Tablo 4.63'de sunulmuştur:

Tablo 4.63. Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	\bar{x} sıra	χ^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Mantıklı/sistemik Karar Stratejisi	Eleştirel Ebeveyn	36	366,26	38,522	4	,000***
	Koruyucu Ebeveyn	370	411,92			
	Yetişkin	160	482,35			
	Uygulu Çocuk	27	370,33			
	Doğal Çocuk	211	335,73			
	Toplam	804				

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Mantıklı/sistemik karar stratejisi puanı sıralamalar ortalamalarının baskın ego durumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ego durumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasında

istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 38,522$; $sd = 4$; $p < .001$). Söz konusu farkın hangi ikili gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla ikili karşılaştırmalarda kullanılan Mann Whitney-U Testi uygulanmıştır. Uygulama sonrası istatistiksel açıdan anlamlı bulunan farklılıklar tablolarda sırasıyla açıklanmıştır.

Tablo 4.64. Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi	<i>N</i>	\bar{X} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Eleştirel Ebeveyn	36	75,29	2710,50			
Yetişkin	160	103,72	16595,50	2044,500	-2,723	,006**
Toplam	196					
* $p < .05$	** $p < .01$	*** $p < .001$				

Kruskal Wallis-H Testi sonucu, mantıklı/sistematiK karar stratejisi puanları sıra ortalamaları arasında tespit edilen anlamlı farkın hangi ikili gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Eleştirel Ebeveyn ve baskın ego durumu Yetişkin olan grupların sıra ortalamaları arasında, Yetişkin Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -2,723$; $p < .01$). Buna göre, baskın ego durumu Yetişkin olan öğrencilerin mantıklı/sistematiK karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Eleştirel Ebeveyn olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.65. Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi	N	\bar{x} sıra	\sum sıra	U	z	p
Koruyucu Ebeveyn	370	250,97	92859,00			
Yetişkin	160	299,10	47856,00	24224,000	-3,329	,001***
Toplam	530					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn ve baskın ego durumu Yetişkin olan grupların mantıklı/sistematiK karar stratejisi sıra ortalamaları arasında, Yetişkin Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -3,329$; $p < .001$). Buna göre, baskın ego durumu Yetişkin olan öğrencilerin mantıklı/sistematiK karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.66. Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi	N	\bar{x} sıra	\sum sıra	U	z	p
Koruyucu Ebeveyn	370	311,37	115207,00			
Doğal Çocuk	211	255,28	53864,00	31498,000	-3,882	,000**
Toplam	581					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn ve baskın ego durumu Doğal Çocuk olan grupların mantıklı/sistematiK karar stratejisi sıra ortalamaları arasında, Koruyucu Ebeveyn Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -3,882$; $p < .001$). Buna göre, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn olan öğrencilerin mantıklı/sistematiK karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Doğal Çocuk olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.67. Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi	N	\bar{x} sıra	\sum sıra	U	z	p
Yetişkin	160	97,71	15633,50			
Uygulu Çocuk	27	72,02	1944,50	1566,500	-2,286	,022*
Toplam	187					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Yetişkin ve baskın ego durumu Uygulu Çocuk olan grupların mantıklı/sistematiK karar stratejisi sıra ortalamaları arasında, Yetişkin Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -2,286$; $p < .05$). Buna göre, baskın ego durumu Yetişkin olan öğrencilerin, mantıklı/sistematiK karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Uygulu Çocuk olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.68. Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Mantıklı/sistematiK Karar Stratejisi	N	\bar{x} sıra	\sum sıra	U	z	p
Yetişkin	160	223,32	35731,50			
Doğal Çocuk	211	157,70	33274,50	10908,500	-5,849	,000***
Toplam	371					
*p<.05	**p<.01	***p<.001				

Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Yetişkin ve baskın ego durumu Doğal Çocuk olan grupların mantıklı/sistematiK karar stratejisi sıra ortalamaları arasında, Yetişkin Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -5,849$; $p < .001$). Buna göre, baskın ego durumu Yetişkin olan öğrencilerin, mantıklı/sistematiK karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Doğal Çocuk olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Öğrencilerin İçtepesel Karar Stratejisi puanlarının baskın ego durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçları Tablo 4.69'da sunulmuştur:

Tablo 4.69. İçtepesel Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	χ^2	sd	p
İçtepesel Karar Stratejisi	Eleştirel Ebeveyn	36	410,17	19,803	4	,001***
	Koruyucu Ebeveyn	370	388,99			
	Yetişkin	160	357,44			
	Uygulu Çocuk	27	404,56			
	Doğal Çocuk	211	458,78			
	Toplam	804				

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

İçtepesel karar stratejisi puanı sıralamalar ortalamalarının baskın ego durumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ego durumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 = 19,803$; $sd = 4$; $p < .001$). Söz konusu farkın hangi ikili gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla ikili karşılaştırmalarda kullanılan Mann Whitney-U Testi uygulanmıştır. Uygulama sonrası istatistiksel açıdan anlamı bulunan farklılıklar Tablolarda sırasıyla açıklanmıştır.

Tablo 4.70. İçtepesel Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

İçtepesel Karar Stratejisi	N	\bar{x} sıra	Σ sıra	U	z	p
Koruyucu Ebeveyn	370	272,55	100843,50	32208,500	-3,517	,000***
Doğal Çocuk	211	323,35	68227,50			
Toplam	196					

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Kruskal Wallis-H Testi sonucu, içtepesel karar stratejisi puanları sıra ortalamaları arasında tespit edilen anlamlı farkın hangi ikili gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn ve baskın ego durumu Doğal Çocuk olan grupların sıra ortalamaları arasında, Doğal Çocuk

Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -3,517$; $p < .001$). Buna göre, baskın ego durumu Doğal Çocuk olan öğrencilerin içtepsel karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.71. İçtepsel Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

İçtepsel Karar Stratejisi	<i>N</i>	\bar{x} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Yetişkin	160	159,75	25560,50			
Doğal Çocuk	211	205,90	43445,50	12680,500	-4,115	,000***
Toplam	371					

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Yetişkin ve baskın ego durumu Doğal Çocuk olan grupların içtepsel karar stratejisi sıra ortalamaları arasında, Doğal Çocuk Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -4,115$; $p < .001$). Buna göre, baskın ego durumu Doğal Çocuk olan öğrencilerin içtepsel karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Yetişkin olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Öğrencilerin Bağımlı Karar Stratejisi puanlarının baskın ego durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçları Tablo 4.72’de sunulmuştur:

Tablo 4.72. Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	\bar{x} sıra	χ^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Bağımlı Karar Stratejisi	Eleştirel Ebeveyn	36	366,15			
	Koruyucu Ebeveyn	370	441,60			
	Yetişkin	160	342,43	52,409	4	,000***
	Uygulu Çocuk	27	614,20			
	Doğal Çocuk	211	358,59			
	Toplam	804				

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Bağımlı karar stratejisi puanı sıralamalar ortalamalarının baskın ego durumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ego durumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2 = 52,409$; $sd = 4$; $p < .001$). Söz konusu farkın hangi ikili gruplardan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla ikili karşılaştırmalarda kullanılan Mann Whitney-U Testi uygulanmıştır. Uygulama sonrası istatistiksel açıdan anlamlı bulunan farklılıklar, tablolarda sırasıyla açıklanmıştır.

Tablo 4.73. Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Bağımlı Karar Stratejisi	<i>N</i>	\bar{x} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Eleştirel Ebeveyn	36	24,38	877,50			
Uygulu Çocuk	27	42,17	1138,50	211,500	-3,824	,000***
Toplam	63					

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Kruskal Wallis-H Testi sonucu, bağımlı karar stratejisi puanları sıra ortalamaları arasında tespit edilen anlamlı farkın hangi ikili gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Eleştirel Ebeveyn ve baskın ego durumu Uygulu Çocuk olan grupların sıra ortalamaları arasında, Uygulu Çocuk Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -3,824$; $p < .001$). Buna göre, baskın ego durumu Uygulu Çocuk olan öğrencilerin bağımlı karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Eleştirel Ebeveyn olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.74. Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Bağımlı Karar Stratejisi	<i>N</i>	\bar{X} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Koruyucu Ebeveyn	370	312,54	115641,00			
Doğal Çocuk	211	253,22	53430,00	31064,000	-4,110	,000***
Toplam	581					
* <i>p</i> <.05	** <i>p</i> <.01	*** <i>p</i> <.001				

Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn ve baskın ego durumu Doğal Çocuk olan grupların bağımlı karar stratejisi sıra ortalamaları arasında, Koruyucu Ebeveyn Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -4,110$; $p < .001$). Buna göre, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn olan öğrencilerin bağımlı karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Doğal Çocuk olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.75. Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Bağımlı Karar Stratejisi	<i>N</i>	\bar{X} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Koruyucu Ebeveyn	370	192,86	71359,00			
Uygulu Çocuk	27	283,11	7644,00	22032,000	-3,960	,000***
Toplam	63					
* <i>p</i> <.05	** <i>p</i> <.01	*** <i>p</i> <.001				

Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn ve baskın ego durumu Uygulu Çocuk olan grupların bağımlı karar stratejisi sıra ortalamaları arasında, Uygulu Çocuk Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -3,960$; $p < .001$). Buna göre, baskın ego durumu Uygulu Çocuk olan öğrencilerin bağımlı karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.76. Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Bağımlı Karar Stratejisi	<i>N</i>	\bar{X} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Yetişkin	160	84,78	13565,50			
Uygulu Çocuk	27	148,61	4012,50	685,500	-5,692	,000***
Toplam	187					
* <i>p</i> <.05	** <i>p</i> <.01	*** <i>p</i> <.001				

Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Yetişkin ve baskın ego durumu Uygulu Çocuk olan grupların bağımlı karar stratejisi sıra ortalamaları arasında, Uygulu Çocuk Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -5,692$; $p < .001$). Buna göre, baskın ego durumu Uygulu Çocuk olan öğrencilerin bağımlı karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Yetişkin olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.77. Bağımlı Karar Stratejisi Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Bağımlı Karar Stratejisi	<i>N</i>	\bar{X} sıra	Σ sıra	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Uygulu Çocuk	27	182,31	4922,50			
Doğal Çocuk	211	111,46	23518,50	1152,500	-5,049	,000***
Toplam	238					
* <i>p</i> <.05	** <i>p</i> <.01	*** <i>p</i> <.001				

Mann Whitney-U Testi sonucunda, baskın ego durumu Uygulu Çocuk ve baskın ego durumu Doğal Çocuk olan grupların bağımlı karar stratejisi sıra ortalamaları arasında, Uygulu Çocuk Ego Durumu lehine istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($z = -5,049$; $p < .001$). Buna göre, Uygulu Çocuk ego durumu baskın olan öğrencilerin bağımlı karar stratejisi ortalaması, Doğal Çocuk ego durumu baskın olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Öğrencilerin Kararsızlık puanlarının baskın ego durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonuçları Tablo 4.78'de sunulmuştur.

Tablo 4.78. Kararsızlık Puanlarının Baskın Ego Durumu Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x} sıra	χ^2	sd	p
Kararsızlık	Eleştirel Ebeveyn	36	385,24	8,876	4	,064
	Koruyucu Ebeveyn	370	409,79			
	Yetişkin	160	361,41			
	Uygulu Çocuk	27	476,07			
	Doğal Çocuk	211	414,40			
	Toplam	804				

*p<.05

**p<.01

***p<.001

Kararsızlık puanı sıralamalar ortalamalarının baskın ego durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H Testi sonucunda ego durumu gruplarının sıralamalar ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2 = 8,876$; $sd = 4$; $p > .05$).

4.6. Karar Stratejileri ile Ego Durumları Arasındaki İlişkiler

Araştırmanın dördüncü ve son amacında, lise öğrencilerinin karar stratejileri ve ego durumları arasında ilişki olup olmadığının sınanması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda öğrencilerin karar stratejileri ve ego durumları arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ile analiz edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 4.79'da sunulmuştur:

Tablo 4.79. Lise Öğrencilerinin Karar Stratejileri ile Ego Durumları Arasındaki İlişkileri Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizleri

Değişkenler	Karar Stratejileri				Ego Durumları				
	Mantıklı/sistematik	İçtepesel	Bağımlı	Kararsız	EE	KE	Y	UÇ	DÇ
Mantıklı/sistematik	1,00	-,207**	-,002	,137**	,106**	,035	,156**	,095**	-,257**
İçtepesel		1,00	-,174**	,27**	,000	-,104**	-,139**	-,135**	,223
Bağımlı			1,00	,279**	-,158**	,181**	-,090*	,306**	-,131**
Kararsız				1,00	-,002	-,043	-,027**	,140**	,062
Eleştirel Ebeveyn					1,00	-,869**	-,114**	-,146**	-,210**
Koruyucu Ebeveyn						1,00	,328**	,292**	-,189**
Yetişkin							1,00	-,104**	-,509**
Uygulu Çocuk								1,00	-,670**
Doğal Çocuk									1,00

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Tabloda görüldüğü üzere, öğrencilerin mantıklı/sistematik karar stratejileri ile Eleştirel Ebeveyn ego durumları arasında istatistiksel açıdan .01 düzeyinde ($r = ,106$) anlamlı bir ilişki vardır. Yine mantıklı/sistematik karar stratejisi ile Yetişkin ego durumu arasında istatistiksel açıdan .01 ($r = ,156$) düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Öğrencilerin mantıklı/sistematik karar stratejilerinin Uygulu Çocuk ego durumu ile istatistiksel açıdan .01 ($r = ,095$) düzeyinde ilişkili olduğu görülürken, Doğal Çocuk ego durumu ile .01 düzeyinde ($r = -,257$) anlamlı ve ters yönlü bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

İçtepisel Karar Stratejisinin ego durumları ile ilişkisi incelendiğinde, öğrencilerin İçtepisel Karar Stratejilerinin Koruyucu Ebeveyn ($r = -,104$); Yetişkin ($r = -,139$) ve Uygulu Çocuk ($r = -,135$) Ego Durumları ile istatistiksel açıdan .01 anlamlılık düzeyinde ve ters yönde ilişkili olduğu görülmektedir.

Bağımlı Karar Stratejisi ile Eleştirel Ebeveyn ego durumu arasında istatistiksel açıdan .01 düzeyinde ($r = -,158$), yine Bağımlı Karar Stratejisi ile Yetişkin ego durumu arasında ise .05 düzeyinde ($r = -,090$) ters yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Bağımlı karar stratejisi ile Koruyucu Ebeveyn ($r = ,181$), yine Bağımlı Karar Stratejisi ile Uygulu Çocuk ($r = ,306$) ego durumları arasında .01 düzeyinde anlamlı doğrusal ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Kararsızlık ile Yetişkin ego durumu arasında .01 düzeyinde ($r = -,027$) ters yönlü bir ilişki tespit edilirken yine Kararsızlık ile Uygulu Çocuk ego durumu arasında .01 düzeyinde anlamlı ($r = ,140$) doğrusal bir ilişki tespit edilmiştir.

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada, lise çağındaki ergenlerin karar stratejileri ve ego durumları; cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, aile tipi ve ana – baba tutumu değişkenleri açısından incelenmiş; ego durumları ve karar stratejileri arasındaki ilişki araştırılmış ve ergenlerin sahip olduğu karar stratejileri, baskın ego durumları açısından değerlendirilmiştir. Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulguların yorumlanmasına ve ilgili literatür ışığında tartışılmasına yer verilmiştir.

5.1. Karar Stratejileri ve Cinsiyet ile İlgili Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın karar stratejilerine yönelik ilk alt amacı, öğrencilerin karar stratejilerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde ilk olarak, kızların mantıklı/sistemik karar stratejisinin erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bu amaca yönelik ikinci bulgu, erkeklerin içtepsel karar stratejisi ortalamasının kızlardan anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermiştir. Bağımlı karar stratejisi ve kararsızlığın ise cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Karar stratejileri yönünden cinsiyetler arasındaki farklar konusunda çelişik bulgular ileri sürülmektedir. Dinklage (1967), kızların erkeklerden daha içtepsel olduğunu, Levis (1981) ise erkeklerin kızlardan daha içtepsel karar verdiklerini ileri sürmüştür (Kuzgun, 1992: 166). Kızların mantıklı karar stratejisinin erkeklerden yüksek olduğu bulgusu, Dinklage (1967)'in bulguları ile çelişirken Levis (1981)'in bulguları ile örtüşmektedir. Öte yandan, kızların mantıklı karar stratejisi ortalamasının erkeklerden yüksek olduğu bulgusu bazı araştırmaların (Kuzgun, 1992; Yiğit, 2005; Deniz, 2002; Kesici, 2002; Köksal, 2003; Güner, 2006) aynı yöndeki bulguları ile örtüşmektedir. Bazı araştırmalar (Sinangil, 1993; Tiryaki, 1997; Köse, 2002; Yüksel – Şahin, 2002; Alver, 2003; Develioğlu, 2006; Avşaroğlu ve Üre, 2007) ise mantıklı karar verme stratejisinin cinsiyete göre farklılaşmadığını öne sürmektedir.

Öte yandan erkeklerin karar verirken kızlardan daha içtepsel stratejiler kullandıkları yönündeki bulgunun, bazı araştırma sonuçları ile örtüşürken (Levis, 1981; Kuzgun, 1992; Develioğlu, 2006), bazıları ile (Tiryaki, 1997) örtüşmediği görülmüştür.

Tiryaki (1997), kızların içtepisel karar stratejisinin erkeklerden yüksek olduğunu bulmuşken diğer araştırmacılar (Sinangil, 1993; Yiğit, 2005; Alver, 2003; Kesici, 2002; Köse, 2002; Deniz, 2002), içtepisel karar stratejisinin cinsiyete göre farklılaşmadığını tespit etmişlerdir.

Bu araştırmada tespit edilen bağımlı karar stratejisinin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusu, bazı araştırma sonuçları ile (Wilks ve Orth, 1991; Kuzgun, 1992; Karakaş, 1999) çelişmektedir. Wilks ve Orth (1991), kızların karar verirken erkeklere oranla daha çok ailelerinin etkisinde kaldığını tespit etmiştir. Karakaş (1999) ise araştırmasında, kız öğrencilerin bağımlı, erkek öğrencilerin ise bağımsız karar verdiklerini tespit etmiştir. Kuzgun (1992) ise kızların bağımlı karar stratejisi puanlarının erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Bu araştırmada tespit edilen kararsızlığın cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusu, (Tiryaki, 1997; Sinangil, 1993; Deniz, 2002; Köse, 2002; Kesici, 2002; ; Alver, 2003; Yiğit, 2005; Güner, 2006; Develioğlu, 2006; Avşaroğlu ve Üre, 2007) bazı araştırma sonuçları ile örtüşürken bazıları ile örtüşmemektedir. Kuzgun (1992), kızların kararsızlık alt ölçeğinden aldıkları puanların erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Cinsiyet ve karar verme stratejileri ile ilgili araştırmalardan elde edilen bu çelişik bulgular, araştırma kapsamına giren örneklemelerin farklılığından kaynaklanabilir. Örneğin Karakaş (1999), kızların erkeklere göre daha bağımlı karar verdiği bulgusunu, ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmadan elde etmiştir. Araştırmalardan birkaç tanesi ise (örn; Güner, 2006; Yiğit, 2005; Köksal, 2003) ergen grubu örneklemeleri üzerinde gerçekleştirilirken diğerleri ağırlıklı olarak üniversite öğrencileri, geriye kalan birkaç tanesi ise (örn; Alver, 2003; Kuzgun, 1992) ise farklı düzeylerde karar verme sorumluluğu taşıyan yetişkinler üzerinde gerçekleştirilmiştir.

İçtepisel karar stratejisi alt ölçeğinden yüksek puan alan kimseler, karar verirken isteklerini ön plana almakta ve hoşlarına giden seçeneğe hemen yönelerek

kararlarını kesinleştirmektedirler. O halde bu araştırmanın kapsamına giren ergenlik çağındaki erkeklerin de bu tür özellikler taşıdıkları ve verdikleri kararların bu özelliklerinden etkilendiği söylenebilir. Diğer taraftan kızların karar verirken isteklerini ön plana almaları, hoşlarına giden seçeneğe hemen yönelmeleri erkeklerle kıyaslandığında çok fazla mümkün olmamaktadır. Kızlar, mantıklı (rasyonel) karar kuramlarının da belirttiği gibi; seçim yapmadan önce mevcut seçeneklerin her birinin getireceği sonuçlar üzerinde ayrıntılı olarak düşünmek ve seçim yapmadan önce kendi istekleri dışında birçok faktörü de hesaba katmak durumunda olabilir.

Bu çalışmada kızların erkeklerden daha mantıklı bir karar verme tarzı benimsedikleri bulgusu, kızların çevrenin kendilerinden beklediklerine karşı duyarlı oldukları ve bu duyarlılıkla doğru orantılı olarak beklentilerini gerçekleştirme hususunda erkeklerden daha fazla sorumluluk aldıkları düşüncesi ile açıklanabilir (Kuzgun, 1992: 167). İçtepesel karar stratejisi söz konusu olduğunda ise kızların erkeklerden daha az içtepesel karar verme tarzı benimsemiş olmaları, kültürümüzde kızların daha kontrollü davranmaları yolundaki beklenti dolayısıyla onlara spontan karar verme hakkının daha az tanınması ile açıklanabilir.

Erkekler ve kızlar arasında tespit edilen karar verme stratejileri ile ilgili bu farklılıklar, cinsiyet rolü kavramı ile açıklanabilir. Cinsiyet rolü, kadının ve erkeğin nasıl düşüneceğini ve hissedeceğini belirleyen ve kısmen çevre tarafından verilen bir roldür. Çoğu kültürde, erkeklerin ve kadınların farklılıkları, neyi yapıp neleri yapamayacakları açıkça belirlenmiştir. Bu rollerin öğrenilmesinde; anne – baba, akranlar, kitle iletişim araçları etkilidir. Cinsiyet rolü ile ilgili “şema kuramı” na göre, her bireyde algılarına rehberlik eden ve onları düzenleyen içsel bir bilgi ağı mevcuttur. Buna göre, bireyin bilinci ve davranışı, içsel bir dürtü tarafından cinsiyet temelli sosyo – kültürel standartlara ve kalıp yargılara uyum sağlayabilmesi için yönlendirilir (Akt; Kulaksızoğlu, 2002: 50). Bu içsel yönlendirmeye uygun olarak kadınlar, erkeklere göre başkalarının tepkilerine daha duyarlı ve toplumsal kurallara daha bağlıdır. Yine cinsiyet rolüne uygun olarak, kadınlar erkeklerden daha az rekabetçidirler (Kulaksızoğlu, 2002: 51).

5.2. Karar Stratejileri ve Okul Türü ile İlgili Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın karar stratejilerine yönelik ikinci alt amacı, öğrencilerin karar stratejilerinin okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde ilk olarak, devlet okuluna devam eden öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejilerinin özel okula gidenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Okul türü ile ilgili ikinci bulgu, özel okula giden öğrencilerin, devlet okuluna giden öğrencilere göre karar verirken bağımlı karar stratejisini daha fazla kullandıklarını göstermiştir. İçtepesel karar stratejisi ile kararsızlığın ise okul türüne göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Bağımlı karar stratejisini kullanan birey, karar verirken başkalarının önerilerine önem vermekte, başkalarının doğruyu bileceğine inanmaktadır. Bu çalışmada, özel okul öğrencilerinin bağımlı karar stratejilerinin devlet okuluna giden öğrencilerden daha yüksek çıkması, özel okula giden öğrencilerin karar verirken başkalarının önerilerine önem verdiklerini, başkalarının doğruyu bileceğine inandıklarını göstermektedir. Özel okul veya devlet okulunda öğrenim görme, büyük ölçüde sosyoekonomik düzey ile ilgili bir konudur. Özel okula giden öğrencilerin sosyoekonomik düzeyi, devlet okuluna gidenlerden daha yüksektir. Bu çalışmada elde edilen bulgu, yüksek sosyoekonomik seviyeye sahip bireylerin verdikleri kararların daha etkili olacağına inandıklarını ifade eden literatür ile çelişmektedir. Kohn (1977), yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup insanların, düşük sosyoekonomik seviyedekilere göre verdikleri kararların daha etkili olacağına inandıklarını bulmuştur. Düşük sosyoekonomik seviyeye mensup insanlar, dış güçler tarafından kontrol edildiklerine dolayısıyla kararlarının daha az belirleyici olduğuna inanmaya daha çok eğilimlidir. Yüksek sosyoekonomik seviyedeki bireyler ise karar verme yeterliliğini geliştiren daha fazla kaynağa ulaşabilmektedir. Bu kaynaklar, ebeveyn tarafından verilen kararların başarısını gözlemlene imkânı, karar verme sürecinde yardım alma imkânı, seçenekleri arttırmak için daha fazla maddi imkân ve karar verme ile ilgili daha fazla deneyim imkânı olarak belirlenmiştir (Brown ve Mann, 1990). Yine Taşdelen (2002), kendilerini yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup algılayan öğretmen adaylarının bağımlı karar verme stili ortalamasının kendilerini düşük ve orta sosyoekonomik seviyede algılayanlardan daha düşük

olduğunu bulmuştur. Bu bilgiler ile tutarlı olan beklenti, özel okula giden öğrencilerin bağımlı karar stratejilerinin devlet okuluna giden öğrencilerden daha düşük çıkması yönündedir. Bu araştırmada tam tersi bir sonuç ortaya çıkması, birkaç faktöre dayandırılabilir.

Sosyoekonomik seviyenin yüksekliği her ne kadar bireylere pek çok kaynak sağlasa da, bazı durumlarda bu kaynak bolluğu bireylere hiç yorulmadan, araştırma yapmadan, fazla çabalamadan rahatlıkla isteklerine ulaşma imkânı sağlamaktadır. Böyle bir durumda bireyler, özellikle de kişisel sorumlulukların yeni yeni söz konusu olmaya başladığı ergenler, karar vermeye gereksinim dahi duymayabilirler. Gidecekleri okul, tatil yapacakları, yaşayacakları yer, alışveriş yapacakları mağaza çoğu zaman bellidir. Onlar, bu konularda karar vermelerine gerek kalmadan eyleme geçerler. Bu bireyler, ciddi anlamda karar vermeleri gereken durumlarla karşı karşıya kaldıklarında ise büyük ihtimalle zorlanmaktadır. Özellikle de sahip oldukları imkânları her kapıyı açabilen bir anahtar olarak görmeleri durumunda, bazı kapıların sahip oldukları imkânlarla bile açılmadığını gördüklerinde bocalayabilirler. Bu durumda, kişisel sorumluluğu ebeveyne devredip kendilerinin rahatlıkla çözebileceği problemler hakkında bir karar verme durumunda dahi onlardan yardım isteyebilirler.

Sosyoekonomik seviyesi düşük bireyler, her ne kadar pek çok kaynaktan mahrum kalsalar da hayat üniversitesinde pek çok şeyi yaşayarak öğrenirler. Hangi sonucun nasıl elde edileceğini pek çok yolu deneyerek gördükleri için sorunların çözümüne ilişkin repertuarları geniştir. Verdikleri kararlarla sorunları çözmeler dahi, hayal kırıklığına uğramaları söz konusu olmayabilir. Başka yollar arayıp sorunu başka türlü çözmeye çalışırlar. Çözmeler de, hayatta her şeyin istedikleri gibi gitmeyeceği gerçeğine alıştıkları için verdikleri karar, gerektiği yerde sabretme şeklinde olur. Sonuç olarak bu tür özelliklere sahip bireylerin mantıklı/sistemik karar stratejisini daha fazla kullanmaları beklenebilir.

Üstelik sosyoekonomik seviyenin ergenin karar vermede daha yeterli ve bağımsız bir birey olduğunu gösteren araştırmaların çoğu yurtdışında yapılmıştır. Toplumumuzda ise aydın ve kentli ana babalar bile çocuklarına yakın olmak, hatta bir çatı altında yaşamak isterler. Bu ailelerde, aile içinde hemen her şey çocukların

isteklerine göre düzenlenmekte ve çocuğun bakımından sorumlu olan anneanne veya babaanne de çocukların isteklerinin yerine getirilmesine destek vermektedir. Çocuğa çok az sorumluluk verilmekte ve yaşına uygun kuralları öğrenmeleri için uygun eğitim verilmemektedir. Bilinçli olarak yapmasalar bile anne babalar, çocukların yuvadan uçmasını geciktirecek yollar ararlar. İş ve eş seçiminde ağırlıklarını koyarlar. Önemli kararlar almadan ana babaya danışın isterler. Kimi ana babalar, çocuklarının kendine danışmadan hiçbir iş yapmayışı ile övünürler. Ancak bu genç, kendine güvensiz, kararsız ve çekingen bir yetişkin olarak topluma karıştığında şaşırıp kalırlar. Çocuklarına her şeyi verdikleri, hiçbir şeyden yoksun bırakmadıkları için gencin toplumdaki başarısızlığından düş kırıklığına uğrarlar. Her şeylerini vermişlerdir ama gencin elinden bağımsızlığını almışlardır. (Kulaksızoğlu, 2002: 121; Yörükoğlu, 2003: 392).

Bu araştırmada, özel okula devam eden öğrencilerin yüksek sosyoekonomik seviyeye mensup oldukları varsayıldığında, literatürde sosyoekonomik seviye ile bağımlı karar stratejisi arasında bir ilişki olmadığını tespit eden çalışmalar da mevcuttur. Yiğit (2005), algılanan gelir durumunun öğrencilerin bağımlı karar verme stratejisi alt ölçeği puanlarını yordamadığını bulmuştur. Aynı şekilde Develioğlu (2006) da ailenin aylık gelirine göre problem çözme becerileri yüksek ve düşük olan üniversite öğrencilerinin karar stratejileri arasında anlamlı bir fark bulmamıştır. Köse (2002) de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü birinci sınıf öğrencilerinin algıladıkları sosyoekonomik düzeylerine göre mantıklı karar verme stratejisi açısından farklılaşmadıklarını tespit etmiştir. Köksal (2003), ergenler üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında bağımlı karar verme stratejisinin öğrencilerin ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermediğini saptamıştır.

5.3. Karar Stratejileri ve Sınıf Düzeyi ile İlgili Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın karar stratejilerine yönelik üçüncü alt amacı, örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin karar stratejilerinin sınıf düzeylerine göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde ilk olarak, 11. sınıf öğrencilerinin mantıklı/sistemik karar stratejisi puan ortalamasının 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu

görülmüştür. Bu bulgu, sınıf düzeyi arttıkça mantıklı/sistemik karar stratejisi de artmıştır şeklinde yorumlanabilir.

İlk ve orta ergenlik evreleri, diğer bilişsel alanlarda olduğu gibi, karar verme becerilerinin de gelişiminde yaşamsal öneme sahip olan dönemlerdir. İlk ergenlik evresi boyunca yeterli karar verme becerisi gelişmeye başlar ve 15 yaş civarında ergenlerin çoğu yetişkinlere benzer şekilde kararlar verir (Ormond ve diğ., 1991:275). Bu araştırmadan elde edilen bulgu da literatürü destekler niteliktedir. 11. sınıf öğrencileri, bilişsel gelişim açısından 10. sınıf öğrencilerinden daha ileri düzeyde olduğundan mantıklı/sistemik karar stratejilerini bir alt sınıftaki öğrencilerden daha fazla kullanıyor olabilirler.

Köksal (2003), ergenler üzerinde yaptığı araştırmasında sınıf düzeyine göre mantıklı karar stratejisinin farklılaşmadığını bulmuştur. Fakat yaşa göre mantıklı karar stratejisinin farklılaştığını, 15 ve daha küçük yaşta öğrencilerin mantıklı karar stratejisi puanlarının 18 ve daha büyük yaşta öğrencilere göre daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Kuzgun (1992), 16 – 18 yaş grubundaki öğrencilerle 25 – 40 yaş grubundaki yetişkinlerin karar stratejileri arasında önemli bir fark saptamamıştır. Bunun, 16 – 18 yaş grubundaki öğrencilerin lise son sınıf öğrencisi olmalarına, karar verme yeteneğinin yaş ile arttığı görüşünün ise biraz daha erken yaşlardaki bireyler için geçerli bir durum olması ihtimaline bağlamıştır. Öte yandan yapılan çoğu araştırmada (Tiryaki, 1997; Deniz, 2002; Kesici, 2002; Yiğit, 2005; Develioğlu, 2006; Avşaroğlu ve Üre, 2007) sınıf düzeyine göre mantıklı karar stratejisi puanlarının farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu araştırmaların hepsi, biri hariç (Yiğit, 2005) üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Kuzgun (1992)'un mantığına uygun olarak; ergenlerden yaşça daha büyük olan üniversite öğrencileri karar verme becerisi bakımından belli bir olgunluk düzeyine eriştiklerinden mantıklı karar stratejileri arasında sınıf düzeylerine göre bir farklılaşma çıkmamış olabilir. Sinangil (1993) ise üniversite 4. sınıf öğrencilerinin mantıklı/sistemik karar stratejisi puanlarının 1. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur.

Yaşın, öğrencilerin kariyer kararı vermeye yönelik tutumları ile pozitif yönde ilişkili olduğunu gösteren pek çok araştırma yapılmıştır. Yaşça daha büyük öğrencilerin, kariyer kararı verme sürecine ilişkin tutumları kaygı ve korku içermezken daha genç yaştaki öğrenciler güvensizlik ve kariyer kararı verme ile ilgili genel kaygıyı yansıtan tutumlar göstermektedir. Pek çok çalışmada (Healy ve diğ., 1985, Bluestein, 1988; Luzzo, 1993), kariyer olgunluğu ve yaş arasında olumlu yönde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yine yapılan çalışmalarda, yaşın bir kariyere bağlanma (Colarelli ve Bishop, 1990) ve kariyer kararı verme etkililiği (Luzzo, 1993; Peterson, 1993) ile pozitif yönde, algılanan kariyer kararı verme ihtiyaçları ile (Healy ve Reilly, 1989) negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Luzzo, 1999).

Bu çalışmada, sınıf düzeylerinin yaşı yansıttığı düşünüldüğünde, mantıklı karar stratejisine ilişkin elde edilen bulgu, literatür bilgileri ile örtüşmektedir. 11. sınıf öğrencileri kariyer hedeflerine daha çok yaklaşmışlardır. Bu öğrenciler bir sonraki yıl meslek veya kendilerine belli bir meslek kazandıracak bir alan seçme görevi ile karşı karşıya geleceklerdir. Önemli karar yaşantıları geçirdikleri bir dönemde olan bu öğrenciler, sistematik hareket etme zorunluluğu duymakta olabilirler. Yaşamlarının bu yılı, geleceğe ilişkin düşünceleri, planları ve hazırlıkları açısından bir önceki yıldan çok daha farklı olabilir. Bu bulguyu destekleyen çalışmalarında Taylor, Adelman ve Kaser – Boyd (1983, 1985; Akt. Mann, Harmoni ve Power, 1989) öğrencilerin kariyer kararlarına yönelik bağlılıklarını incelemişlerdir. Yaşça daha büyük olan ergenlerin kariyer kararlarına yönelik faaliyetleri gerçekleştirmeye daha eğilimli oldukları bulunmuştur.

Araştırmanın sınıf düzeyi ile ilgili bir başka bulgusu, 9. sınıf öğrencilerinin bağımlı karar stratejisi ortalamasının 11. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, (Healy ve diğ., 1985, Bluestein, 1988; Luzzo, 1993; Peterson, 1993; Akt. Luzzo, 1999) literatürden elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Yaşça daha büyük öğrencilerin kariyer kararı verme sürecine ilişkin tutumları kaygı ve korku içermezken daha genç yaştaki öğrenciler güvensizlik ve kariyer kararı verme ile ilgili genel kaygıyı yansıtan tutumlar göstermektedir. Karar verirken başkalarının önerilerine önem verme, başkalarının doğruyu bileceğine inanma

şeklinde tanımlanan karar vermede bağımlılık da bu tutumlardan biri olarak düşünülebilir.

Yapılan bir araştırmada (Costanzo ve Shaw, 1966; Akt. Mann, Harmoni ve Power, 1989) akran grubu baskısına yönelik uyma davranışının 12 – 13 yaşlarında zirveye çıktığı, 15 – 17 yaşlarında ise azaldığı ortaya konmuştur. Bu bulgular, erken ergenlikte akran grubu baskısına uyma davranışının en üst düzeyde olduğunu, 15 yaş civarında ise seçim yapmaya yönelik isteklilik ve akran grubu baskılarına direnmenin ortaya çıktığını göstermektedir. O halde 15 yaş civarında ergenlerde akranlardan bağımsız karar verme davranışı artmaktadır. Bu araştırmadan elde edilen bulgu da, daha büyük yaştaki öğrencilerin daha bağımsız karar verdiklerini destekler niteliktedir.

Yeterli karar vermenin önündeki engellerden biri, ergenlerin karar vermenin kendilerini ilgilendiren bir konu olmadığına veya tamamen yetişkinlerin dünyasına ait bir kavram olduğuna inanmalarıdır. Mann ve diğerleri (1984) bir araştırmada 13 yaşındaki ergenlerin % 24'ünün, 14 yaşındakilerin % 22'sinin ve 15 yaşındakilerin % 9'unun karar vermenin genç insanları etkilemediğine inandıklarını bulmuştur (Mann, Harmoni ve Power, 1989:272). Bu bulgu ile tutarlı olarak bu araştırmada elde edilen bulgu da, sınıf düzeyi daha düşük öğrencilerin karar vermenin kendilerini etkilemeyen bir durum olduğunu düşünmeleri, karar vermeleri gereken durumlarda bile sorumluluğu ailelerine bırakmalarından kaynaklanmış olabilir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgu ile tutarlı olarak Kesici (2002) de 4. sınıf öğrencilerinin bağımsız karar verme stratejisi puan ortalamasının 1. sınıf öğrencilerinin puan ortalamasından daha yüksek olduğu bulmuştur. Öte yandan Yiğit (2005), lise 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin bağımlı karar stratejisi alt ölçek puanlarının, lise 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Öğrencilerin karar stratejilerinin sınıf düzeylerine göre farklılaşp farklılaşmadığı ile ilgili diğer bir bulgu, 9. sınıf öğrencilerinin kararsızlık ortalamasının 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, bazı araştırma sonuçları ile de (Sinangil, 1993; Tiryaki, 1997; Deniz, 2002) paralellik göstermektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, yaşça daha büyük öğrencilerin kariyer

kararı verme sürecine ilişkin tutumları kaygı ve korku içermezken daha genç yaştaki öğrenciler güvensizlik ve kariyer kararı verme ile ilgili genel kaygıyı yansıtan tutumlar göstermektedir. Kararsız olan bireyler, verdiği kararı hemen değiştirmeye çalışan, hiçbir karardan memnun olmayan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Yaşça daha küçük olan ergenler, karar verirken riskleri ve faydaları ayırt etme, seçeneklerin sonuçlarını kestirme ve edindikleri bilginin güvenilirliğini değerlendirmede daha yetersizdir. Bu durum, genç ergenlerin deneyim eksikliğinden de kaynaklanabilir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:271, 272). Gordon (1996:563)'a göre ergenlerde karar verme; bilişsel yetenek, sosyal ve psikolojik gelişim ile kültürel ve sosyal etkiler olmak üzere üç grup faktöre bağlıdır. Bilişsel yetenek yaşla birlikte artmaktadır. Piaget, sekiz veya on yaşlarındaki bir çocuğa ait somut işlemler dönemi ile ergenlik çağıının bilişsel bir özelliği olan soyut işlemler dönemini birbirinden ayırmaktadır. Bu ayrım, ergenlik döneminin şu bilişsel özelliklerinden kaynaklanmaktadır: somut düşünceye karşı soyut düşünce, anlık düşünceye karşı gelecek yönelimli düşünce ve karar verirken sadece bazı seçeneklerin dikkate alınmasına karşı tüm seçenekler üzerinde durulması. Ergenler, bu özellikleri taşımaları bakımından çocuklardan farklılaşmaktadır. Literatürdeki bu bilgilere paralel olarak, ilköğretim çağıından yeni çıkmış, daha küçük yaşta olan 9. sınıf öğrencileri, bilişsel gelişim sürecinin daha erken aşamalarında olmaları ve karar vermede deneyimi eksikliği nedeniyle daha büyük yaştaki ergenlere göre daha fazla kararsızlık yaşayabilirler.

Bu araştırmada, öğrencilerin içtepsel karar stratejisinin sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Develioğlu (2006), Problem çözme becerisi yüksek ve düşük olan 4. sınıf öğrencilerinin içtepsel karar verme stratejisi puan ortalamalarının 1. sınıf öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur. Kesici (2002) de 4. sınıf öğrencilerinin içtepsel karar verme stratejisinin 1. sınıf öğrencilerinden anlamlı derecede yüksek olduğunu tespit etmiştir. Araştırma bulguları arasındaki bu farklılıklar büyük ihtimalle, örneklem gruplarının farklı demografik özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın karar stratejilerine yönelik dördüncü alt amacı, örneklemini oluşturan lise öğrencilerinin karar stratejilerinin algıladıkları aile tipine göre farklılaşp

farklılaşmadığını incelemektir. Ancak bu amaca yönelik bulgular yorumlanmadan önce şu ana kadar ülkemizdeki araştırmalarda ele alınmadığı (Özmen, 2006 hariç) tespit edilmiş olan bir aile içi iletişim kuramı açıklanacaktır.

5. 4. Aile İçi İletişim ve Dört Aile Tipi

Fitzpatrick ve Ritchie, ailelerin nasıl iletişim kuracaklarını ailedeki *görüşme yönelimi (conversation orientation)* ve *uyma yönelimi (conformity orientation)* kavramlarına dayalı olarak açıklamaktadırlar. Bir ailedeki aile içi iletişim örüntüleri, ailenin görüşme veya uyma yönelimli olmasına göre meydana gelmektedir.

Görüşme yönelimi, tüm aile üyelerinin herhangi bir sınırlandırma olmaksızın pek çok konuda aile içi etkileşime katılmalarının teşvik edildiği bir ortamda gerçekleşir. Böyle bir ortam, ailede ne kadar sık görülüyorsa o ailenin uyma yönelimi derecesi de o kadar yüksektir. Bu boyutu en yüksek derecede taşıyan ailelerde, aile üyeleri herhangi bir zaman ve konu sınırlandırması olmaksızın sıklıkla, özgürce ve kendiliğinden birbirleri ile etkileşime girerler. Birbirleri ile etkileşim içinde geçirdikleri uzun süreler boyunca aile üyeleri, bireysel faaliyet düşünce ve duygularını birbirleri ile paylaşırlar. Ailenin bir bütün olarak yapacağı faaliyetlere ilişkin planlar hep beraber tartışılır ve kararlar ailece verilir. Bu boyutu en düşük derecede taşıyan ailelerde ise aile üyeleri, birbirleri ile daha az etkileşime girer ve tüm aile üyeleri arasında açıkça tartışılabilen konuların sayısı, özel düşünce, duygu ve faaliyetlerin paylaşımı azdır. Ailenin bir bütün olarak katılacağı aktiviteler ayrıntılı bir biçimde tartışılmadığı gibi aile kararlarına herkesin katkıda bulunması da aranmaz (Koerner ve Fitzpatrick, 2002:85).

Aile içi iletişimle ilgili diğer önemli boyut, uyma yönelimidir. Bu boyut, aile içi iletişimin tutum, değer ve inançlara ilişkin homojen bir atmosfere sahip olma derecesini gösterir. Uyma yönelimi yüksek olan ailelerde, inanç ve tutumları tek tipleştirmeyi vurgulayan etkileşimler söz konusudur. Aile etkileşimleri tipik olarak uyum, çatışmadan uzak durma ve aile üyelerinin birbirlerine bağlılığı üzerinde yoğunlaşır. Düşüncelerin paylaşımında anne, baba ve diğer yetişkinlere itaat etme söz konusudur. Uyma yönelimi düşük olan ailelerde ise inanç ve tutumların heterojenliği ile aile üyelerinin bireyselliği ve ailelerinden bağımsızlığı üzerinde odaklanan etkileşimler

söz konusudur. Düşüncelerin paylaşımında, aile üyelerinin eşitliği söz konusudur. Yeri geldiğinde çocuklar aile kararlarında söz sahibi olur (Koerner ve Fitzpatrick, 2002:85, 86).

Görüşme ve uyma boyutları, aile içi iletişimde tek tek değil birbiri ile etkileşerek etkili olan boyutlardır. Bir ailenin iletişim örüntüsünü tahmin etmek için onun uyma boyutunun yüksek olduğunu bilmek yeterli değildir. Ailenin diğer boyut ile ilgili düşüncesinin de bilinmesi gerekir. Bu boyutlar, aile iletişiminde doğrudan etkili olmakla birlikte, birbirleri ile etkileşime geçerek niteliksel olarak birbirinden farklı dört aile tipinin ortaya çıkmasını sağlarlar.

Hem uyma hem de görüşme yönelimi yüksek olan aileler, *uzlaşmalı (consensual)* aileler olarak tanımlanır. Bu ailelerin iletişiminde, uzlaşma baskısı ve ailede var olan hiyerarşiyi koruma arasında bir gerilim, diğer taraftan da açık iletişim ve yeni fikirlerin keşfedilmesine yönelik bir ilgi söz konusudur. Anne ve baba, çocuklarına ve onların söylediklerine karşı oldukça ilgili olmakla birlikte aile ve çocuklarla ilgili kararları kendilerinin almaları gerektiğine inanırlar. Çocuklarını dinlerler ve onlar adına kararlar almalarının nedenlerini açıklamak konusunda çocuklarına zaman ayırırlar. Çocuklarının, anne babanın onlar adına verdikleri kararların arkasındaki mantığı anlayacaklarına inanırlar (Koerner ve Fitzpatrick, 2002:87).

Görüşme yönelimi yüksek fakat uyma yönelimi düşük aileler, *çoğulcu (pluralistic)* olarak adlandırılır. Bu aileler, tartışmaların tüm aile üyelerine açık olduğu ve konu sınırlandırması olmaksızın yapılabildiği bir özellik taşır. Bu ailelerde anne babalar, çocuklarının kontrolünü ellerinde tutmaları gerektiği veya onlar adına bütün kararları almaları gerektiğine inanmazlar. Düşünceler, onları hangi aile üyesinin desteklediğine göre değil onları destekleyen argümanın (tartışmanın) değerine/erdemine göre değerlendirilir. Dolayısıyla anne babalar, çocuklarının düşüncelerini kabul etmeye isteklidirler. Çocukların diğer aile üyeleri ile eşit biçimde aile kararlarına katılmalarına izin verirler. Ailede çatışmadan kaçınılmaz. Olumlu çatışma çözme stratejileri, çatışmadan herkesin yararlı çıkacağı şekilde kullanılır (Koerner ve Fitzpatrick, 2002:87; Borsella, 2006:48).

Görüşme yönelimi düşük, uyma yönelimi yüksek olan aileler, *koruyucu (protective)* olarak adlandırılır. Bu ailelerde, anne baba otoritesine uyma ön planda ve aile içindeki açık iletişime ilgi azdır. İletişim, bir fikir alışverişinden ziyade aile kurallarını güçlendirmek amacıyla kullanılan bir vasıta. Anne babalar, çocukları ve aileleri ilgili kararları kendilerinin almaları gerektiğine inanmakta ve verdikleri kararların nedenlerini çocuklarına açıklamayı önemli bulmamaktadırlar. Sonuç olarak çocuklar da, ailede iletişim kurmanın önemli olmadığına inanırlar. Aile kararlarına katılarak karar verme tecrübesi yaşamadıkları için karar verme yeteneklerine güvenmemektedirler. Dolayısıyla, aileleri dışındaki bireyler tarafından kolayca ikna edilip herhangi bir açıklama talep etmeden onların verdiği kararlara da kolayca uyabilirler. Bu ailelerde çatışma çözme becerileri gelişmemiştir. Aile üyelerinin, otorite figürlerine sorgulamadan uymaları beklendiğinden çatışmalar problemlidir. Çatışmaya girmek, aile bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak algılandığından diğer aile üyeleri tarafından saldırgan tepkilerle karşılanır. Bu ailelerde, çatışmalar çözümlenmeden kaldığı için etkisiz iletişim örüntüleri bir kısırdöngü şeklinde devam eder (Koerner ve Fitzpatrick, 2002:87; Borsella, 2006:49).

Hem görüşme hem de uyma yönelimi düşük olan aileler, *dağınık/ilgisiz (laissez-faire)* olarak adlandırılmaktadır. Aile içindeki iletişim, sınırlı birkaç konunun tüm aile üyelerinin katılımı olmaksızın konuşulduğu az sayıda etkileşimden oluşmaktadır. Anne babalar, tüm aile üyelerinin kendi kararlarını kendilerinin verebilmesi gerektiğini düşünürler; fakat çoğulcu ailelerde olduğu gibi çocuklarının kararlarına yeterince ilgi göstermez ve onlarla iletişim kurmaya fazla önem vermezler. Bu ailelerdeki çocuklar, karar verirken anne babaların desteğini hissetmediklerinden karar verme yetenekleri hakkında düşünmez ve her gün vermek zorunda oldukları kararlar sırasında bile içsel çatışma hissederler. Bu çocuklar, aile dışındaki sosyal gruplardan daha çok etkilenirler. Dağınık ailelerde aile üyelerinin çoğu sanki duygusal olarak birbirlerinden boşanmış gibidirler (Koerner ve Fitzpatrick, 2002:87; Borsella, 2006:53).

Fitzpatrick ve Ritchie (1990), bu örüntülerden yola çıkarak 26 maddelik Revize Edilmiş Aile İçi İletişim Örüntüleri Ölçeği'ni (Revised Family Communication Patterns Instrument/RFCPI)'ni geliştirmişlerdir.

Bugüne kadar yurtdışında, aile içi iletişim örüntüleri ile bazı değişkenler arasındaki ilişkileri araştıran pek çok çalışma yapılmıştır. Bu araştırmalarda, aile içi iletişim örüntüleri ve çatışma çözme (Koerner ve Fitzpatrick, 1997), aile içi iletişim örüntüleri ve çocuklarda utangaçlığın gelişimi (Kelly, Keaten ve diğ., 2002), aile içi iletişim örüntüleri ve iletişim korkusu (Elwood ve Schrader, 1998; Hsu, 1998; akt. Koerner ve Fitzpatrick, 2002), aile içi iletişim örüntüleri ve çocukların gelecekteki romantik ilişkileri (Koerner ve Fitzpatrick, 1997; akt. Koerner ve Fitzpatrick, 2002), aile içi iletişim örüntüleri ve çalışan anne – baba (Ritchie, 1997, akt. Koerner ve Fitzpatrick, 2002), aile içi iletişim ve fiziksel istismar (Borsella, 2006) gibi konular ele alınmıştır. Ülkemizde ise, aile içi iletişim ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelendiği sadece bir yüksek lisans araştırmasına (Özmen, 2007) rastlanmıştır. Özmen (2007) araştırmasında, Fitzpatrick ve Ritchie (1990) tarafından geliştirilen ölçeği kullanmamış, aile içi iletişim biçimleri kuramından yola çıkarak yeni bir ölçek geliştirme çalışması yapmıştır.

Bu çalışmada ise aile içi iletişim biçimleri bir ölçme aracı ile ölçülebilecek sürekli değişken olarak ele alınmamıştır. Bunun yerine, aile içi iletişim örüntüleri kuramının tanımladığı dört aile tipi, lise öğrencilerinin anlayabileceği şekilde açıklanarak dört kategorili süreksiz değişken haline getirilmiş ve kişisel bilgiler formuna yerleştirilmiştir.

5.4.1. Aile Tipi ve Karar Stratejileri ile İlgili Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın karar stratejilerine yönelik dördüncü alt amacı doğrultusunda, karar stratejilerinin aile tipine göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koyan bulgular incelendiğinde ilk olarak, aile tipini uzlaşmalı olarak algılayan öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejisi puan ortalamasının, aile tipini çoğulcu olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Daha önce ifade edildiği gibi, uzlaşmalı ailelerde anne ve baba çocuklarına ve onların söylediklerine karşı oldukça ilgili olmakla birlikte aile ve çocuklarla ilgili önemli kararları kendilerinin almaları gerektiğine inanırlar. Çocuklarını dinlerler ve onlar adına kararlar almalarının nedenlerini açıklamak konusunda onlara zaman

ayırırlar. Çocuklarının, anne babanın onlar adına verdikleri kararların arkasındaki mantığı anlayacaklarına inanırlar.

Çoğulcu ailelerde ise anne babalar, çocuklarının kontrolünü ellerinde tutmaları gerektiği veya onlar adına bütün kararları almaları gerektiğine inanmazlar. Çocuklarının düşüncelerini kabul etmeye isteklidirler. Çocukların diğer aile üyeleri ile eşit biçimde aile kararlarına katılmalarına izin verirler.

Aile, ergenin kararlara katılmasında etkili olan ana faktörlerden biridir. Brown ve Mann (1988) aileyi, karar vermede önemli bir laboratuvar olarak değerlendirmektedir. Bu laboratuvarında ergen, diğer aile bireylerinin çeşitli kararlar verirken dikkate aldığı faktörleri öğrenmekte, diğerleri tarafından verilen kararların etkilerini görmekte, kararları etkilemek için nasıl iletişim kurulacağını öğrenmekte ve yaşına uygun seçimler yapmak için cesaret elde etmektedir (Mann, Harmoni ve Power, 1989:274; Brown ve Mann, 1990:28).

Süreç değişkenleri açısından ele alındığında aile, ergenler için üç önemli fonksiyona sahiptir. Öncelikle aile ergenlere, duygusal yakınlığı ve bir gruba ait olma duygusunu ilk olarak yaşatan bir bütünlük sağlamaktadır. Bu bütünlük, onları aile kararlarına katılmaları konusunda cesaretlendirir. Bütünlüğün olmadığı ailelerde ise ergen, kararlara katıldığı takdirde cezalandırılacağını düşünebilir. Böylece, bütüncül ailelerde ergenlerin aile kararlarına daha fazla katılacakları ve karar vermede daha yeterli bireyler haline gelecekleri öne sürülebilir (Brown ve Mann, 1990:27).

Aile ikinci olarak, güçlerin, kuralların ve rollerin değişmesine izin veren bir uyum modeli sağlar. Katı ailelerde, ebeveyn geleneksel rolleri ve kuralları değiştirmede isteksiz olduğundan ergenlerin kararlara katılımı pek mümkün değildir. Karar verme rol ve sorumluluklarının aile üyelerine tahsis edilmesinde esnek olan ailelerde ergenlerin aile kararlarına katılımının daha fazla olacağı ve karar vermede daha yeterli olacakları öne sürülebilir (Brown ve Mann, 1990:27).

Üçüncü olarak aile, kişilerarası iletişim konusunda deneyimlerin yaşandığı bir ortamdır. Ergenler, ihtiyaç ve isteklerini bildirmek ve çatışmalar meydana geldiğinde çözümlenmek için diğerlerini de dinleyerek onlarla etkileşimde bulunmayı öğrenir.

Yeterli iletişimin olduğu ailelerde ergenler karar verme seçeneklerini ebeveynleri ile tartışabilir böylece kendilerine yapılan tavsiyeleri kabul ederler. İletişimin zayıf olduğu ailelerde ise karar seçenekleri hakkında herhangi bir tartışmaya girmek mümkün olmadığından ergenler, aileleri tarafından sunulan tavsiyeleri de kabul etmeme eğilimindedir. Yeterli ebeveyn – ergen iletişiminin olduğu ailelerde ergenlerin aile kararlarına katılımının daha fazla olacağı ve daha yeterli karar vericiler olacakları söylenebilir (Brown ve Mann, 1990:27).

Bu bilgiler göz önünde tutulduğunda, ailelerin ergenlerin karar vermesini sağlayacak esnekliğe sahip demokratik bir tutum benimsemeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Uzlaşmalı aileler, önemli konularda çocukları adına karar vermekle beraber bunun nedenini ayrıntılı bir şekilde çocuklarına anlatmaktadırlar. Çoğulcu ailelerde ise çocuğun düşüncesi yeri geldiğinde kabul edilmekte ve aile kararlarına katılmasına izin verilmektedir. Aslında her iki aile tipi de çocuğun karar verme becerisi kazanabileceği uygun aile ortamlarıdır. Özellikle uzlaşmalı aile tipi, toplumumuzdaki aile tipine daha uygundur. Araştırmada elde edilen bulgular da öğrencilerin büyük bir kısmının (% 42,5) ailesini uzlaşmalı olarak algıladığını göstermiştir. Bu ailelerde, onlar adına verilen kararların nedeninin çocuklara açıklanması çocukların mantıklı karar verme biçimini model alma yoluyla öğrenmelerini sağlamış olabilir.

Bandura'ya göre (1986), insan öğrenmesinin büyük bir kısmı, diğerlerinin davranışlarını gözlemleyerek oluşmaktadır. Çocuklar, düzenli olarak etkileşimde buldukları kişileri taklit etme eğilimindedirler. Buna bağlı olarak, belli bir davranışa ait pek çok kez tekrarlanmış gözlemlere sahiptirler. Gözlemlenen modelin davranışı model için olumlu sonuçlar sağlıyorsa ve bu sonuçlar çocuklar için anlamlıysa bu davranışın çocuk tarafından taklit edilme olasılığı artacaktır. Bandura'ya göre model alma, bir insanın diğerinin davranışını taklit etmesinden öte bir anlam taşımaktadır. Ona göre çocuklar, pek çok insanı pek çok durum içerisinde gözlemleyerek hangi davranışların hangi koşullarda uygun olduğunu belirleyen kuralları öğrenmektedir. Model alma kuralının bakış açısından karar verme davranışına bakıldığında ergenin, verdiği kararların sonuçları arzu edilen sonuçlar olan ebeveynin karar verme stilini model alacağı söylenebilir. Bir ebeveyn sık sık olumlu sonuçlar doğuran etkili karar

verme davranışı gösteriyorsa ergen de sık sık karar verme davranışı gösterecektir (Brown ve Mann, 1991:364).

Çoğulcu ailelerde ise kendisini ilgilendiren konularda karar verme sorumluluğu daha çok çocukların üzerindedir. Bu ailelerde, çocuğun bazı şeyleri yaşayarak öğrenmesine önem verilmektedir. Daha önce de açıklandığı gibi, bu ailelerde uyma yönelimi düşüktür. Uyma yönelimi düşük olan ailelerde, inanç ve tutumların heterojenliği ile aile üyelerinin bireyselliği ve ailelerinden bağımsızlığı üzerinde odaklanan etkileşimler söz konusudur. Düşüncelerin paylaşımında aile üyelerinin eşitliği söz konusudur. Dolayısıyla bu ailelerdeki ergenlerin, karar verme yeterliliğini henüz kazanma aşamasında olduklarından mantıklı karar stratejilerini daha az kullanmaları söz konusu olabilir.

Taşdelen (2002), verdiği kararlarda etkili olan kişiyi “kendi” ve “kendi ve ailesi birlikte” olarak değerlendiren öğrenci gruplarının rasyonel karar verme stiline; verdiği kararlarda etkili olan kişiyi “ailesi” ve “kendi ve yakın arkadaşı ile birlikte” olarak değerlendirenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmiştir. Uzlaşmalı ailelerde kararların aile tarafından alınması söz konusu olsa da çocuğa açıklama yapılmaktadır. Bu durum, çocuğa kararları birlikte alma duygusu yaşatabilir ve bu çocuklar anne babalarının verdiği kararları kendi verdikleri kararlar olarak değerlendirebilirler. Buna bağlı olarak, çoğulcu aileye mensup öğrencilere göre, mantıklı/sistemik karar stratejilerinin kullanımına ilişkin daha fazla bildirimde bulunmuş olabilirler.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre, ailelerini çoğulcu olarak algılayan öğrencilerin, içtepisel karar stratejisi puan ortalaması, ailelerini uzlaşmalı olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Çoğulcu ailelerde, yeri geldiğinde çocuğun düşüncesi kabul edilmekte ve kendi kararlarını kendisinin vermesi teşvik edilmektedir. Uyma yönelimi düşük olan bu ailelerde, çocukların özellikle karar verme becerilerini yeni kazanmaya başladıkları ergenlik döneminde, seçim yaparken istekleri ön plana alma ve hoşça giden seçeneğe hemen yönelme şeklinde görülen içtepisel karar stratejisinin diğer aile tiplerine göre daha yüksek olması beklenen bir bulgudur. Ayrıca bu bulgu, çoğulcu aile tipine mensup öğrencilerin mantıklı karar

stratejilerini uzlaşmalı aile tipine mensup öğrencilerden daha az bildirdiklerini gösteren bir önceki bulgu ile de örtüşmektedir.

Bu amaç doğrultusunda elde edilen üçüncü bulguya göre, ailesini koruyucu olarak algılayan öğrencilerin içtepisel karar stratejisi ortalaması, ailesini uzlaşmalı olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksektir. Koruyucu ailelerde anne babalar, çocukları ve aileleri ilgili kararları kendilerinin almaları gerektiğine inanmakta ve verdikleri kararların nedenlerini çocuklarına açıklamayı önemli bulmamaktadırlar. Sonuç olarak çocuklar da ailede iletişim kurmanın önemli olmadığına inanırlar. Aile kararlarına katılarak karar verme tecrübesi yaşamadıkları için karar verme yeteneklerine güvenmemektedirler. Dolayısıyla aileleri dışındaki bireyler tarafından kolayca ikna edilip herhangi bir açıklama talep etmeden onların verdiği kararlara da kolayca uyabilirler. Bu özellikler, içtepisel karar stratejisini yordayabilecek özelliklerdir. Bu ailelerde çocuklar, aile kararlarına katılmadıkları için nasıl uygun kararlar verilebileceğini öğrenemeyip bir karar verme durumuyla karşı karşıya kaldıklarında seçenekler üzerinde fazla düşünmeden hoşlarına giden, o an kendilerine uygun gelen seçeneğe acele bir şekilde yönelebilirler.

Araştırma sonucunda, bağımlı karar stratejisi ile kararsızlığın algılanan aile tipine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Aile tiplerine ilişkin tanımlar incelendiğinde, bağımlı karar stratejisinin koruyucu ailelerde; kararsızlık stratejisinin ise dağınk aile tipinde daha fazla görülmesi beklenebilir. Ancak bu araştırma, bu beklentileri doğrulamamıştır.

5.5. Karar Stratejileri ve Anne – Baba Tutumu ile İlgili Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın karar stratejilerine yönelik beşinci alt amacı, örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin karar stratejilerinin algıladıkları anne – baba tutumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde, ebeveyninin tutumunu aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin kararsızlık düzeyinin, ebeveyninin tutumunu demokratik – eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Mantıklı/sistemik,

içtepişel ve bağımlı karar stratejilerinin ise algılanan anne – baba tutumuna göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Eldeleklioğlu (1996), aileleri koruyucu ve otoriter olan gençlerin daha çok kararsız olduklarını tespit etmiştir. Yiğit (2005) ise algılanan ana-baba tutumunun öğrencilerin mantıklı, bağımlı, içtepişel ve kararsızlık puanlarını yordamadığını tespit etmiştir. Taşdelen (2002), ailelerini aşırı koruyucu – kollayıcı algılayan öğrenci grubunun bağımlı karar verme stili ortalamasının diğer öğrenci gruplarına göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmada ise bağımlı karar stratejisinin algılanan ana – baba tutumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Aşırı koruyucu tutuma sahip anne ve baba müdahalecidir. Çocuk ergenlik çağına geçse de ona kendi kararlarını vermesi için yeterli zemin hazırlanmaz. Bu ailede bazen çocuğun arzularına rağmen çocuk adına kararlar alınır. Çocuğun bireyleşmesi, kendini gerçekleştirme, daha bağımsız ve kendine yeter duruma gelmesi engellenmektedir. Böyle bir tutumla yetiştirilen çocukların yeterince girişimci olamadıkları, bağımsız davranmadıkları, sorumluluk alamadıkları, ileri yaşlarda bile bir himaye edici aradıkları belirtilmektedir (Kulaksızoğlu, 2002: 120, 121). Her ne kadar bu anne – baba tutumunun özellikleri ergenlerde bağımlı karar stratejisinin yerleşeceğini akla getirirse de bu araştırmada böyle bir bulgu elde edilmemiş, aşırı koruyucu tutumun kararsızlıkla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Aşırı koruyucu bir tutum nedeniyle aileleri ve kendileri hakkındaki kararlarda söz sahibi olamayan ergenlerin kararsız olmaları da makul bir bulgudur. Zira bu ergenler, karar vermeyi öğrenmede bir laboratuvar olarak görülen ailede bu beceriyi öğrenemeyecekler, ailelerinden bağımsız herhangi bir karar verme durumu ile karşı karşıya kaldıklarında ise kararsızlık yaşayacaklardır.

Demokratik ve eşitlikçi bir anne – baba tutumu ise ergenlerde karar verme becerisinin gelişmesi için en uygun tutumdur. Bu tutuma sahip anne – babalar, çocuklarını ayrı bir kişilik olarak kabul edip onlara değer vermekte ve bağımsız bir kişilik geliştirmelerini teşvik etmektedir. Çocuğun kendini gerçekleştirmesine fırsat verilmekte ve küçük yaşlardan itibaren sorumluluk almaya hazır hale getirilmektedir.

Bu şekilde yetiştirilen çocukların temel güven duyguları gelişmiş, fikirlerini serbestçe söyleyebilen, girişimci, sorumluluk alabilen, kendini geliştirmeye ve gerçekleştirmeye istekli yaratıcı bireyler oldukları söylenebilir (Kulaksızoğlu, 2002: 119). Dolayısıyla demokratik ve eşitlikçi bir anne – baba tutumuna sahip ergenlerin kararsızlık düzeylerinin düşük olması beklenen bir bulgudur.

5.6. Ego Durumları ve Cinsiyet ile İlgili Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın ego durumlarına yönelik ilk alt amacı, örnekleme oluşturan lise öğrencilerinin ego durumlarının cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde ilk olarak, erkeklerin Yetişkin ego durumu kızlardan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, pek çok araştırmanın (Arı, 1989; Alisinanoğlu, 1995; Önen Yiğit, 1998; Akbağ, 2000; Aşılı, 2001; İlaslan, 2001; Watson, 1996; Williams, Woodmansee ve Williams 1977; Williams ve Best, 1982) aynı yöndeki bulgusu ile paralellik göstermektedir. Yetişkin ego durumu, kişiliğin bilgi toplayan, bilgiyi işleyen, değerlendiren ve kararları alan kısmıdır. Nesnel gerçekleri özerk olarak değerlendiren ve karar veren yönüdür; gerçeğe uygun ve problem çözmeye yönelik davranışlar içermektedir. Problemi çözerken nesnel verilerden yola çıkar (Çam, 1997: 15 Akbağ, 2000: 29).

Erkeklerin Yetişkin ego durumu puan ortalamalarının kızlarınkinden daha yüksek olması; erkeklerin kızlara göre daha az duygusal daha fazla gerçekçi ve mantıklı davranmaları, daha fazla sorumluluk almaları ve karar verirken mevcut bilgileri değerlendirmeleri ile açıklanabilir (Akbağ, 2000: 167).

Bu bulgu, toplumumuzda erkeklerden beklenen cinsiyet rolleri ile de tutarlılık göstermektedir. Toplumumuzda erkeklere kararlı, bağımsız, çözüm getiren, etkin olma gibi özellikler atfedilmektedir (Navaro, 1999: 34; Akt. Akbağ, 2000: 167).

Bu amaç doğrultusunda elde edilen ikinci bulgu ise kızların Uygulu Çocuk ego durumunun erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiştir. Bu sonuç da birçok araştırmanın (Arı, 1989; Alisinanoğlu, 1995; Williams ve Best, 1982; Williams, Woodmansee ve Williams 1977) bulguları ile örtüşmektedir. Arı (1989), kızların

Koruyucu Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumu puan ortalamalarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu, Doğal Çocuk ve Eleştirel Ebeveyn ego durumu puan ortalamalarının cinsiyet değişkeninden etkilenmediğini tespit etmiştir. Alisinanoğlu (1995), yaptığı araştırmada kız ve erkek öğrencilerin Koruyucu ve Eleştirel Ebeveyn ego durumu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını, kızların Doğal Çocuk ve Uygulu Çocuk ego durumu puan ortalamalarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Williams and Best'in (1982) 25 ülkede yaptıkları araştırmalarının bulgularına göre; erkeklerin Eleştirel Ebeveyn ve Yetişkin ego durumu puan ortalamalarının kadınlarinkinden yüksek olduğu, kadınların ise Koruyucu Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumu puan ortalamalarının erkeklerin puan ortalamalarına oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır (Alisinanoğlu, 1995). Bu bulgular, bu araştırmadan elde edilen bulgular ile kısmen paralellik göstermektedir.

Daha önce de ifade edildiği gibi, cinsiyet rolü, kadının ve erkeğin nasıl düşüneceğini ve hissedeceğini belirleyen ve kısmen çevre tarafından verilen bir roldür. Çoğu kültürde, erkeklerin ve kadınların farklılıkları, neyi yapip neleri yapamayacakları açıkça belirlenmiştir. Buna uygun olarak kadınlar erkeklere göre başkalarının tepkilerine daha duyarlı ve toplumsal kurallara daha bağlıdır. Yine cinsiyet rolüne uygun olarak, kadınlar erkeklerden daha az rekabetçidirler (Kulaksızoğlu, 2002: 50, 51). Bu bilgi ile tutarlı olarak bu araştırmada kızların Uygulu Çocuk ego durumunun erkeklerden daha yüksek çıkması, cinsiyet rolleri nedeni ile kızların ailevi ve toplumsal kurallara uyma eğiliminin erkeklerden daha yüksek olması ile açıklanabilir. Uygulu Çocuk ego durumundan davranan bireyler, ebeveyn figürlerinin birini referans alarak tepki gösterirler. Boyun eğen Çocuk çalışkandır, usludur, kurallara uyar, kendisinden beklenildiği gibi davranır ve çekingendir. Mantıklı ya da mantıksız da olsa, anne-babasının zorladığı şeyleri yapma eğilimindedir ve kendini yeterli hissetmeyebilir (Akbağ, 2000: 29, 30; Gültekin ve Voltan-Acar, 2004: 29). Görüldüğü gibi bu özellikler, toplumumuzun kızlardan beklediği cinsiyet rolü ile uyumludur. Bu araştırmadan elde edilen sonuç da bu yöndedir.

Öte yandan bu araştırmada, Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn ve Doğal Çocuk ego durumlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Arı (1989), kızların Koruyucu Ebeveyn ego durumu puan ortalamalarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu, Doğal Çocuk ve Eleştirel Ebeveyn ego durumu puan ortalamalarının cinsiyet değişkeninden etkilenmediğini tespit etmiştir. Alisinanoğlu (1995), yaptığı araştırmada kız ve erkek öğrencilerin Koruyucu ve Eleştirel Ebeveyn ego durumu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını, kızların Doğal Çocuk ve Uygulu Çocuk ego durumu puan ortalamalarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu bulmuştur. Watson (1996) ise kızların Koruyucu Ebeveyn ego durumunun, erkeklerden anlamlı derecede yüksek olduğunu, erkeklerin ise Yetişkin ve Doğal Çocuk ego durumlarının kızlardan anlamlı derecede yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Akbağ (2000) ve Önen Yiğit (1998) ise Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn, Doğal Çocuk ve Uygulu Çocuk ego durumu puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Daha önce ifade edildiği gibi, Williams and Best (1982) ise erkeklerin Eleştirel Ebeveyn ve Yetişkin ego durumu puan ortalamalarının kadınlarinkinden yüksek olduğu, kadınların ise Koruyucu Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumu puan ortalamalarının erkeklerin puan ortalamalarına oranla daha yüksek olduğunu saptamıştır (Alisinanoğlu, 1995). Tüm bu bulgular, bu araştırmadan elde edilen bulgu ile kısmen paralellik göstermektedir.

5.7. Ego Durumları ve Okul Türü ile İlgili Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın ego durumlarına yönelik ikinci alt amacı, örneklemi oluşturan öğrencilerin ego durumlarının devam ettikleri okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde, ego durumlarının devam edilen okul türüne göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Literatürde, özel okul ve devlet okulu ayırımının ego durumları üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır.

5.8. Ego Durumları ve Sınıf Düzeyi ile İlgili Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın ego durumlarına yönelik üçüncü alt amacı, örnekleme oluşturan öğrencilerin ego durumlarının sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde, 11. sınıf öğrencilerinin Eleştirel Ebeveyn ego durumu ortalaması, 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Diğer ego durumlarının ise sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Akbağ (2000), üniversite birinci sınıf öğrencilerinin Uygulu Çocuk ego durumu puan ortalamalarının son sınıf öğrencilerinkinden daha yüksek olduğunu, diğer ego durumu puan ortalamalarının ise sınıf değişkenine göre farklılaşmadığını bulmuştur. Arı (1989), Önen Yiğit (1998) ve İlaslan (2001), üniversite öğrencilerinin ego durumlarının sınıf değişkeninden etkilenmediğini bulmuşlardır.

Eleştirel Ebeveyn ego durumu, inatçı, güçlü, aşırı koruyucu, ilkeli, cezalandırıcı ve görev yükleyicidir. Harris (1969), Eleştirel Ebeveynin karar ve emirlerinin çoğunun “asla”, “her zaman”, “bunu asla unutma” gibi aşırı genelleme kelimelerini içerdiğini belirtmiştir (Hansen, Stevic ve Warner, 1977: 92). Daha üst sınıf düzeyindeki öğrencilerin Eleştirel Ebeveyn ego durumunun alt sınıf düzeyindeki öğrencilerden yüksek çıkması anlamlı bir bulgudur. 11. sınıf öğrencileri, okulda en uzun süredir bulunan, okulu ve okulla ilgili her şeyi, alt sınıftaki öğrencilerden daha iyi bilen öğrencilerdir. Bu durum, onların okulda kendilerini ayrıcalıklı bir grup olarak hissetmelerine neden olabilir. Ergenlerden oluşan arkadaş gruplarında zamanla ve arkadaşlık ilişkilerinin artması ile bütünlük duygusu artabilir. Bu gruplardaki birbirlerine bağlılık bir bakıma “biz” duygusunu ortaya çıkarır ve bazen kendi grubundan olmayan diğerlerini “başkaları” olarak niteleyip dışlayabilir. Bu duygular gruplar arası zıtlaşmaları ve çatışmaları doğurur (Kulaksızoğlu, 2002: 90). Dolayısıyla daha uzun süredir okulda bulunan ve kendilerini diğer sınıflardan ayrı bir grup olarak hisseden 11. sınıftaki ergenlerin, daha alt sınıftakilere göre Eleştirel Ebeveyn ego durumunun güçlü, cezalandırıcı, görev yükleyici gibi daha önce bahsedilen özelliklerini daha fazla yansıtılmaları beklenebilir.

5. 9. Ego Durumları ve Aile Tipi ile İlgili Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın ego durumlarına yönelik alt amaçlarından dördüncüsü, öğrencilerin sahip olduğu ego durumlarının algıladıkları aile tipine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde ilk olarak, ailelerini uzlaşmalı olarak algılayan öğrencilerle, çoğulcu olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu, ailelerini koruyucu olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Daha önce de bahsedildiği gibi uzlaşmalı ailelerde çocukla iletişim kurmaya önem verilmekte, her ne kadar önemli kararlar çocuk adına alınsa da bu kararların nedenini ona açıklamak konusunda vakit ayrılmaktadır. Çoğulcu ailelerde ise, aile kararlarına her üyenin eşit katılımı mevcuttur. Yeri geldiğinde çocuğun düşünceleri kabul edilmektedir. Bu ailelerde çocukların bağımsız olarak karar vermesi önemli görülmekte ve teşvik edilmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgu, bu tipteki ailelerin özellikleri ile uyumaktadır. Ailesini uzlaşmalı ve çoğulcu tipte algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumunun ailesini koruyucu olarak algılayanlardan yüksek çıkması beklenen bir durumdur.

Koruyucu ailelerde kararlar anne – baba veya ailedeki otorite figürü tarafından verilmekte ve herkesin bu kararlara uyması beklenmektedir. Çocukların kendileri ve aileleri ile ilgili kararlarda söz sahibi olmaları mümkün değildir. Dolayısıyla çocuklar, kendi ailelerinde karar verme becerisi kazanmadıkları için en basit karar verme durumlarında bile çelişki yaşamaktadırlar. Bu da onların Yetişkin ego durumunun yeterince gelişmemiş olduğunun bir kanıtıdır.

Çoğulcu ve uzlaşmalı aileler ise kişiliğin nesnel gerçekleri özerk olarak değerlendiren ve karar veren, gerçeğe uygun ve problem çözmeye yönelik davranışlar içeren yönü olarak tanımlanan Yetişkin ego durumunun gelişmesi için en uygun aile tipleridir.

Bu amaca yönelik ikinci bulguya göre; ailelerini koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu, ailelerini uzlaşmalı olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Doğal Çocuk ego durumu, dünyadaki ebeveyn figürlerine tepkide bulunmaktan uzakta durarak kendini spontan olarak ifade eder. Bazen bu spontanlık ebeveyn figürleri tarafından isyankâr bir tepki olarak algılanabilse de aslında bu, içinden geldiği gibi davranma tarzıdır. İsyankâr davranış, temelde başkalarının beklentisine bir tepki olarak ortaya çıktığından, Uygulu Çocuk tepkisidir. Koruyucu ailelerde çocukların kararlara katılması söz konusu değildir ve çocukla iletişim kurmaya da önem verilmemektedir. Uzlaşmalı ailelerde ise kararlar çocuk adına verilse de çocuğa açıklama yapılmakta, iletişim kurmaya önem verilmektedir. Ailesini koruyucu olarak algılayan çocuklar, aile kararlarında herhangi bir etkilerinin olmayacağını, aile içinde söz sahibi olamayacaklarını öğrendikleri için ailede herhangi bir şeye karışmadan kendi halinde davranışlar sergileyen, içinden geldiği gibi davranan Çocuk ego durumu özellikleri taşıyabilirler. Büyük ihtimalle, ailesini koruyucu olarak algılayan ergenler, Doğal Çocuk tepkilerini aile içinde değil de aile dışında, özellikle arkadaş ortamlarında açığa vurmaktadırlar. Çünkü koruyucu aileler, Doğal Çocuk tepkilerinin dışa vurulması için uygun aile tipi değildir. Özellikle bu tepkilerini aile içinde rahatça sergileyemediklerinden, arkadaş ortamlarında Doğal Çocuk ego durumlarını daha fazla dışarı yansıtabilirler.

Yine de bu yorumların ilgili bulguyu açıklamakta yeterli olmadığı düşünülmektedir. Ailelerini koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumunun yüksek olması beklentilere daha uygun gelmektedir. Fakat bu araştırmada böyle bir bulgu tespit edilmemiştir.

Araştırma sonucunda, Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumlarının algılanan aile tipine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

5.10. Ego Durumları ve Anne – Baba Tutumu ile İlgili Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın ego durumlarına yönelik alt amaçlarından beşincisi, öğrencilerin sahip olduğu ego durumlarının algıladıkları anne – baba tutumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde ilk olarak, ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan

öğrencilerin Yetişkin ego durumunun ebeveynini baskıcı – otoriter, aşırı koruyucu ve tutarsız olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Akbağ (2000), ebeveynlerini demokratik-eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu puan ortalamalarının ebeveynlerini tutarsız, baskıcı-otoriter, aşırı koruyucu ve ilgisiz olarak algılayanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar Akbağ (2000)'ın sonuçları ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

Yetişkin ego durumu ile ilgili bir başka bulguya göre, ebeveynini ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumunun, ebeveynini baskıcı – otoriter, aşırı koruyucu ve tutarsız olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Bu bulgulardan yola çıkarak, baskıcı – otoriter, aşırı koruyucu ve tutarsız anne – baba tutumlarının Yetişkin ego durumu üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu söylenebilir. Baskıcı – otoriter ve aşırı koruyucu tutumlar çocuğun bağımsız davranmasını, bireyleşmesini, kendini gerçekleştirmesini, verilecek kararlarda söz sahibi olmasını engelleyici tutumlardır. Ailelerini bu tutuma sahip olarak algılayan ergenlerin Yetişkin ego durumu yeterince gelişmeyecek, ego durumları arasındaki sınırların bozulmasına bağlı bulaşma veya psişik enerjinin sadece bir veya iki ego durumuna kayması sonucu oluşan dışlama şeklinde patolojiler meydana gelebilecektir.

Demokratik eşitlikçi bir tutum ise daha önce de ifade edildiği gibi, çocuğun bağımsızlığını kazanmasını, sorumluluk almasını, fikirlerini açıkça ifade etmesini destekleyici bir tutumdur. Böyle bir tutum, Yetişkin ego durumunun gelişmesi için en uygun tutumdur. Öte yandan ilgisiz bir tutum her ne kadar ideal bir anne – baba tutumu olmasa da, çocuğun Yetişkin ego durumunun gelişmesini engelleyici bir etkiye sahip olmayabilir. İlgisiz tutumda çocuğu ihmal veya reddediş, onun ilgi ve ihtiyaçlarından habersiz oluş, çocuğun nerede, ne yaptığıyla ilgilenmeyiş, ona sevgi vermeyiş ve onun davranışlarını kontrol etmeyiş söz konusudur (Kılıççı, 2000: 35). Böyle bir tutuma sahip anne – babanın çocuğu, onlardan yeterince ilgi görmediği için erken yaşlardan itibaren sorumluluk sahibi, kendi kararlarını verebilen bir birey olmayı öğrenmiş olabilir.

Bu amaca yönelik yedinci bulgu, ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumunun, ebeveynini bakıcı – otoriter ve tutarsız olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiştir. Akbağ (2000), bu araştırmadan elde edilen bulgu ile tutarlı olarak, ebeveynlerini demokratik-eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu puan ortalamasının ebeveynlerini aşırı koruyucu, baskıcı-otoriter, ilgisiz ve tutarsız algılayanlarından anlamlı düzeyde düşük olduğunu tespit etmiştir.

Aşırı koruyucu ve himaye edici ana – baba tutumu, girişim gücü zayıf, daha az aktif, sosyal ilişkilerde pasif, özgüveni düşük, sorumluluk almaktan çekinen, bağımsız olamayan bireyler yetiştirilmesine neden olur. Uygulu Çocuk ego durumundan davranan bireyler, ebeveyn figürlerinin birini referans alarak tepki gösterirler. Boyun eğen Çocuk çalışkandır, usludur, kurallara uyar, kendisinden beklenildiği gibi davranır ve çekingendir. Mantıklı ya da mantıksız da olsa, anne-babasının zorladığı şeyleri yapma eğilimindedir ve kendini yeterli hissetmeyebilir (Akbağ, 2000: 29, 30; Gültekin ve Voltan-Acar, 2004: 29). Koruyucu ana baba tutumu neticesinde yetişen bireylerle Uygulu Çocuk ego durumundan davranan bireylerin özellikleri birbirine oldukça uymaktadır. Sonuç olarak, bu araştırmadan elde edilen bulgu, literatür tarafından desteklenmektedir.

Ana – baba tutumu ve ego durumlarına ilişkin bir diğer bulguya göre, ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumu, ebeveynini tutarsız olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir. Ebeveyninin tutumunu tutarsız olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu ise ebeveynini aşırı koruyucu, demokratik – eşitlikçi ve ilgisiz olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Uygulu çocuk ego durumu, daha önce de bahsedildiği gibi boyun eğme, kurallara uyma, uslu olma gibi özelliklerle kendini gösterir.

Tutarsız tutumda ana babanın tutumu aşırı hoşgörü ile sert cezalandırma arasında gidip gelmektedir. Çocuk, hangi davranışın nerede, ne zaman istenmediğini

önceden kestiremez. Tutumunu ana babanın keyifli ya da öfkeli oluşuna göre ayarlamaya çalışır. Tutarsızlık, tek tek annenin ya da babanın bir gününün bir gününe uymaması biçiminde olabileceği gibi, anne ve babanın birbirine çok aykırı ceza ve eğitim anlayışlarını çatışmasından da doğabilir. O zaman çocuk, davranışını kime uyduracağını bilemez (Yörükoğlu, 2003: 201). Davranışlarının hangisinin uygun, hangisinin uygun olmayan davranış olduğunu bilemez, güçlerinin sınırlarını bilmez ve doğru karar veremez.

Tutarsız bir ana – baba tutumuna maruz kalan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumunun, anne ve babalarından demokratik – eşitlikçi tutum gören öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumundan daha düşük çıkmış olması; bu çocukların sergileyecekleri tutumları anne babanın o anki durumuna göre ayarlamalarından kaynaklanmakta olabilir. Bu çocuklar, anne babalarının durumuna göre yeri geldiğinde Uygulu Çocuk ego durumundan tepkide bulunacaklar ve itaat edecekler, yeri geldiğinde Yetişkin ego durumundan tepkide bulunarak olgun bir Yetişkin gibi davranacaklardır.

Öte yandan, ebeveyninin tutumunu tutarsız algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumunun ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek çıkmış olması beklenen bir bulgu değildir. Doğal Çocuk ego durumu, Dünyadaki ebeveyn figürlerine tepkide bulunmaktan uzakta durarak kendini spontan olarak ifade eder. Ana baba tutumunu tutarsız olarak algılayan ergenler ise daha önce de belirtildiği gibi, tutumunu ana babanın keyifli ya da öfkeli oluşuna göre ayarlamaya çalışır. Akbağ (2000) da ebeveynlerini tutarsız olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu puan ortalamalarının ebeveynlerini baskıcı-otoriter ve aşırı koruyucu olarak algılayanlarınkinden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir bulguya göre, ebeveynini baskıcı - otoriter olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu, ebeveynini aşırı koruyucu ve demokratik eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksektir. Bu da beklenen bir sonuç değildir. Aksine, ebeveynini demokratik – eşitlikçi tutuma sahip olarak algılayan bireylerin Doğal Çocuk ego durumunun yüksek çıkması beklentilere uygundur. Bu beklentiye doğrulayacak şekilde Akbağ (2000), ebeveynlerini demokratik-eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin Doğal

Çocuk ego durumu puan ortalamalarının, ebeveynlerini baskıcı-otoriter, ilgisiz ve aşın koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulmuştur.

5.11. Baskın Ego Durumlarına Göre Karar Stratejileri Arasındaki Farklılaşmaların Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın üçüncü amacı, öğrencilerin karar stratejilerinin baskın ego durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde, baskın ego durumu Yetişkin olan öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejisi puan ortalamasının, baskın ego durumu Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn, Uygulu Çocuk ve Doğal Çocuk olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Deniz (2002) araştırmasında, mantıklı karar verme stratejisinin ego durumlarına göre farklılaşmadığını tespit etmiştir.

Yetişkin ego durumu baskın olan öğrencilerin mantıklı karar verme stratejisinin diğer ego durumu baskın olan öğrencilerden daha yüksek çıkması beklenen bir bulgudur. Yetişkin ego durumu, kişiliğin bilgi toplayan, bilgiyi işleyen, değerlendiren ve kararları alan kısmıdır. Bir anlamda da kişiliğin bilgisayar gibi işleyen parçasıdır. Bireyin kendisinin akıl yürütme ve problem çözme yetilerinden etkilenir. Nesnel gerçekleri özerk olarak değerlendiren ve karar veren yöndür (Çam, 1997: 15). Sonuç olarak, bu çalışmada elde edilen bulgu literatür tarafından da desteklenmektedir.

Araştırma bulgularından bir diğerine göre, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn olan öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejisi ortalaması ile bağımlı karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Doğal Çocuk olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Daha önce de ifade edildiği gibi, Doğal Çocuk ego durumu, kendini spontan davranışlarla belli etmektedir. Sevecen, içinden geldiği gibi davranan, duyarlı, davranışları kısıtlanmamış ve meraklı olan, aynı zamanda korkak, zevkine düşkün ve sürekli kendisiyle ilgili olan Doğal Çocuk ego durumu baskın öğrencilerin, mantıklı karar stratejisi ile bağımlı karar stratejisini Koruyucu Ebeveyn ego durumu baskın olan öğrencilerden daha az kullanması beklenen bir bulgudur.

Koruyucu Ebeveyn ego durumu ise ilgili, özen gösterici, bağışlayıcı, destekleyici, izin veren, şefkatli, koruyucu ve endişeli davranışlarla kendini belli etmektedir. Bu tür davranışlar mantıklı ve bağımlı karar stratejileri ile tutarlıdır. Zira bu ego durumundan hareket eden bireyler karar verirken içlerinden geldiği gibi davranmamakta, tüm seçenekleri göz önünde bulundurarak, seçeneklerin olası tüm sonuçlarını hesaba katarak karar vermektedirler. İlgı, şefkat, endişe gibi duygusal özellikleri de bünyesinde barındıran Koruyucu Ebeveyn, muhtemelen bazen de karar verirken kendisinden emin olamamakta ve etrafında, tavsiye alabileceği insanlardan yardım istemektedir.

Doğal çocuk ego durumuna ilişkin bir diğere bulguya göre, baskın ego durumu Doğal Çocuk olan öğrencilerin içtepisel karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Koruyucu Ebeveyn ve Yetişkin olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Doğal Çocuk ego durumu baskın olan bireylerin spontan olma, içinden geldiği gibi davranma, zevkine düşkün gibi özellikleri ile içtepisel karar stratejisine sahip olan bireylerin karar verirken isteklerini ön plana alma, hoşlarına giden seçeneğe yönelerek kararlarını kesinleştirme özellikleri birbiri ile tam bir uyum halindedir. Doğal Çocuk ego durumu ve içtepisel karar stratejisi, birbirlerini en iyi yordayacak değişkenlerdir. Deniz (2002) de üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, en yüksek içtepisel karar verme stratejisi puanını baskın Doğal Çocuk ego durumu özelliğine sahip öğrenciler gösterdiğini tespit etmiştir.

Araştırmadan elde edilen bir diğere bulguya göre, baskın ego durumu Uygulu Çocuk olan öğrencilerin bağımlı karar stratejisi ortalaması, baskın ego durumu Eleştirel Ebeveyn, Koruyucu Ebeveyn ve Doğal Çocuk olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir.

Daha önce de ifade edildiği gibi, Uygulu Çocuk ego durumu ya otoriteye uyma ya da başkaldırma davranışları ile kendini belli etmektedir. Otoriteye uyan Uslu Uygulu Çocuk, boyun eğici, çalışkan, kurallara uyan, kendisinden beklenildiği gibi davranan ve çekingen gibi özellikler taşımaktadır. Mantıklı ya da mantıksız da olsa, anne-babasının

zorladığı şeyleri yapma eğilimindedir ve kendini yeterli hissetmeyebilir. Otorite figürleri sürekli kendisini kontrol ediyormuş gibi davranmaktadır. Bu özelliklerle bağlantılı olarak Uygulu Çocuk ego durumu baskın olan bireylerin bağımlı karar stratejisini benimsemeleri literatür tarafından da desteklenen bir bulgudur.

Kararsızlık puanı sıralamalar ortalamalarının baskın ego durumu değişkenine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Deniz (2002), en yüksek kararsızlık puanının, Uygulu Çocuk ego durumu baskın olan öğrencilerde gözlendiğini belirtmiştir.

5.12. Ego Durumları ve Karar Stratejileri Arasındaki İlişkilerin Tartışma ve Yorumu

Araştırmanın dördüncü ve son amacında, lise öğrencilerinin karar stratejileri ve ego durumları arasında ilişki olup olmadığının sınanması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda yapılan analizler sonucu elde edilen bulgular incelendiğinde; mantıklı/sistemik karar stratejisi puanları ile Eleştirel Ebeveyn, Yetişkin ve Uygulu Çocuk ego durumu puanları arasında aynı yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Öte yandan mantıklı/sistemik karar stratejisi puanları ile Doğal Çocuk ego durumu puanları arasında ters yönde ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Bu bulgular, araştırmanın baskın ego durumlarına göre karar stratejileri arasındaki farklılaşmalara ilişkin ortaya koyduğu bulgularla tutarlıdır. Mantıklı/sistemik karar stratejilerinin kullanımı, TA kuramı açısından Yetişkin ego durumunun kullanımı ile ilgilidir. Öte yandan mantıklı/sistemik karar stratejilerinin kullanımının, Eleştirel Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumlarının kullanımı ile ilişkili olması da makul bir bulgudur. Yetişkin, Eleştirel Ebeveyn ve Uygulu Çocuk ego durumları, karar verirken çok büyük bir ihtimalle bütün seçeneklerin göz önünde bulundurulduğu, her birinin olumlu ve olumsuz sonuçlarının değerlendirildiği ve dikkate alındığı mantıklı/sistemik karar stratejilerini daha fazla kullanacaktır. Uygulu Çocuk ego durumu, otoriteye olan boyun eğici tutumundan dolayı otoritenin onayını kazanmak için büyük ihtimalle, karar verirken mantıklı bir strateji benimseyecektir.

Doğal Çocuk ego durumu ise spontan ve içinden geldiği gibi davranma, zevkine düşkün olma özelliklerinden dolayı mantıklı/sistematiK karar stratejisini benimsemeyecektir. Bir başka ifade ile Doğal Çocuk ego durumu düzeyi yükseldikçe mantıklı/sistematiK karar stratejilerinin kullanımı azalacaktır.

Araştırmanın son amacı doğrultusunda elde edilen bir diğer bulguya göre, içtepesel karar stratejisi puanları ile Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin ve Uygulu Çocuk Ego Durumu puanları arasında ters yönde ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bir başka ifade ile Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin ve Uygulu Çocuk Ego Durumu düzeyi yükseldikçe içtepesel karar stratejilerinin kullanımı azalmıştır. Bir önceki bulguda, Yetişkin ve Uygulu Çocuk ego durumlarının mantıklı/sistematiK karar stratejisi ile ilişkili olduğu tespit edildiği göz önünde bulundurulduğunda, bu bulgu anlamlıdır. Koruyucu Ebeveyn, Yetişkin ve Uygulu Çocuk ego durumlarının hiç biri, karar verirken o an hoşuna giden seçeneğe hemen yönelme gibi bir karar verme biçimi ile bağlantılı değildir.

Araştırmanın son amacına ilişkin bir başka bulguya göre, bağımlı karar stratejisi puanları ile Eleştirel Ebeveyn ve Yetişkin Ego durumu puanları arasında anlamlı ve ters yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Ne Eleştirel Ebeveyn ne de Yetişkin ego durumları karar verirken başkalarının önerilerine önem verme, başkalarının doğruyu bileceğine inanma özellikleri taşıyan bağımlı karar stratejilerinin kullanımı ile uyumlu değildir. Dolayısıyla elde edilen bu bulgu oldukça makuldür. Eleştirel Ebeveyn ego durumu inatçı, güçlü, aşırı koruyucu, ilkeli, cezalandırıcı ve görev yükleyici gibi özellikler taşımaktadır. Bu özelliklere sahip birinin karar verirken başkalarının düşüncelerine önem vermesi beklenemez. Yetişkin ego durumu ise kişiliğin, bilgi toplayan, bilgiyi işleyen, değerlendiren ve kararları alan kısmıdır (Çam, 1997: 15). Yetişkin ego durumu bu işlemleri başkalarına bağımlı olarak değil, bağımsız ve özerk bir biçimde gerçekleştirmektedir.

Öte yandan, bağımlı karar stratejisi puanları ile Koruyucu Ebeveyn ve Uygulu Çocuk Ego durumu puanları arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Koruyucu Ebeveyn ego durumunun şefkatli, ilgili, özen gösterici, endişeli gibi özellikleri (Akkoyun, 2001: 22) göz önünde bulundurulduğunda, karar verirken

bağımlı stratejilerin kullanımı Koruyucu Ebeveyn ego durumu ile ilişkili görünmektedir. Uygulu Çocuk ego durumunda mevcut olan otoriteye uyma eğilimi ve boyun eğici tutum ise büyük ihtimalle bu ego durumunun işlevini bağımlı karar stratejisi ile ilişkili kılmıştır.

Araştırmadan elde edilen son bulguda, kararsızlık puanları ile Yetişkin Ego durumu puanları arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilirken yine kararsızlık puanları ile Uygulu Çocuk Ego durumu puanları arasında aynı yönde ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Yetişkin ego durumu, karar verirken bütün seçenekleri araştıran, her birinin olumlu ve olumsuz yanını göz önünde bulunduran ve kişiliğin bilgiyi işleyen yanındır. Dolayısı ile Yetişkin ego durumu düzeyi yükseldikçe kararsızlığın azalması gerekmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgu da bu yöndedir. Uygulu Çocuk ego durumu arttıkça kararsızlığın yükselmesi de beklenen bir bulgu olarak düşünülebilir. Uygulu Çocuk ego durumu yüksek olan bireyler, boyun eğici tutumlarıyla bağlantılı olarak ailelerinde yeterli karar verme becerisi kazanamadıklarından, karar verme durumlarında tek başlarına kaldıklarında büyük ihtimalle kararsızlık yaşayacaklardır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇ

Bu araştırmada, liseli ergenlerin karar stratejileri ve Transaksiyonel Analiz ego durumları bazı değişkenler açısından incelenmiş, karar stratejilerinin kullanımının öğrencilerde baskın olan ego durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve farklı karar stratejilerinin farklı ego durumları ile ilişkili olup olmadığı araştırılmıştır.

Araştırma sonuçları, ego durumlarının karar stratejileri üzerinde etkili bir değişken olduğunu ortaya koymuştur. Ego durumları ile karar stratejileri arasındaki ilişkiyi saptamaya yönelik yapılan korelatif ve karşılaştırmalı istatistiksel analiz sonuçları, söz konusu ilişkinin varlığını göstermektedir. Mantıklı/sistemik karar stratejisini en çok benimseyen grubun Yetişkin ego durumu özelliği gösteren öğrenciler olduğu, en az benimseyen grubun ise Doğal Çocuk ego durumu özelliği gösteren öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. İçtepisel karar stratejisi en çok Doğal Çocuk, en az Yetişkin ego durumu özelliği gösteren öğrenciler tarafından tercih edilmiştir. Bağımlı karar stratejisi ise en çok Uygulu Çocuk, en az Yetişkin ego durumu özelliği gösteren öğrenciler tarafından tercih edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle, bireylerin mantıklı/sistemik karar stratejilerini daha fazla kullanmaları ve dolayısıyla verdikleri kararlar sonucunda daha iyi neticeler elde edebilmeleri için Transaksiyonel Analiz Yaklaşımı açısından Yetişkin ego durumunun güçlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda ayrıca, öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejisi ile içtepisel karar stratejisinin cinsiyet değişkeninden etkilendiği, kızların mantıklı/sistemik karar stratejisi puanlarının erkeklerden, erkeklerin ise içtepisel karar stratejisi puanlarının kızlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Okul türü değişkeni açısından; devlet okuluna giden öğrencilerin mantıklı/sistemik karar stratejilerini özel okula gidenlerden daha fazla kullandıkları, bağımlı karar stratejisini ise özel okula giden öğrencilerin daha çok kullandığı tespit edilmiştir. Sınıf düzeyi açısından bakıldığında; 11. sınıf öğrencilerinin mantıklı/sistemik karar stratejisi puan ortalamasının, 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu; 9. sınıf öğrencilerinin bağımlı karar

stratejisi ortalamasının 11. sınıf öğrencilerinden, kararsızlık ortalamasının ise 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle, yaş arttıkça mantıklı/sistemik karar stratejilerinin kullanımının arttığı, işlevsel olmayan bağımlı karar stratejisi ve kararsızlığın ise azaldığı sonucuna varılmıştır.

Karar stratejileri ile ilgili elde edilen diğer bulgular incelendiğinde; mantıklı/sistemik karar stratejisini en çok benimseyen grubun aile tipini uzlaşmalı olarak algıladığı görülürken en az en az benimseyen grubun ailesini çoğulcu olarak algıladığı görülmüştür. İçtepesel karar stratejisini en fazla benimseyen grubun ailesini koruyucu olarak algılayan grup olduğu ve bunu ailesini çoğulcu olarak algılayan grubun takip ettiği tespit edilirken en az benimseyen grubun ailesini uzlaşmalı olarak algılayan grup olduğu görülmüştür. Ayrıca, ebeveynlerini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin kararsızlık düzeyinin en yüksek, demokratik – eşitlikçi olarak algılayanların ise en düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulardan yola çıkarak, karar verme yeterliliğinin kazandırılmasında en etkili aile tipinin uzlaşmalı aile tipi, en etkili ana – baba tutumunun ise demokratik – eşitlikçi tutum olduğu sonucuna varılmıştır.

Ego durumları açısından bakıldığında, cinsiyet açısından Yetişkin ego durumunda erkeklerin, Uygulu çocuk ego durumunda ise kızların lehine bir farklılık olduğu görülmüştür. Sınıf düzeyi açısından, 11. sınıf öğrencilerinin Eleştirel Ebeveyn ego durumu ortalamasının 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aile tipi açısından, ailesini uzlaşmalı olarak algılayan öğrencilerle ailesini çoğulcu olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumu, ailesini koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumundan anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, aile tipini koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Doğal Çocuk ego durumu, aile tipini uzlaşmalı olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ana – baba tutumları açısından, ebeveynini demokratik – eşitlikçi olarak algılayan öğrencilerin Yetişkin ego durumunun ebeveynini baskıcı – otoriter, aşırı koruyucu ve tutarsız olarak algılayan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ebeveynini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumunun, ebeveynini bakıcı – otoriter ve tutarsız olarak algılayan

öğrencilerin Uygulu Çocuk ego durumundan anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulardan yola çıkarak Yetişkin ego durumunun güçlendirilmesi için en uygun anne – baba tutumunun demokratik – eşitlikçi tutum olduğu sonucuna varılmıştır. Uygulu Çocuk ego durumunun gelişmesine neden olan anne – baba tutumu ise aşırı koruyucu tutumdur.

6.2. ÖNERİLER

1. Bireylere etkili karar verme becerilerinin kazandırılması için yapılacak müdahalelerde TA yaklaşımının da göz önünde bulundurulması, bu müdahalelerde kuramın Yetişkin ego durumunun güçlendirilmesine ilişkin ilke ve uygulamalarına başvurulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu noktada, TA'nın "Bütünleşmiş Yetişkin" anlayışı yol gösterici olabilir. Bütünleşmiş Yetişkin aşamasına ulaşmış olma durumu, sosyal ve psikolojik yönden olgunlaşma yeterliliği göstermektedir. TA'da danışmanın amacı, insanların özerklik kazanmalarına yardımcı olmaktır. Berne (1964), bir kimsenin ayırında olma, spontanlık ve samimiyet kapasitesini keşfetmekle ve bunları ortaya koymakla özerklik kazanabileceğini ileri sürmektedir. Ayırında olmak, geçmişi ve geleceği değil, burada ve şimdiyi yaşamaktır. Spontanlık, değişik duygu, düşünce ve davranış seçenekleri arasından bir seçim yapma kapasitesine sahip olmak demektir. Bu özelliğe sahip olan kişi, çevresine karşı tepkide bulunurken gerçekleri kısmen dahi olsa göz ardı etmez. Ebeveyn ego durumunun tanımına uydurmak için gerçeği çarpıtmaz. Samimiyet ise maskeler kullanmaksızın kendini açarak karşısındaki kişi ile ilişkiye kendini kapıp koyuverir. Zamanını oyun, etkinlik, vakit geçirme, tören ve geri çekilme şeklinde yapılandırmaz. Etkili bir problem çözücü olabilmek ve özerk olabilmek, hemen her zaman Yetişkin ego durumu enerjisini açığa çıkarmakla karıştırılmamalıdır. Burada ve şimdi yaşantılarına tepkide bulunmak, Yetişkin ego durumunun bir işlevi olmakla beraber, özerk olabilmek sürekli olarak Yetişkin ego durumundan harekete geçmek demek değildir. Spontan bir kimse; Ebeveyn, Yetişkin ve Çocuk ego durumları arasında bir EYÇ gezintisi yaparak tepkide bulunmaktadır. Her bir duruma ilişkin olarak kendi içinde değişik ego durumlarındaki yaşantılarını yokladıktan sonra duruma uygun olarak seçtiği bir tepkide bulunmaktadır. Yazgısından hareket eden kimse ise ego durumlarındaki enerjisini, kendisini sınırlandıran çocukluk kararlarına göre yönlendirmektedir. Özerklik sürekli olarak Yetişkin ego durumunda olmak demek olmamakla beraber özerk bir kimsenin Yetişkin ego durumu EYÇ gezintisi sırasında değişik ego durumlarındaki yaşantının farkındadır. Ancak dışarıya tepkide bulunurken bilerek ve isteyerek seçtiği bir ego durumundaki enerjisini harekete geçirmektedir. Başka bir deyişle sosyal kontrole sahiptir. Özerklik, bireyin sosyal kontrolünü sağlayarak onun çeşitli seçeneklerini iyi bir şekilde değerlendirmesine ve problemlerini

çözmesine yaramaktadır (Akkoyun, 2001: 190 – 194) Bu bilgilerden yola çıkarak, karar verme becerilerinin ve etkili karar stratejilerinin kullanımının da Bütünleşmiş Yetişkin fonksiyonu olduğu çıkarımında bulunulabilir. Etkili karar verebilmek de özerklik, burada ve şimdi yaşantılarının farkında olma, verilecek kararlar ile ilgili farklı seçeneklerin farkında olabilme, bir karar verme durumunu doğru bir şekilde değerlendirip duruma en uygun seçeneği seçme gibi belli kişilik özellikleri gerektirmektedir. İşte bireylerde bu tür kişilik özelliklerinin kazandırılmasında TA kuramı etkili bir biçimde kullanılabilir.

2. Ergenlik dönemi, gelecekle ilgili önemli adımların atıldığı dönemdir. Birey, çocukluk dönemini geride bırakmıştır. Bilişsel kapasitesi gelişmiştir. Buna bağlı olarak muhakeme ve soyut düşünme gücü artmıştır. Geleceğini planlayabilir. Bireyin geleceğini kestirmede bu dönemde alacağı kararlar söz sahibidir. Her genç öyle ya da böyle bir karar verir. Bazı gençler yaşamları ile ilgili herhangi bir sorumluluk almaktan kaçınırlar. Bu da bir karardır. Ancak, çoğu zaman bir üniversite bitirmenin dahi yeterli olmadığı, bireylerin her yönden kendilerini geliştirmeleri gereken, insanlar arasında rekabetin arttığı bir yüz yılda gençlerin dünyada kendilerine bir yer edinebilmeleri için kaçınılmaz bir biçimde yerine getirmeleri gereken sorumlulukları vardır. Sorumluluk almak, karar verme ile ilgilidir. Bir insan, sorumluluk alıyorsa bir karar vermiş demektir. Gelecekle ilgili önemli kararların verilmesinde ilk dönem olarak nitelendirilebilecek ergenlik döneminde karar verme becerilerinin kazandırılması yaşamsal önemi olan bir meseledir. Bireylerin kendilerini yeterince tanımamaları nedeniyle yanlış verilmiş bir okul kararı ergeni geri dönüşü olmayan bir yola sokabilir. Üniversitede mühendislik öğrenimi görebilecek kapasitedeki bir gencin meslek lisesine, üniversiteyi kazanamayacağı belli olan bir başkasının ise düz liseye yönlendirilmesi onlar hakkında verilmiş yanlış kararlardır. Bu noktada, ergenlerin kendilerini tanımaları ve kendileri ile ilgili konularda söz sahibi olabilmeleri, kararlar verebilmeleri gerekir. Buna bağlı olarak ergenlere karar verme becerilerinin kazandırılmasına yönelik müdahaleler psikolojik danışmanların en önemli görevleri arasındadır. Psikolojik danışmanlar, karar verme becerilerinin kazandırılmasına yönelik uygulamalara muhakkak vakit ayırmalıdır.

3. Araştırmadan elde edilen bulgular, aile tipi ve ana – baba tutumu değişkenlerinin, karar stratejileri ve karar stratejileri ile ilişkili olduğu saptanmış olan ego durumları üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermiştir. Danışmanlar, ergenlere karar verme becerilerinin kazandırılmasında aileleri de kapsayacak müdahaleler planlamalıdır. Bu müdahalelerde ailelere ergenin bağımsızlık kazanması ve sorumluluk almasının önemi anlatılmalı, işlevsel olmayan aşırı koruyucu, baskıcı otoriter, ilgisiz ve tutarsız ana – baba tutumlarının ergenin bağımsızlığını ve etkili kararlar vermesini engelleyici tutumlar olduğu açıklanmalıdır. Ayrıca, aile içi iletişimin önemi açıklanmalı, çocuklarla etkili iletişim kurmanın da karar verme becerisi üzerinde olumlu etkileri olduğu konusunda aileler bilgilendirilmelidir.

4. Karar verme, sadece bilişsel psikolojiyi ilgilendiren bir konu değildir. İnsanların karar vermesinde ilk olarak bilişsel özellikleri etkilidir. Ancak bazı durumlarda, verilen kararlarda bilişsel süreçlerle açıklanamayacak özellikler göze çarpmaktadır. Bazı insanların, bütün kanıtlar belli bir seçeneğin doğru olduğunu gösterirken neden onu değil de bütün insanların çok saçma bulacakları bir seçeneğe yöneldiğini onun bilişsel özellikleri ile değil, ancak kişilik özellikleri ile açıklayabiliriz. Kişilik, *bireyi başkalarından ayıran; bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazandığı özelliklerin bir bütünü* şeklinde tanımlanmaktadır (Senemoğlu, 2001). Sonradan kazanılan özellikler toplumsal etkilerin bir sonucudur. O halde, bireylerin belli davranışlarla ortaya koydukları kişilikleri üzerinde sadece bilişsel yapıları değil, hem mizaç özellikleri hem de toplumsal etkiler nedeniyle kazandıkları özellikler etkilidir. Karar verme de bir tür davranış olarak, bir biçimde insan kişiliğinin dışa yansımaları olarak düşünülebilir. O halde, karar verme kişilikle yakından ilgili bir kavramdır. Buradan hareketle, karar verme konusunun da bağlanma, kaygı, stres saldırganlık konuları gibi kişilik psikolojisi kapsamında incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

EKLER

ÖLÇEKLER

EK 1

KİŞİSEL BİLGİLER FORMU

Aşağıda sizinle ilgili bilgiler içeren bazı sorular bulunmaktadır. Vereceğiniz yanıtlar bir yüksek lisans tezi için veri olarak kullanılacaktır. Sizden istenen, sizinle ilgili en doğru bilgiyi veren seçenekleri işaretlemenizdir. Size dağıtılan formların üzerine isminizi yazmanız gerekmektedir. Cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacaktır. Dolayısıyla sizinle ilgili bilgilerin başka amaçlarla kullanılması söz konusu olmayacaktır. Sorulara vereceğiniz samimi cevaplar, bilimsel bir araştırmaya katkıda bulunacağından çok önemlidir. Lütfen soruları boş bırakmayınız. Teşekkür ederim.

Başak Kaçar

1. Cinsiyetiniz: K () E ()

2. Okul türünüz:
Özel okul () Devlet okulu ()

3. Sınıf düzeyiniz: 9 () 10 () 11 ()

4. Aşağıda dört farklı aile tipine ilişkin tanımlamalar verilmiştir. Bu tanımlamaları dikkatlice okuyunuz ve sizin ailenizi en iyi tanımladığını düşündüğünüz aile tipini işaretleyiniz.

() 1. Ailede var olan hiyerarşi korunurken açık iletişim kurmaya ve farklı fikirlerin keşfedilmesine de önem verilir. Anne ve baba, çocuklarının düşüncelerine karşı ilgilidir fakat anne – baba olarak çocukları ve aileleri ile ilgili kararları kendilerinin vermesi gerektiğine inanırlar. Çocuklarını dinlerler ve verdikleri kararların nedenlerini onlara açıklarlar.

() 2. Bu ailelerde iletişim, bütün aile üyelerine açık ve tartışmaların sınırlandırılmadan yapılabildiği bir özellik taşır. Ailenin tüm üyeleri istedikleri konuyu özgür bir biçimde tartışabilirler. Anne babalar çocuklarının kontrolünü ellerine alma ve onlar adına karar verme ihtiyacı hissetmezler. Çocuklar, düşüncelerini, duygu ve inançlarını yargılanma ve eleştirilme korkusu olmaksızın açıklamaları için cesaretlendirilir. Anne babalar, yeri geldiğinde çocuklarının fikirlerini kabul etmeye isteklidirler.

() 3. Bu ailelerde, anne baba otoritesine itaat etme ön plandadır. Açık iletişim sınırlıdır. İletişim, fikir alışverişi değil, aile kurallarının güçlendirilmesi için bir vasıta. Anne babalar, aileleri ve çocukları için gerekli olan kararları kendilerinin almaları gerektiğine inanırlar. Kararlarının nedenlerini çocuklarına açıklamayı pek fazla önemsemezler.

() 4. Aile üyeleri arasındaki iletişim, herkesin katılımı olmaksızın gerçekleşen, sınırlı birkaç konunun paylaşıldığı az sayıda etkileşimlerden oluşur. Anne babalar, tüm aile üyelerinin kendi kararlarını kendilerinin alması gerektiğine inanırlar. Çocuklarının kararlarına gösterdikleri ilgi azdır ve onlarla iletişim kurmaya da az önem verirler. Aile üyeleri birbirlerinden oldukça bağımsız ve sanki duygusal olarak ailelerinden ayrı gibidirler.

5. Anne – babanızın size yönelik tutumlarını en iyi ifade eden seçenek hangisidir?

- () Baskıcı – otoriter
() Aşırı koruyucu
() İlgisiz
() Tutarsız
() Demokratik – eşitlikçi

EK 2

- 35) Karar verirken seçeneklerin gerçekleştirilme olasılıklarını dikkate almaz, sadece ne derece hoşunuza gidiğine bakar mısınız?
- 36) Bir karar verildikten sonra, seçtiğiniz yolun yararlarından çok sakıncalarını görmeye başlar ve değiştirme isteği duyar mısınız?
- 37) Başkalarına danışmadan verdiğiniz kararlardan pişman olur musunuz?
- 38) Bir karar verme durumunda, bir seçeneğe yöneltken neler kazandı neler kaybedeceğinizi etraflıca düşünür müsünüz?
- 39) Verdiğiniz bir kararı biraz sonra beğenmez" Acaba öbür yolu deneseydim" der mısınız?
- 40) Karar vermeden önce çeşitli kaynaklardan aldığınız bilgiler arasında çelişki varsa nedenini araştırır mısınız?

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ

Açıklama

Bu ölçek karar vermeye benimsenen davranış biçimlerini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır.

Skalen istenen, soruları dikkatle okuyup size uygun olan seçeneğin altındaki oralağı karalayınız.

Aşağıdaki örnek soruyu birlikte yanıtlayalım:

Karar verirken başkalarının size yardımcı olmasını ister mısınız?

Eğer siz her karar verme durumunda yanınızda size yardımcı kişilerin bulunmasını istiyorsanız "Her zaman", bunu çok kere istiyorsanız ama olmadıkları zaman da karar veremiyorsanız "Sıklıkla", genellikle kararlarınızı yalnız veren bir kişi isertiz ama önemli karar durumlarda yardımcı istiyorsanız "Ara sıra" ne durumda olursanız olun, karar verdiğiniz zaman size yardımcı olmak isteyen hiç kimseyi yanınızda görmek istemezsiniz "Hiçbir zaman" seçeneğini işaretlemelisiniz.

Hiçbir soruyu atlamadan, içimden geldiği gibi, cevaplamaya çalışınız.

- 1) Bir konuda karar verirken içinizden gelen sese göre davranır mısınız?
- 2) Bir şey almak için pek çok mağazayı gezers. kaliteyi ve fiyatları karşılaştırır mısınız?
- 3) Bir konuda karar vermeden önce durumu çok iyi inceler, seçenekleri inceden inceye araştırır mısınız?
- 4) Beğenerek satın aldığınız bir şeyi başkaları sizin kadar beğenmezse aldığınızdan soğur musunuz?
- 5) Her konuda güç karar veren bir kişi olarak tanır mısınız?
- 6) Bir konuda karar vermeniz gerektiğinde her seçeneğin olumlu ve olumsuz yanlarını uzun uzadıya araştırır mısınız?
- 7) Bir konuda karar verdikten hemen sonra kararınızın doğruluğundan kuşku duyar, değiştirmeye isteği duyar mısınız?
- 8) Bir geziye çıkacağınız sırada programınızı sık sık değiştirdiğiniz, yanınıza neleri almanız gerektiğine bir türlü karar veremediğiniz olur mu?
- 9) Seçenekler hakkında etraflı bilgi toplandıktan sonra karar verme durumunda kaldığınızda rahatsızlık duyar mısınız?
- 10) Sizin hakkınızda başkaları karar veremeye kalktığı zaman rahatsızlık duyar tepki verir mısınız?
- 11) Uzun kararsızlık döneminden sıkılır, hemen o an için uygun bulduğunuz bir seçeneği kabul eder, onunla mutlu olmaya bakar mısınız?
- 12) Kendi başınıza karar vermek zorunda kaldığınızda kaygı ve sıkıntı yaşar mısınız?
- 13) Mektuplarınızı postaya vermeden önce birkaç defa okuyup yazdıklarınızı değiştirir mısınız?
- 14) Bir karar verirken başkalarının size yol göstermesini, akli vermesini ister mısınız?
- 15) Bir konuda karar vermeden önce seçenekleri çok iyi incelemenin, her birinin istenen ve istenmeyen yönlerini tartmanın yorucu ve gereksiz bir işlen olduğunu düşünür mısınız?
- 16) Sınavlarda yanıtlarınızı sık sık değiştirdiğiniz için sınav stresinin bitiminde kağıdınızı hala veremediğiniz olur mu?
- 17) Sınavlardan çıktıkten sonra, hatalarınızı öğrenmekle cammanız sıkılaşacağını düşünerek, yanıtlarınızın doğru olup olmadığını araştırmaktan kaçınır mısınız?

2

- 18) Seçenekleri inceden inceye araştırmadan vakit kaybı olduğunu, çok incelendiğe karar vermenin gerekeceğini düşünür, ilk anda size çekici gelen seçeneğe yönelmeyi rahatsızlıca bulur musunuz?
- 19) Kendi bildiğine giden bir kişi olarak tanır mısınız?
- 20) Güç karar veren bir insan olduğunuz için çok güzel fırsatları kaçırdığınız oldu mu?
- 21) İnsanın içinden gelen sesin onu doğruya götürdüğüne inanır mısınız?
- 22) Kendi başınıza karar verir, başkaları kararınızın sakıncalarını söylediler de kararınızda ısrar eder mısınız?
- 23) Karar vermeden önce seçenekler hakkında bilgi toplamaya kalktığınızda, birbiri ile çelişen bilgilerle karşılaşınca ne yapacağınızı şaşırır mısınız?
- 24) Karar verirken acele eder, ondan sonra da verdiğiniz kararı beğenmeyip değiştirmeye kalkar mısınız?
- 25) Karar verirken başkalarının o konuda nasıl davrandığına bakar, ona göre davranır mısınız?
- 26) Karar vermeden önce uzun araştırmaya döneminin yarattığı sıkıntıya hemen son vermek için o anda size çekici gelen seçeneğe yönelir mısınız?
- 27) "İnsanın karar verirken ne istediğini çok iyi bilmesi gerekir" diye düşünür müsünüz?
- 28) "Bir karar verme durumunda, bir seçeneğe yönelirken, kazanç ve kayıpları uzun uzadıya düşünmenin yararı yoktur, çünkü geleceğin ne getireceğini kimse bilemez, bu nedenle o anda aklın yatığı seçeneğe yönelmek en doğrudur" diye düşünür müsünüz?
- 29) Hakkında etraflı araştırma yapmadan bir kimsenin arkadaşlık kurmayı sakıncalı bulur musunuz?
- 30) Herkesi hoşnut edecek karar almak mümkün olmadığı için kararlarınızın öncelikle sizi hoşnut etmesinin yeterli olduğunu düşünür müsünüz?
- 31) "İnsan kararlarını kendisi vermeli ve bunun sorumluluğunu da taşımaktadır" diye düşünür müsünüz?
- 32) "Bir şeyi çok istersen güzel tesadüfler sonucu ona ulaşabilirsin" diye düşünür ve karar verirken, gerçekleşme olasılığı diğer seçeneklere göre daha zayıf olsa da size çekici gelen seçeneğe yönelir müsünüz?
- 33) Hoşunuza giden bir seçeneğe yönelmeden önce neler kazanıp neler kaybedeceğinizi etraflıca değerlendirir mısınız?
- 34) Gerçekleşme olasılığı zayıf olan seçenekler üzerinde durmaz, camınız çok çekince de sizi kesin olarak sonuca götüreceğ seçeneği tercih eder mısınız?

Ayrıca sayfayı cevaplamayı unutmayınız →

3

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ CEVAP KAĞIDI

Soru Numaraları	HİÇBİR ZAMAN	Ara sıra	Sıklıkla	Her zaman	Soru Numaraları	HİÇBİR ZAMAN	Ara sıra	Sıklıkla	Her zaman
	A (1)	B (2)	C (3)	D (4)		A (1)	B (2)	C (3)	D (4)
1)	☐	☐	☐	☐	21)	☐	☐	☐	☐
2)	☐	☐	☐	☐	22)	☐	☐	☐	☐
3)	☐	☐	☐	☐	23)	☐	☐	☐	☐
4)	☐	☐	☐	☐	24)	☐	☐	☐	☐
5)	☐	☐	☐	☐	25)	☐	☐	☐	☐
6)	☐	☐	☐	☐	26)	☐	☐	☐	☐
7)	☐	☐	☐	☐	27)	☐	☐	☐	☐
8)	☐	☐	☐	☐	28)	☐	☐	☐	☐
9)	☐	☐	☐	☐	29)	☐	☐	☐	☐
10)	☐	☐	☐	☐	30)	☐	☐	☐	☐
11)	☐	☐	☐	☐	31)	☐	☐	☐	☐
12)	☐	☐	☐	☐	32)	☐	☐	☐	☐
13)	☐	☐	☐	☐	33)	☐	☐	☐	☐
14)	☐	☐	☐	☐	34)	☐	☐	☐	☐
15)	☐	☐	☐	☐	35)	☐	☐	☐	☐
16)	☐	☐	☐	☐	36)	☐	☐	☐	☐
17)	☐	☐	☐	☐	37)	☐	☐	☐	☐
18)	☐	☐	☐	☐	38)	☐	☐	☐	☐
19)	☐	☐	☐	☐	39)	☐	☐	☐	☐
20)	☐	☐	☐	☐	40)	☐	☐	☐	☐

[Handwritten signature]

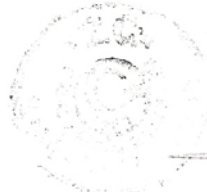
[Handwritten signature]

EK 3

EGO (BEN) DURUMLARI ÖLÇEĞİ

Aşağıda insanı niteleyen 95 sıfat verilmiştir. Sizden istenen "sizi nitelediğini - sizin bir özelliğiniz olarak düşündüğünüz" sıfatları işaretlemenizdir. Lütfen size uygun gelen sıfatın yanındaki parantezin içine X işareti koyunuz. İşaretleme işlemi yaparken sıfatlar üzerinde çok fazla düşünmeyiniz. İşaretleyeceğiniz sıfat sayısına ilişkin olarak herhangi bir kısıtlama yoktur. Lütfen işaretlemeyi yaparken olmak istediklerinizi değil, sizde var olan özelliklerinizi dikkate alınız.

39	()	Açık düşünceli	11	()	Önyargılı	75	()	Girişken
		(Açık fikirli)	3	()	Asık suratlı	82	()	Sempatik
41	()	Dikkatli	83	()	Sevimli	69	()	Kötümser
40	()	Akıllı	63	()	Terbiyeli	10	()	Kuralcı
64	()	Tutuk	9	()	Kibirli	4	()	Ciddi
65	()	Yumuşakbaşlı	84	()	Stakkanlı	62	()	Sessiz
66	()	Uyumlu	33	()	Yufkaytrekli	32	()	Yardımsaver
72	()	Atılgan	89	()	Cesur	42	()	Dürüst
73	()	Duygusal	29	()	Sabırlı	71	()	Telaşlı
74	()	Gamsız	86	()	Yaratıcı	85	()	Şakacı
76	()	Hayalci	87	()	Doğal	35	()	Sevecen
1	()	Aksi	88	()	Seksl	56	()	Uslu
2	()	Alaycı	12	()	Resmi	68	()	Mızumsuz
31	()	Vefakar	18	()	Sinirli	43	()	Düşünceli davranan
30	()	Sırdaş	13	()	Titiz	90	()	Kararsız
22	()	Cömert	77	()	Heyecanlı	91	()	Korkak
26	()	İçten	78	()	Maceracı	92	()	Nüktedan
44	()	Dakik	79	()	Meraklı	93	()	Asi
45	()	Gerçekçi	57	()	Ağırbaşlı	94	()	Rahat
46	()	Mantıklı	58	()	Bağımlı	95	()	Soğukkanlı
47	()	Temkinli	59	()	Çekingen	19	()	Tedbirli
51	()	Adil	49	()	Tutarlı	17	()	Öfkeli
52	()	Bağımsız	50	()	Açıksözlü	16	()	Kararlı
53	()	Zeki	14	()	Otoriter	38	()	Samimi
54	()	İradeli	20	()	Anlayışlı	34	()	Başkalarını düşünen
55	()	Düzenli	80	()	Neşeli	37	()	Kibar
5	()	Eleştirici	81	()	Sabırsız	24	()	Güvenilir
6	()	Gururlu	21	()	Canayakın	25	()	Hoşgörülü
23	()	Geçimli	15	()	Sabit fikirli	36	()	Hoşsohbet
27	()	İlgili	60	()	Nazik	48	()	Sorumluluk alabilen
28	()	Merhametli	61	()	Saygılı			
7	()	İdealist	67	()	Tedirgin			
8	()	Katı	70	()	Olgun			

EK 4

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.34.00.18.580/ 1889/48030
Konu: **Anket.**
(Başak KAÇAR)

5 Mayıs 2008

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a-)Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 29/04/2008 tarih ve 1687 sayılı yazısı.
b-)Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi.
c-)Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın 11/04/2007 tarih ve 1950 sayılı emri.
d-)Millî Eğitim Müdürlüğü Anket Komisyonu'nun 01/05/2008 tarihli tutanağı.

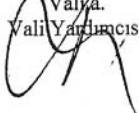
Marmara Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans öğrencisi **Başak KAÇAR**'ın, İlimizde ekte isimleri belirtilen okullarda uygulanmak üzere "**Lise Öğrencilerinin Karar Stratejileri ve Transaksyonel Analiz Ego Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**" konulu anket çalışmalarını yapma istekleri hakkındaki İlgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Marmara Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans öğrencisi **Başak KAÇAR**'ın, İlimizde ekte isimleri belirtilen okullarda uygulanmak üzere "**Lise Öğrencilerinin Karar Stratejileri ve Transaksyonel Analiz Ego Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**" konulu anket çalışmalarını yapması, bilimsel amaç dışında kullanılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, İlgi (c) Bakanlık Emri esasları dahilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında)bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

M. A. ÖZER
Millî Eğitim Müdürü

EKLER :
Ek-1. İLĞİ (a)yazı ve ekleri

OLUR
01/05/2008
Hikmet DİNÇ
Vali Yardımcısı

NOT :Verilecek cevapta tarih, kayıt numarası, dosya numarası yazılması rica olunur.
Adres :İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü A.Blok Ankara cad. No:2 Cağaloğlu 52613 82

KAYNAKÇA

- Akbağ, M. (2000). **Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Üniversite Öğrencilerinde Olumsuz Otomatik Düşünceler, Transaksiyonel Analiz Ego Durumları ve Bazı değişkenler Açısından İncelenmesi**. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Akbağ, M. ve Deniz, L. (2003). Öğretim Elemanı ve Öğretmen Adaylarının Birbirlerine Yönelik Algıları: Transaksiyonel Analiz Açısından Bir Değerlendirme. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**. Cilt: 3 (2), 263 – 293.
- Akkoyun, F. (2001). **Transaksiyonel Analiz**. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Akkoyun, F. ve Bacanlı, H. (1990). Sıfat Tarama Listesi'nin Türkçeye Uyarlanması: TA Ego Durumu Ölçekleri Üzerine Bir Çalışma. **V. Ulusal Psikoloji Kongresi Psikoloji – Seminer Dergisi Özel Sayısı**. (8). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 637 – 643.
- Alisinanoğlu, F. (1995). **Üniversite Öğrencilerinin Ben (Ego) Durumları ile Ana – Baba Tutumlarını Algılamalarını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi**. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi Ana Bilim Dalı (Çocuk Gelişimi), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Alver, B. (2003). **Çeşitli Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışanların Empatik Becerileri, Karar Stratejileri ve Psikolojik Belirtileri Arasındaki İlişkiler**. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Arı, R. (1989). **Üniversite Öğrencilerinin Baskın Ben Durumları ile Bazı Özlük Niteliklerinin, Ben Durumlarına, Atılganlık ve Uyum Düzeylerine Etkisi**. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Arı, R. ve Bacanlı, H. (1996). TA Ben Durumları Ölçeği. **Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 7.

- Aşılı, G. (2001). **Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerini ve Ego (Ben) Durumları Arasındaki İlişki**. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Avşaroğlu, S. ve Üre, Ö. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme ve Stresle Başa Çıkma Stillerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/Dergi%20sayı%2018-19/18/AVŞAROĞLU,%20SELAHATTİN%20VD..pdf adresinden 04.03.2008 tarihinde indirilmiştir.
- Aydemir, S.S. (1996). **Transaksiyonel Analize Dayalı Bir Eğitim Programının Evli Çiftlerin Ego Durumları ve Evlilik Yaşamlarına İlişkin Bazı Değişkenlere Etkisi**. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara
- Ayton, P. (2005). **Judgement and Decision Making**. In N. Braisby & A. Gelatly (Eds.), **Cognitive Psychology** (pp. 382 – 417). UK: Oxford University Press.
- Bacanlı, F. (2000). Kararsızlık Ölçeğinin Geliştirilmesi. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 2, 14: 7 – 16.
- Bacanlı, F. ve Sürücü, M. (2006). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sınav Kaygıları ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. Sayı: 45, 7 – 35.
- Bacanlı, H. (1992). Türk ve Müslüman Kavramları: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. **Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik (Ed. Nuri Bilgin)**. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bacanlı, H. (1995). Tanrı ve Peygamber Kavramları. **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**. sayı 2, 155 – 163.
- Balkıs, M. (2006). **Öğretmen Adaylarının Davranışlarındaki Erteleme Eğiliminin, Düşünme ve Karar Verme Tarzları ile İlişkisi**. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

- Baştuğ, G. (1993). **Histerik Kadınların ve Eşlerinin Kendilerini ve Birbirlerini Algılamalarının Karşılaştırılması (TA Ego Durumları Bakımından)**. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bednar, E. D. ve Fisher, T.D. (2003). Peer Referencing in Adolescent Decision Making As a Function of Perceived Parenting Style. **Adolescence**. Vol: 38 (152), 607 – 621.
- Berne, E. (1961). **Transactional Analysis in Psychotherapy**. New York: Ballantine Books.
- Bilgin, A. (1995). **Grup Rehberliğinin ve Grupla Psikolojik Danışmanın Lise Öğrencilerinin Anne Babalarından Bağımsız Meslek Kararı Verme Davranışına Etkisi**. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Blustein, D. L. (1985). **The Relationship Between Selected Social Cognitive Factors and Career Decision Making Process**. Unpublished Dissertation. Columbia University, USA.
- Blustein, D. L. (1990). Relation Between Ego Identity Statuses and Decision – Making Styles. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 37 (2), 160 – 168.
- Borsella, A. S. (2006). **Family Communication Patterns and Reported Physical Child Abuse**. Unpublished Dissertation. University of Iowa, USA.
- Bozkurt, P. (2005). **Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Karar Verme Zorlukları Düzeylerinin Ana – Baba Tutumu ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi**. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Brown J. E. ve Mann, L. (1990). The Relationship Between Family Structure and Process Variables and Adolescent Decision Making. **Journal of Adolescence**. Vol: 13 (1), 25 – 37.

- Brown, J. E. ve Mann, L. (1991). Decision Making Competence and Self – esteem: A Comparison of Parents and Adolescents. **Journal of Adolescence**. Vol: 14 (4), 363 – 371.
- Burger, J. M. (2006). **Kişilik**. Çev: İ. D.E. Sarıoğlu. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2006). **Veri Analizi El Kitabı**. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Byrnes, J. P. (1998). **The Nature and Development of Decision Making**. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Byrnes, J. P. (1999). Learning to Make Good Decisions: A Self – Regulation Perspective. **Child Development**. Vol: 70 (2), 1121 – 1140.
- Candangil Özcan, S. (2005). **Denetim Odakları Farklı Lise Öğrencilerinin Bazı Kişisel, Sosyal ve Ailesel Özelliklerine Göre Karar Vermede Özsaygı ve Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi**. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Candangil Özcan, S. ve Ceyhan, A. A. (2006). Denetim Odakları Farklı Lise Öğrencilerinin Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Karar Vermede Öz saygı ve Stres Düzeyleri. **Sosyal Bilimler Dergisi**. Sayı: 2, 71 – 87.
- Carson A. ve Mowesian, R. (1990). Some Remarks on Gati's Theory of Career Decision – Making Models. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 37 (4), 502 – 507.
- Casler, M. E. (1995). **Motivational Factors For Adoptive Parenthood**. Unpublished Dissertation. University of Pittsburgh, USA.
- Chung, R. (1997). **Identity Processing Style and Decision Making Theory: Factors to Consider When Adolescents are Deciding upon a Career**. Unpublished Dissertation. University of British Columbia, Canada.

- Crowley, J. P. (1979). **Transactional Analysis Theory and Alcoholism: The Results of an Ego State Study of Alcoholics and Non- Alcoholics**. Unpublished Dissertation. Union Graduate School – West, USA.
- Çam, S. (1997). **İletişim Becerileri Eğitimi Programının Öğretmen Adaylarının Ego Durumlarına ve Problem Çözme Becerisi Algılarına Etkisi**. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler (Psikolojik Danışma ve Rehberlik) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Çoban, A. E. ve Hamamcı, Z. (2006). Kontrol Odakları Farklı Ergenlerin Karar Stratejileri Açısından İncelenmesi. **Kastamonu Eğitim Dergisi**. Cilt 14, Sayı: 2, 393 – 402.
- Çolakkadıoğlu, O. (2003). **Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin (Adolescent Decision Making Questionnaire) Uyarlama Çalışması**. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Çolakkadıoğlu, O. ve Güçray, S. (2007). Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'ni Türkçeye Uyarlama Çalışması. **Eğitim Araştırmaları**. Sayı: 26, 61 – 71.
- Deniz, M.E. (2002). **Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejileri ve Sosyal Beceri Düzeylerinin TA-Baskın Ben Durumları ve Bazı Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi**. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Deniz, M. E. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Öz Saygı Karar Verme Stilleri ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. **Eurasian Journal of Educational Research**. Sayı: 15, 23 – 35.
- Develioğlu, M. (2006). **Problem Çözme Becerileri Yüksek ve Düşük Olan Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- Edeleklioglu, J. (1996). **Karar Stratejileri ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki**. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Edeleklioglu, J. (1999). Karar Stratejileri ile Ana – Baba Tutumları Arasındaki İlişki. **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. 2, 11: 7 – 13.
- Eysenck M. ve Keane, M. T. (2005). **Cognitive Psychology**. New York: Taylor and Francis Inc.
- Fallon, B. J. ve Bowles, T. V. P. (1998). Adolescents' Influence and Co-operation in Family Decision Making. **Journal of Adolescence**. Vol: 21, 599 – 608.
- Friedman, I. A. ve Mann, L. (1993). Coping Patterns in Adolescent Decision Making: An Israeli – Australian Comparison. **Journal of Adolescence**. Vol: 16 (2), 187 – 199.
- Gati, I. (1986). Making Career Decisions – A Sequential Elimination Approach. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 33 (4), 408 – 417.
- Gati, I., Osipow, S. ve Givon, M. (1995). Gender Differences in Career Decision Making: The Content and Structure of Preferences. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 42 (2), 204 – 216.
- Gati, I. ve Ram, G. (2000). Counselors' Judgments of the Quality of the Prescreening Stage of the Career Decision – Making Process. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 47 (4), 414 – 428.
- Geçtan, E. (2005). **Psikanaliz ve Sonrası**. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gelatt, H. B. (1962). Decision - Making: A Conceptual Frame of Reference for Counseling. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 9 (3), 240 – 245.
- Gelatt, H. B. (1989). Positive Uncertainty: A New Decision – Making Framework for Counseling. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 36 (2), 252 – 256.

- Gloria A. M. ve Hird, J. S. (1999). Influences of Ethnic and Nonethnic Variables on the Career Decision Making Self Efficacy of College Students. **The Career Development Quarterly**. Vol: 48 (2), 157 – 174.
- Goldstein, E. B. (2005). **Cognitive Psychology: Connecting Mind, Research, and Everyday Experience**. California: Thomson/Wadsworth.
- Gordon, C. P. (1996). Adolescent Decision Making: A Broadly Based Theory and Its Application to the Prevention of Early Pregnancy. **Adolescence**. Vol: 31 (123), 561 – 584.
- Gushue, V. G. (2006). The Relationship of Ethnic Identity, Career Decision – Making Self – Efficacy and Outcome Expectations Among Latino/a High School Students. **Journal of Vocational Behavior**. Vol: 68, 85 – 95.
- Güçray, S. (1998). Bazı Kişisel Değişkenler, Algılanan Sosyal Destek ve Atılganlığın Karar Verme Stilleri ile İlişkisi. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. Cilt: 2, Sayı: 9, 7 – 16.
- Gültekin, F. ve Voltan – Acar, N. (2004). Transaksiyonel Analizin Türk Kültürüne Uygulanabilirliği: Kültür Açısından Eleştirel Bakış. **Eğitim ve Bilim**. Cilt: 29 (133), 28 – 38.
- Güner, Y.A. (2006). **Lise Son sınıf Öğrencilerinin Karar Stratejilerini Yordayan Bazı Değişkenler**. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Hansen, J., Stevic, R., Warner, R. (1977). **Counseling: Theory and Process**. Boston: Allyn & Bacon.
- Harren, V. A., Kass, R.A ve diğerleri. (1978). Influence of Sex Role Attitudes and Cognitive Styles on Career Decision Making. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 25 (5), 390 – 398.

- Harren, V. A. (1979). A Model of Career Decision – Making for College Students. **Journal of Vocational Behavior**. Vol: 14, 119 – 133.
- Harris, T. A. (1973). **I'm OK You're OK**. New York: Avon Books.
- Hilton, T. (1962). Career Decision Making. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 9 (4), 291 – 298.
- Hogarth, R. (1987). **Judgement and Choice**. New York: John Wiley & Sons.
- İlaslan, Ö. (2001). **Ortaöğretim Öğrencilerinin Bazı Özlük Niteliklerinin ve Baskın Ben Durumlarının İletişim Becerileri ile İlişkisi**. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- James, M. ve Jongeward, D. (1993). **Kazanmak İçin Doğarız**. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Jepsen, D. A. ve Dilley, J. J. (1974). Vocational Decision Making Models. **Review of Educational Models**. Vol: 44, 331 – 349.
- Johnson, M. S. (1990). Age Differences in Decision Making: A Process Methodology For Examining Strategic Information Processing. **Journal of Gerontology**. Vol: 45 (2), 75 – 78.
- Karakaş, E. (1999). **İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Günlük Yaşamdaki Problemlerini Çözmeye İlişkin Karar Verme Becerilerini Ölçmeye Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması**. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Karasar, N. (2005). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kelly, L., Keaten, J. A. (2002). Family Communication Patterns and the Development of Reticence. **Communication Education**. Vol: 51 (2), 202 – 209.

- Kesici, Ş. (2002). **Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri ve Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi**. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Kılıççı, Y. (2000). **Okulda Ruh Sağlığı**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Koerner, A. F. ve Fitzpatrick, M. A. (2002). Toward a Theory of Family Communication. **Communication Theory**. Vol: 20 (1), 70 – 91.
- Koerner, A. F. ve Fitzpatrick, M. A. (2002). **Understanding Family Communication Patterns and Family Functioning: The Roles of Conversation Orientation and Conformity Orientation**. Communication Yearbook 26. USA: Routledge.
- Köksal, A. (2003). **Ergenlerde Duygusal Zekâ İle Karar Verme Stratejileri Arasındaki İlişki**. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Köse, A. (2002). **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cinsiyet ve Algılanan Sosyoekonomik Düzey Açısından Psikolojik İhtiyaçları ve Karar Verme Stratejilerinin İncelenmesi**. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Krieschok, T. (1998). An Anti – Introspectivist View of Career Decision Making. **The Career Development Quarterly**. Vol: 46 (3), 210 – 229.
- Krumboltz, J. D., Becker – Haven, J. F. ve Burnett, K. F. (1979). Counseling Psychology. **Annual Review of Psychology**. Vol: 31, 555 – 602.
- Kulaksızoğlu, A. (2002). **Ergenlik Psikolojisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kutschera, I. (2002). **Cognitive Style and Decision – Making: Implications of Intuitive and Analytical Information Processing for Decision Quality**. Unpublished Dissertation. University of Oregon, USA.

- Kuzgun, Y. (1992). Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. **VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları**. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Kuzgun, Y ve Bacanlı, F. (2005). **PDR’de Kullanılan Ölçekler**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzgun, Y. (2000). **Meslek Danışmanlığı**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Loo, R. A. (2000). Psychometric Evaluation of the General Decision - Making Style Inventory. **Personality and Individual Differences**. Vol: 29, 895– 905.
- Lunneborg, P. W. (1978). Sex and Career Decision – Making Styles. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 25 (4), 299 – 305.
- Luzzo, D. A. (1999). Identifying the Career Decision Making Needs of Nontraditional College Students. **Journal of Counseling and Development**. Vol: 77 (2), 135 – 140.
- Mabee, T. W. (1986). **An Investigation of Egograms in Relation to Self, Occupations, Primary Holland Codes and Occupational Preference**. Unpublished Dissertation. The Florida State University, USA.
- Mabee, F. M. (1989). **A Transactional Analysis Approach to Understanding Traditional versus Nontraditional Career Choice and Level of Vocational Identity in College Women**. Unpublished Dissertation. The Florida State University, USA.
- Maoz – Eidles, M. (2006). **Personality and Decision Making Style: The Effect of Hardiness and Spontaneity**. Unpublished Master of Arts Thesis. Roosevelt University, Illinois, USA.
- Mann, L., Harmoni, R ve Power, C. (1989). Adolescent Decision Making: The Development of Competence. **Journal of Adolescence**. Vol: 12 (3), 265 – 278.

- Mann, L., Beswick, G., Allouache, P ve Ivey, M. (1989). Decision Workshops for the Improvement of Decision Making Skills and Confidence. **Journal of Counseling and Development**. Vol: 67 (8), 478 – 481.
- McFadden, E. A. (1986). **Clinical Decision Making and Its Relationship to Learning Style and Personality Type**. Unpublished Dissertation. University of Maryland, USA.
- Morris, G. L. (2006). **Altered States: Using Transactional Analysis Education to Prevent Conflict Escalation and Violence**. Unpublished Dissertation. Capella University, USA.
- Muller, S. D. **Gender and Communication Style as Predictors of Personal Decision Making in Mid – Life**. Unpublished Dissertation. University of Denver, USA.
- Naftel, I. M., Mary Driscoll, Maurice J. Elias ve Joseph A. Ierardi (1993). Problem Solving and Decision Making in an Eighth – Grade Class. **The Clearing House**. Vol: 66 (3), 177 – 180.
- Nelson – Jones. R. (1982). **Danışma Psikolojisi Kuramları**. (Çev. F. Akkoyun).
- Ormond, C., Luszcz, M. A., Mann, L. ve Beswick, G. (1991). A Metacognitive Analysis of Decision Making in Adolescence. **Journal of Adolescence**. Vol: 14 (3), 275 – 291.
- Özmen, F. (2007). **Algılanan Aile İçi İletişim Biçimlerinin Ergenin Benlik Saygısına Etkisi ve Bir Uygulama Örneği**. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eskişehir.
- Phillips, S. D., Panzienza, N.J. ve Ferrin, H. H. (1984). Decision – Making Styles and Problem - Solving Appraisal. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 31 (4), 497 – 502.
- Plous, S. (1993). **The Psychology of Judgment and Decision Making**. New York: McGraw – Hill Inc.

- Price, D. A. (1975). **The Construction of Scales For Measuring Ego States in Transactional Analysis**. Unpublished Dissertation. The Florida State University, USA.
- Reisberg, D. (2006). **Cognition: Exploring The Science of The Mind**. New York: W.W.Norton and Company.
- Robbins, S. (1996). **Organizational Behavior: Concepts, Controversies, Applications**. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Roberts, D. L. (1975). Treatment of cultural scripts. **Volume of Selected Articles From the Transactional Analysis Journal**. San Francisco: The International Transactional Analysis Association Inc. 183 – 189.
- Rowe, A. J. Boulgarides, J. D., McGrath, M.R. (1984). **Managerial Decision Making**. Chicago, IL: Science Research Associates.
- Rubinton, N. (1980). Instruction in Career Decision Making and Decision – Making Styles. **Journal of Counseling Psychology**. Vol: 27 (6), 581 – 588.
- Rubinton, N. (1980). **The Differential Effectiveness of Instruction in Career Decision – Making and Decision – Making Style on Changes in Vocational Maturity and Vocational Choice**. Unpublished Dissertation. Fordham University, New York, USA.
- Scherba, D. S. (1979). **The Relationship of Decision – Making Styles to Decision Satisfaction**. Unpublished Doctoral Dissertation. Stanford University, USA.
- Scott S. G. ve Bruce, R.A. (1995). Decision – Making Style: The Development and Assessment of a New Measure. **Educational and Psychological Measurement**. Vol: 55, 818 – 831.
- Senemoğlu, N. (2001). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya**. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Shafir, E. ve Tversky, A. (2002). **Decision Making**. In D. J. Levitin (Ed.), **Foundations of Cognitive Psychology** (pp. 601 – 620). Massachusetts: MIT Press.
- Shiloh, S., Koren, S. ve Zakay, D. (2001). Individual Differences in Compensatory Decision – Making Style and need for Closure as Correlates of Subjective Decision Complexity and Difficulty. **Personality and Individual Differences**. Vol: 30, 699 – 710.
- Silker, G. L. (1979). **Identification of Transactional Analysis Ego States and Nonverbal Behavior Within Counseling Subroles**. Unpublished Dissertation. Oklahoma State University, USA.
- Sinangil Kepir, H. (1992). Yönetici Adaylarında Karar Verme ile Kaygı İlişkileri. **VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları**. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Sternberg, R. J. (2006). **Cognitive Psychology**. California: Thomson/Wadsworth.
- Stewart, I. (1989). **Transactional Analysis Counseling in Action**. Sage Publications.
- Stewart, I. ve Joines, V. (1999). **TA Today: A New Introduction to Transactional Analysis**. England: Lifespace Publications.
- Şahin – Yüksel, F. (2002). Yönetici Adaylarının Mantıklı Karar Verme ve Problem Çözme Beceri Düzeylerinin İncelenmesi. **Eğitim ve Bilim**. Cilt: 27, Sayı: 125, 8 – 16.
- Şeyhun, H. (2000). **Karar Verme Becerileri Eğitim Programının İlköğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Karar Verme Becerilerine Etkisi**. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Taşdelen, A. (2001). Öğretmen Adaylarının Bazı Psikososyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri. **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Yıl 2001, Sayı 10.

- Taşdelen, A. (2002). **Öğretmen Adaylarının Farklı Psikososyal Değişkenlere Göre Karar Verme Stilleri**. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Thomson, G. (1971). **The Identification of Ego States in Transactional Analysis**. Unpublished Dissertation. Georgia State University, USA.
- Thunholm, P. (2004). Decision – Making Style: Habit, Style or Both? **Personality and Individual Differences**. Vol: 36, 931 – 944.
- Tiryaki, M.G. (1997). **Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Trudeau, L., Lillehoj, C., Spoth, R. ve Redmond, C. (2003). The Role of Assertiveness and Decision Making in Early Adolescent Substance Initiation: Mediating Processes. **Journal of Research on Adolescence**. Vol: 13 (3), 301 – 328.
- Tuinstra, J. ve diğerleri. (2000). Reliability, Validity and Structure of the Adolescent Decision Making Questionnaire Among Adolescents in The Netherlands. **Personality and Individual Differences**. Vol: 28, 273 – 285.
- Walsh, D. J. (1985). **The Construction and Validation of a Vocational Decision – Making Style Measure**. Unpublished Dissertation. SUNY at Albany, New York, USA.
- Watson, R. P. (1996). **The Relationship Between Ego States and Love Attitudes in Single Young Adults**. Unpublished Dissertation. Northern Arizona University, USA.
- White, J. D. ve White, T. (1975). Cultural scripting. **Volume of Selected Articles From the Transactional Analysis Journal**. San Francisco: The International Transactional Analysis Association Inc. 171 – 182.

- Williams, K. B. (1978). **An Empirical Procedure For The Assessment of Ego States Illustrated By Egograms As Described in Transactional Analysis Theory**. Unpublished Dissertation. The Fielding Institute, USA.
- Woollams, S. J. (1973). Formation of the script. **Volume of Selected Articles From the Transactional Analysis Journal**. San Francisco: The International Transactional Analysis Association Inc. 97 – 103.
- Woollams S. J ve Brown, M. (1979). **TA: The Total Handbook of Transactional Analysis**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Yi, J. S. (1997). **Cross – Cultural Differences in Decision – Making Styles: A Study of College Students in Five Countries**. Unpublished Doctoral Dissertation. Pennsylvania State University, USA.
- Yiğit, A. (2005). **Lise Öğrencilerinin Karar Verme Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordlanması**. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Yiğit Önen, F. (1998). **Meslek Lisesi Öğrencilerinin Ben Durumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Young, J. W. ve Ferguson, L. R. (1979). Developmental Changes Through Adolescence in the Spontaneous Nomination of Reference Groups as a Function of Decision Context. **Journal of Youth and Adolescence**. Vol: 8, 239 – 252.
- Yörükoğlu, A. (2003). **Çocuk Ruh Sağlığı**. İstanbul: Özgür Yayınları.

